

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**РІВНЕНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВА
КИЇВСЬКОГО СЛАВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

На правах рукопису

ПОЛІЩУК ВІКТОРІЯ ЛЕОНІДІВНА

УДК: 81'373+178.1+811.112+811.111+811.162.2

**ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВЖИВАННЯ
АЛКОГОЛЮ В РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВАХ**

10.02.15 – загальне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Тищенко Олег Володимирович

РІВНЕ – 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ Й ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НЕБЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ	14
1.1. Мовна картина світу та концептуальна картина світу як засоби національно-культурної вербалізації за допомогою фразеологічних одиниць у зіставлених мовах.....	14
1.2. Ідеографічні, структурно-семантичні та мотиваційні засади моделювання мікросистем «СТАН СП'ЯНІННЯ ЛЮДИНИ» (ССЛ) та «ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ» (ВА)	25
1.3. Вживання алкоголю в психосоціальному вимірі та лінгвістичних дослідженнях.....	33
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ІДЕОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ «ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ».....	41
2.1. СР «Пити загалом».....	44
2.2. СР «Випити взагалі».....	47
2.3. ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв».....	49
2.3.1. ФСП1 квантитативного типу	49
2.3.2. ФСП2 модусного типу.....	65
2.3.3. ФСП3 таксономічного типу.....	69
2.4. ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки».....	75
2.4.1. ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядах	76

родинного циклу».....	
2.4.2. ФСП2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях».....	80
2.4.3. ФСП3 «Частування алкогольними напоями».....	82
Висновки до розділу 2.....	87
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ІДЕОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФТП «СТАН СП'ЯНІННЯ ЛЮДИНИ» В ЗІСТАВЛЮВАНИХ МОВАХ.....	91
3.1. ФТГ1 «Інтенсивність стану сп'яніння».....	92
3.1.1. ФСП1 «Незначний стан сп'яніння».....	92
3.1.2. Концептуалізація ФСП2 «Помірний стан сп'яніння».....	103
3.1.3. Вербалізація фразем ФСП3 «Сильний стан сп'яніння».....	125
3.2. Фразеологічне кодування/маркування наслідків, викликаних вживанням алкоголю.....	151
3.2.1. ФСП1 «Хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю».....	151
3.2.2. ФСП2 «Втрата майна внаслідок систематичного вживання алкоголю».....	159
3.3. ФТГ3 «Усунення наслідків вживання алкоголю».....	159
Висновки до розділу 3.....	162
ВИСНОВКИ.....	166
ДОДАТОК.....	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ І ДОВІДНИКІВ.....	206

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

австр. – австрійська	НФО – фразеологічна одиниця
австрал. – австралійська	німецької мови
амер. – американська	ОК – образний конкретизатор
англ. – англійська	ОВ – образний визначник півд.-афр.
АФО – фразеологічна одиниця	– південно-африканський
англійської мови	пол. – польський
афроам. – афроамериканська	пор. – порівняйте
біл. – білоруська	присл. – прислів'я
букв. – буквально	сленг. – сленговий
ВА – вживання алкоголю	снн. – середньоніжньонімецька
гірн. – гірничне	СР – синонімічний ряд
грецьк. – грецька	ССЛ – стан сп'яніння людини
да. – давньоанглійська	ССМ – структурно-семантична
дат. – датська	модель
двн. – давньовіжньонімецька	студ. – студентське
дєвр. – давньоєврейська	сфранц. – старофранцузький
діал. – діалектне	сх.-нім. – східноніжньонімецька
дісл. – давньоісландська	рейн. – рейнська
жарг. – жаргонне	розм. – розмовне
жрм. – жаргонізована розмовна мова	рос. – російська
ІГ – ідеографічна група	укр. – українська
італ. – італійська	УФО – фразеологічна одиниця
КК – культурний код	української мови
ККС – когнітивна картина світу	ФО – фразеологічна одиниця
КФО – компаративна фразеологічна	мозельфр. – мозельфранкська
одиниця	фр. – французька
лат. – латинська	ФСГ – фразеосемантична група
МКС – мовна картина світу	ФСП – фразеосемантичне поле

мол. – молодіжне
мор. – морський
напр. – наприклад
нідерл. – нідерландська
нім. – німецький
н.- рейн. – нижньорейнська

ФТГ – фразеотематична група
ФТП – фразеотематичне поле
шваб. – швабська
шл.-гольшт. – шлезвіг-
гольштейнський

ВСТУП

Центром уваги сучасних мовознавчих студій є вербальний образ світу, сформований у свідомості носіїв певної мови, це зумовило посилення інтересу науковців до питань фразеологічної семантики, взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів у структурі значень фразеологізмів, їх здатності відображати специфіку національного світосприйняття (М. Ф. Алефіренко, І. О. Голубовська, О. П. Левченко, В. М. Мокієнко, О. О. Селіванова, В. М. Телія, О. В. Тищенко).

Дисертація присвячена дослідженню структурних, семантико-ідеографічних та лінгвокультурологічних характеристик фразеологічних одиниць (ФО) на позначення стану сп'яніння в німецькій, англійській та українській мовах.

Актуальність фразеологічних досліджень [6; 8; 30; 34; 75; 76; 95; 107; 119; 122; 129] і, зокрема, системного аналізу фразеології ставить проблему ідеографічного опису фразеологічного складу мови. Ідеографічні групи ФО різних мов, проблеми ідеографічної класифікації фразеологічного матеріалу, теоретичні питання ідеографії неодноразово були предметом лінгвістичних праць [2; 9; 21; 25; 37; 38; 39; 69; 72; 92; 93; 94; 102; 117; 120; 130; 131]. Предметом вивчення фразеологічної ідеографії є фразеологічна картина світу, а методи ідеографічної класифікації мовних одиниць виявились особливо ефективними для її дослідження.

Ідеографічний опис уможлиблює виділення моделей, за якими організовано фразеологічний матеріал, дозволяє визначити основне фразеологічне значення одиниць, з'ясувати етимологію ФО. Сучасна наука активно послуговується методом структурно-семантичного моделювання та використовує структурно-семантичні моделі з метою системного опису фразеосемантичних полів і груп [3; 12; 29; 38; 68; 70; 71; 73; 80; 121; 124].

Реконструкція мовної картини світу у зв'язку з культурною і етнічною самобутністю її носіїв є одним із головних завдань лінгвокультурології – науки, дослідницьким об'єктом якої є взаємодія мови, що виступає як

транслятор культурної інформації, і культури – історичної пам'яті народу [77, с. 11], а основним завданням – аналіз культурно-мовної компетенції членів певного етносу, дослідження їхнього менталітету як носіїв конкретного лінгвокультурного досвіду [51, с. 4]. Цим пояснюється пріоритетність досліджень культурної семантики мови у вітчизняному і зарубіжному мовознавстві (М.Ф. Алефіренко, І.О. Голубовська, В.В. Жайворонок, І.Г. Ольшанський, О.О. Опаріна, Т.В. Радзієвська, Ю.С. Степанов, В.М. Телія) [2; 3; 4; 5; 23; 24; 32; 33; 77; 78; 98; 99; 100; 112; 116; 117].

Саме у руслі цих актуальних напрямів сучасної лінгвістики в дисертаційному дослідженні здійснено опис фразеологічних одиниць німецької, англійської та української мов на позначення стану сп'яніння.

Як відомо, лише ті явища дійсності, які є важливими для даної культури, отримують мовну фіксацію парадигматично і синтагматично у лексичних засобах і є темою великої кількості фразеологізмів. Наявність у фразеологічних фондах трьох досліджуваних мов значного про шарку одиниць на позначення різних аспектів вживання спиртних напоїв свідчить про актуальність аналізованого явища у німецькій, англійській та українській лінгвокультурах.

Категорію фізичного і психічного станів описано в сучасних лінгвістичних працях з фразеології [43; 55; 127], проте фразеологічне представлення такого фрагменту мовної картини світу як стан алкогольного сп'яніння ще не було об'єктом висвітлення у неблизькоспоріднених мовах.

Актуальність теми дисертації зумовлена спрямуванням сучасних мовознавчих студій на дослідження мови як засобу відображення національної культури, ментальності, світобачення, зокрема на розгляд феноменів матеріальної культури, до яких належить і споживання алкогольних напоїв, у рамках лінгвістики і лінгвокультурології в аспекті їх семантичної і структурної організації (у плані вторинної номінації); необхідністю встановлення універсальних закономірностей і національно-специфічних розбіжностей у мовних картинах світу неблизькоспоріднених мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в рамках міжкафедральної теми Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету “Мовні, культурні та концептуальні моделі світу германських та слов'янських мов” (тема затверджена вченою радою Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету, протокол № 1 від 28 серпня 2008 р.)

Мета дисертації – виявити й описати ідеографічні, структурно-семантичні та національно-культурні особливості фразеотворення номінативних одиниць німецької, англійської та української мов на позначення стану сп'яніння й вживання алкоголю.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити співвідношення понять концептуальної, мовної та фразеологічної картин світу в сучасному мовознавстві;
- вирізнити з фразеологічного складу німецької, англійської та української мов ФО на позначення стану сп'яніння людини та простежити градуально- системні відношення в межах даного фразеотематичного поля з побудовою таксономічної структури ідеографічного опису об'єкта дослідження;
- виявити структурно-семантичні фразеологічні моделі, за якими побудовано фразео-семантичні, тематичні групи й синонімічні ряди фразем, з урахуванням їх гіперо-гіпонімічні зв'язків;
- здійснити семантико-культурну реконструкцію фразем, встановити джерела виникнення, фразеопродуктивність через співвідношення з поняттями «інтенсивність» (багато/мало), «міра» та іншими квантитативними й модусними характеристиками;
- висвітлити внутрішню форму аналізованих фразеологізмів, схарактеризувати особливості їх мотивації й національно-культурну специфіку через набір еталонів та образних конкретизаторів;
- з'ясувати роль культурологічної інформації, закладеної у внутрішній формі ФО та формуванні фразеологічного значення.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці на позначення стану сп'яніння в німецькій, англійській та українській мовах.

Предмет дослідження – структурна, семантико-ідеографічна та лінгвокультурологічна характеристики фразеологічних одиниць на позначення стану сп'яніння в німецькій, англійській та українській мовах.

Джерельною базою дисертації слугували:

Большой толковый словарь немецкого языка (D.Götz), Німецько-український фразеологічний словник (В.Гаврись), Великий німецько-український словник (В.Мюллер), Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten (L.Röhrich), Der Duden. Deutsches Universalwörterbuch (G.Drosdowski), das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 10 Bänden (Duden), Kluge. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (E.Seebold), Німецько-русский словарь активной лексики (З.Любимова), Большой немецко-русский словарь по общей лексике (Е.Лепинг), Wörterbuch der deutschen Umgangssprache (H.Küpper); Англо-русский лингвострановедческий словарь «Американа-II» (Г.Чернов), Англо-український фразеологічний словник (К.Баранцев), Великобритания. Лингвострановедческий словарь (Адриан Р. У. Рум.), Англо-русский фразеологический словарь (А.Кунин), Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions (R.Spears), B.Collins English Dictionary, B.Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary, New Oxford American Dictionary, Oxford Dictionary of English, A Thesaurus of English Traditional Metaphors (E.Wilkinson); Словарь української мови (В.Грінченко), Словники України, Фразеологічний словник української мови (В.Білоноженко), Словник стійких народних порівнянь (О.Юрченко), Словник сучасного українського сленгу (Т.Кондратюк), Короткий словник жаргонної лексики української мови (Л.Ставицька), Український жаргон: словник (Л.Ставицька), Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу (В.Ужченко), Українські приказки, прислів'я і таке інше (М.Номис); Большой современный толковый словарь русского языка (Т.Ефремова), Русский алкословарь-справочник или Веселая наука выпивать (Х.Вальтер), Фразеологический словарь русского языка (Л.Войнова).

Для досягнення поставленої у роботі мети було застосовано такі **методи дослідження**: описовий метод і його прийоми (категоріальний аналіз, прийоми класифікації та систематики), за допомогою якого здійснена таксономічно-класифікаційна характеристика масиву ФО на позначення вживання алкоголю; прийоми компонентного аналізу, семантичної ідентифікації та диференціації фразеологізмів, які сприяли з'ясуванню семної характеристики ФО; зіставний метод, що забезпечив встановлення подібностей та відмінностей на рівні фразеологічних засобів вираження стану сп'яніння в трьох мовах; метод лінгвокультурологічного аналізу, який уможливив встановлення співвідношення внутрішньої форми як елемента фразеологічної семантики з екстралінгвальними витоками формування ФО.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі *вперше* здійснено комплексне дослідження ідеографічних, структурно-семантичних і лінгвокультурологічних властивостей ФО на позначення стану сп'яніння в трьох неблизькоспоріднених мовах – німецькій, англійській та українській; подано побудову ієрархічної структури досліджуваного матеріалу; виявлено структурно-семантичні моделі та встановлено їх фразеотворчу активність; подано номенклатуру образних компонентів-конкретизаторів у трьох мовах.

Основні результати доповнюють і розширюють знання про структурно-семантичні особливості та парадигматичні зв'язки фразеологізмів, поглиблюють уявлення про роль культурологічного компонента та шарів культурологічної інформації у формуванні семантики фразеологічної одиниці. Результати дослідження можуть бути використані для подальшої розробки методики вивчення фразеологічного складу неблизькоспоріднених мов.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали роботи можуть бути використані у курсах із лексикології (розділ “Фразеологія”) німецької, англійської та української мов, “Теорії та практики перекладу”, “Лінгвокраїнознавства”, спецкурсах і спецсемінарах із “Зіставного мовознавства”, “Міжкультурної комунікації”. Ідеографічно систематизований

фактичний матеріал дослідження може бути корисним при укладанні фразеологічних словників ідеографічного типу.

Апробація результатів дослідження

Головні теоретичні й практичні результати дослідження висвітлювались у доповідях, представлених на 9 міжнародних наукових конференціях та одній викладацько-студентській:

Міжнародна наукова конференція «Етнокультурні цінності та сучасна філологія» (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету, м. Рівне, 2006); XXII Наукова викладацько-студентська конференція «Дні науки Національного університету „Острозька академія“» (Національний університет «Острозька академія», м. Острог, 2007); Міжнародний науковий семінар «Мова та традиційна народна культура: ідеї, проблеми, пошуки» (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету, м. Рівне, 2008); VI Міжнародна наукова конференція «Межкультурные коммуникации: ноосферная парадигма в языке» (Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Алушта, 2008); I-IV Міжнародні науково-практичні конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Національний університет «Острозька академія», м. Острог, 2007-2011); Міжнародна наукова конференція “Мовна картина світу слов'ян і культура” (Люблінський Католицький університет ім. Іоанна Павла II, м. Люблін, Польща, 2010)

Публікації

Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено у семи публікаціях: у шести статтях, надрукованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України; у одній – в університетському виданні Польщі.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, таблиць, списку використаних джерел, списку використаних словників і довідників. Повний обсяг дисертації – 210 сторінок, основний зміст викладено на 168 сторінках.

У переліку умовних позначень наведено застосовані в роботі термінологічні позначення з їх детальним розшифруванням.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертації, охарактеризовано фактичний матеріал і методи його аналізу, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи.

У розділі 1. «Антропоцентричні й лінгвокультурологічні засади моделювання фразеологічних одиниць неблизькоспоріднених мов» уточнюється визначення понять «концептуальна картина світу», «мовна картина світу», «фразеологічна картина світу»; характеризуються ідеографічні, структурно-семантичні та мотиваційні засади опису фразеосемантичних полів; подається дефініція основних термінів, використаних в роботі: фразеосемантична (-тематична) група (поле), структурно-семантична модель, образний конкретизатор тощо.

У розділі 2. «Структурно-семантичне та ідеографічне моделювання фразео-тематичного поля «Вживання алкоголю» представлено структурно-семантичні та ідеографічні моделі в межах ФТП «Вживання алкоголю», розглянуто його таксономічну структуру за допомогою гіперо-гіпонімічних корелятивів та описано основні поведінкові й культурні стереотипи, пов'язані з ритуалами, етикетами, обрядами родинного циклу та іншими побутовими ситуаціями у зіставлених лінгвокультурних просторах.

У розділі 3. «Структурно-семантичне та ідеографічне моделювання фразео-тематичного поля «стан сп'яніння людини» у різносистемних мовах» розглянуто провідні структурно-семантичні моделі фразеологічних одиниць на позначення стану сп'яніння людини за ознакою його інтенсивності («слабкий (незначний)/сильний (значний)/помірний ступінь сп'яніння»), висвітлено механізми його фразеологічної деривації в межах відповідних ФСГ та ФТГ з огляду на синонімічну й формальну варіативність компонентів фразем та типологію набору ідеографічних й образних конкретизаторів в кожній мові зокрема. На останньому етапі з'ясовано сфери походження

фразем, джерела їх постання та здійснено етимологічний аналіз демотивованих одиниць.

У висновках сформульовано основні підсумки проведеного дослідження і визначено подальшу перспективу вивчення дослідження проблеми.

У додатку подано структуру досліджуваних фразео-тематичних полів з їх кількісною характеристикою, перелік культурних кодів образних конкретизаторів та образних визначників, номенклатуру образних конкретизаторів та образних визначників, тощо.

Список використаних джерел нараховує 222 найменування, з яких 47 – іноземними мовами.

Список використаних словників і довідників нараховує 43 найменування.

РОЗДІЛ 1
АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ МІКРОСИСТЕМ
НЕБЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ

1.1. Мовна картина світу та концептуальна картина світу як засоби національно-культурної вербалізації за допомогою фразеологічних одиниць у зіставлених мовах

В останні роки у лінгвістиці поширюються когнітивні дослідження, метою яких є реконструкція мовної картини світу та виявлення в ній національно-специфічного [1; 11; 17; 23; 47; 50; 51; 52; 125]. Особливу роль у таких студіях відіграє фразеологія, оскільки, на думку вчених, система образів, що закріплені у фразеологічному складі мови, слугує свого роду “нішею” для кумуляції світобачення і пов’язана з матеріальною, соціальною та духовною культурою певної мовної спільноти, отже, може свідчити про її культурно-національний досвід і традиції [117, с. 215]. Фразеологія будь-якої мови є лінгвосеміотичним феноменом, вона формує особливу “підмову”, одне з концентричних кіл мови, в якому в усталеній формі зберігаються і транслюються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу [104, с. 11]. Національно-культурна самобутність образних одиниць мови (у тому числі і фразеологічних) є безсумнівною, а фразеологія кожної мови робить внесок у формування образної картини світу [57; 74; 108]. Спосіб бачення світу через мовні образи, втілені у фразеологічній системі, є глибоко національним, але тим не менше будується на спільних для всіх людей (тобто універсальних) логіко-психологічних і власне лінгвістичних засадах [30, с. 7]. Знаки фразеологічної частини мови – це образи речей, понять, явищ та їх сукупностей. Їх денотатами є сутності, що спостерігаються в об’єктивному світі, або сутності уявні, котрі, однак, мисляться як речі або явища [90, с. 72].

У фразеологічних дослідженнях особливо важливим є поняття про картину світу (КС), концептуальну картину світу (ККС), мовну картину світу (МКС), оскільки саме фразеологізми, як продукти вторинної номінації явищ дійсності за допомогою уже існуючих мовних одиниць, відображають унікальність і специфічність світобачення представниками мовної спільноти.

У лінгвістиці термін “картина світу” з’явився у кінці ХІХ – на початку ХХ століття, у вітчизняному мовознавстві – у 60-80 роках минулого століття у працях Н.Д. Арутюнової, Ю.М. Караулова, Г.В. Колшанського, В.І. Постовалової, Б.О. Серебреннікова, В.М. Телія та ін. [10; 14; 42; 46; 54; 91; 106; 114; 116; 117].

У результаті взаємодії людини зі світом складаються її уявлення про нього, формується певна модель, яка у філософсько-лінгвістичній літературі визначається як картина світу і є одним із фундаментальних понять, що описують буття людини [64, с. 60]. В.І. Постовалова визначає КС як глобальний образ світу, який лежить в основі світогляду людини, репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні її носіїв і є результатом усієї духовної активності людини [91, с. 21]. Картина світу розуміється як фундамент світоглядних уявлень людини, як вихідний пункт кожного судження про наколишню дійсність. А.Я. Гуревич трактує КС як “сітку координат”, за допомогою яких люди сприймають дійсність і будують образ світу, що існує в їх свідомості, та зауважує, що “моделлю світу, яка існує в певному суспільстві, людина керується у всій своїй поведінці; за допомогою категорій, що її складають, вона обирає імпульси і враження, які йдуть від зовнішнього світу, та перетворює їх у дані свого внутрішнього досвіду ” [26, с. 27]. Базисна властивість КС як ядра світобачення полягає в її космологічній орієнтованості (вона є глобальним образом світу) при одночасній антропоморфічності (вона несе риси специфічно людського способу світопізнання) [91, с. 44].

Розмежовуючи мислення і мову як два самостійні, але взаємопов’язані між собою явища, сучасні мовознавці (А.Д. Белова, І.О. Голубовська, Г.В. Колшанський, В.І. Постовалова, О.О. Селіванова, Б.О. Серебренніков,

В.М. Телія) розрізняють концептуальну і мовну картини світу, які протиставляються одна одній: МКС вербалізуються за допомогою природних мов, ККС існують у вигляді мови думки (*mentalese, lingua mentalis*); ККС є сукупністю ідей, понять, знань про навколишній світ та принципи його організації, а МКС є продуктом вербальної реалізації цих знань і понять. Деякі дослідники вважають, що більш правильним було б говорити про мовномисленнєву картину світу, не ототожнюючи мову і мислення, а підводячи під мовну модель когнітивну базу (Г.В. Колшанський), або про мовленнєво-мисленнєву єдність, виходячи із принципу холізму всіх психічних складників свідомості, які шляхом динамічних переходів невіддільні один від одного [105, с. 260].

Концептуальна картина світу – це ментальний образ світу, сформований когнітивною свідомістю людини або народу загалом, який є результатом як прямого емпіричного відображення дійсності органами чуттів, так і свідомого рефлексивного відображення дійсності у процесі мислення [90, с. 52]. Складовими ККС є концепти, що формуються у процесі пізнання світу та відображають інформацію про цей світ [53, с. 94]. Концепти у свідомості людини виникають у результаті діяльності, соціалізації та складаються з а) безпосереднього чуттєвого досвіду – сприйняття світу органами чуттів; б) предметної діяльності людини; в) мисленнєвих операцій з концептами, що вже існують у свідомості; г) із мовного знання (концепт може бути пояснений людині у мовній формі) [65, с. 51]. У свою чергу система концептів у свідомості людини, яка відтворює у вигляді структурованих й упорядкованих знань уявлення про світ, дійсність і результати внутрішнього рефлексивного досвіду людини, складає концептуальну систему або концептосферу [105, с. 261], яку Д.С. Лихачов розглядав як сукупність концептів нації [59, с. 282]. Зіставлення національних концептосфер уможлиблює виявлення національної специфіки концептуалізації подібних явищ свідомістю різних етносів, безеквівалентних концептів і концептуальних лакун [90, с. 38].

Мовна картина світу – це лінгвістичне відображення концептуального уявлення про реальність; мовне членування світу, мовне упорядкування

предметів і явищ, закладена в системних значеннях слів інформація про світ [89, с. 68]; це та частина ККС, яка матеріалізувалась різними мовними засобами (словами, словосполученнями, реченнями, текстами). Оскільки мова впливає на процес і результат пізнання, вона є одночасно і компонентом ККС, оскільки здійснює власну категоризацію світу за допомогою своїх специфічних засобів. Така категоризація дійсності є похідною того рівня пізнання, який мав місце у період створення мови.

Важливим для сучасної лінгвістики є розмежування концептосфери – мисленнєвої області, яка складається з концептів, та семантичного простору мови – тієї частини концептосфери, яка отримала вираження за допомогою мовних знаків. Представлена як відображена в мовній семантиці інтерпретація дійсності, мовна картина світу також розуміється як сукупність наївних уявлень. Поняття наївної МКС являє собою відображений в природній мові певний спосіб сприйняття і концептуалізації світу, коли значення, що виражаються в ньому, складаються в єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка нав'язується як обов'язкова всім носіям мови [7, с. 350].

Обидві картини світу пов'язані між собою: мова позначає окремі елементи ККС, що виражається у створенні слів і засобів зв'язку між словами та реченнями. Мова пояснює зміст концептуальної картини світу, пов'язуючи у мовленні слова між собою. Складовими картини світу є слова, формативи і засоби зв'язку між реченнями, а також синтаксичні конструкції [106, с. 107]. Вважається, що ККС багатша за мовну, оскільки в її формуванні беруть участь усі сторони психічної діяльності людини [106, с. 107], починаючи з відчуттів, сприймань, уявлень і закінчуючи вищими формами – мисленням і самосвідомістю людини [91, с. 20]. Порівняно з мовною, концептуальна картина світу має більш універсальний характер і є спільною для народів з однаковим рівнем знань про навколишню реальність, а мовна картина світу виявляє специфіку бачення світу етнічною спільнотою. На думку О.С. Кубрякової, “картина світу – те, яким собі малює світ людина у своїй уяві, – феномен більш складний, ніж мовна картина світу, тобто та частина

концептуального світу людини, яка має “прив’язку” до мови” [цит. за: 64, с. 64].

Картина світу отримує у кожній мові національну форму вираження. Національні відмінності у членуванні світу, особливості відображення реальної дійсності у конкретних мовах сприяють утворенню національно-специфічних картин світу. Мова оформлює відображення дійсності у відповідності до власної системи, що і зумовлює оригінальність кожної мови. Як зазначає В.М. Телія, мова забарвлює через систему своїх значень та їх асоціацій концептуальну модель світу в національно-культурні кольори, надає їм власне людську – антропоцентричну інтерпретацію [117, с. 135]. Уявлення про мовну концептуалізацію світу, специфічну для кожної окремої мови, походить від ідей В. фон Гумбольдта, який вважав, що національно-культурне “привласнення” світу відбувається під впливом рідної мови, оскільки людина може думати про світ лише в одиницях своєї мови. Згодом ця ідея знайшла розвиток у гіпотезі лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, згідно з якою мова нав’язує певне бачення світу, а відтак, спосіб пізнання оточуючої дійсності залежить від того, якою мовою розмовляє людина.

Оскільки кожний носій мови є і носієм культури, мовні знаки набувають здатності виконувати функцію знаків культури і таким чином є засобом представлення основних установок культури. Саме тому мова здатна відображати культурно-національну ментальність її носіїв [63, с. 63]. Пошук нових шляхів дослідження мови і культури зумовив усвідомлення необхідності лінгвістичного аналізу національної ментальності, коли у процесі зіставлення виявляється концептуальний зміст мовних одиниць, які відображають специфічний тип сприйняття навколишнього світу та традицій національної культури. Розуміння мови як “проміжного світу” між суб’єктом пізнання та існуючою реальністю дає можливість розглядати мову як унікальну колекцію результатів конкретних пізнавальних актів, що мали місце в історичній емпіриці етносу, за допомогою якого рядова, звичайна людина, не творець культурних цінностей, сама входить в культуру, а у деяких випадках впливає на неї [112, с. 43]. Вивчення взаємовідносин між

мовою і культурою, мовою і національним менталітетом входять у завдання лінгвокультурології [63, с. 28; 77, с. 10-25; 78, с. 27-48; 117, с. 216-217], яка вивчає мову як феномен культури, тобто певне бачення світу крізь призму національної мови, коли мова виступає як виразник особливої національної ментальності [63, с. 8]. Одним із головних завдань лінгвокультурології є реконструкція МКС у зв'язку з культурною та етнічною самобутністю її носіїв, а саме – аналіз культурно-мовної компетенції членів певного етносу, дослідження їхнього менталітету як носіїв конкретного лінгвокультурного досвіду [51, с. 4]. Якщо мовна одиниця містить культурну інформацію, то повинна існувати категорія, яка співвідносила б дві семіотичні системи – мову і культуру – та уможлиблювала опис їхньої взаємодії. Базовим для лінгвокультурології є поняття культурної конотації – інтерпретації денотативного або образного мотивованого аспектів значення в категоріях культури. У фразеологічних одиницях як знаках вторинної номінації, характерною рисою яких є образно-ситуативна мотивованість, безпосередньо пов'язана із світобаченням народу – носія мови, засобом втілення культурно-національної специфіки є образна основа, а способом указати на цю специфіку є інтерпретація образної основи у знаковому культурно-національному просторі певної мовної спільноти [117, с. 214]. Такої ж думки дотримується А.В. Маслова, яка вважає, що культурна конотація фразеологізмів визначається цінностями певної культури і виникає як результат інтерпретації асоціативно-образної основи ФО через співвіднесення її з культурно-національними стереотипами [63, с. 55]. У результаті такої інтерпретації, зокрема, виявляється культурно-національний смисл і характер ФО на позначення стану алкогольного сп'яніння, які характеризуються, в залежності від культурної цінності, як позитивні або негативні. Так, в українській лінгвокультурі фразеологічні номінації на позначення горілки *чортове зілля*, *грішна вода* та стану сп'яніння *лизнути чорта під хвостом* мають негативну конотацію, оскільки асоціюються з нечистою силою. Фразеологізми містять національно-культурну інформацію, зберігають і відтворюють менталітет і культуру етносу. У північній Німеччині

традиційним напоєм є чай з ромом, тому можна припустити, що цей факт мотивував утворення таких ФО, як *einen im Tee haben, im Tee sein, jem. etw. in den Tee getan haben, dir hab'n se wohl was in'n Tee gatan* зі спільним значенням “бути п’яним”. Велика Британія є острівною країною з традиційно розвинутим мореплаванням, що уможливило виникнення фразеологізму *to be half seas over* із первинним значенням “бути на половині шляху через океан”, що мотивувало вторинне значення “перехід з одного стану в інший, напівп’яний”. На думку А. Вежбицької, засобами передачі культурної конотації є ключові слова, що знаходяться у центрі ФО. Вони функціонують у фразеологізмах як виразники центральних для певної сфери культури властивостей та можуть “привести нас у серцевину цілого комплексу цінностей та настанов” [18, с. 38].

Такого роду інтерпретація і складає зміст культурно-національної конотації. Таким чином, план вираження фразеологічних одиниць, а також закріплені за ним культурні конотації самі стають знанням, тобто джерелом когнітивного освоєння. У системі характерних для мови образів, еталонів, стереотипів, міфологем, символів опредмечується світобачення народу, що усвідомлюється в контексті культурних традицій. Саме така співвіднесеність зумовлює те, що мова не тільки відображає дійсність у формі наївної картини світу та виражає відношення до її фрагментів з позицій ціннісної картини світу, але і відтворює із покоління в покоління культурно-національні традиції етносу. Фразеологічний склад мови відіграє особливу роль у такій трансляції культурно-національного самоусвідомлення народу, оскільки в образному змісті одиниць втілюється культурно-національне розуміння світу. Але, як зазначає В.М. Телія, тільки при співвіднесенні самого образного змісту, що виявляється у буквальному розумінні фразеологізмів, з категоріями, концептами, міфологемами, стереотипами і еталонами національної культури та його інтерпретації в цьому просторі матеріальної, соціальної або духовної культури відкривається і культурно значущий смисл самого образу [117, с. 231].

О.Ф. Арсентьева виокремлює три рівня, на яких може проявлятися національно-культурна специфіка фразеологізмів: 1) у сукупному фразеологічному значенні (безеквівалентні або лакунарні фразеологічні одиниці); 2) у значенні окремих лексичних компонентів (ФО, що містять у своєму складі позначення національно-культурної реалії); 3) у прямому значенні вільного сполучення, яке було образно переосмислене (у прототипах ФО). Окрім того, дослідниця підкреслює, що не слід перебільшувати роль національно-культурного компонента у ФКС, оскільки у фразеологічних фондах різних мов існує значна кількість інтернаціоналізмів, а також фразеологізмів, які пов'язані з загальнолюдським знанням про властивості реального світу [9, с. 67].

Теза про єдність мови і культури дозволяє розглядати спілкування з носіями мови не тільки як обмін інформацією за допомогою засобів мови, але і як діалог відповідних культур. Такий підхід зумовлює необхідність дослідження кумулятивної, культурно-інформативної функції фразеологізмів, тобто їхньої здатності накопичення і закріплення у своїй семантичній структурі багатства суспільного досвіду багатьох поколінь людей, особливостей національно-культурного світобачення і світорозуміння. В.М. Телія зауважує, що знаково-текстова природа фразеологізмів надає їм статус особливих мовних знаків і зумовлює необхідність їх дослідження у рамках антропологічної парадигми, згідно з якою в центр уваги лінгвістичних студій переміщається людський фактор у мові vs мовний фактор у людині. Фразеологічний корпус мови – особливо важливий матеріал для вивчення цієї взаємодії, оскільки у ньому концептуалізовано не тільки знання про власне людську, наївну картину світу та всі типи ставлення суб'єкта до її фрагментів, але й запрограмовано участь цих мовних сутностей разом із їх уживанням у міжгенераційній трансляції еталонів і стереотипів національної культури [117, с. 9].

Загальноновизнано, що у створенні мовної картини світу разом із лексичними одиницями активну участь беруть і фразеологічні одиниці [12, с. 14]. Однак, на відміну від лексики, фразеологія відображає переважно

емпіричний, історичний і культурний досвід мовного колективу, що пов'язаний з його культурними традиціями [116, с. 302]. Відображення такого досвіду здійснюється через образні уявлення, які лежать в основі внутрішньої форми фразеологізмів. Опис внутрішньої форми стійких зворотів дозволяє, таким чином, висвітлити побутові та етнографічні стереотипи та еталони, що відбивають національне бачення світу [12, с. 14]. ФО – це роздільнооформлені мовні одиниці, компоненти яких характеризуються повним або частковим семантичним перетворенням. Нова семантична структура, що виникає у результаті такої зміни, набагато більше залежить від екстралінгвістичних факторів, ніж семантика окремого слова. Це і визначає специфіку фразеологізмів як таких, що найповніше відображають своєрідність життя певного народу.

В.М. Мокієнко зауважує, що, здійснюючи ідеографічний аналіз лінгвістичного матеріалу, дослідники часто-густо не роблять різниці між лексичною та фразеологічною ідеографією й об'єднують лексеми і фраземи у лексико-фразеосемантичні групи. Визнаючи таке об'єднання у загальному вигляді правомірним, оскільки між лексикою та фразеологією існує багато перетинів саме на семантичному рівні, вчений, тим не менше, наголошує, що ототожнення лексичної та фразеологічної ідеографії загрожує викривленням фразеологічної картини світу. “Зусиллями багатьох фразеологів виявлено синхронну специфічність фразеологічної семантики – її пейоративна домінанта й антропоморфність, тобто майже виключна спрямованість на характеристику людини та її діяльності” [72, с. 4]. Л.І. Ройзензон звертав увагу на те, що у фразеології негативно конотовані поля завжди потужніші (кількісно), ніж поля з позитивною конотацією. Це загальна закономірність фразеології у мовах світу взагалі [101, с. 18]. Класифікація, що не враховує таку специфіку, або дублює, або, у кращому випадку, коректує загальну ідеографічну схему об'єктивної реальності, розроблену у тезаурусі Марка Роже та його послідовників. Окрім того, ототожнюючи лексичну та фразеологічну ідеографії, фразеолог змушений ототожнювати лексему і

фразему, внаслідок чого фразеологізми трактуються надто широко, до їх складу відносяться звороти неекспресивного, номінативного типу [72, с. 4].

Отже, відтворюючи мовну картину світу нації, доцільним є виділення у її складі фразеологічної картини світу (ФКС). Констатація терміна звичайно пов'язується з ім'ям Д.О. Добровольського в одному з австрійських видань 1992 р. [Цит. за: 123, с. 49]. Під ФКС розуміється та частина мовної картини світу, яка описана засобами фразеології; в ній кожна фразеологічна одиниця є елементом системи і виконує певні функції в описі реалій оточуючої дійсності. Як зазначає С.Н. Денисенко, термін “фразеологічна картина світу” треба розуміти як фразеологічна система мови, особливо ідіоматична, вона бере участь в утвердженні мовної картини світу, відповідаючи за вираження у мові певних концептуальних сфер [27; 28, с. 3]. ФКС – це один із способів класифікації фразеологізмів з огляду на їх екстралінгвістичні та мовні особливості. Характерними її ознаками є універсальність, антропоцентризм, експресивність, образність і модальність. У ФКС людина усвідомлює себе частиною реальної дійсності, а все, що її оточує, сприймає як відображення свого існування, отож, ФКС – це специфічна форма та результат членування і категоризації дійсності. У процесі фразеологічної концептуалізації виявляється феномен вторинної антропологізації мови, пов'язаний із впливом на нього філософської, релігійно-міфологічної, наукової, художньо-поетичної картин світу людини.

У сучасному мовознавстві розкриття національно-культурного змісту ФО здійснюється з позицій лінгвокраїнознавчого, контрастивного, лінгвокультурологічного та когнітивного підходів, які можна представити як ступені аналізу ФО: 1) виявлення безеквівалентних екстралінгвістичних факторів, відображених у фразеологічних одиницях; 2) виявлення структурно-семантичних особливостей міжмовних фразеологічних аналогів; 3) виявлення національно-культурних конотацій ключових слів і концептів культури, що містять фразеологізми; 4) виявлення особливостей національного членування мовної картини світу та особливостей менталітету

як лінгвокреативного мислення. Таким чином, дослідження ФКС передбачає: 1) опис “членування дійсності”, відображеного в мовних парадигмах (у фразеосемантичних полях і групах); 2) опис національної специфіки семантики ФО; 3) виявлення лакунарних одиниць.

У фразеологічному фонді мови у знаковій формі фіксуються ментофакти матеріальної та духовної культури нації, відображаються ціннісні орієнтації соціуму, система його моральних, етичних та естетичних преференцій, що ілюструє особливості менталітету конкретного етносу. В когнітивній лінгвістиці широко практикується зіставлення національних концептосфер, що уможлиблює виявлення національної специфіки концептуалізації подібних явищ свідомістю різних етносів, безеквівалентних концептів і концептуальних лакун [90, с. 38]. У ФКС будь-якої мови виявляються універсальні властивості, зумовлені мовними й онтологічними універсаліями, та національні особливості, що виражаються у плані вираження та у плані змісту, які є критеріями зіставного дослідження різних фразеологічних систем. ФКС – це здатність народу представляти складні концепти у вигляді образів.

Фразеологічні одиниці виступають як своєрідні семіотичні коди, що дозволяють проникнути в історію, культуру, менталітет народу. Виконуючи функції культурних знаків, ФО здатні відображати культурну самосвідомість нації. Цим визначається можливість дослідження ментальних конструктів через фразеологічні репрезентації.

Отже, дослідження фразеологічної картини світу є одним із пріоритетних напрямів у вивченні національної самосвідомості, оскільки вона є компонентом світобачення етносу, сукупністю загальнонаціональних та індивідуальних знань про світ.

1.2. Ідеографічні, структурно-семантичні та мотиваційні засади моделювання мікросистем «СТАН СП'ЯНІННЯ ЛЮДИНИ» (ССЛ) та «ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ» (ВА)

Одним із домінуючих напрямів сучасної фразеології стають дослідження, метою яких є виокремлення із мовної картини світу та системне відтворення фразеологічної картини світу (Д.О. Добровольський та інші). ФКС є предметом вивчення фразеологічної ідеографії. При дослідженні МКС ефективними є методи ідеографічної класифікації мовних одиниць, розроблені у сучасній лінгвістиці (В.М. Мокієнко, Ю.Ф. Прадід). Як зазначає В.М. Телія, тільки на досить великих ідеографічних (або тематичних) масивах стає очевидним зв'язок образної основи ідеом або фразеологічних сполучень з культурно-національним світорозумінням, тобто ціннісно-орієнтованим менталітетом народу – носія мови [116, с. 305]. Знання, що акумулюються мовною системою, відображають ставлення людини до об'єктивного світу, опосередковуючись за допомогою психічних і фізіологічних чуттів. Це є підґрунтям для формування в мові системних відношень зі складною ієрархією семантичних рівнів, тобто створення “систем у системі”. Ідеографічний опис фразеології безпосередньо пов'язаний з поняттями “мовна система” і “фразеологічна система”. Під мовною системою Ю.Ф. Прадід розуміє множинність елементів системи, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, підпорядковані строгим законам і утворюють певну єдність і цілісність. ФО вважається елементом фразеологічної системи, а її компоненти – елементами самої фразеологічної одиниці. Оскільки підвищений інтерес до системного вивчення фразеології поставив перед дослідниками проблему ідеографічного опису фразеологічного складу мови [92, с. 9; 130, с. 60], у центр уваги мовознавців переміщується дослідження ФО за тематичними групами.

Ідеографічний аналіз фразеології видається найбільш перспективним на матеріалі фразеосемантичних полів, під якими розуміється сукупність

фразеологічних одиниць, об'єднаних спільною семантичною ознакою [12, с. 14].

Фразеологічні (синонімічні) ряди складаються зі стійких зворотів, які мають аналогічну семантику, тотожну внутрішню форму і (у більшості випадків) спільну синтаксичну структуру. В основі такого ряду лежить, як правило, одна структурно-семантична модель. Виявлення такого роду моделей можливе лише у результаті спостережень над синонімічними, структурними і варіаційними потенціями фразеологізмів, що, у свою чергу, вимагає залучення матеріалів діалектів, споріднених і неспоріднених мов [12, с. 15]. Синонімічні ряди і структурно-семантичні моделі утворюють фразеосемантичне поле. Вивчення складу поля дозволяє виявити найбільш типові образні уявлення (стереотипи, еталони), пов'язані з тим чи іншим фрагментом ФКС. Виявлення семантичних і структурно-семантичних моделей є необхідною умовою для опису національно-культурної специфіки фразеологічного компонента мови [12, с. 23].

У нашому дослідженні підтримується ідеографічна ієрархія, запропонована Ю.Ф. Прадідом [92]: *синонімічний ряд* → *семантична група* → *семантичне поле* → *тематична група* → *тематичне поле* → *ідеографічна група* → *ідеографічне поле* → *архіполе*.

Структура фразеосемантичних (фразеотематичних) полів характеризується складною ієрархічною організацією. Серед класифікаційних розрядів ФО найнижчою ланкою є фразеосемантичний ряд (ФСР), до складу якого входять фразеологізми зі спільними семантичними та граматичними ознаками. Фразеосемантичні ряди зі спільним значенням та ідентичним співвідношенням із лексико-граматичним розрядом об'єднуються у фразеосемантичну групу (ФСГ). ФСГ складають фразеосемантичні поля (ФСП), а фразеосемантичні поля – фразеотематичні групи (ФСГ), які об'єднуються у фразеотематичне поле (ФТП).

Досліджуваний нами фразеологічний матеріал німецької, англійської та української мов розподіляється на два фразеотематичних поля: “**Стан**

сп'яніння людини” та “Вживання алкоголю”. На прикладі першого ФТП проілюструємо ієрархічне групування аналізованих одиниць.

ФТП “Стан сп'яніння людини” складають три фразеотематичні групи (ФТГ): “Інтенсивність стану сп'яніння”, “Хворобливі та патологічні стани”, “Усунення наслідків вживання алкоголю”. Аналізовані ФТГ формуються з ФСП, наприклад: ФСП “Незначний стан сп'яніння”, “Помірний стан сп'яніння”, “Сильний стан сп'яніння” утворюють ФТГ “Інтенсивність стану сп'яніння”. У свою чергу, наприклад, до складу ФСП “Незначний стан сп'яніння” входить ФСГ “Рух у стані незначного сп'яніння”, яка конкретизується синонімічними рядами “Рухатися прямо”, “Рухатися непрямо”, “Приходити додому у такому стані” (Детальніше див. Розд. 2, 3).

У нашому дослідженні фразеологічна одиниця визначається як стійкий зворот мови, наділений цілісним, інколи частково цілісним значенням, що вступає у смислові та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, має постійний, за традицією відтворюваний у мовленні компонентний склад [92, с. 5]. Отже, ми не включали до матеріалу дослідження прислів'я, приказки, афоризми тощо.

Фразеологічне значення – це явище, яке породжується взаємодією форми і змісту ФО, що спричиняє утворення більш узагальненого, абстрактного змісту. Специфічність фразеологічного значення полягає в націленості на експресивно-емоційні, антропоморфні сфери позначення дійсності. Цей фактор відіграє суттєву роль у формуванні образності, яка є основною диференційною ознакою ФО і тісно пов'язана з внутрішньою формою. Фразеологічне значення складається з упорядкованих лексичних елементів – сем, що співвідносяться з певними властивостями і явищами дійсності. У структурі фразеологічного значення традиційно виокремлюють три компоненти: денотативний (співвідносить фразеологізми з предметами й явищами реальної дійсності), сигніфікативний (виражає узагальнено-понятійний зміст ФО), конотативний (охоплює експресивно-стилістичні, образні, емоційні та оцінні можливості фразеологічної одиниці). Останнім

часом у структурі ФО виокремлюється також етнокультурний компонент, оскільки фразеологія антропоцентрична, а більшість фразеологізмів пов'язані з народом та різними сферами його діяльності.

“Слівність” компонентів ФО, цільність семантики, широкий діапазон варіювання лексем-компонентів, нарізноформлений компонентний склад із внутрішньофразеологічними зв'язками і семантичною та системною співвіднесеністю уможливають структурно-семантичне моделювання – метод фраземотвірного моделювання (М.Ф. Алефіренко), який передбачає спільність фразеологічної семантики, тотожність синтаксичної структури, близькість внутрішнього умотивування, зіставлення літературного звороту з його численними варіантами в українській та інших слов'янських мовах і діалектах (В.М. Мокієнко). В основі реконструкції “загальної фразеосхеми” перебувають спостереження за синонімічними, структурними й варіаційними потенціями певного ряду ФО, які мають спільне фразеологічне значення, відносно цілісну структуру й достатньо тотожну внутрішню форму. Таке спостереження вимагає залучення великого фактичного матеріалу.

Структурно-семантичне моделювання у фразеології є проявом єдності змісту і форми фразеологічної одиниці. Зміст ФО виражається і проявляється у формі. У моделі, яка враховує структуру, лексико-граматичні властивості, внутрішню форму, образ, семантику ФО, відображається єдність перерахованих формальних і змістових ознак. Проблемами структурно-семантичного моделювання займалися такі вчені, як В.М. Мокієнко [71, с. 49–95], Д.О. Добровольський [29], А. Бірих [12] та інші. В останні десятиліття фразеологічна наука активно інтерпретує структурно-семантичну модель (ССМ), використовує метод структурно-семантичного моделювання, суть якого В.М. Мокієнко визначив як зіставлення “літературного звороту з його численними варіантами в російських та інших слов'янських діалектах і мовах” [70, с. 5]. Вчений запропонував метод структурно-семантичного моделювання вивчення джерел походження фразеологізмів, який передбачає: 1) поєднання лінгвістичного й історичного критеріїв оцінки з метою об'єктивності аналізу фразеологічної гіпотези; 2) наявність початкового етапу

дослідження походження фразеологізму, що базується на вивченні його лінгвістичних особливостей; 3) встановлення приналежності вислову до певної синтаксичної моделі; 4) встановлення етнографічних фактів, що являють собою систему, частиною якої є фразеологізм, утворений від вільного сполучення слів. Як зазначає В.М. Мокієнко, трансформація структурної моделі фразеологізму відображається на його семантиці. Зокрема, розширення діапазону варіювання підвищує значимість компонентів та семантичне членування сполучення. Водночас фразеологічна семантика лімітує варіювання фразеологізму. Поняття “фразеологічна модель” усе більш семантизується, поступово формується таке її визначення, яке бере до уваги як структурні, так і смислові характеристики фразеологічного ряду, що виражається нею. Фразеологічна модель – це єдність семантичних і структурних типів [73, с. 382].

Отже, услід за В.М. Мокієнком, фразеологічну модель ми розуміємо як структурно-семантичний інваріант стійких сполучень, що схематично відображає відносну стабільність їх форми та семантики [73, с. 383]. При виявленні таких моделей особлива увага приділяється внутрішній формі фразеологізму, оскільки вона є основою групування у фразеологічні ряди. Оскільки утворення фразеологізму – це матеріалізація певного змісту у звичайні мовні моделі, первинне мотивування повинно бути основою для об’єктивного моделювання фразеологічного ряду. Такий аналіз важливий і для об’єктивного дослідження функціональних особливостей фразеологічних одиниць, що зумовлюється однією з найважливіших особливостей фразеології як експресивного засобу мови – тісною взаємодією внутрішньої форми та цілісної семантики. Отже, моделювання неможливе без урахування внутрішньої форми фразеологізму ні при діахронічному, ні при синхронічному його аналізі. З іншого боку, об’єктивно виявлені структурно-семантичні моделі дозволяють глибоко проникнути у суть фразеологізмів, встановити додаткові відтінки в їх семантиці, що забезпечує їх особливу фразеологічну експресію [73, с. 383].

Виділення ССМ здійснюється внаслідок аналізу низки фразеологізмів, об'єднаних спільним значенням, однотипністю синтаксичної будови, варіюванням лексем-компонентів у межах однорідної тематичної групи (М.Ф. Алефіренко, А.О. Івченко та ін.). Фразеологічні вияви моделі слід сприймати як єдність конкретних варіантних відмінностей у лексичній організації кожної фразеологічної одиниці. Численні імпліцитні семи складників ФО містяться в ментальній пам'яті мовців, але виходять на передній план у процесі формування ФО як знаків непрямого найменування. Самі ж ФО традиційно перебувають, як зазначає М.Ф. Алефіренко, “в епіцентрі досліджень метафоричного речемислення” [124, с. 127].

Структурно-семантична модель пов'язана з такими поняттями, як фразеосемантичне поле (ФСП) і фразеосемантична група (ФСГ), концепти культури. З одного боку, ідеографічний опис уможливорює виділення моделей, за якими організовано фразеологічний матеріал, визначення основного фразеологічного значення одиниць, з'ясування етимології ФО. З іншого – фразеологізми, об'єднуючись у ФСП і ФСГ, репрезентують актуальні для народу – носія мови концепти. Внутрішня форма, образна основа ФО також експлікують ознаки концепту.

Отже, структурно-семантичне моделювання фразеологізмів розуміємо як утворення синонімічних фразем за структурно-семантичним інваріантом при відносному збереженні його форми і семантики. Наприклад, за ССМ “**мати/одержувати + ОК = легкий стан сп'яніння**” утворюється синонімічний ряд німецьких ФО *einen leichten Rausch haben, einen Schwips haben, einen Spitz haben, einen kleinen Aal haben, einen Käfer haben, eine Kiste haben, einen / kleinen Nebel haben*.

Актуальним питанням досліджень фразеологічного фонду мови є проблема визнання образності однією з категоріальних ознак фразеологічної одиниці. Традиційно під образністю фразеологізмів розуміють їх здатність створювати наочно-почуттєві уявлення про предмети та явища дійсності. Образність – це подвійна інформація, яку передає ФО. Перша інформація полягає у вираженні значення фразеологізму, друга стосується значення його

прототипу, обидві пов'язані дериваційними відношеннями. Внаслідок їх взаємодії виникає образність, оскільки з двох картин виникає третя, яка вбирає всі суттєві ознаки двох попередніх [49, с. 130].

Образний центр стійкого виразу складають образний конкретизатор (ОК) і образний визначник (ОВ), де ОК – це головний компонент цього центру, а ОВ – семантично і граматично залежний від ОК компонент, який містить додаткову інформацію про образний конкретизатор.

Образний конкретизатор – ядерна сема фразеологізму, образ, до якого уподібнюється об'єкт. Склад образних конкретизаторів у численних моделях досить повно визначив та описав А. Івченко. Він же, очевидно, є й автором терміна “образний конкретизатор” [38]. Цей термін використовують багато українських фразеологів: Р.В. Міняйло, М.Я. Олійник, В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко та інші.

Образні конкретизатори часто є “семантичними центрами фраземи”, таких компонентів може бути один, два або й більше. Ознаки ОК: 1) знаменність, 2) символічний характер, 3) інгерентна конотованість, 4) варіативність, 5) наявність глибокого вертикального культурно-національного контексту лексеми-компонента, а отже – культурно-національної семантики в структурі її лексичного значення [124, с. 131-132].

Образний визначник (ОВ) – елемент реципієнтної зони, член дихотомічної опозиції, що вказує на параметри й умови функціонування ОК, на часові, просторові, причинні та інші обставини, кількісні та якісні характеристики ОК, які й підсилюють конотативну модальність усієї фразеологічної одиниці. Конотативна модальність вислову створюється насамперед експресивно забарвленими ОК та ОВ, які в межах реципієнтної зони утворюють національно позначену дихотомічну пару [124, с. 132].

Вибір ОК у ФО синонімічної групи детермінований насамперед екстралінгвально – усіма умовами життя мовців певного етносу. Так, наприклад, у синонімічному ряді англійської мови, утвореному за ССМ “бути п'яним + як + ОК = дуже п'яний”: *drunk as a cobbler, drunk as a potter, drunk as a fiddler, drunk as rosin, drunk as a piper, drunk as a tinker / tinkler, drunk as*

a hatter, drunk as a beggar, drunk as a lord, drunk as an emperor, drunk as a witch, drunk as the devil, drunk as a pig / swine, drunk as an ape, drunk as a rat тощо виокремлюються такі групи лексем-образних конкретизаторів: 1) назви професій (*cobbler, potter, fiddler, rosin, piper, tinker*); 2) соціальна належність (*beggar, lord, emperor*); 3) міфічні істоти (*witch, devil*); 4) назви тварин (*pig / swine, ape, rat*). Лінгвокультурологічний аналіз уможливорює пояснення вибору образних конкретизаторів. Так, виникнення компаративної фразеологічної одиниці *drunk as a hatter* пояснюється тим, що при виробництві капелюхів, а саме при вичинці шкір, використовувалися свинець та ртуть. Стан інтоксикації людини внаслідок роботи з цими речовинами нагадував стан сп'яніння. Зіставлення з відповідними синонімічними рядами (СР) німецької, англійської та української мов яскраво ілюструє національну специфіку вибору образів-конкретизаторів [Детальніше див. розд. 3].

1.3. Вживання алкоголю в психосоціальному вимірі та лінгвістичних дослідженнях

Вживання міцних алкогольних напоїв – спільна риса сучасної західної культури [112, с. 318], універсальними ознаками якої є: 1) загальне поширення аналізованого явища, детерміноване географічним ареалом, типом сировини, технологічними особливостями процесу виготовлення алкогольних напоїв; 2) виробництво сировини для виготовлення алкоголю і технологічний процес вироблення алкогольних напоїв є не тільки важливою сферою матеріальної культури, але й економічних стосунків; 3) відповідність типу алкогольної культури типу харчування нації; 4) історична мінливість алкогольних преференцій, що визначається економічними, політичними і соціальними факторами; 5) ритуалізований характер вживання алкоголю, пов'язаний з національною обрядовістю; 6) поліфункціональність процесу вживання алкоголю; 7) здатність слугувати одним із знаків самоідентифікації етносу разом із національною стравою [13, с. 10-11]. Окрім універсальних рис, процес вживання алкоголю як складний соціокультурний феномен характеризується й етнокультурною специфікою, яка виявляється в історичних і ментальних особливостях націй.

Пияцтво на Русі – як і в інших цивілізованих та нецивілізованих країнах – має давню історію. І у наш час, жартівливо виправдовуючи вживання міцних напоїв, згадують фразу, записану літописцем Нестором – “Веселие Руси есть пити”. Ці слова належать князеві Володимиру Святославовичу, який хрестив Русь у 988 році. Довідавшись від магометанських проповідників, що їх релігія забороняє вживання вина, він відповів на пропозицію прийняти магометанство: “Руси веселие есть пити, не может без того и быти” [15, с. 50].

Ю.С. Степанов, наголошуючи на універсальності вживання засобів, що спричиняють сп'яніння (зокрема, напоїв, а також грибів та соків рослин), зазначає, що з часом на певній території виокремлюється один, найміцніший, та називає три світові ареали такого явища: 1) західний (європейський) – з

центральною роллю спиртного напою на кшталт кон'яку, віскі, водки; 2) східний (азіатський), де переважно вживають рослинні наркотичні засоби: коноплю, мак та їх похідні (гашиш, опіум); 3) латино-американський та африканський, де головне місце займають такі рослинні наркотичні засоби, як кокаїновий кущ, дерево какао в Латинській Америці, кавове дерево в Африці та продукти, створені на їх основі (кокаїн, кофеїн, напої кава, какао, кока-кола); 4) давньоіндоевропейський ареал з основним продуктом “наркотичний гриб”, що відображений у вживанні та культурі таких грибів у давніх скандинавських вікінгів, у наш час – у Швеції та Норвегії, а також в Ленінградській області в Росії. Таким чином, підсумовує дослідник, у парі “попит – пропозиція” і попит, і пропозиція на певні продукти та явища, що ними породжуються, ідуть зі сторони цивілізації. Отже, не слід вбачати в них лише зло. Наприклад, латиноамериканський ареал після Колумба зробив великий вклад у світову цивілізацію у вигляді класу знеболюючих та анестезуючих засобів, без яких була б неможливою сучасна хірургія [112, с. 319-320].

Вживання алкогольних напоїв як соціокультурне явище знаходиться у центрі уваги дослідників різних сфер знання. У працях, авторами яких є історики, соціологи, економісти, технологи, досліджується історія торгівлі вином та горілкою, технологія виробництва алкогольних напоїв, опис різних сортів вин, вплив засобів масової інформації на вживання алкоголю, тощо [19; 81; 113; 132; 133; 134; 135; 139; 140; 144; 145; 146; 148; 152; 155; 158; 182]. Не залишають поза увагою цю тему і письменники, журналісти [151; 161; 176].

Алкоголізм є об'єктом дослідження медицини і визначається як захворювання, спричинене зловживанням алкоголю та потребує лікування [60; 111; 136; 149; 150; 159; 163; 167; 169; 173; 174; 175]. За характером вживання алкоголю і його дії на організм розрізняють побутове пияцтво (ситуативне, без ознак звикання), хронічний алкоголізм (постійний, з ознаками звикання) і алкогольні неврози (біла гарячка, алкогольні галюцинації та ін). Ознаками хронічного алкоголізму є регулярність

вживання зростаючих доз спиртних напоїв, випивання наодинці, що сприяє розвитку фізичної залежності від уживання алкоголю. При цьому відбуваються зміни у внутрішніх органах [153; 171; 178], периферійній і центральній нервовій системі [61; 66; 103; 115], настає соціальна деградація особистості, з'являються алкогольні психози [96, с. 18; 31; 36; 110]. Лікування алкоголізму проводиться медичними препаратами та за допомогою психоаналізу [142; 143; 164; 165].

Епідемічний характер і масштабність алкоголізації серед населення України, розмах медико-біологічних і соціально-економічних наслідків алкогольної залежності дають підставу відносити алкогольну хворобу до розряду медико-соціальної патології, що представляє реальну загрозу здоров'ю нації [62, с. 10]. За останні 10 років контингент пацієнтів, що знаходяться на медичному обслуговуванні в наркологічних диспансерах України, досяг 1 млн. осіб, а в структурі невідкладної наркологічної патології розлади, обумовлені алкогольною залежністю, займають одне з перших місць. Статистичні дослідження в Україні наприкінці дев'яностих років реєструють більш ніж два мільйони хворих на алкоголізм 2-3 стадії [109, с. 8]. В Росії алкоголізація сягає 60 %. За даними NLAES (National Longitudinal Alcohol Epidimic Study) 44% 18-літніх підлітків США випивають щонайменше щомісячно. 22% – справжні п'яниці; лише 34 % вживають алкоголь зрідка. Вивчення вживання алкоголю показало, що частота випивок коливається від однократних до систематичних в тиждень. Зловживання алкоголем в США – проблема номер один [20, с. 1]. Хронічний алкоголізм на сучасному етапі продовжує залишатися найбільшою медичною і соціальною проблемою [57; 58; 137; 138; 141; 147; 154; 157; 160; 162; 166; 170].

У центрі досліджень у сфері культурології та етнічної психології – міфи, що трактують виникнення алкоголю і пияцтва, звичаї й традиції, пов'язані з приготуванням та вживанням спиртних напоїв, а також поведінка людей у ситуації випивки та стані алкогольного сп'яніння. Як зазначає Ю.С. Степанов, горілка згадується в багатьох російських народних обрядах – і як “зелено вино”, тобто настояне на травах, і як чарка горілки на могилі батьків

у поминальний день. Оскільки селяни вважають, що душа, покинувши тіло, потребує їжі, то для цього кладуть пироги й млинці на могили і навіть ллють на них горілку [112, с. 329]. Сп'яніння як перехід людини в інший світ, в світ потойбічний, – універсальна риса усіх культур, починаючи від прийняття напою соми у давньоіндійських Ведах. Однак сам цей світ може оцінюватися по-різному: як світ богів *sanctus*, або як світ темних сил, заборонений, недоторканий – *sacer* [112, с. 329]. Саме ж слово *алкоголь* запозичене з арабської мови через посередництво західноєвропейських (пор. німецьке *Alkohol*, гол. *Alcohol*, англ., ісп. *alcohol*); арабське *al-ku hl* “дуже дрібний порошок, сурма” (з ассирійської мови) у цьому ж значенні вживалося і європейськими алхіміками та фармакологами; з кінця 16 ст. воно набуло значення “винний спирт” [194, т. 1, с. 61].

У різні часи робились спроби описати семантичне поле “Пияцтво”. Відомий польський поет та перекладач Ю. Тувим видав у 1933 році “*Słownik piąski*” (“Словник пияка”) [177]. Чеський автор Ч. Зібрт у 1913 році написав невеличку книжку з промовистою назвою “*Kolikrat Čech řekne jest opilý*” (“Скільки разів чех скаже “він п’яний”), що містила синоніми на позначення п’яної людини. Етнограф П.Н. Тиханов видав у 1904 році книжку під закодованою назвою “Криптогlossарий. Отрывок. Представление глагола «выпить»” [177], у якій подається близько 100 російських розмовних слів та виразів на тему “випити”, які, на думку автора, є складовими мови жебраків й арештантів та жаргонізмами на тему пияцтва (*адамовы слезы* – “водка”, *ахнуть* – “випити”). Мовний матеріал видання є прикладом тематичного словника, що містить лексику зниженого стилю російської мови і присвячений одній конкретній темі – пияцтву [15, с. 51]. В.В. Хімік у книзі “Поэтика низкого или просторечие как культурный феномен” аналізує міське просторіччя як функціональний різновид російської мови та дає характеристику кримінальної й молодіжної підмов як головних джерел формування просторіччя. Окремий розділ присвячено лексико-фразеологічній інтерпретації соціокультурного концепту “пияцтво” [128]. У дисертаційному дослідженні Л.А. Константинової “Наименования

алкогольных напитков в русском языке IX – XX веков (лингвистический аспект)” представлено повну лінгвістичну характеристику номенклатури найменувань алкогольних напоїв в діахронічному аспекті та проаналізовано похідні найменування алкогольних напоїв [48]. Концепт, репрезентований словами “водка - пьянство”, включено як культурноспецифічний у словник “Константы: Словарь русской культуры” і проаналізовано в історико-філософському аспекті [112]. У роботі В.І. Карасика алкогольна тема представлена як об’єкт етнічного гумору [40].

Семантичне поле пияцтва досить широко представлене в німецькій лінгвістиці й лексикографії. У 1890 році у Берліні було видано лінгвістичне дослідження Г. Шрадера “Das Trinken in mehr als 500 Gleichnissen und Redensarten”, яке є спробою представити алкогольну лексику та фразеологію як єдину семасіологічну систему [168]. Увагу дослідників привертало асоціативне поле слова *выпить* [16], сатуративний спосіб дії у дієсловах опису стану сп’яніння [97], концепти ПИТИЕ [13], ВИНОПИТИЕ [22] в російській мовній картині світу. Серед останніх видань слід виділити “Русский алкословарь-справочник или веселая наука выпивать” [187], оскільки словник має усі основні параметри лексикографічного жанру; об’ємний корпус матеріалу, зібраного за чітко сформульованим семантичним принципом; розгорнуті тлумачення значень кожної одиниці; граматичні характеристики; стилістичну кваліфікацію за функціональною та експресивною ознакою; паспортизацію джерел (що допомагає визначити ступінь активності вживання й хронологічні рамки матеріалу); вказівку на походження.

Зауважимо, що зазначені дослідники (Г. Шрадер, Ю. Тувим, В.В. Хімік, Х. Вальтер, В.М. Мокієнко) чітко окреслили коло матеріалу, що складає лексикографічний опис: 1) схильність до алкоголю; 2) підготовка до вживання алкогольних напоїв; 3) процес вживання алкоголю; 4) результати цього процесу (стан і ступінь сп’яніння); 5) максимальне сп’яніння; 6) індивід, що п’є (характеристика пияків); 7) спиртні напої та їх спеціалізовані (експресивно-метафоричні) позначення (смакові якості, склад, вплив тощо);

8) посуд для вживання алкогольних напоїв; 9) різне (місця, де вживають алкоголь; медики, що зцілюють алкоголіків; назви медичного витверезника тощо) [15, с. 52].

Алкогольна тема є об'єктом дослідження такої прикладної сфери знання, як реклама. Історія реклами алкоголю, проблеми законодавчого регулювання реклами алкогольної продукції, особливості реклами алкогольних напоїв неодноразово перебували у центрі уваги дослідників [79; 126].

Таке широке і багатоаспектне коло досліджень, об'єднане спільним "матеріальним об'єктом" доводить значущість вживання алкоголю в національних культурах та актуальність дослідження відповідного фрагменту мовних картин світу у зіставлюваних лінгвокультурах.

Висновки до розділу 1

Картина світу – це концептуально-мовне явище, обидві частини якого взаємозалежні та взаємозумовлені. Концептуальна картина світу є сукупністю ідей, понять та знань про навколишній світ та принципи його організації, а у мовній картині світу ці уявлення втілюються вербально. Концептуальна картина світу існує у вигляді концептів, які формують концептосферу народу, а мовна картина світу – у вигляді значень мовних знаків, які утворюють семантичний простір мови. Зміст цілісної мовної картини світу та окремого її фрагменту складається із універсальних та культурно-специфічних смислів, зумовлених особливостями концептуалізації.

Фразеологічна картина світу – це та частина мовної картини світу, яка описана засобами фразеології. Вона досліджується у таких аспектах, як: а) закріплення у мові результатів інтелектуальної обробки інформації про навколишній світ свідомістю людини (образність та емотивна модальність); б) відображення філософських категорій, які формують світогляд народу; в) нормативно-ціннісні картини світу (деонтична та аксіологічна модальність).

ФКС будь-якого етносу характеризується як загальнолюдськими, універсальними, так і національно-специфічними рисами. Універсальні властивості зумовлені єдністю світу як об'єкту пізнання та природою самої людини як біологічного виду та соціального індивіду, а національна специфічність – особливостями національної психології, культурно-історичного розвитку народу. ФКС – це специфічна форма та результат членування і категоризації дійсності.

Формування тематичного поля – це організація мовного матеріалу у межах поля в системно організовану, ієрархічну структуру. Виокремлення як об'єкта дослідження певної теми передбачає встановлення специфіки відповідного членування мовного простору. Досліджувати лінгвістичний матеріал можливо у двох напрямках: від мовної картини світу до понятійної

та від понятійної картини світу до мовної. Тематична класифікація мовного матеріалу здійснюється у рамках другого напрямку.

Структурно-семантичне моделювання фразеологічного матеріалу уможлиблює виокремлення типових моделей, які відображають єдність формальних і змістових ознак ФО: структуру, лексико-граматичні властивості, внутрішню форму, образ, семантику.

Основні положення розділу висвітлено у статтях автора: [86].

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ІДЕОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ «ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ»

Фразео-тематичне поле 1 «Вживання алкоголю» має таксономічну, ієрархічну структуру і включає в себе 2 синонімічних ряди: СР1 «пити загалом», СР2 «випити загалом» та 2 ФТГ: ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв» з відповідними фразео-семантичними полями: **ФСП1 квантитативного типу з опозицією мало/багато, систематично/несистематично, ФСП2 модусного типу зі стрижневими опозиційними компонентами наодинці/сумісно, повністю, ФСП3 таксономічного типу «види, сорти і типи алкогольного напою» з гіперо-гіпонімічною структурою складників та їх якісною характеристикою та ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки та їх фразеологічна об'єктивація», що складається з трьох ФСП: ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядах родинного циклу», ФСП2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях» та ФСП3 «частування алкогольними напоями».**

За Рьоріхом, невичерпною є кількість ФО на позначення споживання алкоголю. Він вважає, що в жодній іншій мікросистемі не виявляється такою мірою метафорична сила народної мови [216, с. 1640].

У кожній із порівнюваних мов загальне номінаційне значення фразеологізмів фразео-тематичного поля «вживання алкоголю» містить гіперсему 'пити'. Але оскільки тлумачення ФО даного ФТП передаються за допомогою лексем *trinken*, фам. *saufen* у німецькій мові, *to drink* а англійській мові та *пити, випивати, пиячити* в українській, виокремимо із пучка сем, притаманних даним лексемам, семи, які співвідносяться із поняттям «АЛКОГОЛЬ».

Аналіз почнемо із лексеми німецької мови *trinken* (свн. **trinken*, двн. **trinkan*), яка походить, можливо, від дієслова зі значенням 'робити ковток' та

має у сучасній німецькій мові **шість значень**: 'Flüssigkeit, ein Getränk zu sich nehmen', 'durch Trinken in einen bestimmten Zustand bringen', 'als Flüssigkeit, als Getränk zu sich nehmen', 'Alkohol, ein alkoholisches Getränk zu sich nehmen', 'einen Schluck eines alkoholischen Getränks mit guten Wünschen für jmdn., etw. zu sich nehmen', 'gewöhnheitsmäßig alkoholische Getränke in zu großer Menge zu sich nehmen; alkoholsüchtig, Trinker sein' [212], з яких три значення містять сему 'алкоголь' (Табл. 1). Дуже часто процес вживання алкоголю у німецькій мові передається дієсловом фамільярно-розмовного стилю *saufen*, яке походить від свн. *sufen, двн. *sufan з первинними значеннями 'ковтати', 'вбирати в себе, всмоктувати', 'вичавлювати'. Внаслідок розширення значення ця лексема набула **десять значень** у сучасній німецькій мові: '(bes. von größeren Tieren) Flüssigkeit zu sich nehmen', '(salopp) trinken', '(salopp abwertend) in großen gierigen Schlucken od. geräuschvoll, in unkultivierter Weise größere Mengen Flüssigkeit trinken', '(bes. von größeren Tieren) als Flüssigkeit zu sich nehmen', '(salopp) als Getränk zu sich nehmen', '(salopp abwertend) als Flüssigkeit in größeren Mengen zu sich nehmen', 'durch Saufen in einen bestimmten Zustand bringen', '(salopp) Alkohol trinken', '(salopp) (Alkohol) als Getränk zu sich nehmen', '(salopp) gewöhnheitsmäßig Alkohol trinken; alkoholsüchtig sein' [212]. Значення даної лексеми, що містять сему 'алкоголь', є тотожними відповідним значенням лексеми *trinken*: 'Alkohol, ein alkoholisches Getränk zu sich nehmen', 'einen Schluck eines alkoholischen Getränks mit guten Wünschen für jmdn., etw. zu sich nehmen', 'gewöhnheitsmäßig alkoholische Getränke in zu großer Menge zu sich nehmen; alkoholsüchtig, Trinker sein'. Зазначимо, що останнє значення 'gewöhnheitsmäßig alkoholische Getränke in zu großer Menge zu sich nehmen' та 'alkoholsüchtig, Trinker sein' - 'постійно і надмірно вживати спиртні напої' та 'мати хворобливу пристрасть до алкогольних напоїв' виступають у даному тлумаченні як синонімічні й не диференціюються. З'ясовуючи наявність інших диференційних сем даних значень, ми дійшли висновку, що значенням 'Alkohol, ein alkoholisches Getränk zu sich nehmen', 'einen Schluck eines alkoholischen Getränks mit guten Wünschen für jmdn., etw. zu sich nehmen' притаманна диференційна сема

'несистематичності/нерегулярності' та значенню 'gewöhnheitsmäßig alkoholische Getränke in zu großer Menge zu sich nehmen' та 'alkoholsüchtig, Trinker sein' - 'систематичність/регулярність' (Табл. 2).

Лексема англійської мови *to drink* походить від да. *drincan та є германського походження. У сучасних тлумачних словниках англійської мови нами було зафіксовано наступні значення: 'take (a liquid) into the mouth and swallow', 'consume or be in the habit of consuming alcohol', '(drink up) quickly consume the rest of a drink', '(of a plant or a porous substance) absorb (moisture)', '(of wine) have a specified flavour or character when drunk' [217], 'to bring (oneself into a certain condition) by consuming alcohol', 'to consume alcohol, especially to excess', 'to drink (a toast) in celebration, honour, or hope (of)' [211]. Диференційну сему 'алкоголь' містять чотири значення: 'consume or be in the habit of consuming alcohol', 'to bring (oneself into a certain condition) by consuming alcohol', 'to consume alcohol, especially to excess', 'to drink (a toast) in celebration, honour, or hope (of)'. Цікавим є той факт, що три із зазначених значень мають сему 'несистематичність/нерегулярність', одне із них може набувати семи 'систематичність/регулярність' у контексті, а значення 'consume or be in the habit of consuming alcohol' має як сему 'несистематичність/нерегулярність', так і сему 'систематичність/регулярність' (Табл. 3).

Лексеми української мови представлені дієсловами *пити*, *випивати*, *пиячити*. Лексема *пити* налічує п'ять значень: 'ковтати яку-небудь рідину для вгамування спраги', 'вживати спиртне; проводити час за питтям горілки, вина тощо', 'бути п'яницею; пиячити', 'убирати, всмоктувати в себе вологу (про рослини, поля і т. ін.)' [198, т. 6, с. 369], два з яких містять сему 'алкоголь' та 'несистематичність/нерегулярність', а одне – 'алкоголь' та 'систематичність/регулярність'. Із трьох значень лексеми *випивати* 'пити яку-небудь рідину без залишку або певну кількість її', 'вживати алкогольні напої, мати схильність до них', 'висмоктувати, витягати з чого-небудь' [198, т. 1, с. 450] друге містить, окрім семи 'вживати алкоголь', сему 'схильність до алкоголю'. Два значення дієслова *пиячити* 'брати участь у гулянці, обіді і т.

ін., надмірно вживаючи спиртні напої', 'постійно і надмірно вживати спиртні напої, мати хворобливу пристрасть до них' [198, т. 6, с. 376] мають сему 'алкоголь' та диференційні семи 'надмірність', 'систематичність' (Табл. 4). Загалом нами виділено 15 семантичних ознак, зафіксованих у словникових дефініціях: 'алкоголь', 'алкогольний напій', 'вживання', 'гулянка, обід', 'залежність', 'надмірність', 'несистематичність', 'пити на чийось честь', 'порція алкоголю', 'пристрасть до алкогольних напоїв', 'систематичність', 'стан сп'яніння', 'схильність', 'тост', 'час' (Табл. 5). Оскільки семантичні ознаки лексем трьох досліджуваних мов, що тлумачать фразеологізми даного ФТП, частково збігаються, остаточну диференціацію ФО можна провести тільки у контексті. З огляду на сказане, деякі ФО можна віднести до декількох СР, ФСГ тощо. Так, наприклад, ФО ФСГ «надмірне споживання алкоголю» в залежності від контексту можуть містити сему 'систематичність/регулярність' або 'несистематичність/нерегулярність'. Зважаючи на те, що значення ФО, що наповнюють цю ФСГ, семантично близькі й у різних словниках перетинаються, у межах нашого дослідження ми не ставимо за мету провести чітку диференціацію понять 'надмірне споживання алкоголю' та 'систематичне надмірне споживання алкоголю', оскільки без контексту це зробити неможливо, тому ми об'єднуємо їх у одну ФСГ.

2.1. СР «Пити загалом»

СР «пити загалом» складають ФО трьох порівнюваних мов, яким притаманні такі структурно-семантичні моделі: ССМ1 «дія + [ОК]», ССМ2 «дія + [ОК] + ОВ».

2.1.1. Передусім розглянемо ССМ1 «дія + ОК», яка складається із ФО переважно німецької та англійської мов з дієслівними компонентами **сурмити, трубити, піднімати, смоктати, змашувати, промочувати, робити отвір, плести**: *einen blasen* (букв. [алк. напій] трубити) [216, с. 1162], *einen schmettern* (букв. [алк. напій] трубити) [216, с. 1162], *einen tuten* (букв. [алк.

напій] трубити) [216, с. 1162], *hoist one* (букв. підняти [алк. напій]) [218, с. 183]. Образними конкретизаторами виступають компоненти: **адмірал**: диференційні семи 'пити через соломинку', 'пити нишком' присутні у ФО мор. жарг. *to tap the admiral* (букв. робити отвір адміралові) 'нишком пити спиртне через соломинку, яку вставлено у отвір бочки' [180, с. 29; 181, с. 931]; соматизм **горло**: виправдання вживання алкоголю, трактування його вживання як корисну дію – щоб запобігти запаленню горла, або щоб воно не пересихало – презентують НФО *die Kehle schmieren* (букв. горло змащувати) [216, с. 599], *sich die Kehle anfeuchten* (букв. горло промочувати) [216, с. 830], пор. фр. *se rincer la gorge*; зоонім **мавпа**: диференційні семи 'пити через соломинку', 'пити нишком' містить АФО мор. жарг. *suck the monkey* (букв. смоктати мавпу) 'пити ром із шкарлупи кокосового горіха', 'тайком тягнути вино з бочки (зазвичай через соломинку)' [180, с. 732]; артефакт **брас**: морська традиція наливати подвійну порцію рому матросам, після того як вони сплели трос основного браса, оскільки це вважалася складним і небезпечним завданням, мотивувала виникнення ФО мор. сленг. *splice the main-brace / main brace* (букв. сплести пошкоджений брас) 'розлити грог', 'пити', 'розпочати п'ятику' (ОК *брас* позначає 'снасть для повертання рея в горизонтальній площині' [221, с. 68]), 'пити, випивати' [180, с. 129; 181, с. 881]; диференційну сему 'при вживанні алкоголю курити марихуану' має АФО *talk to herb and al* (букв. говорити до трави і алкоголю) [218, с. 389].

2.1.2. ФО німецької та англійської мов з дієслівними компонентами зі значеннями **шипіти, журчати, заливати, сурмити, триматися** утворені за ССМ2 «дія + [ОК] + ОВ». Образні визначники: соматизм **ребра**: *einen hinter die Rippen plätschern* (букв. один [шнапс] за ребра журчати) [216, с. 1247]; артефакт **жакет**: *einen unter das Jackett brausen* (букв. один/одну [келих/чарку] під жакет [з шумом] шипіти) 'пити' [216, с. 780]; артефакт **ріжок**: ФО *ins Horn blasen* (букв. сурмити у ріжок) [216, с. 1162], ОК якої *das Horn* (свн., двн.*horn із значенням 'кінчик') має у сучасній німецькій мові декілька значень, серед яких 'ріг тварини', 'ріжок' (музичний інструмент) та

'rig' (келих, з якого пили кругову чашу) [184]; **обід колеса:** англ. діал. *keep the wheel-band / band* (букв. триматися за обід колеса) [невелика проточка по краю ведучої шестерні, прядильного колеса та шпульки, 'пити', 'продовжувати пити' [221, с. 15]; **блакить:** ФО *eine Fahrt ins Blaue machen* [216, с. 209] із значенням 'здійснювати подорож з невідомою чи не названою метою', яка дуже часто вживається у 1933 році у різних рекламах туристичних бюро, виникла набагато раніше. Іменник *das Blaue* ще в часи Гете мав значення 'невідоме', 'невизначена далечінь'. Наприклад, Цельтер пише у 1829 р. Гете: „*weil ich den Tag noch nicht bestimmen kann und ins Blaue einfahre*". Згодом вираз набуває ще одного значення – 'споживання великої кількості алкоголю у кінці подорожі/екскурсії' [216, с. 209]; **назад:** англ. сленг. *juice something back / back something* (букв. заливати щось назад / назад щось) пити алкоголь [218, с. 207].

Мотивацією виникнення ФО амер. *at / on / under the slow bell* (букв. під повільний дзвін) із первинним значенням 'скорочувати, зменшувати швидкість прийому чи видачі' та вторинним 'зменшення інтенсивності вживання алкоголю', що має структуру «ЛОКУС», стала традиція, яка існувала на кораблях Північноатлантичних ліній – сповільнювати швидкість ходу судна під повільний дзвін корабельного дзвона [221, с. 84].

До цієї ФСГ відносимо також інші ФО англійської мови, утворені за більш складними структурно-семантичними моделями. Мотивацією виникнення АФО діал. *do as the cow o' Forfar did, tak' a standing drink* (букв. робити як корова з Форфара, пити стоячи) із диференційною семою 'пити стоячи' слугувала реальна подія, що відбулася у місті Форфарі – резиденції шотландських королів XI – XIVст. Корова, стоячи на подвір'ї заїжджого двору, випила пиво з бочки для охолодження, за що власник заїзду подав на хазяїна корови до суду. Однак міський суддя Форфара не визнав хазяїна корови винним у заподіяній шкоді, оскільки цей випадок був прирівняний до традиції прощального кубка, за який ніколи не брали платню [221, с. 262].

Після закінчення енергійного передзвону останні удари дзвонів зазвичай тихіші і повільніші, що спричинило появу АФО діал. *he's letting the*

bells down (букв. він стишує дзвін) зі значенням 'пити обережно після важкого запою' [221, с. 428].

2.2. СР 2 «випити взагалі»

СР 2 «випити взагалі» складають ФО трьох порівнюваних мов, яким притаманні ССМ1 «дія + ОК», ССМ2 «дія + [ОК] + ОВ».

2.2.1. Найбільш велика кількість ФО цього синонімічного ряду структурована за ССМ1 «дія + ОК». Дієслова із значенням **мати, отримувати, зволожувати, змочувати, промочити, снідати, заливати, прополоскати, прополіскувати, терти, обновляти, піднімати, згинати, роздавлювати** виступають стрижневими компонентами, а образними конкретизаторами – компоненти **горло / гортань**: *промочити / промочувати горло / гортань* 'випити (перев. про алкогольні напої)' [199, с. 577; 205], *прополоскати / прополіскувати горло чим* (перев. про алкогольні напої) 'випити' [199, с. 578; 205]; **око**: сема 'випити повторно' притаманна АФО *to wet the other eye / t'other eye* (букв. зволожувати інше око) 'ще випити' [181, с. 999];

саламандра: НФО *einen Salamander reiben* (букв. саламандру терти) [216, с. 1275] 'випити' мотивував відомий ще у XVIII ст. ритуал пиття студентських корпорацій, при якому ті, що п'ють, по команді починають терти дном повної чарки або кухля по стільниці столу, випивають напій, одночасно стукаючи по столу, а потім із силою ставлять порожню чарку чи кухоль на стіл. Як правило, це відбувається на честь певної особи [216, с. 1275]: нім. *ihm zu Ehren wurde ein Salamander gerieben* 'на його честь випили' [193]; **клюз**: ФО англійської мови сленг. *freshen the hawse* (букв. обновляти клюз) із первинним значенням 'замінити чи видалити частину канату/тросу, пошкодженого при проходженні через отвір клюз' набула значень 'випити', 'дати додаткову порцію алкоголю' [221, с. 82], внаслідок того що ОК *hawse*

'клюз' (отвір чи труба в носовій частині корабля, через яку проходять канати чи ланцюги (зокрема якірні) є дериватом англ. *hah 'шия, горло'; **свисток**: англ. розм. *to wet one's whistle* (букв. змочувати свисток) 'випити, промочити горло' [181, с. 676]; **труба**: укр. *труби залити* 'випити' [197, с. 296]; **слива**: укр. *роздавити сливу* 'випити спиртного' [203, с. 286], **земля**: образний конкретизатор *clay* фразеологізмів *moisten my clay* (букв. змочувати мою землю (глину) [221, с. 219], англ. жарт. *to moisten one's clay, to wet one's clay* (букв. зволожувати / змочувати глину) зі значенням 'випити' [181, с. 676] має значення 'земля', 'глина', 'людське тіло'; **заробітна платня натурою**: нім. розм. *sein Deputat haben / bekommen* 'одержувати частину належної заробітної платні натурою', 'випити' [189, т. 1, с. 144]; **волого**: ФО німецької мови *feucht gefrühstückt haben* (букв. волого поснідати) [216, с. 479] містить семи 'вживання алкоголю' та 'час', пор. англ. студ. сленг. *breakfast of champions* (букв. сніданок чемпіонів) 'перший напій за день, випитий вранці, замість сніданку' [218, с. 49], англ. *night-cap* (букв. нічний ковпак) 'чарка алкоголю перед сном' [221, с. 29] та укр. *зарядка* 'пиття пива зранку' [201, с. 476].

2.2.2. Структурно-семантична модель «дія + [ОК] + локус» представлена переважно фразеологізмами української мови. Стрижневими компонентами виступають дієслова **прийняти, брати, заливати, лизнути, іти, мчати, залізати**, а ОК-локусом компоненти: **соматизми: груди**: укр. жрм. *прийняти на груди* 'випити спиртного' [201, с. 274], **задниця**: укр. діал. *лизнути чорта в задницю* грубо 'випити спиртного', 'усього зазнати в житті' [203, с. 332]; **хвіст**: укр. діал. *лизнути чорта під хвостом* 'випити спиртного', 'бути напідпитку' [203, с. 332]; **артефакти: келих**: нім. студ. *in die Kanne steigen müssen* (букв. мусити залізти у келих) 'випити "штрафну" (кухоль пива, чарку вина)' [189, т. 1, с. 366], пор. укр. *штрафна* 'стопка горілки, яку треба випити як покарання за запізнення'. Кількість горілки збільшується прямо пропорційно до запізнення [197, с. 337]; **чарка**: укр. *пити, випити по чарці* 'випити спиртне', 'що-небудь спиртне' [199, с. 761; 205] укр. *за чаркою* 'п'ючи спиртне' або 'у стані сп'яніння' [199, с. 760; 205]; **банка**: укр. гірн. *іти*

на банку 'іти випивати' [201, с. 47]; **вниз**: можливо, АФО *to belt down the road* 'мчатися по дорозі, нестися по дорозі стрімголов' мотивувала появу ФО *belt something down / belt down something* із диференційною семою 'швидко' [218, с. 25]. На вживання алкоголю на робочому місці вказує ФО німецької мови *einen auf den Dienst eid nehmen* 'пити алкоголь (горілку) на робочому місці', що відома у колах службовців та пов'язана із заборонаю вживати алкоголь на робочому місці. Вважається, що у разі порушення інструкції службовець 'дає присягу алкоголю'. Поширеною є також сентенція нім. *Dienst ist Dienst und Schnaps ist Schnaps* (букв. служба є службою, а горілка є горілкою) [216, с. 321].

Два фразеологізми німецької мови мають значення 'пиячити по ресторанах': нім. діал. *einen Zug durch die Gemeinde machen* 'піти погуляти, попиячити (по ресторанах)' [189, т. 2, с. 345; 216, с. 1777], нім. *in der Luft hängen* (букв. висіти в повітрі) 'пиячити по ресторанах' (Табл. 6).

2.3. ФТГ «Міра споживання алкогольних напоїв»

ФТГ «Міра споживання алкогольних напоїв» складається з трьох фразео-семантичних полей: **ФСП1 квантитативного типу** (опозиція мало/багато, систематично/несистематично), **ФСП2 модусного типу** (опозиція наодинці/разом) та **ФСП3 «види, сорти і типи алкогольного напою»** з гіперо-гіпонімічною структурою складників та їх якісною характеристикою (Табл. 7).

2.3.1. **ФСП1 квантитативного типу** складають ФО чотирьох фразео-семантичних груп: ФСГ1 «Вживання малої кількості алкоголю», ФСГ2 «Перепустити по чарці», ФСГ3 «Пити/розпивати/випивати пляшку алкоголю», ФСГ4 «Надмірне та систематичне /несистематичне споживання алкоголю».

2.3.1.1. **ФСГ1** «Вживання малої кількості алкоголю» складають ФО із значеннями 'змочувати губи', 'відпивати небагато', 'відпити невелику кількість', 'випити ковток', яким притаманна ССМ «дія + ОК».

ФО німецької та англійської мов зі стрижневими компонентами-дієсловами зі значеннями **різати, вдаряти, згинати, піднімати, перекидати, зштовхувати, змочувати, мочити, промочувати, полоскати, приймати, цілувати, дивитись** та такими образними конкретизаторами: **немовля**: англ., амер. сленг. *to kiss the babe / kiss the baby* (букв. цілувати немовля) 'випити ковток напою', 'пропустити по чарці' [181, с. 578; 218, с. 213], **губи**:англ. *to wet one's lips* (букв. змочувати губи) 'змочувати губи', 'відпивати небагато' [181, с. 999], *губи вмочити / промочити / мочити / промочувати* 'з'їсти, випити зовсім мало', 'скуштувати' [199, с. 119; 205]; **зуби, горло**: жарт. *пополоскати / полоскати в роті / зуби / горло і т. ін. чим і без додатка* 'випити незначну кількість алкогольного напою', 'трохи випити' [199, с. 544; 205]; **лікоть**: амер. сленг. *bend one's elbow / the elbow* (букв. зігнути чийсь лікоть), амер. сленг. *lift one's elbow* (букв. підняти чийсь лікоть) 'випити ковток алкогольного напою', 'пити алкоголь до цілковитого сп'яніння' [218, с. 26]; **чашка**: англ. *to kiss the cup* (букв. поцілувати чашку) 'пригублювати чашу', 'пити, випивати' [181, с. 578]; **сльоза**: нім. *eine Träne nehmen* (букв. приймати сльозу) 'відпити невелику кількість, ковток', 'пити', 'пиячити' [216, с. 1634], пор. фр. *prendre une larme* [216, с. 1634]; **пил, порох**: амер. сленг. *cut the dust* (букв. різати пил, порох) 'випити ковток напою' [218, с. 91], диференційну сему 'швидко' має ФО амер. сленг. *knock back a drink* (букв. вдарити назад напій) 'швидко робити ковток напою', 'пити пиво' [218, с. 215]; **пиво**: амер. сленг. *bust some suds* (букв. поламати трохи пива) [218, с. 56] 'випити трохи пива', 'помити посуд'; **ліки**: англ. *to take one's medicine* жарт. (букв. приймати ліки) 'ковтнути спиртного', 'понести заслужену кару', 'примиритися з чимось неминучим', 'стійко перенести щось неприємне' [181, с. 920], амер. сленг. *knock one over / knock over one* (букв. перекидати когось) 'випити ковток якогось напою' [218, с. 215], амер. сленг. *knock one back / knock back one* (букв. зштовхувати когось) 'випити ковток якогось напою' [218, с.

215]. Дещо відмінне значення має ФО німецької мови *nach den Fliegern sehen* (букв. дивитись за літаками) 'пити', 'робити ковток із пляшки', яка виникла під час першої світової війни через подібність положення голови людини, яка веде сrostереження, чи не летять ворожі літаки, та людини, яка п'є з пляшки [156, с. 57], пор. укр. *горніст* 'той, хто п'є спиртне з шийки пляшки' [201, с. 476]. Українському мовно-культурному просторові притаманна модель «ЛОКУС», напр. *по Марусин поясок* жарт. 'до смужки на келихові, чарці, склянці і т.ін.', 'трохи неповний' [199, с. 554; 205].

Цікавим є той факт, що у Німеччині існував раніше закон *Kellerrecht*, згідно з яким покупець мав право вимагати у торговця при купівлі вина певну його частину для проби [216, с. 831]: нім. *dreifach Trunk ist Kellerrecht* (букв. три ковтки є правом) [216, с. 831]. В англійській мові ФО англ. жарт. *a drop of something* (букв. крапля чогось) на позначення ковтка спиртного містить номінацію *крапля*, тобто дуже маленька кількість [181, с. 293].

2.3.1.2. До ФСГ2 «перепустити по чарці» належать фразеологізми німецької мови, яким притаманні такі структурно-семантичні моделі: ССМ1 «дія», ССМ2 «дія + ОК», ССМ3 «дія + локус».

2.3.1.2.1. ССМ1 «дія» складається з дієслівних ФО німецької мови з стрижневими компонентами: **пити**: нім. розм. фам. *einen trinken* (букв. [напій] випити) 'випити по чарці (склянці, келиху)', 'хильнути' [189, т. 1, с. 168; 189, т. 2, с. 258]; **піднімати**: нім. розм. фам. *einen heben* (букв. [напій] піднімати) 'випити по чарці (склянці, келиху)', 'хильнути' [189, т. 1, с. 168; 216, с. 683], нім. розм. *einen stemmen* (букв. [напій] піднімати) 'випити, хильнути' [189, т. 2, с. 219]. Звісно, чарку піднімають, щоб випити або проголосити тост; **шипіти**: розм. фам. *einen zischen* (букв. [напій] шипіти) 'випити, хильнути чарочку' [189, т. 2, с. 344]; **щебетати**: нім. розм. фам. *einen zwitschern* (букв. [напій] щебетати) 'вихилити чарчину' [189, т. 2, с. 354; 216, с. 1784] 'випити чарку' (*zwitschern* від свн. *zwitzern, двн. *zwizzirōn). Ця ФО вперше зафіксована у 1880 р., але активно почала вживатися солдатами під час першої світової війни. Стосовно її виникнення

існує принаймні дві теорії: перша пов'язана з вживанням сливової горілки *Zwetschgenschnaps*, але це вважається малоімовірним [216, с. 1784]; друга пов'язана з веселим настроєм сп'янілого, який, як пташка, без спини „щебече“ [216, с. 1784]; **перекидати**: нім. розм. фам. *einen kippen* (букв. [напій] перекидати) 'випити по чарці (склянці, келиху)', 'хильнути' [189, т. 1, с. 168]; **брати**: нім. розм. *einen nehmen* (букв. [напій] брати) 'випити по чарці' [189, т. 2, с. 75]; **дути**: *einen blasen* (букв. [напій] дути) 'випивати чарку' [216, с. 204]. Значення дієслова *blasen* 'дути' стосувалося тільки вітру, згодом розширилося, стало загальним. Ця ФО зустрічається в діалектах вже у XIX столітті та означає 'пити алкогольні напої у великій кількості' [216, с. 204]; **дозволяти**: *sich (noch) einen genehmigen* (букв. собі (ще) одну дозволити) 'випити чарку' [216, с. 533]. ФО з'являється лише в кінці XIX ст. В основі лежить образ п'янички, який себе сам тестує та вирішує дозволити чи не дозволити ще одну чарочку, пор. фр. *S'accorder quelque chose* [216, с. 533].

2.3.1.2.2. До ССМ2 «дія + ОК» належать ФО німецької та української мов з стрижневими компонентами із значеннями **пити, поливати, полоскати, зволожувати, мастити, оліїти, змащувати, сипати, перекидати, перехилити** та образними конкретизаторами: **ніс**: нім. розм. фам. *sich (D) die Nase begießen* (букв. поливати носа) 'випити, промочити горло' [189, т. 2, с. 71]; **горло**: розм. жарт. *sich (D) die Gurgel schmieren / spülen* (букв. горло змащувати / полоскати) 'промочити горло, хильнути чарочку' [189, т. 1, с. 286; 216, с. 599], нім. *sich die Kehle anfeuchten / schmieren / ölen* (букв. горло зволожувати / мастити / оліїти) [216, с. 1377], 'прополоскати горло', 'хильнути чарочку' [189, т. 1, с. 375]; у східнопруському діалекті знаходимо ФО: *he smert sik den Rache* (букв. він мастить собі пащу) [216, с. 1377], щоб запобігти запаленню горла, або щоб воно не пересихало; **годинник**: *die Uhr aufziehen* (букв. вдягнути годинника) 'випити чарку алкоголю' [216, с. 1642]; **чарка**: нім. фам. *perexilяти / перекидати / перехилити / перекинути чарку / по чарці* 'пити алкогольні напої', 'хильнути чарчину' [199, с. 499; 205]; **горілка**: нім. розм. фам. *sich (D) einen Schnabus genehmigen* (букв. дозволити собі горілки) 'перепустити по чарці' [189, т. 2, с. 170].

2.3.1.2.3. ССМЗ «дія [+ ОК] + ОВ» складається з ФО німецької мови з стрижневими компонентами зі значеннями **лити, заливати, брати, перекидати, сипати**. У ролі локусів виступають образні визначники: **соцький** 'особа, яка очолювала сотню', 'у дореволюційній Росії, в тому числі й на Україні - нижчий поліцейський служитель на селі, якого вибирали на сільській сходці' [198, т. 9, с. 477] в УФО інтел. *ударити по соцькому* 'випити 100 грам спиртного (звичайно горілки)' [201, с. 308]; **ребра**: нім. розм. фам. *einen (або eins) hinter die Rippen plätschern* (букв. [напій] лити за ребра) 'хильнути' [189, т. 2, с. 137]; **груди**: НФО *einen zur Brust nehmen* (букв. взяти/прикласти на груди/до грудей) [216, с. 273] 'випити чарку (шнапсу)', в основу якої ліг образ матері, яка прикладає дитину до грудей. Згідно зі студентським ритуалом пиття, перед проголошенням тосту наповнена чарка/келик мала бути піднесена до грудей [216, с. 273]; **спрага**: нім. розм. *einen / eins /ein Glas über den Durst trinken* (букв. випити [напій] більше спраги) 'вихилити чарку', 'перепити, перебрати, хильнути зайвого' [189, т. 1, с. 160]; **краватка**: нім. розм. фам. *einen hinter die Binde gießen / zwitschern* (букв. лити / пити за краватку) 'випити, хильнути' [189, т. 1, с. 103], нім. розм. *einen hinter die Krawatte gießen* (букв. [порцію алкоголю] за краватку заливати) [216, с. 885] 'випити чарку'; НФО *einen hinter die Binde kippen* (букв. перекидати [порцію алкоголю] за краватку) 'випити чарку алкогольних напоїв, перш за все горілки' має в значенні диференційну сему 'швидкий рух' [216, с. 198]; **сковорода**: нім. розм. фам. *etwas Pulver auf die Pfanne schütten* (букв. порошок сипати на сковороду) 'випити, хильнути чарку' [189, т. 2, с. 102]; **лампа**: НФО розм. фам. *einen (eins) auf die Lampe gießen /schütten* (букв. [порцію алкоголю] на лампу лити/ лити) 'випити чарку (шнапсу)' [189, т. 2, с. 8; 216, с. 924], нім. розм. *Öl auf die Lampe gießen / schütten* (букв. олію лити на лампу) 'випити, промочити горло' [189, т. 2, с. 92] виникли у середньовіччі [216, с. 924], пор. рейн. *änen of de Laterne schidden*, фр. *s'en mettre plein la lampe* 'непомірно їсти та пити'. ФО виникли на основі запозичення з французької мови *lamper* 'пити занадто багато, великими ковтками'. Можливо, образ п'яниці, який, як правило, має великий червоний ніс (*ein Lötkolben* 'паяльник', 'ніс п'яниці' чи *eine rote Lampe* 'червона лампа', 'ніс п'яниці')

відіграв свою роль в утворенні цієї ФО, як і вираз *ewige Lampen* 'вічні лампади' в церкві, горіння яких символізує людське життя. Щоб лампади не згасли, їх час від часу потрібно заповнювати олією. Так і споживання алкоголю „підтримує горіння“ людини [216, с. 924; 216, с. 942]. Цікавими, на наш погляд, є наступні номінації англійської мови на позначення чарки або келиха перед сном: англ. *night-cap* (букв. нічний ковпак) 'чарочка алкоголю перед сном' [221, с. 29], англ. діал. *latch-lifter* (букв. важіль у клямці, пристрій відкривання заціпки/засувки) 'перший вечірній келих', 'шилінг' [221, с. 328].

2.3.1.3. До ФСГЗ «пити/розпивати/випивати пляшку алкоголю» належать ФО німецької англійської мов та української мов, їм притаманна модель ССМ «дія + ОК» із дієслівними компонентами зі значеннями **розбивати, розламувати, роздушувати, псувати, швиряти, вішати, давити**. У ролі ОК виступають наступні компоненти: **голівка**: нім. діал. ФО *der Flasche /dem Glas einen vors Köpfchen* [216, с. 1642] має диференційні семи 'відкрити пляшку', 'почати пити пляшку'; **горло**: нім. *einer Flasche den Hals brechen* (букв. пляшці горло розбити) 'розпити пляшку алкоголю' [193]. У складі НФО *ein Rohr brechen* (букв. ствол гармати розломувати/розбивати) 'пити пляшку алкоголю' [216, с. 1249], компонент *das Rohr* має значення 'труба', 'ствол гармати', 'очерет, комиш', до яких у сучасній німецькій мові додалося нове значення 'пляшка алкоголю' [216, с. 1249]; **пузир, пузирь**: жарг. *роздавити пузирь* 'випити пляшку спиртного' [203, с. 258], укр. жарг. *роздавити пузир* 'випити пляшку спиртного' [201, с. 281], де компонент мол. *пузир* має значення 'пляшка горілки', пор. *Пузир Петрович* 'пляшка зі спиртним', 'пляшка горілки' [201, с. 281]; **пляшка**: укр. діал. *роздавити бутилку* 'випити пляшку спиртних напоїв' [203, с. 51], англ. розм. *crack / crush / punish a bottle* (букв. розкришити / роздушувати / псувати пляшку) має диференційну сему 'сумісно' – 'розпити з кимось пляшку' [180, с. 123]; **пиво**: диференційні семи 'пиво', 'декілька' містить ФО амер. сленг. *slam some beers* (букв. грюкати трохи пива) [218, с. 343], як і наступна ФО з компонентом **декілька**: амер. сленг. *hang a few on / hang on a few* (букв. повісити декілька

на / повісити на декілька) 'випити кілька чарок, кілька банок пива' [218, с. 169].

2.3.1.4. Отже, як було зазначено, ФО зі значеннями 'багато пити', 'вживати алкогольні напої у великій кількості', 'пиячити', 'бути алкогольно залежним' об'єднані нами у **ФСГ4 «Надмірне та систематичне /несистематичне споживання алкоголю»**.

На основі фактичного матеріалу у межах цієї ФСГ нами виділено такі структурно-семантичні моделі: ССМ1 «пити + як + ОК», ССМ2 «дія + [ОК]», ССМ3 «дія [+ ОК] + ОВ», ССМ4 «дія + відсутність ОК», ССМ5 «[бути] + локус», ССМ6 «мати + ОК + ОВ», за якими структуровані ФО даної ФСГ.

2.3.1.4.1. Аналіз почнемо із порівняльної структурно-семантичної моделі «пити як + ОК». Стрижневим компонентом – основою порівняння ССМ «пити + як + ОК» виступає дієслово із значенням **пити**: *saufen* у німецькій мові та *to drink* у англійській, а образними конкретизаторами такі номінації:

назви істоти: німець: нім. діал. *jem. säuft wie ein Deutscher* (букв. хтось п'є як німець) 'пити понад міру алкогольні напої' [216, с. 1642]; **лорд:** англ. заст. *to drink like a lord* (букв. пити як лорд) 'пити дуже багато, пити без просипу' [181, с. 290], **абат:** нім. *saufen wie ein Abt* (букв. пити як абат, настоятель католицького монастиря) 'багато пити' [216, с. 1287], **тамплієр:** нім. *saufen wie ein Templer* (букв. пити як тамплієр) 'багато пити' [216, с. 1287], **францисканський монах:** нім. *saufen wie ein Franziskaner* (букв. пити як францисканський монах) 'багато пити' [216, с. 1287], **канонік:** нім. *saufen wie ein Domherr* (букв. пити як канонік) 'багато пити' [216, с. 1287], пор. фр. *comme un trou, comme un tonneau* та *biberonner* чи *picoler* чи *lever le coude*; **капуцин:** нім. *jem. säuft wie ein Kapuziner* (букв. хтось п'є як капуцин) 'пити понад міру алкогольні напої' [216, с. 1643]; **бондар:** у центральній та північній Німеччині є декілька КФО, у яких фігурує назва професії – бондар (*Fassbinder*): нім. *laufen wie ein Fassbinder* (букв. бігати як бондар), нім. *arm*

sein wie der ärmste Fassbinder (букв. бути біднішим за самого бідного бондаря). Бондарі доставляли готову продукцію покупцям самі – просто котили бочку по дорозі, тому вони мусили постійно бігати. Заробляли вони небагато, були бідні. Етимологія наступної КФО нім. *zechen wie ein Fassbinder* (букв. пиячити як бондар) 'постійно напиватися, пиячити' є затемненою. Але можемо припустити, що, оскільки в ті часи покупці могли розраховуватись натуральними продуктами, не виключено, що й алкогольними напоями – пивом та горілкою, то бондарі часто пиячили [216, с. 420]; **тесля**: нім. *jem. säuft wie Zimmermann* (букв. хтось п'є як тесля) 'пити понад міру алкогольні напої' [216, с. 1642]; **щітка**: півд.-гесс. фам. *jem. säuft wie Bürstenbinder* (букв. хтось п'є як щітка) 'пити понад міру алкогольні напої' [216, с. 1642], 'багато пити' [216, с. 1287]. Остання ФО не має нічого спільного із щіткарями, як це не дивно. Зворот з'явився в XVI ст. у шванку (вид сатиричного твору) та позначав особу, яка сильно пиячить [214, с. 163]. Компонент *Bürstenbinder* походить від лат. **bursa* 'шкіра', 'шкіряна сумка', 'гаманець', яке перейшло в середньовісній німецькій з тим самим значенням. Пізніше слово набуло значення 'товариство (як правило, студентське), яке живе разом та має спільну касу', а згодом і 'будинок цього товариства'. У давньовісній німецькій **bursa* позначало ще й 'трактир, ресторан', 'готель у селі', 'притулок', 'товариство, компанія', 'набрід, покидьки, потолоч', військ. розм. 'група, загін' [172, с. 51, 52]. Оскільки не останнє місце в діяльності цих закладів та товариств займало пияцтво, то слово **bursa* набуло значення 'товариство, яке пиячить', і від нього утворилося дієслово *bursieren* → *bürschen* → *bürschten* → *bürsten* у значенні 'пиячити'. Поступово в етносоціумі відбулася асоціація неправильно витлумаченого *bürsten* із *Bürstenbinder*, тобто виникла паронімічна атракція (омонімізація паронімів) – явище неправильного осмислення слова у зв'язку з асоціацією, яку воно викликає, і є добре відомим під менш точною назвою "народної етимології". Словосполучення з неправильно осмисленим словом внаслідок тривалого вживання може стати сталим і вживатися вже у переносному значенні. Однією з причин виникнення фразеологічних зворотів під впливом народної

етимології була, як відомо, територіальна роздрібненість Німеччини на численні князівства й карликові держави, що зберігалася аж до 70-х років XIX століття. На території Німеччини виникло багато діалектів. Окремі діалектні слова проникали в інші райони країни, а оскільки вони були незрозумілими для місцевого населення, їх значення й мовна форма здебільшого перекичувалися. Вживання таких слів могло зумовити перетворення вільних словосполучень у сталі. Отже, результатом омонімічної паронімії фразеологічних одиниць німецької мови є зміна образно-мотиваційної структури цих одиниць, що зумовлюється домислюванням звукових/сміслових асоціацій, які не відображають генетичних зв'язків цього слова. Лутц Рьоріх навпаки вважає помилковим витлумачення дієслова *bürsten* від *bursa* 'студентське товариство'. На його думку, це дієслово ще в ранньоніжньонімецькій мало переносне значення 'пити, пиячити'. Людвіг Уланд перейняв це слово та багато разів вживав його у своїх віршах для рими, наприклад, в „Schenk von Limburg“:

Nun macht die Jagd mich dürsten,

Drum tu mir das, Gesell,

*Und gib mir eins zu **bürsten***

Aus diesem Wasserquell.

або в „Metzelsuppenlied“:

Es reimt sich trefflich: Wein und Schwein

Und paßt sich köstlich: Wurst und Durst,

*Bei Würsten gilt's zu **bürsten**.*

Ще й сьогодні у верхньонімецькому діалекті дієслово *bürsten* зберегло значення 'пити, пиячити' [216, с. 273];

зооніми-свійські тварини: бик: півд.-гесс. *jem. säuft wie ein Ochs* (букв. хтось п'є як бик) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], **кінь:** півд.-гесс. *jem. säuft wie ein Pferd* (букв. хтось п'є як кінь) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], **корова:** півд.-гесс. *wie eine Kuh* (букв. хтось п'є як корова) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], 'багато пити' [216, с. 1287], **лоша:** нім. *saufen wie ein*

Füllen (букв. пити як лоша) 'багато пити' [216, с. 1287], **кішка:** нім. *saufen wie eine Katze* (букв. пити як кішка) 'багато пити' [216, с. 1287], орнітонім **гуска/гусак:** півд.-гесс. *jem. säuft wie Gans* (букв. хтось п'є як гуска/гусак) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642]; **зооніміди/екзотичні тварини: ведмідь:** нім. *saufen wie ein Bär* (букв. пити як ведмідь) 'багато пити' [216, с. 1287], **бегемот:** нім. *saufen wie ein Nilhund* (букв. пити як бегемот) 'багато пити' [216, с. 1287], **верблюд:** півд.-гесс. *jem. säuft wie ein Kamel* (букв. хтось п'є як верблюд) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], **їжак:** нім. *saufen wie ein Igel* (букв. пити як їжак) 'багато пити' [216, с. 1287], **жаба:** нім. *saufen wie ein Frosch* (букв. пити як жаба) 'багато пити' [216, с. 1287]; **риба:** англ. *drink like a fish* (букв. пити як риба) 'пити запоєм, пиячити' [183], 'пити дуже багато, пити без просипу' [181, с. 290], 'бути дуже спраглим' [221, с. 234], орнітонім **жерлянка:** півд.-гесс. *jem. säuft wie eine Unke* (букв. хтось п'є як жерлянка) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], **бабка:** півд.-гесс. *jem. säuft wie eine Jungfer* (букв. хтось п'є як бабка) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642]; **бджола:** у місцевостях, де люблять випивати, поширеною є КФО нім. *der sauft wie e Bien* (букв. він пиячить, як бджола) 'пити велику кількість алкоголю', 'пиячити' [216, с. 192]. Саме така ознака, як працелюбність та невтомність стала основою порівняння між бджолою та особою, що довго та багато п'є;

артефакти: гармата: нім. *saufen wie eine Kanone* (букв. пити як) 'багато пити' [216, с. 1287], **колесо млина:** нім. *jem. säuft wie ein Mühlrad* (букв. хтось п'є як колесо млина) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643], **губка:** нім. *jem. säuft wie ein Schwamm* (букв. хтось п'є як губка) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643], 'багато пити' [216, с. 1287], **скирта:** півд.-гесс. *jem. säuft wie Zimmerhocke* (букв. хтось п'є як кімнатна скирта) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1642], **дірка:** диференційною семою грубої КФО нім. *saufen wie ein Loch* (букв. пити як дірка) [216, с. 970], [216, с. 1287], нім. *jem. säuft wie ein Loch* (букв. хтось п'є як дірка) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643] є сема

'ненаситності, ненажерливості', тому що скільки не лий в дірку воду, повною вона не буде, пор. фр. *boire comme un trou* [216, с. 970]; **природні явища:** **низина:** нім. *saufen wie eine Senke* (букв. пити як низина/сток) 'багато пити' [216, с. 1287], **вирва, воронка:** англ. *drink like a funnel* (букв. пити як вирва, воронка) 'багато пити' [221, с. 8]; ФО української мови *безодня бочка* [204, с. 514] структурована за ССМ «ОК».

2.3.1.4.2. До ССМ2 «дія + [ОК]» відносяться ФО німецької, англійської та української мов зі стрижневими компонентами зі значеннями **брати, зігріватися, дути, пити, проковтнути, давити, згинати, піднімати, заливати, замочити, наповнюватись, мити, полоскати, робити, мастити, носити, перехилити, вклонятися, кланятися, розминатися, танцювати, молитися, жертвувати, витримувати, спуститись:** нім. *einen jem. tutet gern einen* (букв. хтось дує/дудить [алкогольний напій]) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643], нім. *jem. bläst gerne einen* (букв. хтось дує/дудить [алкогольний напій]) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643]; нім. *sich volllaufen lassen* (букв. наповнитись) 'багато пити' [216, с. 1683]; НФО *tüchtig einheizen* (букв. інтенсивно зігріватися) [216, с. 367] походить від іншого звороту – нім. *einem tüchtig einheizen* (букв. когось інтенсивно нагрівати) зі значенням 'погрозами нагнати страху', 'гнати когось', 'нагрівати когось важкою працею або побоями'. ФО виникла у зв'язку з уявленнями віруючих людей про пекельні муки. У своєму шванку „Das Höllenbad“ Ганс Закс зобразив пекло у вигляді великої кімнати, у якій грішники, знаходячись у величезних чанах, потіли до кровавого поту, пор. фр. *chauffer les oreilles a quelqu'un* (букв. нагрівати комусь вуха) [216, с. 367].

У ролі образних конкретизаторів даної групи виступають: **обличчя:** амер. сленг. *soak one's face* (букв. замочити чиєсь обличчя) 'пити багато' [218, с. 353], **голова:** укр. *залити / залити голову [горілкою]* 'нестримно пиячити, напиватися' [206, т. 1, с. 309], укр. *залити / залити голову* 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184]; **памороки:** укр. *залити / залити памороки* 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184];

очі: укр. *заливати / залити очі [горілкою]* 'нестримно пиячити, напиватися' [206, т. 1, с. 309-310], укр. *заливати / залити очі* 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184]; укр. *забивати баки* 'пити горілку; пиячити' [203, с. 37]; **зуби:** англ. *to wash one's ivories* розм. (букв. обмивати, промивати зуби) 'випивати, пиячити' [181, с. 982], 'випивати, пиячити' [180, с. 588]; **пелька:** укр. *заливати / залити пельку* 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184]; образний конкретизатор **горло** є компонентом НФО *die Kehle waschen / ausspülen* (букв. горло мити/полоскати) 'багато пити' [216, с. 830]; нім. *die Kehle schmieren* (букв. мастити горло) [216, с. 830]; **лікоть:** англ. сленг. *to crook the elbow / lift the elbow* (букв. згинати лікоть / піднімати лікоть) 'пити, випивати', 'напиватися' [181, с. 246]; **палець:** англ. сленг. *to crook the little finger / lift the little finger* сленг. (букв. згинати маленький палець / піднімати маленький палець) 'пити, випивати', 'напиватися' [181, с. 246]; **блоха:** англ. *swallow a flea* (букв. проковтнути блоху) 'бути алкоголіком' [221, с. 449]; **муха:** англ. *swallow a fly* (букв. проковтнути муху) 'бути алкоголіком' [221, с. 449]; **павук:** англ. *swallow a spider* (букв. проковтнути павука) 'бути алкоголіком' [221, с. 449]; **слива:** укр. *давиту / заливати сливу* 'пиячити' [201, с. 302], де мол. *слива* позначає 'пияцтво' [201, с. 302]; **верба:** у фразеологічній системі української мови продукує негативну модальність укр. *вербу носити почав* 'запилъ' [191, т. 1, с. 133]; **чарка:** укр. *вклонятися чарці* 'пити горілку', 'пиячити, випивати' [206, т. 1, с. 135], випивати, зловживати алкогольними напоями' [199, с. 115; 205], англ. *to tip glasses* [181, с. 954] (букв. вихилити склянки, чарки) 'випивати'; **пляшка:** амер. сленг. *to hit the bottle* (букв. вдарити пляшку) 'пити, пиячити' [181, с. 496]; **бочка, барило:** амер. *to take in wood* (букв. брати бочку, барило) 'випивати' [181, с. 917], **скляний бог:** укр. *молитися / кланятися скляному богу* зі значенням 'постійно пиячити', укр. жарт. *молитися скляному богові / богу* 'випивати, пиячити' [199, с. 402; 205; 206, т. 1, с. 502], ірон. *скляний бог* 'алкогольні напої' [199, с. 34; 205]; **велика кількість:** компонент *die Naht* фразеологізму *eine gute Naht saufen* (букв. гарну кількість пити) [216, с. 10] 'інтенсивно пити' у розмовному мовленні та діалектах має декілька значень:

'шов', 'побої' та 'велика кількість'. Останнє значення розвинулось на основі перших та лягло в основу цієї ФО; **удар:** нім. *einen Hieb vertragen* (букв. удар витримувати) [216, с. 713]; **смерть:** нім. *jem. trinkt sich den Tod* (букв. хтось п'є собі смерть) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643], пор. фр. *boire a tirt larigot*; **коло:** диференційну сему 'легковажність' має АФО *dance the hay(s)* (букв. танцювати у колі) зі значенням 'пити занадто багато (через легковажність)' [221, с. 441], де компонент *hay(s)* є номінацією популярного за часів Георга III народного танцю, у якому танцюристи танцюють у колі. Асоціація відбулася на основі подібності *танець у колі* → *круговий келих*; **напій:** амер. сленг. *do the drink thing* (букв. робити щось з напоєм) 'пити багато алкоголю' [218, с. 104]; **пиво / горілка:** нім. *jem. trinkt das Bier / Schnaps wie Wasser* (букв. хтось п'є пиво / горілку як воду) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643]; **Бахус:** *dem Bacchus opfern* (букв. Бахусу приносити жертву) [216, с. 1122] 'пити багато вина'; **глибоко:** англ. *to drink deep* [181, с. 289] (букв. пити глибоко); **забагато:** англ. *to take too much* [181, с. 289] (букв. взяти забагато) 'пити дуже багато, пити без просипу'; **чорно:** укр. *чорно п'є* [204, с. 514].

2.3.1.4.3. ССМЗ «дія + [ОК] + ОВ» притаманна ФО німецької, англійської та української мов зі стрижневими компонентами зі значеннями **заливати, закладати, полоскатися, припадати, заглядати, зазирати, сидіти, пити, тинятися, гнати, нападати** та образними конкретизаторами **подорож, рот, язик, дірка, брага**. У ролі ОК-локусів виступають компоненти: **ворог:** укр. *напала брага на врага* [204, с. 516]; **комір:** укр. фам. *заливати / залити за комір* 'випивати, зловживати алкогольними напоями' [199, с. 246; 205; 206, т. 1, с. 310], 'випивати' [197, с. 136], 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184]; **галстук:** *заливати / залити за галстук* 'пиячити' [206, т. 1, с. 307], 'пити надміру алкогольні напої', 'пиячити' [198, т. 3, с. 184], укр. жарт. *закладати / закласти за галстук* 'уживати спиртні напої', 'напиватися' [199, с. 245; 205], 'пиячити' [206, т. 1, с. 307]; **краватка:** *einen hinter die Binde gießen* (букв. [порцію алкоголю] за краватку заливати)

'випивати чарку алкогольних напоїв, перш за все горілки', 'пити велику кількість алкоголю' [216, с. 198], пор. фр. *s'en envoyer un derriere la cravate* [216, с. 198]; **випивка**: амер. сленг. *get down to some serious drinking* (букв. спуститись до деякої серйозної випивки) 'засісти за випивку на довгий час' [218, с. 142]; **вино**: укр. *полоскатися у вині* 'надмірно пити спиртне' [206, т. 1, с. 670]; **горілка**: укр. *полоскатися в горілці* 'надмірно пити спиртне' [206, т. 1, с. 670]; укр. *припадати / припасти до горілки* 'виявляти пристрасть до алкогольних напоїв' 'пиячити' [206, т. 2, с. 696], 'пити горілку пожадливо, не знаючи міри', 'виявляти пристрасть до горілки; пиячити' [198, т. 7, с. 697; 199, с. 564; 205], укр. *несхв в горілці киснути*. 'постійно пиячити' [199, с. 295; 205; 206, т. 1, с. 373]; **брага**: укр. *купатися у бразі* 'часто випивати, пиячити' [203, с. 46]; **чарка/чарочка**: укр. *припадати / припасти до чарки* 'виявляти пристрасть до алкогольних напоїв', 'пиячити' [206, т. 1, с. 696], 'пити горілку пожадливо, не знаючи міри', 'виявляти пристрасть до горілки; пиячити' [198, т. 7, с. 697], 'виявляти пристрасть до алкогольних напоїв' 'пиячити' [206, т. 2, с. 696; 199, с. 564; 205], укр. *заглядати / зазирати в чарку / в чарочку* 'випивати; зловживати алкогольними напоями' [199, с. 241; 205]; **стакан**: укр. мол., жрм. *сидіти на стакані* 'пити спиртне у великій кількості', 'бути хронічним алкоголіком' [201, с. 309], 'багато пити' [197, с. 272]; **пляшка**: укр. *заглядати / зазирати в пляшку* випивати, зловживати алкогольними напоями [206, т. 1, с. 303], укр. *припадати до пляшки* 'виявляти пристрасть до алкогольних напоїв', 'пиячити' [199, с. 564; 205]; **бутильок**: укр. гірн. *сидіти на бутильку* 'пиячити', *бутильок* – 'шахтар напередодні відпустки', 'частування, яке готує бригаді шахтар напередодні відпустки' [203, с. 51; 201, с. 72]; декілька ФО пов'язані із компонентом **бочка**: нім. *ein Loch ins Fass trinken* (букв. п'ючи, зробити дірку в бочці) 'інтенсивно пити' [216, с. 418], рейн. *de kann en Fass voll drenke* (букв. він може повну бочку випити) 'багато пити' [216, с. 418]; **баки**: укр. *заливати у всі баки* 'обманювати, брехати', 'заморочувати, задурювати голову кому', 'пити горілку; пиячити' [203, с. 30]; **пивна**: компонент *Schwemme* (від *schwemmen* 'купати') розширив своє значення до 'готель, дешевий ресторан, пивна, трактир' та мотивував появу НФО *den*

Mund / die Zunge in die Schwemme reiten (букв. рот / языка гнати в ресторан) [216, с. 1445]. Значення цієї ФО розширилося від значення 'полоскати рот алкоголем' до 'споживати велику кількість алкоголю'; **шинок, корчма**: укр. *тинятися по шинках / по корчмах / з корчми в корчму* 'постійно пиячити, занедбуючи свої справи, обов'язки і т ін.' [206, с. 883]; **спрага**: НФО *einen über den Durst trinken* 'випивати понад міру алкогольних напоїв' вперше тлумачиться у 1561 році Майлером у трактаті „Die teutsch Sprach“: „*Man hat über den durst getrunken / excessit sitim potio*” [216, с. 347].

2.3.1.4.4. **ССМ4 «заперечення + дія»** притаманна ФО української мови: укр. *не викисати* 'постійно пити спиртні напої', 'постійно десь бувати' [203, с. 59], укр. жарт. *не розминатися / не розминутися з чаркою* 'зловживати спиртними напоями', 'випивати, пиячити' [199, с. 612; 205], 'пиячити' [206, т. 2, с. 754]. **ССМ «дія + відсутність ОК»** притаманна УФО *пити без просипу* 'постійно, безперервно, не протверезуючись' [199, с. 579; 205].

2.3.1.4.5. За **ССМ «[бути] + локус»** структуровані ФО англійської мови з компонентами-локусами: **напій**: англ. *to be on the drink / to be on the drunk* [181, с. 111] 'пити запоєм, безпробудно пиячити'; **сік**: амер. сленг. *on the juice* (букв. у соку) 'що багато п'є'; 'у запої' [218, с. 265]; **соус**: амер. сленг. *on the sauce* (букв. у соусі) 'такий, що постійно випиває' [218, с. 266]; **бак**: амер. сленг. *on the tank / on a tank* (букв. у баку) 'у запої' [218, с. 267]; **вихід, виявлення (почуттів тощо)**: англ. *to be on the loose / to go on the loose / to live on the loose* 'вести розпутне життя', 'пиячити', 'бути безробітним, бути не при справах' [181, с. 112]; **легковажне (дозвільне) життя**: англ. *to be on the racket / to go on the racket* 'вести розпутне життя', 'пиячити', 'бути безробітним, бути не при справах' [181, с. 112].

2.3.1.4.6. Невелика за чисельністю група фразеологізмів німецької та англійської мов структурована за моделлю **ССМ «мати + ОК + [ОБ]»** та містять у ролі ОК наступні компоненти:

на один / одну більше: англ. *have one too many*; **на краплину більше:** *to have / to have had / to take a drop [too many / too much]* (букв. мати / взяти краплину [занадто багато]) [181, с. 456; 181, с. 467]; **чарка / чарочка:** нім. *einen / eins / ein Glas / ein Gläschen über den Durst trinken* (букв. [алк. напій] / чарку / чарочку пити понад спрагу) [189, т. 1, с. 160; 189, т. 1, с. 270]; **на чарку більше:** англ. *to have / to have had / to take a glass [too many / too much]* (букв. мати / взяти чарку [занадто багато]) [181, с. 456; 181, с. 467]; **один / одна після восьмої:** англ. *have one over the eight*; **занадто багато:** НФО *zuviel intus haben* (букв. занадто багато в середині мати [216, с. 780], *take too much* (букв. взяти занадто багато) [180, с. 743]. Компонентами-локусами виступають ОК **руда корова:** англ. діал. *have a suck at the brown cow* (букв. смоктати руду корову) 'сильно пити', можливо, від півд.-афр. *brown cow* 'напій із суміші коли з молоком' [221, с. 131] та **сонячна (південна) сторона:** нім. *die Leber auf er Sonnenseite haben* (букв. мати печінку на сонячній (південній) стороні) [216, с. 945]. Остання ФО має диференційну сему 'любити випивати'.

Фразеологізм німецької мови *jem. hat keinen schlechter Brand* (букв. хтось має не погану пожежу) 'випивати понад міру алкогольних напоїв' [216, с. 1643] має модель «**мати + заперечення + ОК**». Модель англійського фразеологізму *have a gut like a crane* (букв. мати живота як у журавля) 'бути дуже спраглим' – «**мати + ОК + як у ОК**», тут присутні два образні конкретизатори: соматизм **живіт** та орнітонім **журавель**. Фразеологізм мотивувало хибне враження, непорозуміння: у англійському етносоціумі вважається, що журавлі постійно п'ють [221, с. 243].

Окрім того, до цієї ФСГ ми віднесли евфемізми, які мають як структуру словосполучення, так і речення: укр. *и вночі, и вдень завше ему ніч* [204, с. 516], нім. *sich krumm und bucklig saufen* (букв. напиватись криво та горбато) 'багато пити' [216, с. 1287], нім. *bis zum Überlaufen saufen* (букв. пити, доки не буде переливатись) 'багато пити' [216, с. 1287], англ. *to drink one's fill* (букв. пити до наповнення) 'напитися донесхочу' [181, с. 290], нім. *saufen, daß der Bauch zerplatzen möchte* (букв. пити, поки живіт не розірветься) 'багато пити'

[216, с. 1287], нім. *saufen, bis eine Blase vorm Arschloch steht* (букв. пити, доки сечовий міхур не буде стирчати із заднього проходу) 'багато пити' [216, с. 1287], англ. *his nose has cost as much brass for to paint as a row of good-sized houses would* (букв. пофарбувати його ніс коштуватиме стільки ж як і цілу вулицю великих будинків) 'про сильного пияка' [221, с. 378]. Цікавою номінацією на позначення 'випивання надто великої кількості спиртного' вважаємо ФО української мови *операція «бездоріжжя»* [201, с. 476].

2.3.2. ФСП2 модусного типу складається з чотирьох ФСГ: ФСГ1 «споживання алкоголю наодинці», ФСГ2 «сумісне споживання алкоголю», ФСГ3 «випивати до дна» та ФСГ4 «не пити».

2.3.2.1. Розглянемо **ФСГ1 «споживання алкоголю наодинці»**. Ця група презентована лише двома фразеологізмами англійської мови: австрал. *drink with the flies /have one with the flies* (букв. пити /мати одного з мухами) 'пити одному, на самоті' [183], 'пити на самоті, без єдиної живої душі, крім мух' [221, с. 449] з образним конкретизатором *flies* 'мухи' та англ. *to take one's drops* (букв. брати краплі / ковтки) 'випивати наодинці' [181, с. 919].

2.3.2.2. На сумісне споживання алкоголю вказують фразеологізми трьох порівнюваних мов, які наповнюють **ФСГ2 «сумісне споживання алкоголю»**. Їм притаманні: ССМ1 «дія + ОК», ССМ2 «дія + локус», напр. *mit jemandem eins trinken* 'разом з ким-небудь випивати по чарці' [216, с. 369]. Диференційні семи 'затишно', 'у тісному колі', 'тривалий час' має НФО *mit jemt. einen picheln* (букв. з кимось пити) 'сумісно затишно споживати алкоголь', за Рьоріхом [216, с. 1181], та '[у тісному колі] тривалий час пити алкоголь' [212]. Стрижневий компонент *picheln* походить від сх.-нім. **pegeln* 'пити за відмітками/мірою', звідси номінація *der Pichler* 'той, хто часто п'є', 'п'яниця' [216, с. 1181]. Підтверджує цей висновок одне з припущень щодо виникнення зафіксованої у 1589 р. ФО англійської мови *take him down a peg* (букв. понизити його на один кілочок) зі значеннями 'знизити чийось зарозумілість', 'принизити когось в очах інших', 'різке

зауваження', 'скромний, покірний', 'принижувати': деякі старовинні кухлі, які пускались по колу, мали мірки (кілочки чи цвяшки) для позначки індивідуальної міри клієнта. І коли хтось випивав більше своєї норми, сусіду залишалося менше [221, с. 439].

Про сумісне розпивання алкоголю, при якому келих, а згодом і пляшка передавалися по колу, свідчить фразеологізм англ. *to pass the bottle* (букв. передавати пляшку) 'передавати пляшку з вином по колу' [181, с. 749].

Сема 'охоче' притаманна німецькій ФО *an der Theke stehen* (букв. стояти біля стійки бару) [216, с. 1621] 'охоче разом з ким-небудь випивати', див. цитату з карнавального шлягера: „*Der schönste Platz ist immer an der Theke*“ (букв. найкраще місце завжди у стійки) [216, с. 1621].

Мотивацією виникнення цілої серії німецьких фразеологічних одиниць виступив давній ритуал, при якому його учасники для засвідчення спорідненості душ випивали декілька крапель крові один одного та занурювали одночасно руки у кров якоїсь тварини. Після проведення даного обряду вони ставали рідними по крові, братами. Згодом споживання крові замінилось споживанням алкоголю й сучасним значенням наступних ФО є 'mit einem Schluck eines alkoholischen Getränkes die Duzfreundschaft besiegeln': нім. *mit j-m die Bruderschaft trinken* (букв. (ви)пити брудершафт з ким-н.) [189, т. 1, с. 126], нім. *mit j-m Duzbruderschaft trinken* (букв. (ви)пити брудершафт з ким-н.) [189, т. 1, с. 161], нім. *mit j-m auf Bruderschaft anstoßen* (букв. цокатись на брудершафт з ким-н.) [189, т. 1, с. 126], нім. розм. *mit j-m Schmollis trinken* (букв. (ви)пити брудершафт з ким-н.) [189, т. 2, с. 169], у якій образний конкретизатор *Schmollis* є, можливо, номінацією на позначення якогось алкогольного напою [212]. Запозиченням з німецької мови в українську є фразеологізм *пити [на] брудершафт* [198, т. 6, с. 369].

Значення 'сумісне споживання жінками горілки, купленої вскладчину' має український фразеологізм *гличики полоскати*. У понеділок після заговин на Петрів піст збирається декілька жінок, які, зробивши „складчину“, „п'ють горілку" [202, с. 68].

У кутку кожної домашньої печі староанглійських будинків знаходилась конфорка для нагрівання пива та тримання страв теплими. Компонент *hob* АФО *to*

drink hob and nob / hob or nob (букв. пити конфорка та голова) зі значеннями 'пити разом', 'цокатись' [181, с. 289] походить від дієслова **habban* → *to hold* 'тримати'. Маленький круглий стіл, що стояв поблизу, називався *a nob*, звідси виникла номінація *to hob-nob*. Звісно, було затишно пити щось тепле біля маленького зручно облаштованого круглого столика [220]. Цікавою, на наш погляд, є також ФО англійської мови *save a cork* (букв. зберегти корок) зі значенням 'пити з тим, хто розливає пиво у пляшки' [221, с. 448].

Звісно, у сумісному споживанні алкоголю не всі є однаково витривалими, хтось п'яніє швидше за інших. Саме про них свідчать фразеологізми нім. розм. *j-n unter den Tisch trinken / saufen* [189, т. 2, с. 249] 'споїти кого-н.', англ. *like old Ratcher's cream jug* (букв. як глечик для сметани старої Ретчер), який ходить по колу, аж поки хтось опиняється під столом [221, с. 450].

2.3.2.3. До ФСГЗ «**випити до дна**» належать ФО трьох досліджуваних мов. Виникнення німецької ФО *die Nagelprobe machen* (букв. зробити пробу нігтем) [216, с. 1073] мотивував давньоскандинавський ритуал: при споживанні алкогольних напоїв перегортати випитий за чиєсь здоров'я келих (здравицю) догори дном і ставити на великий палець лівої руки, щоб показати, що все випито до останньої краплини, що келих порожній. У 1494 р. Себастьян Брант описує цей та багато інших ритуалів пиття у „*Narrenschiff*“:

*Das drinckgeschyrr heben sie entbor
Vnd bnngent eym eyn früntlich drunck,
Do mit der becher mach glunck glunck,
Vnd meynen do mit andere eren
Das sie den becher vor umb keren.
Ich darff der selben hoffzucht nit,
Das man mir vor das glaß vmb schüt
Oder man mich zu drincken bitt* [216, с. 1073].

У своєму збірнику „*Geschichtklitterung*“ 1575 р. Йоганн Фішер називає цей звичай *das Säuferisch Nägleinklopfen*. Вперше ця ФО фіксується в уставі пиття при

дворі саксонського курфюрста Кристіана II (1611). Згодом цей фразеологізм латинізувався (*super nagulum trinken*) та запозичився іншими мовами, пор. фр. *boire rubis sur l'ongle* [216, с. 1073], також у пісні: *Ils faisaient en les renversant / Un super nagle allemand* [216, с. 1073]. Але знаходимо й інше тлумачення виникнення відповідних фразеологізмів англійської мови *to drink supernagulum* (букв. пити до останньої краплі) [216, с. 1073] та *to make perl on your nail* (букв. зробити перлину на нігтеві) [216, с. 1073], відомі у англійській мові з 1592 р. Компонент *supernaculum* (букв. до останньої краплі) тут позначає 'найкраще вино' від старовинного звичаю залишати краплю вина на дні склянки й крапнути на ніготь великого пальця. Чим краще вино, тим менше його залишиться [221, с. 449]. Інша ФО на позначення недопитого напою у склянці пов'язана з номінаціями **набійка**: англ. *heel-tap* (букв. набійка на каблук) 'останні краплі недопитого напою в склянці чи пляшці', '(непотрібний) залишок будь-чого' [221, с. 33] та **голландець**: англ. заст. *dutchman's drink* (букв. голландський напій) 'останній ковток (що спорожнює пляшку)' [181, с. 296]. Про пиття до дна, без залишку говорять ФО німецької та української мов нім. розм. *ex trinken* 'пити до дна' [189, т. 1, с. 189] та укр. *пити до дна* 'випивати повну чарку спиртного' [198, т. 6, с. 370].

2.3.2.4. **ФСГ4 «не пити»** складають фразеологізми трьох досліджуваних мов, що мають значення: 'не вживати алкоголь': англ. *drink only with the duck* (букв. пити лише з качками, тобто воду) [221, с. 242], укр. *[і] в рот не брати / не взяти чого* 'не їсти, не пити нічого' або 'відмовлятися їсти і пити' [199, с. 44; 205]; у середині ХХ ст. у німецькому розмовному мовленні виникає ФО *trocken leben* (букв. сухо жити) 'уникати алкоголю, не вживати алкоголь'[216, с. 1644], *trocken reden* (букв. сухо розмовляти) 'вести розмову без вживання алкогольних напоїв'[216, с. 1644]. НФО *jem. ist trocken* (букв. хтось сухий) 'хтось має влучний гумор'; 'хтось більше не вживає ні краплини алкогольних напоїв' набуло вторинного значення у зв'язку з процедурою лікуванням алкоголіків, під час якого хворому категорично забороняється вживати алкоголь через можливість рецидиву[216, с. 1644]. По закінченні лікування

пацієнт може сказати, що він є нім. *absolut trocken* (букв. абсолютно сухий) [216, с. 1644]; 'перестати вживати алкоголь': укр. *бути у зав'язці* 'припинивши якусь діяльність, не займатися нею (звичайно про пияцтво, проституцію)' [201, с. 142], мол. *від зав'язка* 'припинення осудної діяльності (пияцтва тощо)', укр. діал. *підшити в коваля* 'перестати пиячити' [203, с. 163]; 'сидіти з порожньою чаркою': нім. розм. *auf dem trock(e)nen sitzen / sein* [189, т. 2, с. 258], нім. *trocken sitzen* [216, с. 1644], укр. *на суху* 'без випивки' [199, с. 701; 205]; 'не пригощати напоями': укр. *не давати / не дати і понюхати кому чого* 'зовсім не пригощати когось чим-небудь (перев. напоями)' [199, с. 183; 205], нім. *hier ist trockene Luft* [216, с. 1644] 'алкогольні напої тут не відпускаються'.

В основі ФО *auf dem Trockenem sitzen* (букв. на сухому сидіти) [216, с. 1644] 'бути безпорадним, потребувати грошей, бути на мілині лежить образ викинутої на берег риби чи корабля, який попав на мілину. У ХІХ ст. ФО набула ще одного значення 'мати перед собою порожній стакан, нічого не отримувати пити', пор. *trockenes Gedeck* (букв. сухі столові прибори) 'обід без вина'. ФО *keinen Tropfen im Becher mehr* (букв. жодної краплини в бокалі) 'нічого не мати пити' [216, с. 1645] є цитатою з пісні Рудольфа Раумбаха „Die Lindenwirtin“, яка вийшла в його збірці пісень „Liedern eines fahrendes Gesellen“ у Лейпцигу в 1874 р. [216, с. 1645].

2.3.3. ФСПЗ таксономічного типу «Вид алкогольного напою» складається із ФСГ1 «Види, сорти і типи алкогольного напою» та ФСГ2 «Вживання певного виду алкогольного напою».

2.3.3.1. ФСГ1 з гіперо-гіпонімічною структурою складників та їх якісною характеристикою включає в себе, з одного боку, гіпероніми на позначення алкоголю загалом, так і вербалізацію виду, сорту і типу алкогольного напою як когіпонімів. Перший тип може бути проілюстрований такими образними одиницями: амер. сленг. *idiot oil* (букв. олія ідіота) 'алкоголь' [218, с. 193], амер. сленг. *laughing soup* (букв. суп, що

викликає сміх) 'алкоголь', 'шампанське' [218, с. 220], амер. сленг. *laughing water* (букв. вода, що викликає сміх) 'алкоголь', 'шампанське' [218, с. 220];

ВИПИВКИ: амер. сленг. *tonsil paint* (букв. фарба для мигдалевидної залози) 'випивка', 'віскі' [218, с. 403], амер. сленг. *tonsil varnish* (букв. лак для мигдалевидної залози) 'випивка', 'віскі' [218, с. 403], амер. сленг. *holiday cheer* (букв. їжа на свята) 'випивка, особливо та, яку п'ють на Різдво та Новий рік' [218, с. 183];

У німецькій та англійській мовних картинах світу є чимала кількість **ФО-гіперонімів на позначення міцних спиртних напоїв:** лат. *aqua vitae* (букв. вода життя) 'спиртні напої' [181, с. 1040], амер. сленг. *red liquor* (букв. червона рідина) 'міцний напій' (особливо віскі) [180, с. 658; 181, с. 814], *hard liquor* (букв. важкий напій) 'міцний напій, такий як віскі, джин, ром та ін.' [218, с. 171], амер. сленг. *sudden death* (букв. раптова смерть) 'дуже міцні спиртні напої'; 'дешеве віскі' [181, с. 902], амер. сленг. *monkey swill* (букв. мавпячі помий) 'міцний напій'; 'гірший напій' [218, с. 244], амер. сленг. *embalming fluid* (букв. забальзамований вміст) 'міцний напій', 'сире віскі' [218, с. 115], амер. сленг. *greased lightning* (букв. засалена блискавка) [218, с. 160] 'міцний напій', 'щось швидке і могутнє', амер. сленг. *joy water* (букв. весела вода) 'напій', 'мійний напій' [218, с. 206], амер. розм. *embalming fluid* (букв. бальзамуюча рідина) 'будь-який міцний напій, кава чи віскі', 'бухло' [221, с. 322]. Благородними напоями вважаються пиво та вино: нім. *ein edler Stoff* жарт. 'благородний напій (пиво, вино)' [189, т. 2, с. 225], амер. сленг. *happy juice* (букв. щасливий напій) 'напій, пиво, вино' [218, с. 170].

ФО-когіпоніми на позначення певного алкогольного напою (вид, сорт і тип алкоголю):

ПИВО: амер. сленг. *joy juice* (букв. веселий напій) 'напій', 'пиво' [218, с. 205], амер. сленг. *John Barleycorn* [181, с. 560] (букв. Джон Ячмінне Зерно) 'пиво' [вислів набув особливої популярності після використання його Р. Бернсом (R. Burns, 1759—1796)], амер. сленг. *cold blood* (букв. холодна кров) 'пиво' [218, с. 76], амер. сленг. *cold coffee* (букв. холодна кава) 'пиво' [218, с. 76]. У номінаціях можуть міститись різні семи, напр. семи:

саморобне: амер. сленг. *home – brew* (букв. зварений вдома) 'саморобне пиво чи алкоголь' [218, с. 184]; **гарної якості:** амер. сленг. *toilet water* (букв. туалетна вода) 'пиво', 'відбірне пиво') [218, с. 402]; укр. *польське пиво* 'добре пиво' [204, с. 511]; **поганої якості:** амер. сленг. *tiger juice* (букв. тигровий сік) 'погане пиво', 'будь-яке пиво' [218, с. 400], амер. сленг. *tiger sweat* (букв. тигровий піт) 'погане пиво', 'будь-яке пиво' [218, с. 400];

вино: афроам. *schoolboy Scotch* (букв. шотландський школяр) [218, с. 322], амер. сленг. *grapes of wrath* (букв. грона зла) [218, с. 159]. Наступним номінаціям притаманні семи: **натуральне:** нім. *edles/ kostbares Naß* '(натуральне) вино', 'випивка' [189, т. 2, с. 74], **гарної якості:** нім. *ein guter Suff* 'добре вино' [189, т. 2, с. 234], нім. *ein guter / edler Tropfen* 'гарне вино' [189, т. 2, с. 259], **розведене:** нім. *christlicher Wein* 'вино, розведене водою' [189, т. 2, с. 309], амер. сленг. *electric wine* (букв. електричне вино) 'LSD, розведене дешевим вином чи безалкогольним напоєм' [218, с. 115], **нерозведене:** нім. *ehrllicher Wein* 'нерозведене вино' [189, т. 2, с. 310], **дешево:** амер. сленг. *pop wine* 'дешеве вино' [218, с. 289], амер. сленг. *jug wine* (букв. горшкове вино) 'дешеве вино, що продається зазвичай в пляшках по 4,5 літра' [218, с. 206], англ. жарт. *red ink* (букв. червоне чорнило) 'дешеве червоне вино' [180, с. 583], англ. *black strap* (букв. чорний ремінь) 'дешевий портвейн чи ром, змішаний з патокою' [180, с. 1028], **випите на ніч:** англ. *night cap / night-cap* (букв. нічна кепка) 'вино, випите на ніч' [180, с. 158];

віскі: англ. розм. *good stuff* (букв. добра матерія) 'віскі' [180, с. 1035], амер. сленг. *corn squeezings* (букв. здавлення зерна) 'віскі', 'самогон' [218, с. 82], амер. сленг. *corn whiskey* (букв. зернове віскі) 'віскі, зроблене з кукурудзяної маси' [218, с. 82], амер. сленг. *corn wine* (букв. зернове вино) 'віскі' [218, с. 82], амер. сленг. *kentucky corn* (букв. зерно з Кентуккі) 'віскі з зерна', 'самогон' [218, с. 210], амер. сленг. *mountain dew* (букв. роса гір) [218, с. 246] 'шотландське віскі', 'незаконний напій'; 'будь-який напій', амер. сленг. *tonsil paint* (букв. фарба для мигдалевидної залози) 'випивка', 'віскі' [218, с. 403], амер. сленг. *tonsil varnish* (букв. лак для мигдалевидної залози) 'випивка', 'віскі' [218, с. 403]. Наступним номінаціям притаманні семи:

міцне: амер. сленг. *tornado juice* (букв. торнадовий сік) 'міцне віскі', 'віскі' [218, с. 405], амер. сленг. *forty-rod lightning* (букв. блискавка з сорока відгалуженнями) 'міцне віскі' [180, с. 650], амер. сленг. *old Pepper* (букв. старий перець) 'міцне віскі' [181, с. 718], *paint remover* (букв. розчинник фарби) 'міцне або неякісне віскі чи інший алкоголь' [218, с. 272]; **поганої якості:** амер. сленг. *scorpion bile / scorpion-bile* (букв. жовч скорпіона) 'низькопробне віскі' [180, с. 96], амер. сленг. *chained lightning* (букв. прикована ланцюгом блискавка) 'погане, низькопробне віскі' [180, с. 650], амер. сленг. *pinkeye* (букв. рожеве око) 'неякісне віскі', 'самогон' [218, с. 282], оскільки вживання цих напоїв спричиняє почервоніння очей, амер. сленг. *snakebite medicine* (букв. медикаменти, виготовлені на основі зміїної отрути) 'неякісне віскі', 'міцне віскі', 'саморобне віскі' [218, с. 349], амер. сленг. *tarantula juice* (букв. сік тарантула) 'неякісне віскі' [218, с. 390]; **дешево:** амер. сленг. *sudden death* (букв. раптова смерть) 'дуже міцні спиртні напої'; 'дешево віскі' [181, с. 902]; **сире:** амер. сленг. *embalming fluid* (букв. забальзамований вміст) 'міцний напій', 'сире віскі' [218, с. 115], амер. сленг. *tiger / tiger's milk* (букв. тигрове молоко) 'сире віскі', 'самогон' [218, с. 400], **незаконне:** амер. сленг. *roasting – ear wine* (букв. тушкуючи вушне вино) 'незаконне віскі', 'самогон' [218, с. 311], амер. сленг. *ho shot John* (букв. хто застрелив Джона) 'самогон', 'незаконне віскі' [218, с. 434], амер. сленг. *shoe polish* (букв. поліровка для взуття) 'віскі', 'незаконне віскі'; 'випивка' [218, с. 333];

горілка: нім. жарт. *das Elixier des Teufels* 'горілка' [189, т. 1, с. 176], амер. сленг. *potato soup* (букв. картопляний суп) 'горілка' [218, с. 290], укр. діал. *свиняча вода* 'горілка' [202, с. 307], укр. діал. *гаряча вода* 'горілка' [203, с. 70], укр. діал. *скажена вода* 'горілка' [203, с. 71], укр. діал. ірон. *поросяча водичка* 'горілка' [203, с. 71], укр. діал. *скажене молоко* 'горілка' [203, с. 212], укр. *огненна вода* 'горілка', 'самогон' [203, с. 70];

самогон: амер. сленг. *wildcat whisky* (букв. віскі дикого кота) 'самогон' [180, с. 1183], амер. сленг. *kentucky corn* (букв. зерно з Кентуккі) 'віскі з зерна', 'самогон' [218, с. 210], амер. сленг. *jungle juice* (букв. сік з джунглів) 'самогон', 'алкоголь' [218, с. 207], амер. сленг. *pinkeye* (букв. рожеве око) 'неякісне віскі',

'самогон' [218, с. 282], амер. сленг. *tiger / tiger's milk* (букв. тигрове молоко) 'сире віскі', 'самогон' [218, с. 400], амер. сленг. *ho shot John* (букв. хто застрелив Джона) 'самогон', 'незаконне віскі' [218, с. 434], укр. діал. *огненна вода* 'горілка', 'самогон' [203, с. 70], амер. сленг. *roasting – ear wine* (букв. тушкуючи вушне вино) 'незаконне віскі', 'самогон' [218, с. 311];

джин: англ. сленг. *white satin* (букв. білий атлас) 'джин' [180, с. 921], *juniper juice* 'джин' [218, с. 207]; **поганої якості:** амер. сленг. *blue ruin* (букв. блакитна руїна) 'джин поганої якості' [180, с. 908], амер. сленг. *bathtub gin* (букв. джин в ванному тюбику) 'низькопробний джин' [180, с. 437];

інші напої: пунш: амер. *Tom and Jerry* (букв. Том і Джері) [181, с. 956] 'міцний пунш' [за іменами дійових осіб у двох книгах П. Егана (P. Egan, 1772—1849)]; **текіла:** амер. сленг. *cactus juice* (букв. сік кактуса) 'текіла' (мексиканський напій) [218, с. 59]; **шампанське:** амер. сленг. *laughing soup* (букв. суп, що викликає сміх) 'алкоголь', 'шампанське' [218, с. 220], амер. сленг. *laughing water* (букв. вода, що викликає сміх) 'алкоголь', 'шампанське' [218, с. 220], **спирт:** амер. сленг. *Real McCoy* (букв. справжній Маккой) 'щось справжнє'; 'чистий спирт', 'справжні наркотики' [218, с. 307]

2.3.3.2. Номінативно-характерологічне вираження когіпонімів типу 'споживання певного виду алкоголю', 'спосіб споживання певних видів алкоголю' **ФСГ2 «Вживання певного виду алкогольного напою»** включає в себе певні модусні, квантитативні й модальні характеристики. Передусім розглянемо семантичне наповнення групи, пов'язаної зі вживанням конкретного виду алкогольного напою. Вони утворюють кілька **таксономічних рядів** «пити пиво», «пити вино», «пити горілку», «пити спирт» та структуровані за спільними моделями «дія + ОК», «дія [+ ОК] + ОВ».

Стрижневими компонентами виступають тут дієслова зі значеннями **гнати, схопити, смикнути, вдарити, забивати, швирияти, ламати, відкушувати, смоктати, ковтнути, зволожувати, лити, заливати, топити, жертвувати, влаштувати, а образними конкретизаторами** такі компоненти: **мигдалевидні залози:** амер. сленг. *wet one's tonsils* (букв.

зволожити чиєсь горло) зі значенням 'випити пива чи іншого напою' [218, с. 427], **горло:** амер. сленг. *wet one's whistler* (букв. зволожити чиєсь мигдалевидні залози) зі значенням 'випити пива чи іншого напою' [218, с. 427], нім. *durch die Gurgel jagen* (букв. через горло гнати) 'пити алкоголь, особливо шнапс'. ФО була відомою вже у кінці XVI ст. У пізньому середньовіччі вважалося, що у горлі знаходиться джерело потягу до алкогольних напоїв [216, с. 599]; **баки** у значенні 'очі': укр. діал. *забивати баки* 'пити горілку', 'пиячити' [203, с. 31]; укр. діал. *заливати [у всі] баки* 'обманювати, брехати', 'заморочувати, задурювати голову кому', 'пити горілку', 'пиячити'. У стрижневому компоненті *заливати* актуалізуються семи "говорити, мовити" і "пити, пиячити" [203, с. 30]; **сірко:** укр. фам. *сірка смикнути* 'випити горілки' [199, с. 670; 205]; **їжак:** укр. діал. *їжака ковтнути / схопити* 'мовчати, нічого не говорити', 'випити горілки' [203, с. 144]; **жаб'яче весілля:** укр. діал. *жаб'яче весілля влаштувати* 'пити горілку, співати на березі ставка (річки, озера)' [203, с. 58], пор. укр. *квакнути* 'випити' [197, с. 157]; **мавпа:** англ. мор. жарг. *suck the monkey* (букв. смоктати мавпу) 'пити ром із шкарлупи кокосового горіха', 'тайком тягнути вино з бочки (зазвичай через соломинку)' [180, с. 732; 181, с. 902]; **Бахус, Вакх:** нім. *dem Bacchus opfern* (букв. приносити жертву Бахусу) [216, с. 1122] 'пити багато вина'; **печаль:** укр. *топити печаль в питейнім морі* 'випити горілки' [201, с. 454]; **цівка:** укр. жарг. *смикнути цівкою* 'випити горілки' [201, с. 459]; **напій:** амер. сленг. *knock back a drink* (букв. вдарити назад напій) 'пити пиво', 'мати швидкий ковток напою' [218, с. 215]; **пиво:** амер. сленг. *bust some suds* (букв. поламати трохи пива) 'випити трохи пива', 'помити посуд' [218, с. 56], амер. сленг. *slam some beers* (букв. грюкати трохи пива) 'пити пиво', 'випити кілька пляшок пива' [218, с. 343]; **олія:** нім. *Öl auf die Lampe gießen* (букв. олію на лампу лити) 'пити горілку' [216, с. 1119], відомий уже з кінця XVI ст. зворот нім. *durch die Gurgel jagen* (букв. через горло гнати) 'пити, особливо горілку', нім. *einen abbeißen / abknappern* 'пити горілку' поширений перш за все в розмовному мовленні, особливо в східній частині Німеччини [216, с. 54; 216, с. 1643]. Дослівно означає «відкушувати», а етимологія пов'язана з швидким

рухом руки з чаркою при споживанні горілки. Поширеним є вживання вислову – запрошення до випивки: *Wir wollen noch einen abbeißen!* Зворот вперше згадується у Берліні в 1850 р. у збірці Коллатц-Адама [216, с. 54]; нім. розм. фам. *einen pfeifen* (букв. [алк. напій] свистіти) зі значеннями 'пити спирт' [216, с. 1162], 'випити, хильнути чарку' [189, т. 2, с. 103]. Ця ФО виникла на основі давнього звичаю, коли перед питтям алкогольних напоїв дули у горло пляшки, створюючи мелодію-свист. У Томаса Мурнера в „*Narrenbeschwörung*“ знаходимо: „*Noch wendt sy uß der fleschen pfyffen*“. Дуття у пляшку мало в той час практичну мету, оскільки пляшки виготовлялись часто із непрозорого матеріалу, а за висотою тону свисту легко було визначити рівень напою у пляшці. Цей звичай зберігся ще й досі у деяких частинах Німеччини [216, с. 1162]. Цікавим є той факт, що іменник *Pfiff* (від *pfeifen*) 'свисток', 'свист' під впливом НФО *einen pfeifen* набув у Баварії та Саксонії ще одного значення 'маленький келих пива чи чарка горілки' [216, с. 1170]. Коричневий колір пива ліг в основу швабської ФО *den Braunen laufen lassen* із значенням 'з задоволенням пити коричневе пиво' [216, с. 250]. Тільки у німецькій мові зустрічаємо сучасний вислів *das Bier trocken runterwürgen müssen* (букв. мусити давитися сухим пивом) [216, с. 194] 'пити пиво без горілки', який утворився на основі порівняння пива із сухим хлібом, який, не запиваючи, можна тільки насилу проковтнути [216, с. 194], *Weißer mit Strippe* 'світле пиво із шнапсом' [190, с. 206], пор. укр. *поліровка* 'пиво чи вино, які вживають після міцніших напоїв' [201, с. 476], амер. розм. *beer chaser* "причіп" 'склянка пива після віски', амер. розм. *boiler maker* 'віски з пивом' – міцний напій, що підійшов би для видалення накипу з котла [221, с. 7].

2.4. ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки»

ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки» складається з

трьох ФСП: ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядах родинного циклу», ФСП2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях» та ФСП3 «Частування алкогольними напоями» (Табл. 8).

2.4.1. **ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядах родинного циклу»** містить дві ФСГ: ФСГ1 «Вживати алкоголь з приводу весілля» та ФСГ2 «Вживати алкоголь з приводу поховання»

2.4.1.1. ФСГ1 «Вживати алкоголь з приводу весілля» містить синонімічні ряди СР1 «вживати алкоголь при підготовці весілля», СР2 «вживати алкоголь упродовж весілля», СР3 «вживати алкоголь при завершенні весілля», представлені численними фразеологізмами української мови, які виступають номінаціями весільних обрядодій, що супроводжуються вживанням алкоголю. Перш за все це ФО, що номінують підготовку до весілля: укр. етн. *пропивати молоду / наречену / дівчину* 'домовлятися про умови весілля (про батьків молодих)', 'випивати' [203, с. 211]; укр. етн. *запити молоду* 'випити горілки як знак згоди батьків дівчини на весілля' [203, с. 211]; укр. *змовинки пити* 'випивати горілку на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб' [203, с. 139]; укр. *полити сватання* 'випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб' [202, с. 308]. Через декілька днів після могорича і розглядин гуляють «сватання»: укр. етн. *гуляти / гулять сватання* 'сватати дівчину', 'випивати' [203, с. 276], яке починається тим, що батьки посилають молоду збирати дружок (подруг), з якими вона ходить до своїх родичів і знайомих і говорить їм так: "просив батько й мати і я прося до нас на сватання" [203, с. 276]. Весільні обряди теж супроводжуються споживанням алкоголю: укр. етн. *прикрашати гільце* 'випивати горілки перед весіллям' [203, с. 81], укр. етн. *випивати на посох* 'частувати поїжджай у домі молодого перед від'їздом за молодою' [203, с. 253]; укр. етн. *запивати вінець* 'частувати молодих і гостей у хаті молодого після вінчання або після того, як розписалися' [203, с. 64]; укр. етн. *кіл / кілок забивати* 'обрядова дія, яка здійснюється на 2-й або 3-й день весілля', 'випивати під час

цієї обрядової дії', 'завершувати весілля' [203, с. 154]. Якщо у сім'ї грають весілля останнього сина (деінде дочки), то в понеділок (найчастіше) після весілля гості приходять до батьків жениха. Після тостів "за кілок" знаходять приблизно метрову палку (кіл, кілок), часом і залізну трубу і йдуть на город (за двір). Там і забивають кіл, інколи прикрашаючи його перед цим квітами та стрічками, і кажуть деінде наприкінці: "Все, кілок забито, батьків забуто" [203, с. 154]; укр. *забивати клинок / клин, забивати чіп* 'обрядова дія, яка здійснюється на 2-й або 3-й день весілля', 'сигналізувати про завершення весілля', 'сигналізувати про одруження останньої дитини в сім'ї', 'випивати під час цієї обрядової дії' [203, с. 154]: "На другий день після весілля, як люди устануть із-за стола, усі виходять за ворота, батько молодого бере поліняку й вистругує клинок. Потім його забивають, а далі пробувають витягнути. Якщо витягнуть — погана прикмета: син буде одружуватись ще раз. Якщо ж клинок все-таки витягли, то його треба закинути чимдалі" [203, с. 161]; *забивати чіп / чоп* 'обрядова дія, яка здійснюється на 2-й або 3-й день весілля', 'сигналізувати про завершення весілля', 'сигналізувати про одруження останньої дитини в сім'ї', 'випивати під час цієї обрядової дії'. Символіка обрядодії: "Якщо чіп заб'ють не повністю, то бути ще одному весіллю", "Забивати чіп все одно, що ставити вартового, щоб не пускав у двір поганого. А кору не можна обдирати, щоб не був голий: щоб не оголити цей двір" [203, с. 330], звідси - укр. *назабиватися чіпка* 'дуже напитися під час весілля' [203, с. 330]; укр. етн. *загортати ямки* весільний обряд 'рівняти землю з-під стовпів, які тримали весільний намет', 'випивати під час цього обряду', 'гуляти в останній день весілля' [203, с. 346]; укр. етн. *випивати на посошок* 'гуляти останній день весілля' [203, с. 253]; укр. *іти допивати* 'закінчувати весільне гуляння' [203, с. 143]; укр. *палю забивати* 'сильно випивати, напиватися п'яним' 'завершувати весілля' [203, с. 154], укр. етн. *іти похмелятись*, укр. етн. *іти на похмілля*, укр. етн. *їхати в гаряче* весільний обряд: родичі молодої відправляються другого дня на частування до батьків молодого [203, с. 144; 203, с. 254; 203, с. 145]. Традиція кидати панчошу молодої в кінці весілля спричинила виникнення фразеологізму англійської мови *toss the stocking* (букв. кинути панчошу)

'закінчити святкування та п'ятику' [221, с. 429]. Річницю весілля святкують також, споживаючи алкоголь: укр. етн. *колосовку розпивати* 'відзначати річницю весілля', де компонент *колосовка* – 'три пляшки (горілка, шампанське, вино) перев'язані красивою червоною стрічкою, зверху прив'язані дві ложки і три колоски пшениці' [203, с. 169]; синонімічний вираз укр. етн. *бики /биків розпивати / пити, бугая /бугаїв розпивати* також номінує споживання алкоголю через рік після весілля: відкорковують горілку (для чоловіка й дружка – почесного свідка) та шампанське (для дружини та дружки), при цьому першу пляшку розпивають рівно через рік після весілля, а другу – на хрестини [203, с. 48].

2.4.1.2. У фразеосемантичній групі «**Вживати алкоголь з приводу поховання**» нами об'єднані ФО трьох синонімічних рядів з близькими значеннями «після поховання довго, щедро святкувати, пити», «на згадку про померлого випити чарку по колу», «влаштувати поминальний обід», оскільки всі ці значення мають сему 'вживання алкоголю з приводу поховання'. Ця фразеосемантична група широко представлена лише фразеологізмами німецької мови: *das Fell versaufen / vertrinken / verzehren / essen* (букв. пропивати / пропивати / з'їдати / їсти шкіру) [216, с. 432], нім. груб. *das Fell versaufen* 'хильнути за упокій небіжчика' [189, т. 1, с. 202]. Первинне значення іменника *das Fell* у свн., двн. **vel* 'шкіра людини або тварини', споріднене з лат. **pellis*, 'шкіра, хутро', сьогодні – 'dicht behaarte Haut (eines Säugetiers)' [212], 'хутро', 'шкіра тварини', 'шкіра людини' [193]. Синонімічними є також НФО *das Leder versaufen / vertrinken / verzehren / essen* (букв. пропивати / пропивати / з'їдати / їсти (дублену) шкіру) [216, с. 432] та нім. *die Haut versaufen / vertrinken / verzehren / essen* (букв. пропивати / пропивати / з'їдати / їсти шкіру) [216, с. 432], котрі містять компоненти *das Leder*, який походить з свн. **leder*, двн. **ledar* 'aus Tierhaut durch Gerben gewonnenes, meist zähes, sehr reißfestes Material' [212] та *die Haut* від свн., двн. **hut* зі значенням 'та, що покриває'. НФО *den Bast versaufen / vertrinken / verzehren / essen* (букв. пропивати / пропивати / з'їдати / їсти шкіру) [216, с. 432] містить компонент *der Bast*, що походить від свн., двн. **bast*, 'pflanzlicher Faserstoff zum Binden und

Flechten', мисл. 'behaarte, filzige Haut auf einem neu gebildeten Geweih' [212], діал. 'шкіра' [193]. Незважаючи на те що НФО *Haut verzehren* зафіксована раніше, ніж інші, вважається, що вислів нім. *Fell versaufen* є вихідним, частотнішим та поширенішим, а синонімічні форми є його дериватами [216, с. 432]. Обряд поховання номінує у німецькому етносоціумі також ФО *einen Leichenstein setzen* (букв. ставити надгробний камінь) [216, с. 432], яка є відомою передусім у північній та центральній Німеччині. У разі, якщо поминальний обід в трактирі тривав довго, вважалося, що померлий мав грубу шкіру. У 1604 році у Ростоку вийшов твір Ніколауса Грюзе „*Laienbibel*“, в якому знаходимо: „*etlike ghan van dem grave in de badtstave, onde baden sick binnen vnde buten, edder verfoegen sick in de wyn- vnd beerkroege vnde spreken, se willen de hudt vorsupen vnde de sorgen vordrincken*“ [216, с. 432]. Синонімічними до вище названих є наступні вислови: *den Toten / Verstorbenen / die Leiche vertrinken* (букв. пропивати мерця / померлого / труп, мерця) [216, с. 432]. Цікавим є той факт, що мешканців Цюріха називали *Totenfresser* (букв. пожирателі трупів) та *Totenvertrinker* (букв. ті, що пропивають трупи) за їх любов до влаштування довгих та багатих поминальних обідів [216, с. 432]. Ці ще у пізньому середньовіччі зафіксовані вислови були доволі поширені. Відомо, що духовенство Швейцарії також називали *Totenfresser*, тому що воно існувало на гроші, які жертвувалися на благо душ померлих, пор. фр. *manger ou croquer la tête du mort* (букв. з'їдати голову мерця) [216, с. 432], італ. *mangiari morti* (букв. їсти мерців) [216, с. 432]. Мотивацією виникнення фразеологізмів нім. *einen vertrinken* (букв. одного пропивати), нім. *den Toten vertrinken / versaufen / verzehren* (букв. мерця пропивати / пропивати / з'їдати) 'пити та їсти на кошти померлого' [216, с. 433; 216, с. 1632; 216, с. 433; 216, с. 1632] було те, що частина грошей заповіту витрачалася саме на влаштування поминального обіду. Вважалося, що померлий сам має заплатити за свій обід. Ці кошти вважалися ніби податком, який мав сплатити померлий; недаремно в австрійському Зальцбургу поминальний обід називають австр. *das Gsturie vertrinken* (букв. пропивати податки) [216, с. 433]. При цьому спадкоємець померлого не міг вступити у права наслідування до тих пір, поки не влаштував поминального обіду *Erbtrunk* (букв. спадок+напій) [216, с. 1632]. Синонімічні вирази шл.-гольшт. *den Doden sin Hut*

verteren (букв. з'їдати капелюха померлого), сн. *die Seele vertrinken* (букв. пропивати душу). У Кельні існує традиція після поховання йти в пивну нім. діал. *für ze suffe* (букв. для п'ятики) [216, с. 1020]. Тому, виправдовуючись, кельнці кажуть: *Fressen bringt mehr Leute nach Melaten als Trinken* (букв. обжерливість приводить більше людей на Мелатен (назва цвинтаря), ніж п'яцтво) [216, с. 1020].

2.4.2. **ФСГ2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях»** складають **СР 'випивати на прощання, дорогу'** та фразеологізми трьох досліджуваних мов з архисемою 'святкувати', структуровані за ССМ «дія + ОК» зі стрижневими компонентами-дієсловами зі значеннями **пити, випити, гладити, поливати, мазати, подавати** та моделлю ССМ «дія + локус», яка притаманна ФО української та англійської мов, зі стрижневими компонентами-дієсловами зі значеннями **сідати, випити, підписувати**. До ССМ «дія + ОК» відносяться ФО з образними конкретизаторами: **кохання**: НФО *Minne trinken* (букв. кохання пити) 'випити на прощання' [216, с. 1035] виникла у середньовіччі на основі обряду, під час якого перед прощанням для збереження єдності і на добру згадку спільно пилися алкогольні напої. У ФО збереглося первинне значення іменника *Minne* свн. **minne*, двн. **minna*, який позначав 'повні любові спогади' (лат. *meminisci*). Рьоріх вважає, що цей обряд виник на основі іншого культового обряду, в якому традиційно при прощанні вживали алкоголь. Залишки цього обряду можна спостерігати у Рейнській області, де молодь на честь померлих товаришів влаштовує *das Schäppeln* 'споживання алкогольних напоїв' [216, с. 1035]. Давній звичай ліг в основу НФО *einem den Steigbügeltrunk reichen* (букв. подавати комусь стремений напій) [216, с. 1514] з образним конкретизатором **стремений напій** 'виголошувати прощальний тост, подавати прощальний кубок': коли незнайомиць/іноземець, оплативши в трактирі рахунок, сідав у сідло й був готовий рушати в дорогу, власник трактиру подавав йому прощальний кубок та бажав щасливої дороги [216, с. 1514]. В українській фразеологічній системі теж знаходимо номінації, але з різними диференційними семами, що представлені ОК **дорога, дорожка**: укр. діал. *гладити дорогу кому* 'пити спиртне за успіх і перед

дорогою, розлукою і т. ін.' [202, с. 186], 'пити алкогольні напої за чийсь успіх перед його дорогою, розлукою тощо' [199, с. 148; 205], укр. діал. *гладити дорогу молодому* 'частувати батька молодого перед від'їздом за молодою' [202, с. 186], укр. діал. *гладити дорогу нареченій* [202, с. 186], укр. діал. *полити дорожку* 'випити спиртного, щоб дорога щасливою була' [203, с. 115], укр. діал. *полити / помазати дорожку / дорогу* [202, с. 186], укр. діал. *поливати дорогу* 'випивати горілку з тим, кого проводжають у дорогу' [203, с. 114; 202, с. 186].

Культурологічний фон проявляється у висловах ССМ «дія + локус»: укр. діал. *сідати на коня* 'випивати останній раз перед дорогою' [203, с. 157; 202, с. 221], укр. діал. *випити на коня* 'випити останню чарку' [202, с. 221], 'востанне', звичайно 'випити останню чарку горілки перед відходом чи від'їздом' [203, с. 157]. Традиція випивати перед дорогою зафіксована і в англійській мовній картині світу: англ. *a cup in the pate is a mile in the gate / way* (букв. чарка в голові, як миля за ворітьми/в дорозі) 'чарка на дорогу – все одно, що пройдена миля' [221, с. 449]. Часто як запрошення вершнику випити останню чарку вживається зафіксована у 1668 р. ФО англійської мови *a spur in the head is worth two on the heel* (букв. одна шпора в голові варта двох на закаблуках) [221, с. 124]. Цієї традиції притримувалися навіть тоді, коли людина мала подолати свій останній путь: англ. *don't be like the saddler of bawtry who was hanged for leaving his liquor* (букв. не будь як сідельник з Баутрі, якого повісили, через те, що відмовився від належної йому випивки) [221, с. 266].

У Йорку була традиція (зафіксована у 1790 р.), коли вели злочинців на страту, зупинятися в одній з таверн для останнього келиху. Цей сідельник з Баутрі відмовився від випивки, і його повісили. Але якби він зупинився на кілька хвилин, процесію наздогнало б рішення про помилування. Наявний у сучасній англійській мові вислів *one for the road* (букв. один на дорогу) 'останній напій перед тим, як залишити бар' вказує на залишки давнього обряду [222]. З морською справою пов'язане виникнення АФО *sign the coal-warrants* (букв. підписати документ про відвантаження вугілля) 'організувати прощальну пиятику на борту безпосередньо перед відплиттям корабля' [221, с. 83].

Звичай шахтарів пригощати своїх товаришів перед відпусткою алкоголем мотивував виникнення ФО української мови гірн. *ходити на балонзі* значенням 'випивати, відзначаючи якусь подію' [203, с. 32], 'випивати', 'відзначати якусь якусь подію (відпустку, день народження, премію тощо)' [201, с. 45], де компонент жарг. *балон* позначає 'трилітрова банка' [203, с. 32]. Синонімічною вважаємо УФО гірн., жарг. *роздавити банку* 'відзначити випивкою якусь подію (відпустку, день народження, премію тощо)' [203, с. 32; 201, с. 47], у якої образний конкретизатор *банка* так само означає 'трилітрівка' [203, с. 32].

Виникнення німецької ФО *einen anbinden* (букв. когось прив'язувати) пов'язане з давнім обрядом, під час якого було прийнято тримати когось зв'язаним, поки він не дасть гроші на випивку (*Lösegeld, Trinkgeld*). Найвідомішим є зв'язування нареченого на весіллі. Сільські діти натягували мотузку поперек дороги, якою наречені йшли з церкви, та тримали її доти, поки наречений не платив гроші. Подібними обрядами супроводжуються початок збору урожаю найманими працівниками та будівництво будинку. Відвідуючи свій ще не добудований будинок, власник міг з нього вийти лише тоді, коли давав будівельникам гроші або щось цінне [216, с. 81].

Виникнення українського фразеологізму *козу водити* 'блукати, ходити без діла, учащати на посиденьки', 'пиячити' мотивував народний звичай "водити козу" на Різдвяних святках, починаючи з першого дня й до Щедрої куті. Гурт хлопців, серед яких один переодягнений "козою", ходить із хати в хату, "коза" танцює під музику, хор хлопців співає особливі пісні. Вдячні господарі обдаровують учасників святкового театралізованого дійства, і на зароблені гроші хлопці купують горілку [203, с. 165].

Виразний культурологічний фон проявляється у висловах укр. етн. *полоскати повивач* 'пити спиртне після хрестин' [199, с. 539; 205] та укр. *пити / запивати / випити / запити мирову / змирицину* 'миритися, уживаючи спиртне з цього приводу' [199, с. 504; 205], оскільки у нашому фактичному матеріалі не виявлено відповідних ФО німецької та англійської мов.

2.4.3. ФСПЗ «Частування алкогольними напоями» складають чотири

синонімічні ряди: СР1 «частувати алкогольними напоями», СР2 «частувати алкогольними напоями з нагоди народження дитини», СР3 «частувати алкогольними напоями з нагоди завершення якої-небудь справи», СР4 «частувати алкогольними напоями з приводу укладання угоди».

2.4.3.1. Розглянемо детальніше цю фразеосемантичну групу. До СР1 «**частувати алкогольними напоями**» належать ФО трьох порівнюваних мов: нім. *jem. gütlich tun*, англ. *to wine and dine* (букв. поїти та годувати обідом) 'пригощати, частувати' [181, с. 1011], англ. заст. *to make a bridge of one's nose* (букв. будувати міст до чийогось носу) 'обходити, обносити когось (частуванням, чаркою)' [181, с. 636], укр. гінр., жарг. *ставити банку* 'пригощати спиртним' [203, с. 32; 201, с. 47], англ. *eine Runde ausgeben* (букв. коло (ви)давати) 'пригощати всіх присутніх напоями' [216, с. 1265], пор. з фр. *payer une tournée* [216, с. 1265]; етимологія наступної НФО *ein paar Flaschen Wein springen lassen* (букв. парі пляшок дати пострибати) 'пригощати вином' [216, с. 1513] є прозорою, вона є дериватом ФО *etw. springen lassen* (букв. чомусь дати пострибати) 'витратити гроші на інших, мати щедрий настрій, чимось пригощати' [216, с. 1513] та виникла на основі давнього звичаю при купівлі із силою кидати монети, якими розраховувались, на стіл, щоб звуком показати, що вони не фальшиві, або щоб доказати свою сплатоспроможність. Згодом значення розширилось та стало стосуватись будь-якої купленої речі, яку віддавали, жертвували комусь [216, с. 1513].

2.4.3.2. СР2 «**частувати алкогольними напоями з нагоди народження/хрестин дитини**» складають всього три ФО порівнюваних мов, структуровані за ССМ «дія + ОК» зі стрижневими компонентами-дієсловами зі значеннями **мити, змочувати, дати попісяти, полоскати**. Образними конкретизаторами виступають: в англійській мові – компонент **немовля**: *wash / wet the head of a new baby* (букв. мити / змочувати голову немовляті) 'частувати з приводу народження дитини' [221, с. 274]; у німецькій мові - компонент **малий**: *wir wollen den Kleinen mal pinkeln lassen* (букв. ми хочемо дати малому

попісяти) кажуть у Німеччині, коли батько при народженні сина пригощає шампанським [216, с. 456]. Зафіксований у XVI ст. компонент *pinkeln* походить з нідерландської лексеми *pink* 'маленький палець', яка згодом набула значення 'пеніс' у Фрісландії (районі Нижньої Саксонії) [216, с. 1185]. ФО української мови *полоскати повивач* з ОК **повивач** має значення 'пити спиртне після хрестин' [199, с. 539; 205]. Цікавим є той факт, що в німецькій та англійській мовних картинах світу є ФО, які свідчать про традицію, яка бере початок у XVIII ст., вживати алкогольні напої та проголошувати тости за ще не народжених дітей: нім. *Hänschen im Keller soll leben!*, англ. *Jack in the cellar*.

2.4.3.3. До **СР3 «частувати алкогольними напоями з нагоди завершення якої-небудь справи»** належать ФО німецької та української мов, яким притаманна ССМ «дія + ОК», стрижневими компонентами виступають дієслова зі значенням **пригощати, поливати, попити**, а ОК – компоненти **справа, могорич, обмолотини**: нім. фам. *einen ausgeben* 'пригощати всіх присутніх напоями' (з будь-якого приводу або у вигляді «штрафу») [212] та нім. *eine Sache begießen* (букв. поливати справу) 'підкріплюватися напоєм або святкувати' [216, с. 165], яка вживається, як правило, у реченнях-спонуканнях типу нім. *Das müssen wir begießen!* (букв. за це ми мусимо випити!). Цей уже в XVI ст. зафіксований лицарем Швайніхеном вислів ще й сьогодні є вживаним, напр., при укладенні якоїсь угоди, після складеного іспиту, при несподіваній зустрічі тощо, пор. фр. *arroser quelque chose* [216, с. 165]. Синонімічний вислів зустрічаємо і в українській фразеологічній картині світу: укр. *могорич попити* 'відзначити частуванням горілкою, вином і т. ін. завершення якої-небудь справи' [198, т. 7, с. 199]. Дещо відмінне значення з номінацією конкретної нагоди – **молотьби** має УФО *обмолотини попити* 'відзначити частуванням горілкою, вином і т. ін. завершення молотьби' [198, т. 7, с. 199], що вказує на важливість цього виду роботи у побуті українців.

2.4.3.4. **СР4 «пригощання, частування алкогольними напоями**

укладанні угоди, заключенні договору» містить фразеологізми німецької та англійської мов, що структуровані за ССМ «дія + ОК», стрижневими компонентами виступають дієслова зі значенням **пити, мати, зволожувати**, а ОК – компоненти **могорич, торгівельна угода**: нім. *Weinkauf trinken / halten* (букв. *пити / мати могорич*) 'підтверджувати укладання угоди алкогольними напоями (та їжею)' [216, с. 1683], де компонент *der Weinkauf* походить від снн. **winkouf* 'напої (та їжа) для підтвердження купівлі чи бартерної угоди', який був зафіксований у 1218 р. та вживався переважно на північному сході, сході та півночі Німеччини, в той час як на південному сході, півдні Німеччини та в Австрії використовувався компонент з тотожним значенням *der Lei(t)kauf* від півд.-сх.-н. **lei(t)kauf*, свн. **lîtkauf*, який утворився з компонентів **lît* 'плодово-ягідне вино, фруктове вино' або 'вермут' та **kouf* 'купівля' [212]. У 1562 р. Еразмус Альберус пише:

*die bawern kommen auch zuhauff
und halten gern ein weinkauff
eins oxsen halben, der zeucht wol,
bisz das sie werden vol und tol* [216, с. 1711]

У XVIII ст. Й. Мозер підтверджує: „*Die Deutschen nahmen bei allen Vorfällen gern Weinkäufe oder, wie es in den Registern heißt, etw. ad vinalia*“, тобто навіть при купівлі-продажу свійських тварин укладання угоди закріплювалося вживанням алкогольних напоїв, що підтверджує швабський вираз *die trinke Wein wenn's nure Hu (Huhn) verkaufe* (букв. він п'є вино навіть тоді, коли продає курку) [216, с. 1711]. Традиційно при „скріпленні“ угоди купець повинен був оплатити випивку (та їжу) учасників угоди: продавця та свідків. У багатьох угодах купівлі-продажу того часу можна було прочитати: „*Das Haus wurde gekauft um 5000 Gulden und 1 Karolin Leikauf*“ [216, с. 952]. Синонімічні вислови зустрічаємо в англійській мові: розм. *to wet a bargain* (букв. зволожувати торгівельну угоду) '«замочити» якусь угоду, операцію' [181, с. 999], англ. *wet bargain* (букв. волога торгівельна угода) 'угода, операція, що закінчується випивкою' [181, с. 296]. Негативну диференційну сему має АФО *dutch bargain* [181, с. 296] (букв. голландська / німецька *заст.* торговельна угода) 'угода, операція, що закінчується випивкою', 'угода, що

вигідна лише для одної сторони', компонент якої *dutch* почав вживатися у висловах з негативним значенням за часів англо-голландської конкуренції на морях та війн у XVII ст., напр. *dutch feast* (букв. голландський бенкет) 'бенкет, на якому хазяїн стає п'яним раніше за гостей' [181, с. 296].

Висновки до розділу 2

Фразеотематичне поле «Вживання алкоголю» у зіставлюваних мовах передається широким діапазоном фразеологічних засобів. Виявлено 2 ФТГ: ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв» з відповідними фразеосемантичними полями: ФСП1 квантитативного типу з опозицією мало/багато, систематично/несистематично; ФСП2 модусного типу зі стрижневими опозиційними компонентами наодинці/сумісно, випивати до дна; ФСП3 таксономічного типу «види, сорти і типи алкогольного напою» з гіперогіпонімічною структурою складників та їх якісною характеристикою та ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки та їх фразеологічна об'єктивация», яка складається з трьох ФСП: ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядах родинного циклу», ФСП2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях» та ФСП3 «частування алкогольними напоями».

Центральною лексемою зазначеного поля виступає гіперонім *trinken*, *saufen* у німецькій мові, *to drink* у англійській мові та *пити*, *випивати*, *пиячити* в українській з розгалуженою семантичною структурою. Загалом виділено 15 семантичних ознак, зафіксованих у словникових дефініціях: 'алкоголь', 'алкогольний напій', 'вживання', 'гулянка, обід', 'залежність', 'надмірність', 'несистематичність', 'пити на чийсь честь', 'порція алкоголю', 'пристрасть до алкогольних напоїв', 'систематичність', 'стан сп'яніння', 'схильність', 'тост', 'час'. Зазначені дієслова мають наступну кількість сем: *trinken* – 6, *saufen* – 10, *to drink* – 8, *пити* – 5, *випивати* – 4 та *пиячити* – 3, причому тільки лексема *випивати* української мови має сему 'схильність', а *пиячити* – 'пристрасть до алкогольних напоїв'.

Семі 'залежність' містять *trinken*, *saufen* німецької мови, *to drink* у англійській мові та *пити* в українській, а 'надмірність' – *trinken*, *saufen* у німецькій мові, *to drink* у англійській мові та *пиячити* в українській.

СР1 «пити загалом», СР 2 «випити взагалі» ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв» складають ФО трьох порівнюваних мов, яким

притаманні структурно-семантичні моделі: ССМ1 «дія + [ОК]», ССМ2 «дія + [ОК] + ОВ», компонентами яких виступають дієслова зі значенням звучання, обробки, володіння, руху та руйнування: *blasen, schmettern, tuten, schmieren, sich anfeuchten, plätschern, nehmen, bekommen, steigen* у німецькій мові; *to hoist, to suck, to tap, to splice, to juice, to keep, to wet, to moisten, to belt* в англійській мові; *прийняти, промочити / промочувати, залити, прополоскати / прополіскувати, лизнути, пити, випити, роздавити* в українській.

Вживання алкоголю загалом пов'язується з такими ОК: соматизмами – в німецькій мові (*горло / гортань*), в англійській (*око*) та українській мові (*горло / гортань, груди, задниця*); назвами тварин та їх частин: в німецькій мові (*саламандра*), в англійській (*мавна*) та українській мові (*хвіст*); артефактами – умістищами у німецькій (*келих*) та в українській (*чарка, банка, труба*), артефактами – морським знаряддям в англійській мові (*брас, клюз, свисток*) та ін.

ФСПІ квантитативного типу складають ФО чотирьох фразео-семантичних груп: ФСГ1 «Вживання малої кількості алкоголю», ФСГ2 «перепустити по чарці», ФСГ3 «пити/розпивати/випивати пляшку алкоголю», що структуровані за ССМ «дія», ССМ «дія + ОК», ССМ «дія + локус», дієслівні компоненти яких мають значення звучання, обробки, володіння, руху та руйнування. Останнє значення в більшій мірі притаманно ФСГ3 «пити/розпивати/випивати пляшку алкоголю»: *розбивати, розламувати, роздушувати, псувати, швиряти, вішати, давити*.

ФСГ4 «Надмірне та систематичне/несистематичне споживання алкоголю» в зіставляваних мовах передається широким діапазоном фразеологічних засобів. Виявлено шість структурно-семантичних моделей: ССМ1 «пити + як + ОК», ССМ2 «дія + [ОК]», ССМ3 «дія [+ ОК] + ОВ», ССМ4 «дія + відсутність ОК», ССМ5 «[бути] + локус», ССМ6 «мати + ОК + ОВ», за якими структуровані ФО даної ФСГ.

За ССМ «пити + як + ОК» утворені переважно ФО німецької мови (22 ФО, в англійській мові – всього 2, в українській мові відсутні). Стрижневим

компонентом – основою порівняння цієї моделі виступає дієслово *trinken*, *saufen* у німецькій мові, *to drink* в англійській, а образними конкретизаторами – назви професій та осіб за соціальним статусом; назви свійських, диких та екзотичних тварин; номінації артефактів.

ФСР2 модульного типу складається з чотирьох ФСГ: ФСГ1 «споживання алкоголю наодинці», ФСГ2 «сумісне споживання алкоголю», ФСГ3 «випивати до дна» та ФСГ4 «не пити», до яких належать ФО трьох досліджуваних мов, особною виявляється ФСГ1 «споживання алкоголю наодинці», яка презентована лише двома фразеологізмами англійської мови: австрал. *drink with the flies /have one with the flies* та *to take one's drops*.

На сумісне споживання алкоголю вказують фразеологізми трьох порівнюваних мов, що наповнюють ФСГ2 «сумісне споживання алкоголю». Їм притаманні: ССМ1 «дія + ОК», ССМ2 «дія + локус», ССМ3 «дія + ОК».

ФСР3 таксономічного типу складається із ФСГ1 «Види, сорти і типи алкогольного напою» та ФСГ2 «Вживання певного виду алкогольного напою». ФСГ1 «Види, сорти і типи алкогольного напою» має гіперо-гіпонімічну структуру та включає гіпероніми на позначення алкоголю загалом, так і вербалізацію виду, сорту і типу алкогольного напою як когіпонімів. У ролі гіперонімів у позначенні міцних спиртних напоїв виступають: лат. *aqua vitae*, нім. *ein edler Stoff*, англ. *red liquor*, англ. *happy juice*. А в ролі когіпонімів: *пиво* та його якісна конкретизація (предмет-який?): саморобне: англ. *home – brew*; гарної якості: англ. *toilet water*, укр. *польське пиво*; поганої якості: англ. *tiger juice*, англ. *tiger sweat*. Основними дієслівними компонентами ФСГ2 «Вживання певного виду алкогольного напою» виступають дієслова зі значенням руху і простору, фізичного впливу на об'єкт, поглинання, а в ролі ОК: соматизми, зоосемізми, сорти і назви напоїв, тощо.

Осібну групу становлять фраземи на позначення вживанням алкоголю в обрядах родинного циклу, зв'язані з весільними і похоронними ритуалами, які також включають декілька СР, до складу яких входить обрядова термінологія пропою та інших перед- та після весільних обрядодій,

маніфестованих в основному в українській мові: *противати молоду / наречену / дівчину, запити молоду, змовинки пити, випивати на посох, палю забивати*'. Натомість ФСГ, пов'язана з категорією смерті та вживанням алкоголю при похованні людини – в німецькій мові: нім. *das Fell versaufen / vertrinken / verzehren / essen*, нім. *das Leder versaufen / vertrinken / verzehren / essen*, нім. *den Toten vertrinken / versaufen / verzehren*.

ФСГ2 «Споживання алкоголю в інших соціально-побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях» представлена в усіх мовах. ФО СР 'випивати на прощання, дорогу' в основному містять просторову сему «дорога»: нім. *einem den Steigbügeltrunk reichen*, англ. [*one for the road*](#), англ. *sign the coal-warrants*, укр. *випити на коня*, укр. *гладити дорогу*.

Складник «частувати алкогольними напоями» пов'язаний з формами ритуального етикету та також представлений в усіх мовах. ФО на позначення частування алкоголем з нагоди хрестин, народження дитини представлені в усіх трьох мовах: нім. *wir wollen den Kleinen mal pinkeln lassen*, англ. *wash / wet the head of a new baby*, укр. *полоскати повивач*. До СР3 «частувати алкогольними напоями з нагоди завершення якої-небудь справи» належать ФО німецької та української мов, яким притаманна ССМ «дія + ОК», стрижневими компонентами виступають дієслова *пригощати, поливати, попитути*, а образними конкретизаторами – *справа, могорич, обмолотини*: нім. *eine Sache begießen*, укр. *могорич попитути*.

Основні положення розділу висвітлено у статтях автора: [83; 84].

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ІДЕОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФТП «СТАН СП'ЯНІННЯ ЛЮДИНИ» У ЗІСТАВЛЮВАНИХ МОВАХ

У медичній літературі алкогольне сп'яніння визначається як патологічний стан, який характеризується комбінацією психічних та неврологічних розладів, зумовлених впливом етилового спирту на центральну нервову систему [20; 57; 58; 62; 109]. Поведінка людини у такому стані залежить як від дії алкоголю, так і від традицій, особистісних властивостей людини. Розрізняють три ступені сп'яніння: легкий, середній та тяжкий. Легкий ступінь характеризується підвищеним настроєм, відчуттям задоволення. Людина весела, жартує, сповнена симпатії до оточуючих; виникає самовпевненість, підвищена самооцінка, переважають приємні думки та асоціації. Міміка та жестикуляція стають особливо виразними, рухи – поривчастими, але менш точними. Знижуються об'єм і якість роботи, зростає кількість помилок. Середній ступінь супроводжується поглибленням психічних порушень. Оцінка ситуації стає неточною, фрагментарною; висловлювання – банальними, одноманітними, характерні грубість, цинічні жарти. Ейфорія, всепрощення швидко змінюються злобою, роздратуванням, агресією. Поведінка стає нетактовною, втрачається сором; рухи погано скоординовані. У тяжкому ступені сп'яніння людина майже не сприймає оточуючу її реальність, мова відсутня або вимовляються лише окремі слова, у тяжких випадках розвивається кома. Проаналізуємо, як такі стани відбиваються у наївній картині світу (репрезентованій фразеологічними одиницями) представників німецької, англійської та української лінгвокультур.

Фразео-тематичне поле на позначення станів, викликаних вживанням алкоголю, складається з трьох фразеотематичних груп: ФТГ1 ФО на позначення інтенсивності стану сп'яніння; ФТГ2 ФО на позначення хворобливих, патологічних станів, викликаних вживанням алкоголю; ФТГ3 ФО на позначення усунення наслідків, викликаних вживанням алкоголю.

3.1. ФТГ1 «Інтенсивність стану сп'яніння»

Цю фразео-темантичну групу утворюють три фразеосемантичні поля: ФСП1 ФО на позначення незначного стану сп'яніння, ФСП2 ФО на позначення помірного стану сп'яніння, ФСП3 ФО на позначення сильного стану сп'яніння.

3.1.1. Проаналізуємо **ФСП1 «Незначний стан сп'яніння»**. Центром даного фразеосемантичного поля вважаємо ФО *angetrunken sein* у німецькій мові, *to be intoxicated* у англійській мові та *бути напідпитку* в українській мові зі значенням 'перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' (Табл. 9).

У межах цього фразеосемантичного поля відбувається фразеологічний перетин з іншими ФСП, ФСТ тощо: «помірне сп'яніння»: англ. *to be well in the way* 'бути напідпитку', 'бути п'яним' [181, с. 90], англ. *to be half shot* 'бути напідпитку', 'бути п'яним' [181, с. 90], англ. *pinked* (букв. рожевого кольору) 'п'яний', 'на підпитку' [218, с. 282]; «фізичний стан»: англ. *half-seas over* (букв. напівморя) 'на половині шляху через океан', 'посередині при переході з одного стану в інший', 'напівп'яний' [221, с. 86]; «психічний стан»: англ. *to be / to go off at the nail* (букв. бути (іти) по нігтю) 'бути в нестямі, збожеволіти, з'їхати з глузду, бути не при своєму розумі', 'бути напідпитку' [180, с. 746]; «зовнішній вигляд»: англ. *have / shake a cloth in the wind* (букв. мати / трясти парусину на вітрові) 'бути вдягнутому в лахміття', 'бути трохи п'яному' та ін.

У межах цього фразеосемантичного поля на матеріалі трьох досліджуваних нами мов було виділено фразеосемантичну групу **«рух у стані незначного сп'яніння»** та чотири основні структурно-семантичні моделі.

3.1.1.1. Розглянемо **ФСГ** «*рух у стані незначного сп'яніння*», яка складається з трьох синонімічних рядів трьох досліджуваних мов: СР1 «Рухатися прямо», СР2 «Рухатися непрямо» та СР3 «Приходити додому у такому стані».

3.1.1.1.1. Доказом свого, як їм здається, ще тверезого стану особи напідпитку вважають здатність пройти по лінії, мостині, адже особи в сильному стані сп'яніння цього зробити дійсно не можуть. Саме цей факт ліг в основу ФО СР1: нім. *noch auf dem Strich gehen können* (букв. ще могли йти по лінії) [216, с. 1573; 189, т. 2, с. 229], нім. *längs der Ritze gehen können* (букв. могли йти вздовж риски) [216, с. 1248], англ. *walk a / the crack* (букв. йти по мостині) 'бути у незначному стані сп'яніння, могли ходити прямо' [180].

3.1.1.1.2. СР2 містить ФО тільки української мови, адже в українському етносоціумі особа, яка може пройти по лінії, вважається ще тверезою, а в незначному стані сп'яніння може *кренделі писати* [203, с. 178], в неї тоді *крива дорога в кого, чия* [203, с. 114].

3.1.1.1.3. У СР3, який складають ФО німецької та української мови, реалізується диференційна сема 'приходити у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю': НФО *mit einem Affen nach Hause kommen* (букв. приходити додому з мавпою) [216, с. 69; 189, т. 1, с. 24]. Цілком можливо, що стрижневий компонент *der Affe* (мавпа) походить із давньогерманського **arōn* (пор. у давньоскандинавській **api*, в давньоанглійській **ara*), хоча не виключено запозичення із грецької, латинської чи арабської мов [214, с. 19]. У значенні 'сп'яніння' *der Affe* відомо з XVIII ст. у всіх європейських мовах (із різними словами замість *Affe*) та, можливо, за своїм походженням пов'язане з омонімією в чеській мові *opise* (мавпа) та *opit se* (напитись) [214, с. 19] чи поведінкою людей після вживання алкоголю, які уподібнюються мавпі [213, с. 19; 172, с. 13]. Marzell висуває ще одну гіпотезу — перенесення значення з назви ягід *Affenbeeren* (букв. мавпячі

ягоди), які містять наркотичну речовину. Ці ягоди були відомі ще у XVI ст. [214, с. 19]. Виникнення фразеологізму рейнського діалекту німецької мови *sone kleine Kapuziner met na Hus brenge* (букв. такого маленького капуцина з собою додому (при)вести) [216, с. 805] спричинив образ процесії монахів-капуцинів. Недаремно у Баварії *der Kapuzinerrausch* (букв. капуцин+сп'яніння) вважається інтенсивним станом сп'яніння, при якому п'яну особу ведуть таким чином: двоє йдуть з лівої сторони, двоє з правої, а п'ятий ще підштовхує попереднього [216, с. 805]. Цікавим є той факт, що одним із значень стрижневого компонента НФО *einen Zopf heimschleifen* (букв. косу волочити, тягнути додому) [216, с. 1775; 193] діал. *der Zopf* (коса) має значення '*leichter Rausch*' (букв. легке сп'яніння) [184] (свн. *zopf 'Zopf', 'Zipfel', дн. *zoph 'Locke', 'Spitze', згодом: 'Gipfel, Wipfel' [212]): коса асоціюється з тяжкою ношею. В українській мові нами зафіксований лише один фразеологізм: укр. жрм. *наступити на корка* 'прийти додому в нетверезому стані' [201, с. 186].

3.1.1.2. Оскільки фразеосемантичне поле **на позначення незначного стану сп'яніння** містить велику кількість фразеологічних одиниць, утворених за структурно-семантичними моделями, у межах цього фразеосемантичного поля нами було виділено чотири основні структурно-семантичні моделі трьох досліджуваних мов: ССМ1 «мати/одержувати + ОК», ССМ2 «мати/одержувати + [ОК] + ОВ», ССМ3 «бути + ОК», ССМ4 «бути + [ОК] + ОВ» (Табл. 10, 11, 12, 13).

3.1.1.2.1. До структурно-семантичної моделі «**мати/ одержувати + ОК**» належать ФО з дієслівними компонентами *мати, одержувати* та **образними конкретизаторами**, у ролі яких виступають соматизми, зоосемізми, артефакти, номінації природних явищ та абстрактних понять.

Компоненти цієї групи пов'язані перш за все з **образними конкретизаторами-номінаціями**, які позначають 'сп'яніння' та походять від дієслів **звуконаслідування та дії на об'єкт**: нім. *einen leichten Rausch haben*

(букв. мати легке сп'яніння) [189, т. 2, с. 125], де стрижневий компонент *der Rausch* походить від свн. *rusch 'шум, шелест, шарудіння, журчання' та 'рух, який супроводжується шумом, шелестом, шарудінням, журчанням', пор. рос. *под шумком* [187, с. 154]. Компонент *leicht* вказує на менший прояв ознаки. Схожу мотиваційну ознаку знаходимо у німецькому фразеологізмі *einen Schwips haben* (букв. мати незначне сп'яніння) [189, т. 2, с. 185]. Компонент *der Schwips* походить від свн., нн. *schwippen←*schwappen зі значенням 'рух рідини, який супроводжується журчанням, хлюпанням'. У сучасній німецькій мові іменник *der Schwips* має значення 1) хлист, (легкий) удар хлистом 2) стан незначного сп'яніння [193], пор. англ. сленг. *slightly rattled* (букв. трохи тріщати, грохотати, гриміти, стучати) [218, с. 344], *rattled* є віддієслівним прикметником дієслова *to rattle* 'тріщати, грохотати, гриміти, стучати', 'гриміти (про посуд)', 'сильно стучати', 'пересувати з шумом', 'працювати з шумом', 'тріщати, говорити без спини', 'переслідувати, гнати', 'лякати дичину', 'швидко йти, уходити', яке є дієсловом звуконаслідування та є спорідненим з середньоголандським та нижньонімецьким сленг. *ratelen.

Німецька ФО *er hat einen Hieb* (букв. він має удар) [193] має образний конкретизатор *der Hieb* 'удар', 'насічка', 'рубання, вируб', 'сінокос', 'дошкульний натяк', 'сп'яніння' від дієслова *hauen*←свн. *houwen←дн. *houwan та свн. *houwen←дн. *houwon 'рубати, завдавати удари зброєю', 'стьобати батоном', 'рубати, висікати', 'косити', 'бити'. Образ удару ліг в основу багатьох ФО як німецької, так і англійської мови. Німецька ФО *einen Spitz haben* (букв. мати сп'яніння) [216, с. 1507; 189, т. 2, с. 206; 193] вперше була зафіксована у XVI ст. Гансом Заксом у „*Der Fritz im Wandkasten*“: „*Der knecht het noch ain spiez*“ [216, с. 1507]. Компонент *der Spitz* походить від субстантивованого прикметника *spitz* 'гострий, загострений' та позначав спочатку 'початок сп'яніння', тепер - 'легкий стан сп'яніння', 'сп'яніння', пор. фр. (*avoir une*) *pointe*, *Pointe* [212]. Дещо відмінне значення має фразеологізм нім. *sich (D) einen Spitz (an)trinken* (букв. відпивати незначне сп'яніння) [189, т. 2, с. 206] 'випивши алкогольних напоїв, захмеліти'.

Тільки в українській мові зустрічаємо фразеологізми з **образним конкретизатором-соматизмом**: укр. *очі як у солов'я в кого* [203, с. 230], укр. *замулені очі в кого* [203, с. 228].

У групі **образних конкретизаторів-зоосемізмів** компонент-зоосемізм зустрічається у трьох досліджуваних мовах: німецький **іхтіофразеологізм** *einen kleinen Aal haben* (букв. маленького вугра мати) [216, с. 53] поширений перш за все в розмовній мові, напр. рейн. діал. *su voll wie en Ol* та мозельфр. діал. *er seift wie en Ol* та *he hot en Ol im Deppen; der hat aber en Aal!* Усі вирази мають синонімічне значення, а їх етимологія невідома. Але оскільки вугор – слизька риба, ніби змащена жиром, можемо припустити, що прикметник *fett* 'жирний', 'п'яний' був мотиваційною ознакою для виникнення цієї ФО. Первинним значенням **ентомофразеологізму** нім. *einen Käfer haben* (букв. жука мати) [216, с. 790; 189, т. 2, с. 125] є 'бути дивакуватим', на основі якого виникло вторинне – 'перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю'. Себастьян Франк пише у своєму трактаті 1528 р. „Von dem Laster der Trunkenheit“ (Про гріх пияцтва): „Daher ich vestiklich glaub das der zehent (Säufer) kains rechten tods sterb, wann sie gleich nit all in der fülle voll weins sterben, so haben sie doch die Natur verderbt und die Käfer bei dem wein verschluckt". За його словами, якщо пияк випив велику кількість вина та не помер від цього, це зашкодило його людській природі. Тепер розмовляє не він, а жук, якого він проковтнув [216, с. 790], пор. англ. *swallow a flea/ fly / spider* (букв. проковтнути блоху/муху/павука) 'бути алкоголіком' [221, с. 449], пор. укр. *жуки у голові у кого* 'хтось не дуже розумний, недоумкуватий або неадекватно сприймає дійсність', укр. *з жуком у голові хто* [199, с. 237; 205], рос. *с мухой* [207, с. 257], рос. *с мухой в голове* [207, с. 257]. Притаманною слов'янським мовам є асоціація пияцтва з комахами, зокрема, стан алкогольного сп'яніння символічно пов'язують з мухою, проте в українській фразеологічній системі таким інваріантним символом є джміль: укр. *під джмелем* [199, с. 196; 205], укр. *джмелі гудуть у голові чийй* 'хто-небудь перебуває в стані сп'яніння або запаморочення' [206, т. 1, с. 234], укр. *під мухою* [199, с. 452; 203, с. 344; 205], рос. *под мухой* [207, с. 257], рос. *(быть)*

под мухой 'об опьянении (обычно умеренном)' [187, с. 88], біл. *чмялі мае у носе; слухати джмелів (чмелів)* 'гудіти, шуміти в голові (перев. від удару)' [206, т. 1, с 830].

До фразеологізмів з **образними конкретизаторами-артефактами** належать ФО німецької та англійської мов. Затемненою вважаємо етимологію НФО *eine Kiste haben* (букв. мати ящик, сундук) [189, т. 1, с. 381]. Компонент *die Kiste* походить від свн. **kiste*, дн. **kista* ←лат. **cista* ←грецьк. **knste* з схожим значенням 'корзина, ящик'. Можливо, тут має місце метафоричне перенесення найменування голови на основі подібності фізичного стану людини до предмету побуту – ящика (голова важка, велика, як ящик). Мотиваційна ознака 'вантаж' спричинила виникнення наступного фразеологізму англійської мови: *have thripples on* (букв. мати нарощені драбини у воза) зі значенням 'бути ні п'яним ні тверезим', в якому стрижневий компонент *thripples* – це дерев'яна рамка для збільшення ємкості воза, зокрема у жнива. Фраза означає, що особа взяла на себе «вантаж» більший, ніж може донести [221, с. 101]. Натяк на те, що особа вже достатньо випила та знаходиться у стані незначного сп'яніння, знаходимо у НФО *jem. hat seine Portion* (букв. хтось має свою порцію) [216, с. 1190].

Нездатність логічно мислити, тримати думки вкупі спричинила появу німецької ФО з **образним конкретизатором-природним явищем** нім. *einen / kleinen Nebel haben* (букв. невеликий туман мати) [216, с. 1086; 189, т. 2, с. 75] та її деривату *benebel sein* (букв. бути затуманеним) [216, с. 1086; 189, т. 1, с. 88]. Компонент *der Nebel* походить від свн. **nebel*←дн. **nebul* зі значенням 'сирість, вологість', 'хмара'. Згодом його значення розширилось до 'туманність, незрозумілість', а пізніше набуло ще одного значення: 'сп'яніння'.

3.1.1.2.2. До ССМ2 «мати/одержувати + [ОК] + ОВ» належать ФО з дієслівним компонентом 'мати', 'отримати', **образними конкретизаторами та локусами**, у ролі яких виступають соматизми, зоосемізми, артефакти, номінації природних явищ, рідин, часу.

До групи ФО з **локусом-соматизмом** належать фразеологізми німецької та англійської мов: НФО *einen intus haben* (букв. один/одну [келих/чарку] всередині мати) [216, с. 780; 193; 212; 189, т. 1, с. 358] виникла в кінці XIX ст. у студентському середовищі м. Берлін та є дериватом фразеологізму *etw. intus haben* (букв. щось всередині мати) зі значеннями 'мати щось у шлунку', 'зрозуміти' [216, с. 780]. Цілком зрозуміло, що студенти добре знали латину й вживали латинські слова, які згодом ставали запозиченнями в німецькій мові. Отже, компонент *intus* походить з латинської та відповідає німецьким словам *innen, drinnen*, пор. англ. *have a drop in one's eyes* (букв. мати краплину в своїх очах) [180, с. 310], англ. *under his belt* (букв. під його поясом) [180, с. 89], де компонент *belt* є метонімією на позначення живота. З неправильно вдягнутим на одне вухо капелюхом асоціюється стан незначного сп'яніння у німецькому етносоціумі: нім. *den Hut auf dem Ohre sitzen haben* (букв. мати вдягнутим капелюх на вусі) [216, с. 775]. Зрозумілим здається виникнення наступної німецької ФО: *einen unter der Mütze haben* (букв. [алк. напій] під капелюхом мати) [189, т. 2, с. 65], *unter der Mütze* – метафоричне позначення голови. *Die Krone* (корона), стрижневий компонент наступних німецьких фразеологічних одиниць, є також метафорою на позначення голови – нім. *einen in der Krone (sitzen) haben* (букв. [алк. напій] в короні мати) [189, т. 1, с. 412], нім. *einen (kleinen) Zacken (in der Krone) haben* (букв. (маленьку) щербину (в короні) мати) [216, с. 1754; 189, т. 2, с. 335; 212]. Компонент *der Zacken* утворився під час другої світової війни від вигуку *zack*, що позначав миттєве закінчення дуже швидкого процесу, дії, руху [212] та пов'язаний з образом блискавки. Пізніше внаслідок еліпсису відбулося усічення окремих компонентів ФО, зумовлене прагненням до економії мовних засобів, та утворилися фразеологізми нім. *einen Zacken weghaben* (букв. щербину отримати) [216, с. 1754], нім. *j-d hat einen weg* (букв. хтось отримує [алк. напій]) [189, т. 2, с. 308]. *Der Hafer* (овес) в значенні 'шнапс, горілка' від свн. **haber←снн. haver(e)←* дасаксонськ. *hafero*, можливо з герм. *(Ziegen)bock* 'козел' та 'корм для козла' [212]) зустрічаємо в нечисленних фразеологізмах: рейн. діал. *Hafer hole gehn* 'ставати п'яним від споживання

алкоголю' [216, с. 617] та шваб. діал. *Hafer im Kopf haben* (букв. овес в голові мати) 'перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' [216, с. 617]. ФО англійської мови з **локусом-природним явищем** *have / shake a cloth in the wind* (букв. мати/трясти парусину на вітрові) зі значенням 'бути вдягнутому в лахміття', 'бути злегка п'яному' виникла у середовищі моряків з первинного значення 'іти майже проти вітру', від чого вітрила тріпотять [221, с. 69]. Етимологія німецької ФО з **локусом-рідиною** *einen im Tee haben* (букв. [алк. напій] мати в чаєві), *im Tee sein* (букв. бути в чаєві) [216, с. 1605; 189, т. 2, с. 242; 193] затемнена, але наведемо деякі припущення: за Рьоріхом, іменник *der Tee* 'чай' може бути евфемізмом на позначення горілки *der Schnaps* 'горілка', або, можливо, є скороченням від *der Tran* 'рибій жир' або *der Torkel* 'хитання, щастя, везіння' [216, с. 1605], пор. рос. *рюмка чая* 'порція водки' [187, с. 123]. У північній Німеччині традиційним напоєм є чай з ромом, і, можливо, цей факт мотивував появу як попередніх, так і наступних НФО: *jem. etw. in den Tee getan haben* (букв. комусь щось у чай підлити) 'споювати', *dir hab'n se wohl was in'n Tee getan* (букв. тобі щось в чай підлили) - 'ти п'яний' [216, с. 1605]. З військовою справою пов'язано виникнення ФО німецької мови з **локусом-посудом** *einen auf der Pfanne haben* (букв. мати на сковорідці [алк. напій]) [189, т. 2, с. 101], яка є дериватом фразеологізму *etw. auf der Pfanne haben*, первинним значенням якого було 'зарядити зброю та бути готовим негайно стріляти/палити'.

Як хода п'яного, так і його зовнішній вигляд можуть вказувати на його стан. Зі **способом вдягання капелюха** пов'язані німецькі та українські ФО: нім. *den Hut auf elf / halbacht / halb zwölf / halb dreizehn setzen / aufhaben* (букв. вдягати капелюха на одинадцять / о пів на восьму / о пів на дванадцять / о пів на першу). Вестфальці кажуть про особу в незначному стані сп'яніння *dem steit de Haut op halwer achte* (букв. в нього капелюх стоїть на о пів на восьму), саксонці: *den Hut schief aufhaben* (мати вдягнутим капелюх криво). Якщо німці у зовнішньому вигляді звертають увагу на капелюх, спосіб його вдягання, то українці перш за все помічають очі: укр. *очі на пів десятого / на пів дев'ятого в кого* [203, с. 230], укр. *з п'яних очей* [199, с. 472].

3.1.1.2.3. До структурно-семантичної моделі ССМЗ «бути + ОК» належать ФО з дієслівним компонентом 'бути' та образними конкретизаторами з ознакою *п'яний*. Одними з найуживаніших ФО німецької мови даного ФСР є ФО *leicht betrunken sein* (букв. бути легко п'яним), де компонент *betrunken* – форма дієприкметника II дієслова *sich betrinken* 'напиватись' [212]. Компонент *leicht* вказує на менший прояв ознаки. Диференційні семи 'гарний настрої' та 'вживання пива' має ФО німецької мови *bierselig sein* (букв. бути пиво + блаженний, радісний, благословенний) 'перебувати у стані незначного сп'яніння та гарному, піднесеному настрої внаслідок вживання пива'. Цікавим є в даному випадку утворення композиту *bierselig*, де компонент *selig* походить від свн. *sъжlec, дн. *salig 'народжений на когось схожим', 'гарний', 'щасливий' [212] та має в сучасній німецькій мові декілька значень: 'щасливий, радісний, блажений', 'покійний, померлий', 'блажений, благословенний, спасений', 'у стані сп'яніння' [184], пор. англ. (*to be*) *jolly* (букв. (бути) веселим) 'п'яний' [218, с. 205], рос. *быть навеселе* 'бути немножко п'яним, о лёгкой стадии опьянения' [187, с. 89]. Диференційні семи 'веселий' та 'не зовсім п'яний' мають ФО англійської мови *market-fresh / market-merry / market-peart* (букв. свіженький / веселий / жвавий, що має товарний вигляд) [221, с. 451]. Диференційну сему 'хоробрість внаслідок вживання алкоголю' мають англійські ФО *pot-valiant* 'хоробрий напідпитку' [181, с. 771] та *pot valour* (букв. кухлева мужність) 'хоробрість напідпитку' [181, с. 771]. Диференційна сема 'перехід з одного стану в інший' притаманна англійській ФО *to be half shot* [181, с. 90] 'бути напідпитку, п'яним'.

3.1.1.2.4. До структурно-семантичної моделі 4 «бути + [ОК] + ОВ» належать ФО з дієслівним компонентом 'бути' та образними конкретизаторами, частково образними конкретизаторами та локусами, в ролі яких виступають соматизми, артефакти, номінації фізичних станів, природних явищ, рідин, простору.

До групи ФО з **ОВ-соматизмом** належать фразеологізми тільки англійської мови: англ. мор. *by the head* (букв. головою) зі значеннями 'з диферентом на ніс', 'напідпитку, під чаркою' [181, с. 184; 180, с. 527], *to be / to go off at the nail* (букв. бути (іти) по нігтю) зі значеннями 'бути в нестямі, збожеволіти, з'їхати з глузду, бути не при своєму розумі', 'бути напідпитку'. [180, с. 746] Тільки українській мові притаманно вживання ФО з **ОВ-ентомом** укр. жарт. *під мухою* [199, с. 452; 205; 203, с. 344]. З **ОВ-артефактом** пов'язується стан незначного сп'яніння в українській мові: укр. мол. жарт. *на кочерзі* [201, с. 188]; з **ОВ-гострим предметом** в англійській мові: розм. *to be on the merry pin / to be upon the merry pin* (букв. бути на / під веселою шпилькою; прищіпкою; кнопкою) [181, с. 112]. З перебуванням у/на/під **ОВ-посуду** пов'язується стан незначного сп'яніння в англійській та українській мовах: АФО *to be in one's cup* (букв. бути в чиемусь бокалі, кубку) [181, с. 90], укр. жрм *на баньці* (від польськ. розм. *buc na bance* 'бути напідпитку') [201, с. 47], укр. *під чаркою* [199, с. 761; 205]. Дериватом німецького фразеологізму з **ОВ-рідиною** *im Tee sein* є НФО *im Teer sein* (букв. бути в дьогті/смолі), яка виникла у зв'язку з явищем паронимічної атракції внаслідок фонетичної схожості/подібності [216, с. 1605]. Подібні ФО знаходимо у англійській мові: *to be in liquor* (букв. бути в (алкогольному) напої) [181, с. 90; 181, с. 534; 180, с. 658], *to be in the drink* (букв. бути в напої) [181, с. 93], *to be in beer* (букв. бути в пиві) [181, с. 93], *(to be) in wine* (букв. в вині бути), пор. фр. *dans le vin* [181, с. 548; 181, с. 534; 180, с. 1194]. Диференційна сема 'постійності' реалізується у німецькій ФО *im Tran sein* (букв. бути в риб'ячому жирі) 'бути неуважним, сонним, повільним', 'постійно перебувати у незначному стані сп'яніння' [216, с. 1634; 189, т. 2, с. 254], діалектний варіант НФО *he is immer in Traan*, пор. укр. *не виходити з горілки* 'бути постійно п'яним' [206, с. 112]. Компонент *der Tran* походить від свн. *Tran←східерл. *tran, яке мало значення 'рибій жир, отриманий перетоплюванням' [212], а згодом набуло значення 'краплі алкоголю', тобто його незначна кількість. Саме таке значення має ця ФО в цитаті Генріха Гейне: „*Hat er einen Groschen in der Tasche, so hat er für zwei Groschen Durst*,

und wenn er im Tran ist, hält er den Himmel für ein blaues Kamisol und weint wie eine Dachtraufe“ [216, с. 1634]. Іменник *der Dusel* з первинним значенням 'дрімота', а вторинним 'запаморочення, хміль, сп'яніння' перейшов із нижньонімецького діалекту в літературну німецьку мову та мотивував виникнення ФО на позначення **фізичного стану з локусом** *im Dusel sein* (букв. бути у дрімоті). Лутц Рьоріх тлумачить цю ФО як 'не могли зібрати думки до купи' [216, с. 348], у той час як діалектні ФО *he hett'n Dussel* [216, с. 1641], *he is bedusselt* як 'перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' [216, с. 1641]. У великому німецько-українському словнику В.Мюллера знаходимо тільки одне значення, вже вторинної номінації – 'напідпитку' [188, с. 181], тобто в 'стані незначного сп'яніння', пор. англ. *to be in the worse* [181, с. 90]. Цікавим є той факт, що сучасний вираз *Dusel / Saudusel haben* набув значення 'мати велике, незаслужоване щастя' на основі народних вірувань, згідно з якими діти та особи у стані сп'яніння мають особливих янголів-охоронців [216, с. 348].

Оскільки Великобританія є острівною країною, джерелом походження деяких одиниць є морська справа. Це спричинило появу багатьох ФО з **мотиваційною домінантою просторового значення дороги, шляху**: англ. *to be well in the way* [181, с. 90], *(to be) half seas over / to be-half-seas-over* [181, с. 90; 181, с. 446; 180, с. 932], *half-seas over* (букв. напівморя) [221, с. 86]. Первинним значенням зафіксованої у 1671 р. ФО *half-seas over* було 'на половині шляху через океан', вторинне – 'перехід з одного стану в інший', 'напівп'яний' [221, с. 86]. Зі сферою мореплавства пов'язане походження наступних ФО з **локусом-природним явищем** англ. мор. *to be in the wind* (букв. бути на вітрі) [181, с. 90], англ. мор. *to be a sheet in the wind* (букв. бути шкотом на вітрі) [181, с. 90; 181, с. 856; 180, с. 950; 221, с. 69] зафіксовані вперше у 1821 р., де ОК *sheet* це 'трос для керування парусами', який чіпляється за кінці вітрила; при послабленні шкоту управління вітрилом знижується чи втрачається, саме цей факт уможливив порівняння шкоту та сп'янілої особи, **яка втрачає рівновагу** [221, с. 69]. Аналогічна мотиваційна ознака лягла в основу АФО *to be a sheet in the wind's eye* (букв. бути шкотом в

очах вітру) [181, с. 90; 181, с. 856; 180, с. 950; 221, с. 69], де *in the wind's eye* позначає 'прямо проти вітру' [183]. В українській мові стан незначного сп'яніння пов'язується з градусом: ФО *під градусом / під градусами, під невеличким / повним градусом* [199, с. 165; 205; 203, с. 344], пор. рос. *под градусом* [207, с. 119], *в градусе* [207, с. 119], укр. *під хмільком* [199, с. 747], рос. *под хмельком / хмелем* [207, с. 508], рос. *под шефе / шофе* [207, с. 533], англ. *under the influence of liquor* (букв. під впливом спиртного напою) [181, с. 978].

Оскільки в українському етносоціумі номінації на позначення алкоголю та, зокрема, горілки пов'язані з нечистою силою, напр. укр. *чортове зілля* 'міцне куриво; тютюн', 'міцний алкогольний напій; горілка' [199, с. 264; 205], укр. *грішна вода* 'горілка' [199, с. 121; 205], закономірним є виникнення наступних ФО: укр. *пацька лизнути* [203, с. 236], укр. *лизнути чорта під хвостом* [203, с. 332].

3.1.2. Центром фразеосемантичного поля «**Помірний стан сп'яніння**» вважаємо ФО з *betrunken sein* зі значенням 'sich durch die Wirkung alkoholischer Getränke in einem Rauschzustand befindend' [212] у німецькій мові, ФО *to be drunk* 'affected by alcohol to the extent of losing control of one's faculties or behaviour' [217], 'intoxicated with alcohol to the extent of losing control over normal physical and mental functions' [211] в англійській мові, та ФО *бути п'яним* зі значенням 'який перебуває у стані сп'яніння; нетверезий' [186] в українській. Фразеологічні одиниці на периферії поля **перетинаються** з іншими ФСП, ФСГ та СР наведемо тільки деякі приклади: «**перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю**»: нім. *einen weghaben* '[leicht] betrunken sein' [212], нім. *zu tief in den Becher geschaut haben* 'angeheitert sein', 'betrunken sein' [212]; «**перебувати у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю**»: нім. *satt sein* 'betrunken sein', 'völlig betrunken sein' [212]; «**напитися**»: амер. *have / wear a brick in one's hat* 'напитися, наклюкатися, накачатися' [180, с. 137], сленг. *crook / lift the elbow* 'наклюкатися, наливатися' [180, с. 328], англ. *crook / lift / raise / throw / turn up*

the little finger 'наклюкатися, нализатися, випити зайве' [183], англ. *fuddle one's cap / nose* 'пити, напиватися, пиячити' [180, с. 420], англ. сленг. *have a jag on* 'бути п'яним', 'напитися, „загрузитися”' [180, с. 591], *синьки накидатися* 'напитися горілки, стати п'яним' [203, с. 284], укр. *лизнути Сірка [під хвіст]* 'дуже напитися', 'стати п'яним' [203, с. 285]; «**пити, випити**»: укр. *помазати губи* 'випити', 'бути п'яним' [203, с. 102], укр. *за чаркою* 'п'ючи спиртне', 'у стані сп'яніння' [199, с. 760; 205], укр. *лизнути скляного бога* 'випити хмільного', 'напитися', 'бути п'яним' [199, с. 334; 205]; «**почати пиячити**»: амер. груб. *be on a bender* (букв. бути в п'ятиці) 'запити', 'бути п'яним' [180, с. 90]; «**мертвий**»: *feeling no pain*, 'dead' [218, с. 121], *to be stiff* 'to be dead' [218, с. 368], *belly up* [218, с. 25] 'п'яний', 'мертвий'; «**фізичний стан**»: нім. *bei jem. dreht sich alles* 'в когось паморочиться голова', 'хтось перебуває у стані сп'яніння' [216, с. 334], англ. *in the pink* зі значеннями 'дуже добре почуватися', 'п'яний' [218, с. 197], амер. сленг. *on the blink* 'у поганому стані', 'при смерті', 'п'яний' [181, с. 728]; англ. сленг. *blind staggers* (букв. сліпе похитування) 'нерівна хода, похитування' (про хворого чи п'яного чоловіка) [180, с. 1007], амер. сленг. *under the weather* 'хворий', 'в біді', 'п'яний' [218, с. 415]; амер. сленг. *in bad shape / in a bad way* 'поранений чи пошкоджений', 'вагітна', 'п'яний' [218, с. 195]; амер. сленг. *tongue-tied* 'не в змозі говорити через страх чи збентеження', 'п'яний' [218, с. 403]; *blue around the gills/ green around the gills* 'хворий, що відчуває нудоту', 'п'яний' [218, с. 39]; *blue / red / white / yellow about the gills* (букв. синіти / червоніти / бліднути / жовтіти по зябра) 'мати пригнічений або збуджений амер. сленг. вигляд від гніву, алкоголю, обурення, страху, хвороби' [221, с. 78], укр. *джмелі гудуть у голові чийй* 'хто-небудь перебуває в стані сп'яніння, запаморочення і та ін.' [199, с. 196; 205], нім. діал. *knüll / knülle sein* 'betrunken', 'erschöpft' [212], англ. *(to be) all in* (букв. (бути) повністю в) 'виснажений', 'п'яний' [218, с. 5]; англ. *to be down* (букв. бути внизу) 'хворіти', 'погано себе почувати', 'бути п'яним' [218, с. 106; 179], діал. *raddle the comb* (букв. фарбувати / мітити гребінь) 'стати червоним чи збудженим від випитого' [221, с. 146]; «**емоційний стан**»: амер. розм. *be / get on one's ear*

'обурюватися, оскаженіти' 2) австрал. напитися [183], амер. *loaded for bear* 'п'яний', 'готовий до найскладніших проблем', 'дуже злий' [218, с. 227], амер. *pie – eyed* 'з широкими очима від здивування', 'п'яний' [218, с. 279]; укр. *чума вдарила кого* 1. хто-н п'яний 2. хто-н розсердився [203, с. 335], нім. *j-d hat Sturm* 'хто-н. п'яний' 'хто-н. не в собі від люті', 'хто-н. не керує собою' [189, т. 2, с. 233], амер. *laid back* (букв. покладений назад) 'спокійний і розслаблений', 'п'яний' [218, с. 219]; «**психічний стан**»: нім. *einen Hau haben* 'nicht ganz richtig im Kopf sein', 'einen Rausch haben', 'eine wunderliche Angewohnheit (Charaktereigentümlichkeit) haben', нім. *einen Hieb haben* 'nicht ganz richtig im Kopf sein', 'einen Rausch haben', 'eine wunderliche Angewohnheit (Charaktereigentümlichkeit) haben', *nicht recht im Oberstübchen sein* 'бути божевільним', 'бути п'яним' [216, с. 1107], нім. *einen Stich / leichten Stich haben* 'починати псуватись (про продукти)', 'з'їхати з глузду', 'бути із заскоком' [212], амер. *out of one's head / mind* 'божевільний, 'п'яний' [218, с. 269]; «**соціальний стан**»: нім. *schwarz sein* 'kein Geld (mehr) besitzen', 'betrunken sein' [216, с. 1435], амер. *well – fixed / well – heeled* (букв. добре зафіксований / підкований, з підковами) 'багатий', 'п'яний' [218, с. 427].

У межах цього фразеосемантичного поля на матеріалі трьох досліджуваних нами мов було виділено чотири фразеосемантичні групи: ФСГ1 «сприйняття навколишнього світу», ФСГ2 «мовлення», ФСГ3 «психологічний стан», ФСГ4 «рух у стані помірною сп'яніння» та вісім структурно-семантичних моделей: ССМ1 «мати/отримати + ОК», ССМ2 «мати/отримати + [ОК] + ОВ», ССМ3 «бути + ОК», ССМ4 «бути + локус», ССМ5 «тривале перебування + локус», ССМ6 «локус», ССМ7 «[як] ОК», ССМ8 «дія + ОК [+ ОВ]» (Табл. 14).

3.1.2.1. Аналіз даного фразеосемантичного поля почнемо з **ФСГ1 «Сприйняття навколишнього світу»**, що складається з двох синонімічних рядів: СР1 «тимчасова втрата здатності зорового сприйняття через сп'яніння» та СР2 «тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття через сп'яніння».

3.1.2.1.1. До **СР1** відносяться фразеологізми трьох досліджуваних мов: нім. *bei jem. dreht sich alles* (букв. в когось все крутиться) [216, с. 334], нім. *nicht mehr die Sterne am Himmel sehen / sehen können* (букв. більше не бачити / не могли бачити зірок на небі) [216, с. 1549], нім. *er sieht zwei Sonnen* (букв. він бачить два сонця) [216, с. 1489], нім. *(alles) doppelt sehen* (букв. все бачити подвійно) [216, с. 325] (*doppelt* від н- рейн. XV ст. **dobbel, *dubbel* ←сфранц. **double* ← lat. **duplus* 'подвійний' [212]), схожий вираз зустрічаємо вже у творі Йогана Пауліса „Schimpf und Ernst“: „*Es daucht jhn, was er siehet wer zweyfeltig*“, пор з фр. *voir double* [216, с. 325], пор. укр. *двоїться в очах у кого* 'хто-небудь сприймає навколишнє нечітко, невиразно (перев. від виснаження, хвороби і т ін)' [199, с. 190; 205]; англ. *to see double / things double* (букв. бачити подвоєно / речі подвоєно), укр. *в очах замигтіли / замиготіли метелики у кого, чийх* 'хто-небудь тимчасово втратив здатність звичайного зорового сприйняття через слабкість, сп'яніння, втому тощо' [206, с. 484].

3.1.2.1.2. **СР 2** складають німецькі та англійські ФО: нім. *die Sonne für einen Dudelsack halten* (букв. вважати сонце волинкою) [216, с. 1489], нім. *eine Turmspitze für einen Zahnstocher ansehen* (букв. вважати пік башти зубочисткою) [216, с. 1643], нім. *halb sieben sein* (букв. о пів на сьому) [216, с. 1643], нім. діал. *he hett sfn five nicht recht binander* (букв. він більше не в собі) [216, с. 1643], нім. діал. *he is nich mier bisich* (букв. він більше не в собі) [216, с. 1641], англ. *out of one's head / mind* (букв. поза головою / розумом) [218, с. 269], англ. *one over the eight* [216, с. 1643]. Нездатність робити прості речі лягла в основу НФО *er kann nicht mehr über den Bart spucken* [216, с. 155].

3.1.2.2. У **ФСГ2** «Мовлення» відсутня синонімія фразеологічних одиниць в українській та англійській мовах, при цьому значення стану сп'яніння є семантично похідним, вторинним: укр. *лика (лик) не в'яже* 'неспроможний нормально, зрозуміло говорити (про п'яного)' [199, с. 144; 205], укр. *пішла вода в хату в кого* 'хто-н говорить нісенітницю, будучи п'яним'

[203, с. 70], англ. *tongue – tied* (букв. зі зв'язаним язиком) 'не в змозі говорити через страх чи збентеження', 'п'яний' [218, с. 403]. Цікавою, на наш погляд, є номінація *hedghog* (букв. їжак) [221, с. 243] на позначення особи, яка у п'яному вигляді розкриває таємниці за подібністю до їжака, який, потрапивши в воду, розкривається.

3.1.2.3. **ФСГЗ ФО** зі значенням «психічного стану у стані помірною сп'яніння» кількісно невелика й не містить у своєму складі синонімічних рядів. Ця ланка відсутня у цій фразеосемантичній групі, вона репрезентована лише шістьма ФО німецької і англійської мов, які підтверджують той факт, що психічний стан особи змінюється при вживанні алкогольних напоїв. Так, стан **меланхолії, пригніченості** людини внаслідок вживання алкоголю передає німецький фразеологізм *das besoffene / trunkene / graue Elend bekommen* (букв. отримати п'яний / п'яний / сірий сумний стан) [216, с. 379]. Джерелом походження стрижневого компонента цього фразеологізму *das Elend* є лексеми давньоверхньонімецької мови *ali-lanti, eli-lenti*, які мали значення 'інша країна, чужина'. На основі цього значення у середньоверхньонімецькій виник фразеологізм *daz eilende bü wen' zurück – das Elend bauen* (букв. будувати чужину) зі значенням 'жити на чужині'. Це підтверджує Ганс Закс:

So laszt ein zeit in ziehen hin,
die land hin und wieder beschawen,
das *ellend* versuchen und bawen [216, с. 379].

Сучасне значення компоненту *das Elend* 'нужда, лихо, скрута; сумний стан' було відоме ще Лютеру; саме це значення лежить в основі ФО *das besoffene / trunkene / graue) Elend bekommen*, які описують людину в стані сп'яніння; дуже часто в цьому стані вона стає сумною, меланхолійною й починає плакати. У 1575 р. Гертнер пише в „Proverbialia Dikteria“: *das trunken Elendt weint der vierdt, daß in doch nüchtern wenig irrt* [216, с. 379]. В англійській мові знаходимо пейоративно марковану номінацію, яка виступає синонімом: *crying drunk* (букв. плаксивий п'яний) 'п'яний та заплаканий' [218,

с. 88], присл. *drinking to drown sorrow is like trying to slake a fire with gunpowder* (букв. пити до почуття суму, скорботи це все одно, що гасити вогонь порохом) [221, с. 42].

Натомість фразеологічна система англійської мови демонструє значне розмаїття номінацій на позначення **хоробрості** у стані сп'яніння: *pot-sure* (букв. кухлева впевненість) 'впевненість, надана чаркою' [221, с. 449], *a dutch courage* (букв. голландська сміливість) [218, с. 112] 'фальшива сміливість у стані сп'яніння', англ. *to have dutch courage* (букв. мати голландську хоробрість) 'мати фальшиву сміливість у стані сп'яніння' [221, с. 57]. Як видно з наведених прикладів, ця сміливість, хоробрість асоціюється з номінаціями *кухоль* та *голландець*. Незважаючи на те, що у німецькій мові немає ФО на позначення хоробрості у стані сп'яніння існують ФО зі значенням 'випити для **хоробрості**'. Іронічне питання *du hast wohl Zielwasser getrunken?* [216, с. 1772] зі значенням 'ти п'яний', в якому компонент *Zielwasser* є евфемізмом на позначення алкогольних напоїв, можна почути у випадку, коли перед важливою подією хтось для **хоробрості** вживає алкоголь. І це не засуджується, існує навіть дружня порада: нім. *du hättest eben vorher Zielwasser trinken sollen!* (букв. тобі слід було б перед тим випити) [216, с. 1772], пор. нім. *sich Mut antrinken* (букв. відпити хоробрості, мужності) [212] 'випити для **хоробрості**'. Це питання, як і порада, утворитися на основі НФО *Zielwasser getrunken haben* 'влучно стріляти'. Джерелом цієї ФО є хаарландська сага, в якій йдеться про те, що один мисливець за гарний вчинок отримує дарунок – пляшечку з *Zielwasser*, а з нею і здатність влучати у будь-яку ціль [216, с. 1772].

3.1.2.4. Розглянемо детальніше **ФСГ4 «Рух у стані помірною сп'яніння»**, яка складається з чотирьох синонімічних рядів: СР1 «рухатися непрямо через наявність важкої ноші», СР2 «рухатися непрямо у стані помірною сп'яніння», СР3 «Рухатися при допомозі підсвідомого самоконтролю», СР4 «падати у стані сп'яніння».

3.1.2.4.1. Здебільшого номінації на позначення осіб у стані помірною сп'яніння внаслідок вживання алкоголю пов'язані з нетвердою ходою п'яного та складають **СР1**: ФО *schief geladen* (букв. криво завантажений) [216, с. 1327] та її варіант швабск. діал. *der hot schiaf g'lada* (букв. він криво завантажений) [216, с. 1642] утворилися на основі уявлення про нерівномірно завантажений віз для перевезення снопів з поля або про корабель, який нахилився внаслідок неправильного розташування вантажу [216, с. 1327], пор. нім. *schwer geladen* (букв. важко завантажений) [216, с. 1641]. Образ корабля, який у результаті неправильного будівництва чи завантаження хилиться набік, ліг в основу багатьох ФО, які вже з XVII ст. позначали 'схилене, нахилене положення', а з XX ст. й нетверду, невпевнену ходу сп'янілої особи: нім. [*eine*] *Schlagseite haben* (букв. мати крен) [184], нім. *er hat Schlagseite* (букв. він має крен) [216, с. 1641] та нім. *starke / leichte Schlagseite haben* (букв. мати сильний/легкий крен) зі значенням 'бути п'яним, не могли йти прямо, хитатися' [216, с. 1352]. Синонімічне значення мають й такі ФО: нім. *schwer geladen haben* (букв. тяжко завантажений) [216, с. 1447], нім. діал. *er hot gelade* (букв. він завантажив) [216, с. 1642], нім. діал. *he hett sine Ladung wech* (букв. він має свій вантаж) [216, с. 1641]. Як і попередні, вони перейшли у літературну німецьку мову з морського жаргону та позначають п'яну особу, яка йде, ніби заповнене вантажне судно [216, с. 1447]. Метафора чогось важкого, вантажу простежується й у деяких сленгових висловах англійської мови: *have a jag on* (букв. мати поклажу, вантаж) [180, с. 591], амер. *get / have / have taken one's / a load* (букв. взяти /мати тягар, ношу, тяжкість) [180, с. 661], амер. *carrying a load / heavy load* (букв. що несе ношу / важку ношу) [218, с. 63], амер. *have a load on* (букв. нести вантаж) [218, с. 173], амер. *to be loaded* (букв. бути завантаженим) [218, с. 227], пор. рос. *нести винную ношу* 'напитися' [187, с. 97]. ФО німецької мови *oben so schwer wie unten sein* (букв. бути зверху таким же тяжким, як і знизу) [216, с. 1447] має диференційну сему 'мати тяжку голову', пор. англ. *he is top-heavy* [179], *kopflastig* 'vorne zu stark belastet', 'oben zu stark belastet', 'stark betrunken' [212].

3.1.2.4.2. **Диференційні семи** 'німічно триматися на ногах', 'іти хитаючись', 'заточуватись' притаманні фразеологізмам **CP2** зі значенням звуженого простору, непрямого руху й міри: про п'яного, який йде хитаючись, в Австрії кажуть *d' Strass' war iem bald z'eng'* (букв. вулиця була йому завузька), у Швейцарії - *d'Stross isch em z'schmal* (букв. вулиця йому завузька), у Німеччині - *er mißt die Straße* (букв. він (ви)міряє вулицю) [216, с. 1567], нім. діал. *he is schwach up de Beinen* (букв. він слабкий на ноги) [216, с. 1641], нім. діал. *he kann nich mier grad gan* (букв. він не може більше прямо іти) [216, с. 1641], нім. *im Zickzackkurs torkeln* (букв. йти хитаючись, зигзагом) [216, с. 1641], нім. діал. *he het hoge Seegang* (букв. він має сильне хвилювання моря) [216, с. 1641], новий берлінський вираз *er schielt mit den Beinen* (букв. він косить ногами) [216, с. 1328], англ. *walking on rocky socks* (букв. що ходить по скелястих шкарпетках) [218, с. 422]. Прозорою є етимологія німецького фразеологізму *er wackelt wie a Hochzeitslader/Hochzeitsbitter* (букв. він хитається, як той, що запрошує на весілля) [216, с. 726]. Раніше поширеним був обряд запрошувати гостей на весілля; той, хто запрошував – *Hochzeitsbitter*, мав бути тверезим. Однак гості пригощали його вином та горілкою, намагаючись його напоїти. Це стало настільки поширеним явищем, що у Франкфурті у 1653 р. вийшов указ, в якому *Hochzeitsbitter* закликали залишатися на службі тверезими [216, с. 727]. В Оберлаузиці (Німеччина) цей обряд зберігається ще й досі. Коли у селі з'являється *Hochzeitsbitter*, всі знають, що скоро буде весілля. В обов'язки *Hochzeitsbitter* входить також організація весілля [190, с. 122]. **CP2** утворюють й такі ФО: англ. *to stagger like a drunken man* (букв. іти, хитаючись, як п'яний чоловік) [181, с. 884], англ. сленг. *blind staggers* (букв. сліпе похитування) 'нерівна хода, похитування' (про хворого чи п'яного чоловіка) [180, с. 1007], англ. *carry three red lights* (букв. мати увімкненими три червоні ліхтаря) – сигнал «керування відсутнє» 'бути п'яним і некерованим' [221, с. 90].

Особливо численними є діалектні ФО з цією диференційною семою в українській мові: укр. діал. *іти від стовпа до стовпа* [203, с. 298], укр. діал.

збивати фонарі (хвонарі) [203, с. 314], укр. діал. з кожним деревом поздоровкався [203, с. 108], укр. діал. щитати стовпи [203, с. 298], укр. діал. і кілочки щитати [203, с. 155], укр. діал. іти каміння (камні) щитати [203, с. 147], укр. діал. іде й гілочки щита [203, с. 81], укр. діал. каміння збирати [203, с. 147], укр. діал. виводити рогалики [203, с. 268], укр. діал. виводити вензеля [203, с. 56], укр. діал. малювати верхами по дорозі [203, с. 57], укр. діал. іти по спіралі [203, с. 296], укр. діал. ногами бульки малювати [203, с. 222], укр. діал. бульки ногами малювати (рисувати) [203, с. 47], укр. діал. восьмьорки по дорозі пописав (покрутив) про ходу п'яного [203, с. 74], укр. діал. ногами кросворд розгадувати (на основі метафоричного перенесення найменування: хода нагадує ламані, нерівні "горизонталі й вертикалі" кросворда) [203, с. 222], як метелик 'про ходу п'яного' – можливо, тому, що метелик не літає прямо, а постійно "випишує" вісімки (як і п'яна людина) [203, с. 203], укр. діал. всю дорогу хрестити [203, с. 114], укр. діал. іти й камінці обходити [203, с. 147], негри землю трясуть [203, с. 218], укр. діал. асфальт / асвальт тікає / тіка від кого [203, с. 27], укр. діал. іти як солдат на плацу [203, с. 292], укр. лізти / полізти рачки 'ледве йти (через сп'яніння, погане самопочуття)' [199, с. 346; 205], укр. ледве / ледь триматися / держатися / стояти на ногах 'з великим напруженням, через силу ходити, рухатися, робити щось (перев. від перевтоми, фізичної слабості, хвороби, сп'яніння і та ін.' [199, с. 723; 205], укр. діал. у двері не вписується [203, с. 105].

3.1.2.4.3. **СР3** утворюють тільки ФО української мови: укр. жарт. добиратися (приходити) на автопілоті 'рухатися, покладаючись на інтуїцію (перев. про п'яного)' [203, с. 23], іноді ця властивість приписується ногам: укр. жарт. ноги дорогу знають [203, с. 223] та чоботам: укр. жарт. сапоги дорогу знають [203, с. 275].

3.1.2.4.4. **СР4** складає невелика кількість ФО: англ. *falling – down drunk* (букв. п'яний, що аж падає) 'п'яна людина, яка постійно падає', укр. здороватися (здоровкатися) з асфальтом (з асвальтом) 'падати п'яним' [203, с.

27], укр. *асфальт в лоба /в потилицю вдарив кому 'хто-н. упав п'яним на спину'* [203, с. 26], англ. *to be floored* (букв. постелений по підлозі) 'п'яна людина, що впала та лежить', пор. рос. *подковами сверкнуть* 'упасти після пиятики' [187, с. 109]. В українській мовній картині світу є важливим і напрямок падіння, саме він визначає ступінь сп'яніння: укр. *не то п'яний, що наперед пада, а то п'яний, що назад* [204, с. 513].

3.1.2.5. Оскільки фразеосемантичне поле **на позначення помірного стану сп'яніння** містить велику кількість фразеологічних одиниць, які утворені за структурно-семантичними моделями, у межах цього фразеосемантичного поля нами було виділено вісім основних структурно-семантичних моделей трьох досліджуваних нами мов: ССМ1 «мати/отримати + ОК», ССМ2 «мати/отримати + [ОК] + ОВ», ССМ3 «бути + ОК», ССМ4 «бути + локус», ССМ5 «тривале перебування + локус», ССМ6 «локус», ССМ7 «[як] ОК», ССМ8 «дія + ОК [+ ОВ]» (Табл. 15).

3.1.2.5.1. Почнемо аналіз з найбільшої ССМ1 даного синонімічного ряду. До структурно-семантичної моделі 1 «**мати/отримати + ОК**» належать ФО з дієслівним компонентом 'мати', 'отримати' та **образними конкретизаторами**, у ролі яких виступають назви істоти, соматизми, зооніми та зоопартоніми, артефакти (знаряддя та інструменти, предмети одягу), об'єкти природи, стихійні явища, абстрактні поняття.

Отже, **образні конкретизатори** даної моделі можна поділити на такі групи:

власні назви (етноніми й антропоніми): нім. діал. *er hot en Schwed* (букв. він має шведа) [216, с. 1641]; *Марка зловити* [203, с. 200];

назви частин тіла (зовнішніх та внутрішніх): **волосся:** нім. *geschwollene Haare haben* (букв. набрякле волосся мати) [216, с. 608], **коса:** нім. *einen Zopf hängen haben* [216, с. 660] та деривати *einen hängen haben* [216, с. 660], швабск. діал. *der hot koin schleachta Zopf* (букв. він має непогану косу) [216, с. 1642], **голова:** англ. *cop a head* (букв. спіймати голову) [218, с. 80];

шлунково-кишківний тракт: сема наповненості притаманна ФО німецької мови *den Kanal vull hebben* (букв. мати канал наповненим) [216, с. 1640], яка виникла під час першої світової війни у військовій сфері, компонент *der Kanal* 'канал' має значення 'шлунково-кишківний тракт' [216, с. 799]; **п'ята:** ОК нижньонімецьких фразеологізмів *die Hacken voll haben* (букв. наповненні п'яти / підбори мати) та *einen im Hacken haben* (букв. [келих, чарку, шнапс] в п'ятах / підборах мати) [212] *der Hacken*, що виник у XII ст., має значення 'п'ятка', 'каблук, підбор' та походить від снн. *has; **живіт:** вторинним значенням ОК *der Leib, der Pansen, der Balg* є 'живіт, черевцо', що мотивувало виникнення наступних ФО німецької мови *den Leib / den Pansen / den Balg vull hebben* (букв. мати наповненим живіт, черевцо) [216, с. 1640]; **вуха:** сема наповненості притаманна АФО *to be primed to the ears* (букв. бути наповненим до вух) [218, с. 293];

зооніми та зоопартоніми: **мавпа:** нім. *einen Affen (sitzen) haben* (букв. мати мавпу) [216, с. 69] та її деривати діал. *er hot an setze* [216, с. 1641], *er hot aner hocke* [216, с. 1641], діал. *he hett 'n Apen an bunden*, (букв. він прив'язав мавпу) [216, с. 1640], пор. укр. *водити мавпу* 'бути п'яним' [203, с. 196]; **рило:** сема наповненості притаманна також АФО *to be primed to the muzzle* (букв. бути наповненим до рила) [218, с. 293];

артефакти-знаряддя та інструменти: **колесо:** південногессенськ. діал. *er hot e Rad* (букв. він має колесо) [216, с. 1641]; **човен:** нім. *Kahn haben* (букв. човна мати) [216, с. 792] (етимологія затемнена, у сучасній нім. мові іменник *der Kahn* має доволі багато значень: 'човен', 'авто', 'літак', 'в'язниця', 'нари', 'чоботи', 'голова' [216, с. 792]); **ліхтар:** нім. діал. *eine Laterne haben* (букв. мати ліхтаря) [216, с. 932]; **гвинт:** діал. *er hot e Schraub* (букв. він має гвинт, болт) [216, с. 1641]; **гайка:** *гайку впіймати* (пор. *гайок у голові нема в кого* 'хто-н. дурнуватий') [203, с. 79]; **міх:** англ. ФО *have/ have got a skinful* (букв. мати повний міх) [218, с. 173], де ОК *skinful* позначає 'повний міх, бурдюк', 'велика кількість випивки, питва'; **назви посуду й умістищ:** **раківниця:** англ. *have the creel* (букв. мати кошик для риби/раківницю) [221, с. 148]; **чарка:** нім. *er hat ein Glas zuviel* (букв. він має зайву чарку), пор. фр.

Il a un verre dans le nez (букв. він має в носі чарку) 'в нього червоний ніс п'янички' [216, с. 551];

артефакти-предмети одягу: чобіт: НФО нім. *einen gehörigen Stiefel haben* (букв. мати добрячий чобіт) [216, с. 1553], в якій стрижневий компонент *der Stiefel* (свн. **stivel*, **stival*, двн. **stival*, пор. з італ. **stivale*, дісп. **estival*, дфрц. **estival*) 'чобіт', набув у XVI ст. ще одного значення 'великий пивний кухоль у формі високого чобота'. Це підтверджують численні джерела: напр. у „Zur Sittengeschichte des 16. Jh.“ Томаса та Фелікса Платтерів знаходимо: „*ein glass, was geformiert wie ein stiffer*“ [1529], в „Geschichtklitterung“ [1575] Йоганна Фішарта: „*Ja, sie sofften aus gestifteten Krügen*“ [216, с. 1553]. Лутц Рьоріх припускає, що чоботи могли використовувати раніше як посуд для пиття. У найстарішому пригодницько-лицарському романі Німеччини „Ruodlieb“, який було написано у 1030 р., пару шкіряних пляшок називають жартома *Stiefel*. У „Theatrum diabolorum“ 1569 р. знаходимо: „*Man seufft auß Theereimern, Hüten, Schuen*“. У багатьох анекдотах того часу акцентується увага саме на великому об'ємі чобіт-кухлів. В одному з них вміст чобота затоплює село, в другому – вміщує 13 пляшок вина [216, с. 1553]. В епоху бароко кухлі в формі чобота вміщували кварту вина, а з XVIII ст. з них стали пити тільки пиво [216, с. 1553]. У виникненні НФО *er hot den Stiwel voll* (букв. він має повний чобіт) [216, с. 1642] має місце метафоричне перенесення найменування живота, черева на основі його подібності з предметом одягу – чоботом (обидва можна наповнити). ФО англійської мови свідчить про наявність кухлів іншої форми: англ. заст. *man with the beard* [181, с. 664] (букв. чоловік з бородою) 'кухоль, зроблений у вигляді бородатої людини!'; **мішечок для волосся:** цікавим, на наш погляд, є виникнення НФО *einen Haarbeutel haben / hängen haben* (букв. мати мішечок для волосся) [216, с. 608; 216, с. 660; 193], де *der Haarbeutel* – маленький мішечок з тафти чорного кольору, в який ховалася косичка чоловічої перуки (XVIII ст.). З вагою цього мішечка для волосся порівнювалось відчуття важкості при стані сп'яніння, цим пояснюється виникнення ФО. Лутц Рьоріх припускає, що ця ФО є дериватом фразеологізму *einen unter dem Haarbeutel*

haben (букв. під мішечком для волосся мати) [216, с. 608]. Аделунг у словнику „Versuch eines grammatisch-kritischen Wörterbuches“ 1775 р. пояснює виникнення наступної ФО *sich einen Haarbeutel trinken* (букв. мішечок для волосся пити) [193] історичними подіями: відомий усім у той час майор дуже любив випити та вдягав завжди мішечок для волосся, навіть коли йшов до генерала [216, с. 608];

продукти харчування: англ. діал. *take a Burford bait* (букв. перекусити по-бурфордськи) 'приготувати ситний, багатий сніданок/обід/вечерю'; 'напитися' [221, с. 205], нім. ФО *sein Deputat erhalten (haben)* в літературній мові має значення 'отримати/мати частину заробітної платні натурою' [216, с. 313] (пор. фр. *recevoir son du*), проте у швабському діалекті 'випивши алкогольних напоїв, стати п'яним', напр. *i hau mei Deputat, dao hät' sik e schönes Diputoat upn Hals leggt* – 'я достатньо випив' [216, с. 313]. Виникнення цього фразеологізму спричинив факт отримання найманими робітниками частини заробітної платні натуральними продуктами, часто алкогольними напоями;

об'єкти природи, стихійні явища: **хвиля:** нім. *eine Welle haben* (букв. мати хвилю) [216, с. 1713]; **зірка:** нім. діал. *er hot en Stern* (букв. він має зірку) [216, с. 1549]; **шторм:** *j-d hat Sturm* (хто-н. має шторм) [189, т. 2, с. 233]; **дим:** нім. діал. *Gas haben* (букв. дим мати) [212], де *Gas* '(густий) дим, чад', пор. нім. діал. *gasig (sein)* [212];

абстрактні поняття: **удар:** нім. *einen Hau haben* (букв. мати сп'яніння) [216, с. 713], де компонент *der Hau* походить від свн. *hou 'Hieb', 'Holzhieb, Schlagstelle im Wald' (букв. удар, вирубування, зруб) [212]. Аналогічним є виникнення наступних НФО *einen Hieb haben* (букв. сп'яніння мати) [216, с. 713], діал. *er hot e Hieb* (букв. він має сп'яніння) [216, с. 1641], діал. *er hot en schwere Hieb* (букв. він має сильне сп'яніння) [216, с. 1641]. Образний конкретизатор *der Hieb* '(heftiger) Schlag' (букв. (сильний) удар) 'удар' з середини XIX ст. набуває ще одного значення 'ковток алкоголю' [216, с. 713], а згодом й 'сп'яніння' [193], пор. нім. *einen Hieb vertragen* (букв. сп'яніння витримувати) [216, с. 713] 'багато пити'. В основі цих ФО лежить

порівняння стану сп'яніння з отриманим ударом [216, с. 714], пор. фр.: у французькій мові іменник *coup* 'удар' теж має значення 'ковток алкоголю': *boire un coup* (букв. пити ковток) [216, с. 714]; **насічка**: виникнення НФО *einen Stich / leichten Stich haben* [212] спричинили значення ОК *der Stich* 'укол голкою, шпагою', 'укус', 'стібок', *карт.* 'взятка', 'надріз, насічка, рубець'. На нашу думку, саме останнє значення лягло в основу цієї ФО, оскільки деякі старовинні кухлі, що пускали по колу, мали мірки – надрізи, насічки для позначки об'єму, пор. рос. *сделать зарубки* 'бути п'яним' [187, с. 64]; **край**: стрижневий компонент *an edge* англійської ФО *have an edge on* (букв. мати сп'яніння) [218, с. 173] германського походження від да. *ecg 'sharpened side of a blade', споріднений з дат. *egge*, нім. *Ecke*, дісл. *eggja, пор. лат. *aciēs* 'edge' та грецьк. *akis* 'point' [217].

3.1.2.5.2. До ССМ2 «мати/отримати + [ОК] + ОВ» належать ФО німецької та англійської мов з дієслівним компонентом 'мати', 'отримати' та локусами, у ролі яких виступають соматизми, предмети одягу, ємності, продукти харчування, частини будівель:

соматизми: **голова**: нім. діал. *er hot e Fässl im Kopp* (букв. він має бочку в голові) [216, с. 1642]; **вухо**: нім. *er hat einen im (am) Ohr* (букв. він має один [шнапс] у (на) вусі) [216, с. 1107]; **волосся**: *im Haar [haben]* (букв. в волоссі бути) [216, с. 608]; **живіт**: нім. діал. *he hett einen inne* (букв. він має один [шнапс] всередині) [216, с. 1641]; **горло**: нім. діал. *er hot sei beschte Zug im Hals* (букв. він має в горлі) [216, с. 1642], шваб. *der hat au seine beschte Zug im Hals* (букв.) [216, с. 1642]; **око**: англ. *to have the sun in one's eyes* (букв. мати сонце в чиємусь оці) [181, с. 480; 180, с. 1041];

предмети одягу: **капелюх**: нім. діал. *he hat enen in de Mutz* (букв. він має один [шнапс] в капелюсі) [216, с. 1640], нім. *Öl am Hut haben* (букв. олію на капелюсі мати) [216, с. 1119], англ. *have / wear a brick in one's hat* (букв. мати / носити цеглину у своєму капелюсі) [180, с. 137]; **корона**: нім. *einen in der Krone haben* (букв. мати один [шнапс] в короні) [212], нім. *in de Krön* (букв. в короні) [216, с. 1642], пор. рос. *взять [в] галошу* [187, с. 43];

ємності: бак: нім. *zuviel im Tank haben* (букв. занадто багато в баці, посуді мати) [216, с. 1643]. Припускаємо, що НФО *einen Strich zuviel haben* (букв. на одну риску більше мати) [216, с. 1573] виникла внаслідок того, що на деяких пивних кухлях та великих келихах об'єм відмічався рисками;

продукти харчування: страва: англ. діал. *to have the malt above the meal* (букв. мати солод над стравою) [181, с. 480]; **пшениця:** англ. діал. *to have the malt above the wheat* (букв. мати солод над пшеницею) [181, с. 480];

частини будівлі: горище: англ. *has rats in the attic* (букв. має щурів на горищі) [221, с. 325], англ. *has rats in the loft* (букв. має щурів на горищі) [221, с. 325]; **мансарда:** англ. *has rats in the garret* (букв. має щурів на мансарді) [221, с. 325]; **верхній поверх:** англ. *has rats in the upper storey* (букв. має щурів на верхньому поверсі) [221, с. 325].

3.1.2.5.3. До ССМЗ «бути + ОК» належать ФО німецької та англійської мов з дієслівним компонентом 'бути' та **образними конкретизаторами**, що позначають ознаку (колір, об'єм, наповненність та ін.). Невелика кількість **колоронімів** мотивують номінації даного семантичного ряду. Так, одним із значень колороніму **голубий/синій** *blau* (від сн. *bla←дн. *blao 'блищати, виблискувати' [212]) НФО *blau sein* (букв. бути синім\голубим) [216, с. 209] та її варіанту у південногессенському діалекті *er is bloo* (букв. він синій/голубий) [216, с. 1641] є 'перебувати у стані нейтрального сп'яніння внаслідок вживання алкоголю'. Воно виникло на основі виразів *blau vor den Augen* (букв. синє перед очима), *blau sehen* (букв. бачити синє) [213, с. 130], які передавали поганий фізичний стан людини - запаморочення та потемніння в очах. У сучасній німецькій мові цей стан передають вирази *schwarz vor den Augen* (букв. чорне перед очима), *grün und blau vor den Augen* (букв. зелене та синє перед очима), пор. англ. *to be blue* (букв. бути синім\голубим) [218, с. 39] зі значеннями 'бути в стані депресії, меланхолії', 'бути непристойним, вульгарним, брудним', 'бути п'яним'; *blue / green around the gills* (букв. блакитне / зелене навколо зябр/другого підборіддя) 'бути хворим, відчувати нудоту', 'бути п'яним'. Цікавим є вислів, який побутує у

сучасній німецькій мові: „*Blau ist keine Farbe, blau ist ein Zustand*“ (букв. голубий – це не колір, голубий – це стан) [216, с. 210], він підтверджує той факт, що у німецькому етносоціумі голубий/синій колір та його відтінки асоціюються з станом сп'яніння.

Стрижневий компонент-колоронім **чорний** *schwarz* зустрічається у НФО *schwarz sein* (букв. бути чорним) зі значеннями 'kein Geld (mehr) besitzen', 'betrunken sein' [216, с. 1435] та у ФО південногессенського діалекту *er is schwarz* (букв. він є чорним) [216, с. 1641]. Колоронім *schwarz* 'чорний' походить від свн., дн. *swarz 'темний, брудного кольору', а ФО *schwarz sein* мала значення 'бути набожним, бути католиком', 'не мати більше грошей'. Останнє значення перейшло в літературну німецьку мову з злодійського жаргону: *schwarz sein* (букв. бути чорним) ← *kein Geld haben* (букв. не мати грошей) ← *keinen Stich bekommen* (букв. не отримати взятки *карт.*). Можемо висловити ще одне припущення щодо виникнення нового значення 'перебувати у стані помірною сп'яніння внаслідок вживання алкоголю': можливо через погане самопочуття та часткову непритомність внаслідок вживання великої кількості алкоголю, пор. *mir wurde es schwarz vor den Augen* (букв. у мене перед очима стало чорне) 'у мене потемніло в очах' [193]. У Верхній Саксонії існує жарт, пов'язаний саме з колоронімом *чорний*: *Ihr ad schwarz, ich bin illuminiert* (букв. ви чорні, а я ілюмінований (святково осяяний)) 'ви п'яні, я п'яний' [216, с. 1435]. Стрижневий компонент-колоронім **рожевий** зустрічаємо тільки у ФО англійської мови: *in the pink* (букв. в рожевому) зі значеннями 'дуже добре почуватися', 'п'яний' [218, с. 197].

Наступні ФО з диференційною семою '**об'єм**' утворюють невелику групу ФО, до якої належать ФО виключно німецької мови. Стрижневий компонент **набряклий** ФО ннім. діал. *dun / duun sein* [216, с. 1641] є нідерландського походження: *dun, duun* ← снідерл. *dun 'geschwollen' з первинним значенням 'набряклий, опухлий' [212] та має значення у сучасній німецькій мові 'п'яний', пор. рос. вульг. *бухой* 'п'яний', яке бере початок від дієслова *набухнуть*, тобто стати *мокрим, вологим* [35]. Особа, яка перебуває у

стані сп'яніння з попереднього/вчорашнього дня, номінується у німецькій мові ФО ннім. діал. *oltduun sein* (букв. бути старим+набряклим) [216, с. 1641], отже, присутня диференціальна сема 'з вчорашнього дня'. ФО ннім. діал. *molum sein* (букв. бути наповненим) походить з студентського жаргону ← злодійський жаргон ← дєвр. **mole 'voll'* (**наповнений**) [212]. У північно-західній Німеччині для номінації особи 'у стані помірного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' вживається прикметник **товстий** *dick* ← свн. *dic[ke]* ← двн. *dicki* 'товстий', 'гладкий, опасистий, огрядний', 'повний' [212]: *er ist dick* (букв. він товстий) [216, с. 1640], пор. деривати даного фразеологізму зі значенням 'перебувати у стані інтенсивного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю': ннім. діал. *himmeldick* [216, с. 1640], ннім. діал. *hageldick* [216, с. 1640], ннім. діал. *pudeldick* [216, с. 1640], ннім. діал. *katzendick* [216, с. 1640], ннім. діал. *sternblinddick* [216, с. 1640]. Уживаними є також наступні ФО німецької мови: *satt sein* (букв. бути **ситим**) [212], діал. *breit sein* (букв. бути **широким**) [212], ннім. діал. *staubig sein* (букв. бути **покритим порохом**) з свн. **stoubec 'voll Staub; mit Staub bedeckt', 'betrunken'* [212], *zu sein 'betrunken sein'* [212], ннім. діал. *er es net me alla* (букв. він більше не сам) [216, с. 1641], англ. *he is oiled* (букв. він **проолієний**) [216, с. 1119], пор. нідерл. *in de olie zijn* [216, с. 1119]. Фразеологізм ннім. *knüll / knülle sein* перейшов у літературну мову зі студентського жаргону та, можливо, походить від *knüllen* 'м'яти, комкати' [212]. Англійські ФО *to be wall – eyed / to be pie – eyed* (букв. з очима, як стіна / з круглими очима, як пироги) [218, с. 423] підтверджують той факт, що зовнішній вигляд відіграє значну роль у англійському етносоціумі. Етимологія ФО англійської мови *be all tops and brooms* (бути всіма швабрами і віниками) [221, с. 376] є, на жаль, затемненою.

3.1.2.5.4. До ССМ4 «[як] ОК» (з компаративним компонентом) належать ФО англійської та української мов з образними конкретизаторами – соматизмами, зоонімами, зоопартонімами, напр.:

очі: укр. діал. *замулені очі в кого* [203, с. 228], укр. діал. *очі косинусом у кого* [203, с. 229], укр. діал. *очі морожені в кого* [203, с. 229], укр. діал. *очі в кучу і вперед* [203, с. 229], англ. *pop – eyed* (букв. з широко розплющеними очима) [218, с. 289], амер. *glassy – eyed / glass – eyed* (букв. зі скляними очима) [218, с. 149]. ФО англійської мови притаманне порівняння очей осіб у стані помірного сп'яніння з зоопартоном **очі сови:** *owl-eyed* (букв. з совиними очима) [221, с. 248], зоопартоном **очі голуба:** *pigeon – eyed* (букв. з очима, як в голуба) 'п'яний' [218, с. 280]; **пирогамі:** *pie – eyed* (букв. з круглими, як пироги, очима) [218, с. 279]; **хрестом:** *cross – eyed / cross – eyed drunk* (букв. з очима, як хрест) [218, с. 87]; **стіною:** *wall – eyed* (букв. з очима, як стіна) 'п'яний' [218, с. 423]. Одиначними є фразеологізми української мови з зоонімом **орел:** *білий орел* [203, с. 232], номінацією природного явища **зоря:** (*моя мати*), *як зоря* [203, с. 201], *дрова, солома, три* 'про п'яного' [203, с. 117]. ФО англійської мови притаманне також наділення осіб у стані помірного сп'яніння різних ознак: **обробки:** *well-oiled* (букв. добре проолієний, змазаний) [221, с. 7; 193], амер. *well – fixed* (букв. добре зафіксований) [218, с. 427], амер. *well – heeled* (букв. добре підкований) [218, с. 427]; **готовності:** амер. *half – canned* (букв. напівконсервований) п'яний [218, с. 168], *Kentucky fried* (букв. підсмажений в Кентуккі) [218, с. 210], амер. *half – baked* (букв. напівпечений) [218, с. 167], амер. *half – stewed mod.* (букв. напівтушений) п'яний [218, с. 168], амер. *half – crocked* (букв. напів-вимотаний, що втратив всі сили) п'яний [218, с. 168]; **запаху:** амер. *skunk – drunk* (букв. вонючка – п'яниця) [218, с. 342], амер. сленг. *stinking drunk* (букв. смердючий п'яний) [218, с. 369].

3.1.2.5.5. До ССМ5 «бути + локус» належать ФО німецької та англійської мов з дієслівним компонентом 'бути' та образними конкретизаторами – соматизмами, номінаціями природних явищ, напр.: **вухо:** амер. розм. *be / get on one's ear* (букв. бути / сісти, розміститись на чиемусь вусі); **горище:** нім. *nicht recht im Oberstübchen sein* (букв. не в порядку на горищі бути) [216, с. 1107]; **пятика:** амер. груб. *be on a bender*

(букв. бути в п'ятиці) [180, с. 90]; **сонце/сонячне світло**: англ. *to have been in the sun / sun shine* (букв. бути в сонці / сонячному світлі) [181, с. 480; 181, с. 465; 180, с. 1042; 180, с. 1041]; **вітер**: англ. *three sheets in the wind* (букв. три вітрила на вітру) [181, с. 90; 181, с. 856; 180, с. 950], пор. рос. *быть в дыму* 'перебувати у нетверезому стані' [187, с. 55]; **зелений змії**: укр. *бути в гостях у зеленого змія*, компонент *зелений змії* символізує зелене зілля, з якого виготовляють горілку [203, с. 139].

3.1.2.5.6. До ССМБ «локус» належать фразеологізми англійської та української мов, до складу яких входять прийменники англійської мови *out, in, up, on*, та української *під, за, з*. Локус позначається наступними образними конкретизаторами, які виражені соматизмами, колоронімами, номінаціями напоїв, природних явищ, тощо: **голова**: амер. сленг. *out of one's head* (букв. поза головою) [218, с. 269]; **розум**: амер. сленг. *out of one's mind* (букв. поза розумом) [218, с. 269]; **череп**: амер. сленг. *out of one's skull* (букв. поза чийось черепом) [218, с. 269]; **очі**: укр. *з п'яних очей* [199, с. 472]; **шия**: амер. сленг. *shot in the neck* (букв. застрелений в шию) 'ковток нерозбавленого віскі', 'п'яний' [218, с. 336]; **напій**: англ. *in drink* (букв. в напої) [181, с. 527], амер. сленг. *all in* (букв. повністю в) [218, с. 5]; **спиртний напій**: англ. *gone in liquor* [181, с. 421] (букв. мертвий в спиртному напої), **піна**: амер. сленг. *in the suds* (букв. в мильній піні) [218, с. 197]; **рожевий**: амер. сленг. *in the pink* (букв. в рожевому) [218, с. 197]; **синька**: укр. *під синькою* [201, с. 272], укр. *по синьці* [201, с. 272] (синька - п'ятика); **чарка**: англ. *head in the glass* (букв. голова у чарці) [216, с. 1643], укр. *за чаркою* [199, с. 760; 205], укр. *під чаркою* [199, с. 761; 205; 218, с. 196]; **мішок**: амер. сленг. *in the bag* (букв. в мішку), амер. сленг. *half in the bag* (букв. половина в мішку) [218, с. 168]; **гармата**: амер. сленг. *in the gun* (букв. у гарматі) [218, с. 197]; **дерево**: амер. сленг. *up a tree* (букв. над деревом) [218, с. 416]; **полюс**: амер. сленг. *up the pole* (букв. над полюсом) [181, с. 982], амер. сленг. *half up the pole* (букв. половина над полюсом) [218, с. 168]; **озон**: амер. сленг. *in the ozone* (букв. в озоні) [218, с. 197]; **орбіта**: амер. сленг. *in orbit* (букв. на орбіті) [218, с. 196];

шлях: амер. сленг. *in a bad way* (букв. на поганому шляху) [218, с. 195], амер. сленг. *out of the way* (букв. поза шляхом) [218, с. 269]; **форма:** амер. сленг. *in bad shape* (букв. в поганій формі) [218, с. 195], амер. сленг. *in rare form* (букв. у винятково хорошій, чудовій формі) [218, с. 196]; **мерехтіння:** амер. сленг. *on the blink* [181, с. 728] (букв. мерехтіння, блимання), амер. сленг. *on the fritz* (букв. несправний) [218, с. 265], що виникла на початку ХХ ст. у зв'язку з дешевими товарами, що поставлялись з Німеччини в Америку; **газ:** укр. *під газом* [199, с. 145; 205], укр. *під газком* [199, с. 145; 205], **погода:** амер. сленг. *under the weather* (букв. під погодою) [218, с. 415].

3.1.2.5.7. До ССМ7 «тривале перебування + локус» належать ФО виключно німецької мови. У них особа у стані сп'яніння виправдовується й провина перекладається щось інше, наприклад, на довге перебування у **трактирі:** нім. діал. *hei hett to lang in'n Krog seien* (букв. він дуже довго сидів у трактирі) [216, с. 1640] та під **отвором для чопа** (в бочці): нім. діал. *he hett to lang unnat Spundloch legen* (букв. він довго лежав під отвором для чопа) [216, с. 1640].

3.1.2.5.8. ССМ8 «дія + ОК [+ ОВ]» налічує ФО трьох мов, структура яких містить дієслівний компонент, образний конкретизатор та, у деяких випадках, образний визначник. Нами зафіксовані наступні дієслівні компоненти:

нюхати: у двох ФО німецької та української мов простежується виправдання особи у стані сп'яніння й перекладання провини на **пробку:** укр. *понюхати пробку* [203, с. 256], нім. *am Pfropfen gerochen haben* (букв. понюхати пробку) [216, с. 1162];

лизати: укр. ірон. заст *лизнути скляного бога*. 'випити хмільного, напиться, бути п'яним' [199, с. 334; 205];

змащувати (частини певного механізму): у деяких фразеологізмах виникнення стану сп'яніння розглядається як корисна дія, у результаті якої органи людського тіла змащуються, як частини механізму. У ролі ОК

виступають: **горло**: нім. *die Kehle geölt hat* (букв. прооліїв горло) [216, с. 1640], нім. *die Kehle geschmiert hat* (букв. помастив горло) [216, с. 1640]; **душа**: нім. діал. *he hett de Seel dööpt* (букв. він прооліїв душу) [216, с. 1640], нім. *die er hat gut geschmiert* (букв. він гарно помастив) [216, с. 1377]; **губи**: укр. *помазати губи* [203, с. 102], **перука**: англ. діал. *oil the wig* (букв. змастити перуку) [221, с. 313];

лити/залити/залити/мочити/налятися: у фразеологізмах німецької мови у ролі локусів виступають артефакти – предмети одягу: **краватка**: нім. *er hat zu viel hinter die Binde gegossen* (букв. він занадто багато залив за краватку) [216, с. 1642; 216, с. 198] виник біля 1850 року, діалектний варіант *der hat viel hinter die Bind gegossen* (букв. він багато залив за краватку). Скорочення *Binde* від *Halsbinde* позначало в той час краватку, яка, у свою чергу, є метафорою на позначення шиї [216, с. 198]. Метафорою на позначення живота вважаємо образний визначник **куртка, жакет**: *de Jack (die Jacke)* німецької діалектної ФО *he hat sich enen unner de Jack goten* (букв. він залив [келих, шнапс] за куртку, жакет) [216, с. 1640]. Цікавим, на наш погляд, є внутрішня форма німецької ФО з локусом-соматизмом **мозок**: нім. *dem hat es ins Hirn geregnet* (букв. йому в мозок надощило) [216, с. 722]. На відміну від німецької мови в українській спостерігаємо вживання ОК-соматизму **очі**: *сліпи (очі)* в аналогічних фразеологізмах: *залити сліпи* [186], укр. *залити сливу* [203, с. 286], укр. *позалити сливи* [203, с. 286], укр. *зажирлив очі* 'упився дуже, або захарлав що' [204, с. 514], що пов'язано, на нашу думку, з великою увагою, яка приділялась саме очам, адже вони, за народними віруваннями, мають прямий зв'язок з душею (очі – дзеркало душі), пор. рос. *заливать/ залить (наливать/ налить) шары* напиваться допьяна [187, с. 151], *заливать/залить горло* 'напиваться до опьянения' [187, с. 46]; **хавло**: укр. *хавло залити* 'напитися спиртних напоїв', 'сп'яніти' [201, с. 347]; **черв'як**: укр. *замочити черв'яка / черв'ячка* 'наїстися', 'напитися (спиртного)' [203, с. 329]; **бухло**: укр. мол. *налятися бухлом* 'напитися спиртних напоїв', 'сп'яніти' [201, с. 73];

піднімати: у трьох досліджуваних нами мов процес піднімання асоціюється зі станом сп'яніння. ФО німецької мови містять компонент **занадто багато:** нім. *er hat einen zuviel gehoben* (букв. він на один [келих] /одну [чарку] більше підняв) (вживається з середини XIX ст.) [216, с. 683], нім. діал. *er hot zu vel gehowe* (букв. він занадто багато підняв) [216, с. 1642], англійської – **мізинець:** англ. *lift / raise the little finger* (букв. підняти мізинець) 'наклюкатися, нализатися, випити зайвого' [183], **лікоть:** англ. сленг *crook / lift the elbow* (букв. згинати / підняти лікоть). 'напитися, наклюкатися' [180, с. 328], української – **асфальт:** *асфальт / асвальт підіймати / піднімати* [203, с. 27];

везти / водити: свиню: укр. *везти (повезти) свиню* [203, с. 278]; **мавпу:** укр. *водити мавпу* [203, с. 196].

Наступні ФО трьох мов є одиничними, але не менш цікавими: укр. *синьки накидатися* [203, с. 284], англ. *belt the grape* (букв. підв'язати виноградну лозу) 'випити велику кількість алкоголю та стати п'яним' [218, с. 25], амер. *hit under the wing* (букв. вдарений під крило) [218, с. 182], англ. *get on his ear* (букв. стати на вухо) [221, с. 300], англ. *bit by a barn weasel* (букв. вкушений ласкою) [221, с. 249], укр. *закропити душу* 'вдатися до спиртного', 'напитися' [206, с. 308-309], укр. *гладить дорогу* 'п'яний' [204, с. 515];

До описаних нами основних ССМ даного фразеосемантичного поля не увійшли деякі ФО, внутрішня форма яких яскраво відбиває побут, історію та культуру етносів, наприклад, закріплена в узусі вже у 1930 р. АФО діал. *hunt the fox down the red lane* (букв. вполювати лисицю в горло) зі значенням 'напитися', у якій компонент *the red lane* є номінацією на позначення 'горло' [221, с. 107]. Виникнення фразеологізму англ. *five-or-seven drunk* (п'яний на «п'ять чи сім») зі значенням 'п'яний' пов'язане з судовою системою Англії минулого століття, адже п'ять шилінгів чи сім діб ув'язнення – це стандартна судова ухвала мирового судді у справі про пияцтво [221, с. 263]. АФО *make indentures with your legs* (букв. укласти угоду зі своїми ногами) зафіксована у 1548 р. та виникла на основі асоціації угоди – примірника з відривним дублікатом, та ногами особи у стані сп'яніння [221, с. 261].

Оскільки англійці багато часу проводили у тавернах, спілкуючись за келихом пива, закономірним є виникнення АФО з номінацією 'таверна': *swallow a tavern token* (букв. проковтнути жетон таверни) 'бути п'яним' [221, с. 451] (ФО зафіксована у 1601 р.), англ. *the tavern bitch hath bitten him in the head* (букв. дівчина легкої поведінки з таверни дала йому по голові) 'він п'яний' [221, с. 451]. Назва одного з перших німецьких звукових фільмів „Der blaue Engel“, який був знятий у 1929 р. за романом Томаса Манна „Professor Unrat“, лягла в основу НФО *blauer Engel* (букв. голубий янгол) 'дівчина у стані сп'яніння' [216, с. 387]. ФО нім. діал. *mal de Saint Martin* (трапеза святого Мартіна) зі значенням 'сп'яніння та зіпсований шлунок' [216, с. 1003] походить від НФО *Sanct Martin (Merten) feiern* (букв. святкувати святого Мартина) 'готувати гарний обід/пир, багато їсти й пити, насолоджуватись життям' [216, с. 1003]. День святого Мартина припадав на останній день перед Різдвяним постом, і тому цей день називався ще *Freß- und Sauffest* (свято обжирання та пияцтва), пор. фр. *faire la Saint Martin* або *martiner* 'добре їсти й пити' [216, с. 1003].

3.1.3. Домінантою **ФСПЗ «Сильний стан сп'яніння»** вважаємо ФО *völlig betrunken sein* у німецькій мові *to be very drunk* у англійській мові та *бути дуже п'яним* в українській мові зі значенням 'перебувати у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю'.

У межах цього фразеосемантичного поля відбувається фразеологічний перетин з ФТГ: «фізичний стан», «психічний стан», напр. амер. *out to lunch* (букв. вийшов на обід) 'тупий, безтолковий, навіжений, не в собі', 'божевільний, ексцентричний', 'непритомний від алкоголю чи наркотиків' [221, с. 335].

На матеріалі трьох досліджуваних нами мов було виділено три фразеосемантичні групи: **ФСГ1 «рух у стані сильного сп'яніння»**, яка складається з чотирьох синонімічних рядів, **ФСГ2 «розлади розумової, мовленнєвої діяльності та сприйняття навколишнього світу»**, яка

складається з трьох синонімічних рядів, **ФСГЗ** «зовнішній вигляд», синонімічний ряд «перебувати далеко/ поза зором» та **три ССМ** (Табл. 16).

3.1.3.1. Розглянемо детальніше фразеосемантичну групу «**рух у стані сильного сп'яніння**», у якій виокремлюються чотири синонімічних ряди: СР1 «рухатися непрямо у стані сильного сп'яніння», СР2 «рухатися при допомозі підсвідомого самоконтролю», СР3 «плазувати у стані сильного сп'яніння», СР4 «неспроможність рухатись».

3.1.3.1.1. В основу номінацій покладена неспроможність осіб, які 'перебувають у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю', нормально пересуватися. Саме цей факт ліг в основу **СР1** **ФО** з **диференційною семою** 'бути не в змозі йти прямо у стані сильного сп'яніння'. Звісно, для осіб у стані сильного сп'яніння місця на вулиці мало: укр. діал. *вузька (узька) вулиця (улиця) для кого* [203, с. 75], нім. діал. *dem is 't Straat to smal* (букв. йому вулиця завузька) [216, с. 1641] та вони німічно тримаються на ногах: нім. діал. *he is schwach up de Beinen* (букв. він слабкий на ноги); укр. діал. *нога за ногу чіпляється в кого* [203, с. 222], пор. рос. *заплетає ногами* [187, с. 96], *на ногах не стоить / не держится* [207, с. 456]. Вони не можуть пересуватися по прямій лінії: нім. діал. *he kann nich mier grad gan* (букв. він більше не може прямо йти) [216, с. 1641], нім. діал. *he kann nich meh upp de Ritz gan* (букв. він більше не може йти по мостині) [216, с. 1641] та їх хода асоціюється з танцями: укр. діал. *по дорозі кадрить танцювати* [203, с. 114], пор. рос. *лебединое озеро танцуют* [187, с. 98], *выкидывают кренделя* [207, с. 90], *выделявать [ногами] кренделя /вензеля / мыслете* [207, с. 92]; з малюванням ногами різних фігур: укр. діал. *бублики ногами малювати (рисувати)* [203, с. 47], пор. рус. *выводит / пишет вавилоны* [207, с. 90], *выписывает / пишет [ногами] кренделя /вензеля / мыслете* [207, с. 92]; з корисними діями: укр. діал. *забори рівняти* [203, с. 132], укр. діал. *усі стовпи перецитав* [203, с. 299], укр. діал. *штякет (штахет) перецитав* [203, с. 340], укр. діал. *шатати (хитати) стовпи* [203,

с. 298], англ. *to make a Virginia fence / to walk like a Virginia fence* (букв. будувати вірджинський паркан / йти як вірджинський паркан) [181, с. 645], англ. *darn the streets* (букв. штопати вулицю) [221, с. 32], укр. діал. *гриби збирати* [203, с. 100] (на основі метафори: коли збирають гриби, то нахилиються (ніби п'яний спотикається, падає); вітанням та обіймами: укр. діал. *з кожним деревом поздоровкався* [203, с. 108], укр. діал. *стовпи (стовби) обнімати (обіймати)* [203, с. 298], укр. діал. *забори цілувати* [203, с. 132], укр. діал. *кущі цілувати* [203, с. 186], укр. діал. *стовпи (стовби) цілує* [203, с. 298], пор. рос. *закидывать крюки*, де *крюк* – 'металлический (или из другого прочного материала) стрижень с резко загнутым концом' [187, с. 78]. Іноді провина за таку ходу перекладається на інший предмет, у даному випадку – на криві панчохи: англ. *has crooked stockings on* (букв. мати на собі криві панчохи) 'бути занадто п'яним, щоб іти прямо' [221, с. 30]. Цікавою номінацією вважаємо УФО *танго навприсядки* 'танці п'яної пари' [201, с. 477].

3.1.3.1.2. **CP2** ФО з диференційною семою 'рухатися при допомозі підсвідомого самоконтролю': особи у стані сильного сп'яніння йдуть *на автопілоті*, де *автопілот* 'втрата контролю у стані сп'яніння' [201, с. 476], *іти / прийти, їхати/ приїхати і т. п. на автопілоті куди* 'рухатися інтуїтивно, добираючись у стані сильного алкогольного сп'яніння до потрібного місця' [201, с. 32], укр. жарг. *добиратися (приходити) на автопілоті* 'рухатися, покладаючись на інтуїцію (перев. про п'яного)' [203, с. 23]; або їх ведуть чоботи: *чоботи (чобати) ведуть кого* [203, с. 331], *чоботи (чобати) дорогу знають* [203, с. 331].

3.1.3.1.3. **CP3** ФО з диференційною семою 'плазувати у стані сильного сп'яніння'. Особам 'у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' властиво повзти: укр. *лізти / полізти рачки* [199, с. 346; 205], укр. діал. *на асфальті розмітку робити* [203, с. 27], укр. діал. *стелитися по землі* [203, с. 138], пор. рос. *половой болезнью болей* [187, с. 25], *ползунику собирають* [187,

с. 111], *нашипаться ползун-травы* [187, с. 111]; англ. *to be floored* (букв. постелений по підлозі) 'п'яна людина, що впала та лежить', укр. *асфальт піднімається* 'впала п'яна людина' [201, с. 477], укр. *слухати джмелів* 'валяння на землі у п'яному стані' [201, с. 468], пор. рос. *пьян в лёжку* 'о состоянии сильного опьянения' [187, с. 80]; або зовсім позбутися власних ніг: нім. діал. *he hett sich dei Bein uuthuukt (ausgehakt)* (букв. він відчепив свої ноги) [216, с. 1641], англ. *to lose one's legs* [181, с. 628] (букв. загубити ноги), пор. рос. *без задних ног* [207, с. 281], *пьяный до свободного падения* 'о сильном алкогольном опьянении (десантника)' [187, с.102]

3.1.3.1.4. **Диференційна сема 'неспроможність рухатись'** реалізується у **СР4** ФО трьох досліджуваних мов: нім. діал. *he is farich (fertig)* (букв. він готовий) [216, с. 1641; 189, т. 1, с. 204] та нім. *fix und fertig sein* (букв. бути готовим) [216, с. 1641], одним із значень яких є 'перебувати у стані інтенсивного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю', пор. укр. мол. *дрова готові* [202, с. 305; 203, с. 117] (метафора ґрунтується на тому, що дуже п'яна людина обмежена в рухах і тим самим нагадує дрова), *російська нерухомість*, 1) стан повного сп'яніння, 2) відсутність ерекції. [201, с. 236], амер. *dead drunk* (букв. мертвий п'яний) [218, с. 93], англ. *dead to the world* (букв. мертвий до світу) [181, с. 294; 218, с. 94], амер. *Mickey finished* (букв. Міккі готовий) [218, с. 241], нім. *unter dem Tisch liegen* (букв. лежати під столом) [216, с. 1624; 216, с. 1643], пор. фр. *être sous la table*. Цікавими вважаємо стрижневі компоненти *Bierleiche* та *Schnapsleiche* наведених фразеологізмів: нім. *jet. ist eine Bierleiche* (букв. хтось є пивним трупом) [216, с. 1643], нім. *jet. ist eine Schnapsleiche* (букв. хтось є горілчанним трупом) [216, с. 1643], які вказують, яким саме напоєм була доведена особа до відповідного стану, пор. укр. *труп* 'дуже п'яний' [201, с. 468], рос. *живой труп* [187, с. 136], *напиться мертвецки пьяным* [187, с. 86]. У АФО *put to bed with a shovel* (букв. покласти до ліжка совком) [218, с. 299] перше значення 'мертвий та похований' мотивувало виникнення другого - 'дуже п'яний' .

3.1.3.2. **ФСГ2 «розлади розумової, мовленнєвої діяльності та сприйняття навколишнього світу»** складається з трьох синонімічних рядів: СР1 «неспроможність нормально, зрозуміло говорити», СР2 «тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття через сп'яніння», СР3 «тимчасова втрата розумових здібностей».

3.1.3.2.1. Про відсутність спроможності нормально говорити свідчать **ФО СР1 з диференційною семою 'неспроможність нормально, зрозуміло говорити'**: укр. *лика (лик) не в'яже* [199, с. 144; 205], пор. рос. *лыка не вяжет* [207, с. 100], укр. діал. *і грак не скаже* [203, с. 99], укр. діал. *язик за зуби чіпляється* [203, с. 345], пор. рос. *язык заплетается у кого* [207, с. 540], *мяу сказать не может* [187, с. 88], *папа-мама сказать не может* [187, с. 103], *двух слов сказать (связать, выговорить) не может* [187, с. 127], *кыш сказать не могу* [187, с. 79].

3.1.3.2.2. До **СР2** фразеологізмів з **диференційною семою 'тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття через сп'яніння'** відносяться деривати НФО *der Himmel hängt voller Geigen*, яка зустрічається ще в поезії бароко [216, с. 717]: нім. *er sieht den Himmel für 'ne Bassgeige an* (букв. він вважає небо контрабасом) [216, с. 157; 216, с. 717], нім. *er sieht den Himmel für 'nen Dudelsack an* (букв. він вважає небо волинкой) [216, с. 717] та нім. *einen Kachelofen für ein Bierglas ansehen* (букв. він вважає кахлеву грубку пивним кухлем) [216, с. 790]. Якщо в німецьких фразеологізмах звертається увага на неправильне сприйняття дійсності, то в наступних ФО, переважно англ. мови, підкреслюється повна відсутність зорового сприйняття: англ. *one cannot see a hole through a ladder* (букв. він не може бачити дірку, отвір в драбині) [181, с. 191], укр. *святих не бачити* (– у значенні 'ікони') [203, с. 282], англ. *stone blind* (букв. сліпий камінь) [218, с. 370], амер. *blind drunk* (букв. сліпий п'яний) [218, с. 34], англ. *blind to the world* [181, с. 294], англ. *to be off one's nut* [181, с. 105]. В українських та німецьких ФО зафіксоване також хибне відчуття навколишнього середовища: укр. діал. *дерева докучи*

збігаються в кого [203, с. 108], укр. діал. *аж асфальт (асвальт) підіймається (піднімається)* [203, с. 26], укр. діал. *хтось розгойдав асфальт (асвальт)* [203, с. 27], нім. діал. *der Boden wankt unter den Füßen* (букв. підлога хитається під ногами) [216, с. 232], пор. рос. *в глазах двоится у кого* 'бути сильно п'яним', 'настолько пьян, что неспособен что-л. чётко видеть' [187, с. 44], пор. фр. *le sol se derobe*. Фіксується також повна відсутність будь-яких відчуттів: *п'яний хоч зуби рви кому* [199, с. 596; 205]. Тільки в одній ФО вказується на здатність чітко, детально бачити у стані сп'яніння: нім. *eine Laterne haben* (букв. мати фонар) *'im Rausch scharf sehen'* [216, с. 932].

3.1.3.2.3. Про повну втрату розумових здібностей людини внаслідок вживання алкогольних напоїв йдеться у численних некомпаративних діалектних ФО німецької та української мов **СРЗ з диференційною семою** 'тимчасова втрата розумових здібностей': нім. *sich um den Verstand trinken* (букв. пропити розум) [189, т. 2, с. 285], нім. *er kennt sich selbst nicht mehr* (букв. він сам себе більше не знає), нім. діал. *he hat sien Huusnummer verjeten (er hat seine Hausnummer vergessen)* (букв. він забув номер свого будинку), нім. діал. *he wett nich meha, wo re tu Huustöör (er weißt nich mehr, wo seine Haustür ist)* (букв. він більше не знає, де знаходяться двері його будинку), нім. діал. *he find 't Schlötelloch nich mier* (букв. він більше не знайде скважину від замку), нім. діал. *hei kinnt siee cijen Wief nich (er kennt seine eigene Weif nicht mehr)* (букв. він не знає свою власну дружину), нім. діал. *hei kinnt nich mier Vadder un Mudder (er kennt nicht mehr Vater und Mutter)* (букв. він більше не знає батька та матір), нім. діал. *ien'n eigen Vadder nich mier (er kennt seinen eigenen Vater nicht mehr)* (букв. він більше не знає свого власного батька), нім. діал. *dei wett ni, offt Dach orc Nacht is (er weißt nich mehr, ob der Tag oder die Nacht ist)* (букв. він не знає, день зараз чи ніч), діал. *he süht sien Großmudder vör'n Postkasten an* (букв. він бачить перед поштовою скринькою свою бабусю), нім. діал. *he süht den Nachtwächter vor'n hohem Pahl an* (букв. він бачить вартового перед високим стовпом), нім. діал. *he kann nich Koh noch Kalf unnerscheiden* (букв. він не може

відрізнити корови від теля) [216, с. 1641], укр. *ні рак ні жаба* [199, с. 592; 205], укр. *прийти ніяким* [203, с. 256], укр. *серед села дороги не знайти* [203, с. 282], укр. *свічки не поставити* [203, с. 281], укр. мол. *чорний ящик* [201, с. 386] 'сильний стан алкогольного сп'яніння, при якому людина може не пам'ятати власних адреси, телефону або здатна тільки назвати координати, за якими її можна допровадити до певного місця', пор. рос. *состояние «8+»* 'состояние, в котором сильно пьяный человек ничего не соображает' [187, с. 128]. Менш відомим є вислів німецької мови *das Schwein läuft mit dem Faßhahn weg* (букв. свиня з бочечним краном біжить геть) [216, с. 1443], який описує ситуацію, при якій особи при споживанні алкоголю внаслідок сп'яніння втрачають здатність ясно мислити та пропивають усі свої гроші [216, с. 1443]. НФО *jem. ist der Film gerissen* (букв. в когось плівка порвалася/розірвалася) 'втратити логічний зв'язок, мати провал в пам'яті' виникає у ХХ ст. у зв'язку з розвитком кінематографу. Проводиться порівняння зображення фільму, у якого рветься плівка, зі станом свідомості людини, яка вживала велику кількість алкогольних напоїв [216, с. 443].

3.1.3.3. **ФСГЗ «зовнішній вигляд»** складають тільки ФО української мови. Ознака зовнішній вигляд особи 'у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' лягла в основу некомпаративних ФО української мови: укр. діал. *очі ножницями в кого* [203, с. 230], укр. діал. *очі рогом, хоч налигуй у кого* [203, с. 230], укр. діал. *прийти на рогах* [203, с. 267], укр. діал. *прийти на бровах* [203, с. 47], укр. діал. *рогом у землю впертися* [203, с. 267], укр. діал. *роги в землю уперти* [203, с. 267], пор. англ. *pie – eyed* (букв. з очима, як пироги) [218, с. 279].

3.1.3.4. Оскільки фразеосемантичне поле **на позначення сильного стану сп'яніння** містить велику кількість фразеологічних одиниць, утворених за структурно-семантичними моделями, у межах цього фразеосемантичного поля нами було зроблено спробу виділити ССМ даного

поля: ССМ1 «бути п'яним [як]», ССМ2 «мати/одержувати+[ОК]+[ОВ]», ССМ3 «зазирати/перебувати+посуд»

3.1.3.4.1. З трьох виділених структурно-семантичних моделей ССМ1 «бути п'яним [як]» («*betrunken / besoffen wie*» у німецькій мові та «*drunk as*» в англійській) представлена найбільшою кількістю ФО. До цієї ССМ відносяться компаративні ФО з **компонентами**, що позначають ознаку *п'яний* (**п'яний, наповнений, синій/чорний, завантажений, тугий, набряклий, жирний, товстий, кривий**), які виступають **основою порівняння** даних фразеологізмів, та **образними конкретизаторами** порівняльної частини, в ролі яких виступають назви істот, соматизми, зоосемізми, артефакти (Табл. 17, 18, 19, 20). До всіх ССМ відносимо також невелику кількість некомпаративних ФО з аналогічними **стрижневими компонентами**.

До найбільшої групи ССМ1 відносяться ФО з **компонентами** нім. *betrunken / besoffen*, англ. *drunk*, укр. *п'яний*, які вживаються у своєму прямому значенні та виступають **основою порівняння** фразеологізмів даної моделі. У ролі **образних конкретизаторів** виступають назви істот, зоосемізми, іхтіоніми, орнітоніми, артефакти, номінації на позначення природних явищ, рідин. Компоненти групи **образних конкретизаторів-назв істот** пов'язані перш за все з представниками тієї чи іншої професії та соціального статусу: в українській мові це **швець**: укр. *п'яний як швець* [199, с. 765; 205]; в англійській - це **чоботар**: англ. *drunk as a cobbler* (букв. п'яний як чоботар) [221, с. 32], пор. рос. *пьянь как сапожникъ* [192, т. 4, с. 138], *как сапожник* [207, с. 145]; **гончар**: англ. *drunk as a potter* [221, с. 11], **швейцар**: англ. *drunk as a porter* (букв. п'яний як швейцар) [221, с. 193], **скрипаль**: англ. *(as) drunk as a fiddler* (букв. п'яний як скрипаль) [181, с. 294], англ. *drunk as rosin* (розм. букв. п'яний як скрипаль) [221, с. 450], його жінка: англ. *(as) drunk a fiddler's bitch* (букв. п'яний як жінка легкої поведінки скрипалю) [193] та **сопілкар, волинщик**: англ. *(as) drunk as a piper* (букв. п'яний як сопілкар, волинщик) [181, с. 294]. Етимологія фразеологізму англ.

(*as drunk as a fiddler*) є прозорою – в основі образу лежить факт реальної дійсності: вважалося, що вуличні скрипалі не упускали будь-яку можливість грати на ярмарках, палубі суден, поминках; вони погоджувалися при цьому на найнижчу оплату своєї гри, часто одержуючи лише слова подяки і безкоштовні спиртні напої, внаслідок чого вони перебували в стані сп'яніння: англ. присл. *fiddler's pay thanks and a drink - or thanks only* (букв. платня скрипаля – подяка і випивка, або лише подяка) [221, с. 438]. **Лудильники, мідники** в Англії були зазвичай бродячими ремісниками або циганами, що спричинило появу фразеологізму англ. *drunk as a tinker / tinkler* [221, с. 12] (букв. п'яний як лудильник, мідник); **жебраки** також були еталоном п'яниць: англ. *drunk as a beggar* (букв. п'яний як жебрак) [221, с. 196]. Свинець та ртуть, які використовувалися при виробництві капелюхів (вичинці шкір), впливали на стан людини – здавалося, що вона знаходиться під дією алкоголю [221, с. 25], це мотивувало виникнення зафіксованої у 1837 р. АФО *drunk as a hatter* (букв. п'яний як **капелюшний майстер**). Належність до знатного роду, заможність та можливість споживати якісне, дороге вино у необмеженій кількості мотивували виникнення АФО (*as drunk as a lord*) [181, с. 294] (букв. п'яний як **лорд**), *drunk as an emperor* (букв. п'яний як імператор) [221, с. 51]. Вислів англ. *drunk as Chloe* (букв. п'яний як **Хлоя**) [193; 221, с. 32] виник завдяки жінці чоботаря Linden Grove, яка мала зв'язок з поетом Пріором та була п'яничкою. Наступна АФО *drunk as Cooter Brown / drunker than Cooter Brown* (букв. п'яний як **Кутер Браун / п'яніший за Кутера Брауна**) вперше з'явилася у пресі в 1967 р., її етимологія є затемненою. АФО *drunk as a perraner* (букв. п'яний як **прихильник Перрана**) виникла у зв'язку з святкуванням 5-го березня дня св. Перрана/Пірана, пов'язаного з святом Chewidden, днем першої виплавки олова. Святий Перран вважався покровителем шахтарів олов'яних рудників, помер від пиятики (*chiwidden* (білий будинок) 'плавильня, де чорна руда переплавлялася в біле олово') [221, с. 424]. Зі святкуванням дня святителя Блейза, в який чесальники шерсті кожні сім років 3 лютого виходили на процесію, пов'язується виникнення наступного фразеологізму

drunk as blazes (букв. п'яний як чесальщики) [221, с. 398]. Поширеною є також австралійська ФО *drunk as a bastard* (букв. п'яний як **позашлюбний син**) [193]. Диференційна сема 'не могли самотійно рухатись' реалізується у УФО як *циган на перелазі* [202, с. 246; 203, с. 326], пор. рос. *пьян как сто китайцев* [187, с. 73]. Цікаво, що за уявленнями болгарської фразеологічної системи, **казак** - це прототип пияка: *пиян като казак* 'п'яний як швець (зюзя)'; *напивам се / напия се като казак* 'напиватися / напитися як швець', 'надиратися / надратися' [195, с. 252], а у Франції про п'яного кажуть *Il est soûl comme un polonais* (букв. він п'яний як поляк) [216, с. 1190]. Міфологічні істоти, що належать до нечистої сили, є також еталонами п'яниць: англ. *drunk as a witch* (букв. п'яний як відьма) [221, с. 396], англ. *drunk as the devil* (букв. п'яний як диявол) [221, с. 432], рос. *пьян как чёрт* [187, с. 148], пор. нім. *voll wie eine Hexe* (букв. наповнений, як відьма) [215, с. 344]. ОК *дупель* позначає розумово відсталу або психічно ненормальну людину, а згодом і стан сильного алкогольного сп'яніння [201, с. 131], пор. некомпаративний фразеологічний зворот укр. жрм. *п'яний в дупель* [201, с. 133]. Кількість ФО з **соматичним компонентом** обмежується некомпаративним фразеологічним зворотом української мови *в дупу п'яний* [201, с. 131], ОК якого походить від польськ. груб. *dupa* 'задниця'.

Цікавим є той факт, що у групі **образних конкретизаторів-зоосемізмів** компонент-зоосемізм *свиня* зустрічається у трьох досліджуваних мовах: НФО *besoffen / betrunken wie Schwein* (букв. п'яний як свиня) [215, с. 753; 216, с. 1443; 216, с. 1640], відомий з XVI ст. та виник як лайливий вираз через ненажерливість цієї домашньої тварини. Тотожними є АФО *drunk as Essex hogs* (букв. п'яний як есекські свині (кабани, бички, баранчики)) [221, с. 142] та *(as) drunk as David's sow* (букв. п'яний як свиня Девіда) [181, с. 294], в основу якої ліг реальний факт: у Девіда Ллойда, одного власника готелю з Геррефорд(шир)у, народилася свиня з шістьма ногами, і він частенько показував її відвідувачам. Одного разу, не помітивши, що в хліві спала його дуже п'яна дружина, він завів одного з них й запитав, чи той коли-небудь таке бачив, на що відвідувач відповів, що „*she is the drunkenest sow that*

ever he has seen“ (букв. вона найп'яніша свиня, яку він будь-коли бачив) [221, с. 142], англ. *drunk as a pig / swine* (букв. п'яний як поросся / свиня) [221, с. 138]. В українському етносоціумі ця свійська тварина є також еталоном ненажерливості, жадоби: укр. *допався як свиня до браги* 'жадібно, без міри їсть або п'є', укр. *накепкався / нарепався як свиня браги*, укр. *як свиня браги* 'надмірно наївся або напився'; *причепився як свиня до браги* 'жадібно їсть або п'є' [210, с. 131 -133], пор. рос. *как свинья* 'пьяный, пить (спиртное), напиваться – чрезмерно. Нализаться, нахлестаться, натрескаться, надраться' [196, с. 580]. В українському соціумі пияцтво також асоціюється із цією твариною: укр. *впивсь як свиня* [210, с. 132], укр. *напився як свиня* [210, с. 132], укр. *п'яний як свиня* [210, с. 132], пор. також укр. *у свинячий писк* [203, с. 241]. Зі свійською твариною – собакою порівнюється особа в сильному стані сп'яніння в українському діалектному фразеологізмі *як тютюка* (діал. – собака) 'дуже п'яний', 'дуже бідний' [203, с. 311]. У ролі ОК виступає також зоосемізм – дика тварина мавпа англ. *drunk as an ape* (букв. п'яний як мавпа) [221, с. 58], пор нім. *einen Affen (sitzen) haben* (букв. мати мавпу на собі) [189, т. 1, с. 24]. Тільки в англійській мові зафіксовані наступні ФО: *drunk as a rat* (п'яний як щур) [221, с. 251], *drunk as a mouse* (п'яний як миша) [221, с. 251] та *drunk as a skunk* (букв. п'яний як скунс) [193]. У виникненні останнього зоофразеологізму відіграло явище рими або римічної співзвучності – асонанс – *drunk* ↔ *skunk*. Поряд із семою 'дуже п'яний' в українському зоофразеологізмі [*як*] *їжак у тумані* реалізується диференційна сема 'нічого не розуміти' [203, с. 145].

У берлінських **іхтіофразеологізмах** ФО *er ist besoffen wie ein Stint* (букв. він п'яний як **корюха**) [216, с. 1559] та *er ist stintmäßig besoffen* (букв. він п'яний як корюха) [216, с. 1559] зі значенням 'перебувати в сильному стані сп'яніння та не розуміти, що робити/не керувати своїми діями' компоненти *wie ein Stint* та *stintmäßig*, в яких *der Stint* – маленька біленька рибка корюха, яка вважалася їжею бідних, посилюють прояв інтенсивності ознаки та мають значення 'дуже'. Цікавим є факт, що образний конкретизатор *der Hering* (**оселедець**) іхтіофразеологізму *betrunken / besoffen wie Hering*

(букв. п'яний/п'яний як оселедець) [216, с. 1640] тлумачиться у словнику Duden як *'Fisch mit grünlich blauem Rücken und silberglänzenden, leicht gewölbten Körperseiten, der als Speisefisch verwendet wird'*, тобто ця риба має зеленувато-голубу спинку [212]. На відміну від компонентів-гіпонімів *der Stint* та *der Hering* у німецькій мові, в англійській зустрічаємо компонент-гіперонім *a fish: (as) drunk as a fish* (букв. п'яний як **риба**) [181, с. 294].

Кожен символ-гіперонім тією чи іншою мірою передає символам-гіпонімам основне спільне символічне значення, яке пов'язане з архаїчними уявленнями про представника тієї чи іншої сфери міфологічного простору, що спостерігаємо у групі **образних конкретизаторів-орнітонімів**. До групи орнітофразеологізмів належать ФО англійської та німецької мов. Орнітонім-гіперонім *a fowl* англійської ФО *as drunk a fowl* (букв. п'яний як птах) має наступні значення: 'птах; дичина', 'м'ясо свійських птахів', 'недисциплінований моряк' [193], можливо, саме останнє значення мотивувало виникнення цієї ФО. ОК наступних орнітофразеологізмів англійської мови є **дрізд**: *(as) tipsy as a thrush in a vineyard* (букв. п'яний як дрізд у винограднику) [181, с. 294] та **сова**: *(as) drunk as an owl* (букв. п'яний як сова) [181, с. 294], *drunk as a hoot-owl* (п'яний, як сова-крикуха) на відміну від сови-сипухи [221, с. 248], амер. сленг. *(as) drunk as a boiled owl* (букв. п'яний як варена сова) [181, с. 294]. Етимологія орнітофразеологізму німецької мови *betrunken / besoffen wie Reiher* (букв. п'яний/п'яний як **чапля**) [216, с. 1640] є затемненою, але можемо припустити, що, оскільки чапля вигодовує своїх пташенят у своєрідний спосіб: викидає зі шлунка через рот перетравлену їжу і тим їх годує, відбулась асоціація особи у сильному стані сп'яніння, яка після надмірного вживання алкоголю блює, з чаплею, пор. *kotzen wie ein Reiher* (букв. блювати як чапля) [193].

Образно-характеризуючий зворот англійської мови містить у своєму складі образ плазуна, а саме – **тритона**: англ. *drunk as a newt* (букв. п'яний як тритон), його, можливо, мотивували повільні, розслаблені рухи тритона у воді, які асоціювалися з рухами особи у стані сильного сп'яніння [221, с. 236].

У багатьох ФО з основою порівняння *п'яний* вживаються **образні конкретизатори-артефакти**. Більшість з них є номінаціями на позначення предметів військового та повсякденного вжитку: англ. *drunk as a diesel train* (букв. п'яний як **тепловоз**) [221, с. 8], пор. рос. *пьяный как дизель* о сильном опьянении, нім. *betrunken / besoffen wie eine Strandhaubitze / Strandkanone* (букв. п'яний як [берегова] **гармата**) [189, т. 2, с. 226; 216, с. 1556], нім. *besoffen wie eine Kanone* (букв. п'яний як гармата) [216, с. 800], пор. нім. *Kanonenrausch* (букв. гармата+сп'яніння) [216, с. 800], тобто дуже сильне сп'яніння. Цікавим видається, що інтенсивний стан сп'яніння асоціюється в усіх досліджуваних мовах з предметами, заряджаними які, хоча б частково, виготовлені з деревини: у німецькій мові це **мотика**: *j-d ist besoffen wie eine Radehacke* (букв. п'яний як мотика) [189, т. 2, с. 120]; **держак від метли**: *besoffen wie ein Besenstiel* (букв. п'яний як держак від метли) [189, т. 1, с. 93], пор. рос. *пьяный в швабру 'о сильном алкогольном опьянении'* [187, с. 151]; **бочка**, яка до того ж може вмещувати багато рідини: нім. *betrunken wie ein Faß* (букв. п'яний як бочка) [216, с. 1640];

в англійській – **віник**: *drunk as a besom* (букв. п'яний як віник) [221, с. 375]; **щітка**: *drunk as a brush* (букв. п'яний як щітка) [221, с. 375]; **швабра** *drunk as a mop* (букв. п'яний як швабра) [221, с. 376]; **візок**: *(as) drunk as wheelbarrow* (букв. п'яний як візок) [181, с. 294], який, власне кажучи, можна повністю завантажити, (пор. нім. ФО з основою порівняння *geladen*);

в українській – **мітла** та власне деревина: [*п'яний*] як *мітла березова* [202, с. 287], як **дрова** [203, с. 117], пор. рос. *пьян как колода* [187, с. 76]. Велика кількість українських некомпаративних ФО містять компоненти-артефакти, частина яких є номінантами на позначення деревини, предметів побуту, продуктів харчування: *п'яний у хлам* [203, с. 321], [201, с. 355], *п'яний у мурмус* [203, с. 214] *п'яний у стельку* [201, с. 310], мол. *в сосиску (п'яний)* [201, с. 307], *дрова готові* [202, с. 305] (метафора ґрунтується на тому, що дуже п'яна людина обмежена в рухах і тим самим нагадує дрова) [203, с. 117], пор. рос. *в доску* [207, с. 145], (*пьяный*) *в доску* [187, с. 51], *пьяный в рубероид* [187, с.122], рос. *кусок мокрого дерева* [187, с. 79], *пьяный в дупло* [187, с. 54],

пьяный в сапог о сильном алкогольном опьянении (сапожника) [187, с. 124], *пьян (пьяный) в стельку* [187, с. 130], *пьяный в ступу* [187, с. 131], *пьяный в трубу* о сильном алкогольном опьянении (водопроводчика) [187, с. 136], *в стекло* [187, с. 130], *пьяный в ствол* о сильном алкогольном опьянении (пожарного) [187, с. 130].

Деякі предмети при використанні змащуються або просочуються рідиною, і це мотивувало появу наступних ФО з ОК: **квач**: укр. *п'яний як (мов, ніби і т. ін.) квач* [199, с. 290; 205], укр. *квач-квачем (квачом)* [203, с. 150], пор. також англ. *oiled as a diesel train* (букв. проолієний як тепловоз) [221, с. 8]; **дірка в бочці**: англ. *drunk as a bunghole* (букв. п'яний як дірка в бочці) [221, с. 447]. Компонент **чіп** також символізує пияцтво: *п'яний як чіп* [199, с. 765; 205; 206, с. 949], *п'яний як чопок* [199, с. 765; 205], *drunk as a top* (букв. п'яний як корок) [221, с. 478], пор. біл. *набраца як чоп 'з'есць і выпіць многа, звыш меры'*. В англійській мові цьому компонентові приписується атрибут життєрадісний: англ. *like a cork* 'життєрадісний' [193].

Образні конкретизатори на позначення рідких речовин, рідини знаходимо у двох досліджуваних мовах: **грязь** в українській та англійській мовах – укр. *як грязь* [203, с. 102], англ. *(as) drunk as tuck* (букв. п'яний як гній, бруд) [181, с. 294], пор. рос. *пьяный как грязь* [187, с. 48]; **помії**: англ. *drunk as pickings* (букв. п'яний як помії) [221, с. 354], *drunk as cloy* (букв. п'яний як нудота), де ОК *clou* - 'приступ нудоти, морської хвороби' [221, с. 306]; **оцет - як уксус** [203, с. 311]; **велика кількість води**, а саме номінація Балтійське море: англ. *drunk as the Baltic* [221, с. 71] в англійській мові та **злива** в українській: *п'яний як (мов, ніби і т. ін.) хлющ (хлюща)* [199, с. 746; 205], пор. зневажл. *п'яний в дригг* [199, с. 219].

Образні конкретизатори на позначення природних явищ знаходимо у компаративних ФО трьох досліджуваних мов: ОК **ніч** вживається у цьому СР в УФО *п'яний як (осіння) ніч* [199, с. 436; 205; 206, с. 552; 208, с. 276], пор. нім. *blau wie die Nacht* [215, с. 559]; ОК **пожежа** у ФО англійської мови *drunk as fire* (букв. п'яний як пожежа) 'божевільний від алкоголю' [221, с. 365]; **сажа**: *drunk as soot* (букв. п'яний як сажа) [221, с. 368]. За

припущенням О. Левченко, оскільки компонент *дим* у фразеології є символом чогось незрозумілого та спрацьовує метафора ЗНАТИ - ЦЕ БАЧИТИ [57, с.176], то, можливо, саме тому в українській мові виникла ФО *п'яний як дим* [199, с. 199; 205], *п'яний в дим* [199, с. 199; 205], пор. рос. *в дым* [207, с. 145], *напиваться/напиться до синего дыму* 'очень сильно напиваться', 'пить', 'быть пьяницей' [187, с. 55], *пьян в дым (в дымину)* 'пьян чрезвычайно сильно, до полного бесчувствия и оупения' [187, с. 55], *нажираться/нажраться в дымину* 'напиваться до состояния полного опьянения' [187, с. 55], див. укр. присл. *ех, той Саврадим, п'яний як дим* [206, т. 1, с. 238]. М.І. Толстой, досліджуючи давню формулу *пьян как мать-земля*, рештки якої зберігаються ще й досі у білоруському та сербському фольклорі у синонімічних ФО *пьян как мать* та *пьян как земля*, зазначає, що вона є віддзеркаленням давнього міфу, у якому богиня *Мати-земля* напивається вологою, яка падає з небес, стає п'яною і набуває здатності родити [35].

Номінація фізичного стану - найвищого ступеня кайфу після куріння драпу *драбадан* мотивувала виникнення українського фразеологічного звороту мол. жрм. *п'яний в драбадан*, [201, с. 127].

Компоненти німецької мови *voll* та англійської *full* 'наповнений' вживаються як **основа порівняння** у численних фразеологізмах цих мов. В ролі **образних конкретизаторів** виступають назви істоти, соматизми, зоосемізми, орнітоніми, артефакти. **Основа порівняння** нім. *voll*, нн. *vull* ← свн. *vol ← дн. *fol є давньою формою дієприкметника II зі значенням '*in einem solchen Zustand, dass nichts, niemand mehr od. kaum noch etw., jmd. hineingeht, -passt, darin, darauf Platz hat; ganz gefüllt, bedeckt, besetzt*' [212]. ФО з цим компонентом тлумачаться у словнику „Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten“ Лутца Рьоріха як 'betrunken' (букв. п'яний), але, оскільки значення компоненту *voll* в тлумачних словниках німецької мови трактується як 'völlig betrunken' (букв. повністю п'яний) [185, с. 1096; 212], ми відносимо ФО *voll sein* та її деривати до цієї ФТГ.

Кількість **образних конкретизаторів-назв істот** обмежена НФО: *voll wie tausend Mann* (букв. бути наповненим, як **тисяча чоловіків**) [216, с. 574;

216, с. 995], *voll wie Iwan / ein Russe* (букв. наповнений як Іван / росіянин) [215, с. 377].

Згідно з наступними некомпаративними ФО з **соматичним компонентом**, алкоголем можна бути наповненим: **по вуха**: ФО *jem. ist voll über beide Ohren* (букв. бути наповненим по обидва вуха), *аж буряки у вуха лізуть у кого*, де *буряки* є метафорою на позначення бурякової горілки [203, с. 50], пор. рос. *три бурачка* [187, с. 28] 'самогон из сахарной свеклы'; *jem. läuft die Suppe aus den Ohren wieder heraus* (Münsterland) (букв. в когось витікає суп з вух) [216, с. 1643], в якій суп виступає метафорою на позначення алкогольних напоїв; можна також бути наповненим по зябри: *full to the gills* (букв. наповнений по зябри) [218, с. 367]; залитим по вуха чи по зябри: *sloshed to the ear* (букв. залитий по вуха) [218, с. 345], *juiced up / juiced to the gills* (букв. залитий по зябри) [181, с. 359] чи затушкованим по вуха чи по зябри: *stewed to the ears* (букв. затушкований по вуха) [218, с. 367; 181, с. 359], *stewed to the gills* (букв. затушкований по зябри) [218, с. 367; 181, с. 359]. У наведених АФО стрижневий компонент *gills* має декілька значень, серед яких 'зябри', 'друге підборіддя', пор. рос. *заливать/ залить (позаливать/ позалить, наливать/налить) глаза / баки / бельмы / фары / шары*) [187, с. 62].

Компонент *die Drossel* ФО *voll wie eine Drossel* (букв. наповнений як дрізд) належить до групи **образних конкретизаторів-орнітонімів** та, на перший погляд, пов'язаний з життям тваринного світу. Але компонент *die Drossel* окрім значення 'дрізд', 'вільха', має ще третє - 'горлянка, трахея дичини', яке вживалося в мовленні мисливців та вийшло за межі мисливської сфери й закріпилося в узусі, тобто є **компонентом-орнітопартономом**, пор. фр. *ivre comme une grive*. Німецькій **орнітофразеологізм** *voll wie eine Eule* (букв. наповнений як сова) [216, с. 406] теж не пов'язаний із життям тваринного світу. За одним із припущень, у даній ФО відбулася асоціація поняття *die Eule* 'сова' з поняттям діал. *Eule* 'кам'яна кружка', в значенні якого наявні периферійні семи 'вживання алкоголю', 'стан сп'яніння' [67, с. 51]. За іншим припущенням, мотивацією виникнення ФО міг бути інший фразеологізм - *eine Eule fangen* (букв. спіймати сову) [212], що був у вжитку моряків та означав

'спіймати вітер небажаного напрямку при неуважному керуванні кораблем', пор. англ. *a sheet in the wind/wind's eye* 'перебувати у стані сильного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' [181, с. 856; 180, с. 950]. Випивати великий об'єм рідини та наповнюватися нею властиво свійським тваринам: у загальнонімецькому виразі *voll wie ein Schwein / eine Sau* (букв. наповнений як свиня) [216, с. 1443] ця властивість закріплюється за зоонімом *свиня* [216, с. 1683], у південногессенському діалекті за зоонімом *корова*: *wie e Kuh* (букв. бути наповненим як корова) [216, с. 1642]. Кельнський вираз закріплює цю здатність за амфібіонімом *жабою*: *hä ass esu voll wen Kräf (Kröte)* (букв. він наповнений як жаба) [216, с. 1683], а на всій території Німеччини, як і в англomовному середовищі, була помічена властивість кліща збільшувати у декілька разів об'єм свого тіла при споживанні крові, це спостереження лягло в основу німецького та англійського ентомофразеологізмів: нім. *so voll wie eine eine Zecke* (букв. бути наповненим як кліщ) [216, с. 1683], англ. *as full as a tick* [179].

До групи **образних конкретизаторів-артефактів основи порівняння 'наповнений'** відноситься велика кількість ФО, частина яких бере початок у військовій справі. Компонент НФО *voll wie eine Granate sein* (букв. бути наповненим як граната), *granatenvoll sein* (букв. бути граната+наповнений) [216, с. 574] *die Granate* є запозиченням XVI ст. з італійської, де **granata*, означало 'плід граната'. Згодом, з розвитком військової справи, слово набуло значення 'граната', пізніше - 'снаряд', 'міна (мінометна)' шляхом метафоричного перенесення через подібність форми та змісту із плодом гранату (військова граната так само щільно заповнена вибухівкою, як і плід гранату кісточками). Гранату в ті часи, а одиниця зафіксована в XIX ст., потрібно було власноручно наповнювати вибухівкою та регулювати її об'єм, тому особа у стані інтенсивного сп'яніння, тобто повністю наповнена алкоголем, асоціювалася з гранатою, зарядженою вибухівкою. Пізніше це підкріпилося розширенням семантики іменника *der Sprengstoff* 'вибухівка' → *der Alkohol* 'вибухова рідина' [67, с. 143]. Аналогічно відбувався процес метафоризації НФО *(so) voll wie eine (Strand)kanone / (Strand)haubitze sein*

(букв. бути наповненим як (берегова) гармата) /(берегова) гаубиця) [216, с. 675; 216, с. 574; 216, с. 1683; 189, т. 1, с. 367], нім діал. *er is so voll wiee Kanoune* (букв. він наповнений як гармата) [216, с. 1642], *strandkanonenvoll* (букв. наповнений як берегова гармата) [216, с. 1556], *er is kanonevoll* (букв. він наповнений як гармата) [216, с. 1642], пор. нідерл. *zoo vol als een kanon* та *kanon zijn* [216, с. 1683]. Образний конкретизатор однієї із цих ФО *die Kanone* походить від італ. **cannone* 'ствол (гармати)' ← лат. **canna* 'гармата з коротким стволом', у якої можна регулювати кількість/об'єм заряду. Можливе також походження від другого значення цього слова італ. студ. *cannone* 'stiefelette' - ' (елегантні) жіночі або чоловічі полуботки на шнурівці, а з XVII ст. *kanonen, stiefelkanone* 'вид лляних панчох, які вдягались з чоботами'.

Образний конкретизатор *die Haubitze* (гаубиця) запозичене із чеської мови у першій половині XV ст. під час повстання гуситів. Чеське **houfnice* означало 'дерев'яна катапульта' [172, с. 119]. Під час виникнення ФО гаубиця заряджалася гранатами або картечю та об'єм заряду можна було регулювати. Наповнена алкоголем людина асоціюється з зарядженою гарматою (гаубицею) [172, с. 119], пор. *kanonenhagelvoll sein* (букв. бути наповненим градом гармат) [216, с. 675], *sternhagelvoll* (букв. бути наповненим градом зірок) [212], *knarenvoll sein/ knarenvull sein* (букв. бути наповненим як 1. тріскачка, 2. кулемет) [216, с. 1640]. З розвитком військової техніки відбулася зміна образної основи та виникла ФО *voll wie eine Rakete sein* (букв. бути наповненим як ракета), що надало всьому виразу більшої експресії. Незважаючи на виникнення нових фразеологізмів, ФО з архаїчними ОК *die (Strand)haubitze, die (Strand)kanone* є найуживанішими в даній серії.

У НФО *voll wie eine Spritze* (букв. наповнений як шприц) [189, т. 2, с. : 209] відбувся метонімічний перенос – *die Feuerlöschspritze* (пожежний насос) → *die Spritze* [67, с. 143], пор. фр. *plein comme une outre* (букв. бути наповненим, як шланг, рукав, кишка) [216, с. 574], рос. *пьяный в шланг* [187, с. 152], *шланг ходячий* 'о сильно пьяном' [187, с. 152]. Метафоричний перенос відбувся у НФО *er ist voll wie ein Sack* (букв. він наповнений як мішок) [216, с. 1683; 216, с. 1270; 189, т. 2, с. 148], адже мішок може бути “по зав'язку”

повним, людина “по зав’язку” п’яна, пор. рейн. *hange wie ne Sack* (букв. висіти як мішок) [216, с. 1270], нім. діал. *he hängt ennen an den Arm wie ennen Sack* (букв. він висить у одного на руці як мішок) [216, с. 1270], пор. франц. *bourre* 'битком набитий' [216, с. 1683], *Il est plein comme une outre* [216, с. 1270] (букв. наповненим бути як шланг, рукав, кишка) [216, с. 1683] чи *plein comme une lanterne* (букв. наповненим бути як ліхтар) [216, с. 1683].

Подвійне мотивування можливе у УФО *набратися під зав'язку*: 1) асоціація з наповненим "під зав'язку" мішком і 2) асоціація з наповненим животом, на якому сорочка стягувалася під шиєю зав'язкою (замість гудзика). [203, с. 133].

Метафоричний перенос відбувся в УФО: *набратися до свистка* (свисток→рот) [203, с. 280], *набратися до ручки* [203, с. 274], *напитися, набратися до самісіньких риз* [199, с. 598; 205] з диференційною семою 'до неприємності'. У багатьох НФО на позначення споживання алкоголю та стану сп’яніння неодноразово вживається артефакт *der Eimer*, який виступав раніше мірою ємності, об’єму: *so voll wie ein Eimer* (букв. такий наповнений, як **відро**). У Сілезії (історична область на території Польщі [188, с. 749]) про гірких п’яниць говорять: *er hat seine achtzig Eimer weg* (букв. він випив свої вісімдесят відер) [216, с. 365]. Наповненим може бути нічний горщик: південногессенська ФО *so voll wie en Nachtstuhl* (букв. бути наповненим як **нічний горщик**); **каструля**: *voll wie en Krobbe*; або будь-що, наповнене до країв: *voll (bis oben) sein* [189, т. 2, с. 291]; **до мітки**: *bis obenhin / bis zum Eichstrich voll sein* (букв. до країв / до мітки бути наповненим) 'бути дуже ситим чи п’яним' [216, с. 1683]; **до країв, по вінця**: нім. *er ist randvoll* [212], пор. англ. *full as the Baltic* (букв. бути наповненим як **Балтійське море**) [221, с. 71]. Здатність поглинати великий об’єм вологи мотивувала виникнення ФО нім. *voll wie ein Schwamm sein* (букв. бути наповненим як **губка**) [216, с. 1683], пор. рос. *в мочалку 'о сильном опьянении'* [187, с. 87], *пьян как грецкая губка* [187, с. 48]. Компонент композиту *proppenvoll* НФО *der Propfen* [216, с. 1640] є синонімом загальнонімецької лексеми *Pfropfen* 'корок, чіп': *proppenvoll sein, proppenvull sein* (букв. бути наповненим як чіп). Некомпаративні ФО української мови також містять **сему наповненості**:

нарепкався як свиня браги 'надмірно наївся або напився' [210, с. 25, 132], набратися (напитися) до порослячого виду /визгу [203, с. 59].

На зв'язок наповненості людини алкоголем з відсутністю здорового глузду вказує ФО німецької мови *toll und voll sein* (букв. бути божевільним та наповненим) [216, с. 1630; 216, с. 1683; 189, т. 2, с. 251]. Первісною була форма *voll und toll sein*, але вже Лютер писав в „An den christlichen Adel deutscher Nation“: „*So wurdenn sie zu Rom mercken, das, die deutschen nit alletzeit tol und vol sein*“. У „Ambraser Liederbuch“ зустрічаємо інший компонент – *taub* 'глухий': „*und solt ich werden taub und toll*“ з таким же значенням. У розмовній мові є певна кількість дериватів ФО *toll und voll*, напр.: *voller Kropf, toller Kopf* (букв. заповнена голова, дурна голова), діал. *en füll Mann, en dull Mann* (букв. заповнений чоловік, дурний чоловік), діал. *n füllen Kiärl is n dullen Kiärl!* (букв. заповнений Карл, дурний Карл). Як інтенсифікатор зі значенням 'повністю' *voll* вперше зафіксовано у творі Л.Тікса „Antonius und Kleopatra“ [216, с. 1683].

До даної групи відносяться ФО німецької мови зі стрижневими компонентами зі значенням кольору *голубий/синій, чорний (blau, schwarz* у німецькій мові) на позначення *п'яний*, які виступають **основою порівняння** фразеологізмів даної групи. У ролі **образних конкретизаторів** виступають **соматизми, фітоніми, орнітоніми, артефакти, назви природних явищ**. Кольоропозначення є однією з мотивуючих ознак при утворенні НФО даної ССМ. **Стрижневі компоненти-колороніми blau та schwarz як основа порівняння** цієї ССМ вживаються тільки у ФО німецької мови.

У декількох ФО **основою порівняння** виступає колоронім *blau* 'синій/голубий', **образним конкретизатором** порівняльної частини є **соматизм**: відомо, що обморожене місце на тілі людини набуває синього кольору, і це виявилось основою для порівняння у ФО з соматичним компонентом нім. *blau wie eine Frostbeule* (букв. синій як обморожене місце) [215, с. 258]; **орнітонім**: орнітофразеологізм нім. *blau wie ein Pfau* (букв. синій як павич) виник на основі рими або римічної співзвучності – асонансу – *blau ↔ Pfau*. [67, с. 67]; **фітоніми**: *blau wie ein Veilchen sein* (букв. бути

синім як фіалка), пор. ФО з композитами *bicksbeernblau sein* (букв. бути чорнично+синім) [216, с. 1641], *kornblumenblau sein* (букв. бути васильково+голубим) [216, с. 1641]. Чорниці, васильки та фіалки належать до синього спектру кольорів (від блакитного до фіолетового), а однією з диференційних сем компоненту *das Veilchen* 'фіалка' є навіть сема 'синець', яка хоч і не має відношення до алкоголю чи пияцтва, але має негативну конотацію: *ein Veilchen am Auge haben* (букв. мати фіалку біля ока /на оці) [216, с. 1669]. Наступні вислови є варіантами цих ФО: нім. *blau wie ein Märzveilchen* (букв. бути синім / голубим як березнева фіалка), ФО *blau wie ein Tausend / zehn Tausend Veilchen sein* (букв. бути синім як тисяча / десять тисяч фіалок) [193], *blau wie ganzes Veilchenbeet sein* (букв. бути синім як ціла фіалкова клумба). В останніх прикладах спостерігається явище вклинення шляхом уведення компонента *ein Tausend / zehn Tausend* (тисяча / десять тисяч) та заміни фітоніму *ein Veilchen* (фіалка) словосполученням *ganzes Veilchenbeet* (ціла фіалкова клумба) для підсилення експресивної потенції звороту, пор. рос. *синий словно фиалка* [187, с. 141], *синий словно клумба 'о состоянии сильного опьянения'* [187, с. 74]. Стан сп'яніння може порівнюватися з зорепадом: нім. *sternhagelblau sein* (букв. бути голубим / синім+градом+зірок) [216, с. 1641], пор. рос. *пьян до звезд из глаз* [187, с. 66]. Досить несподіваним є порівняння інтенсивного стану сп'яніння з **артефактом** *das Eckhaus* (букв. будинок на розі): нім. *blau wie ein Eckhaus sein* (букв. бути синім як дім на розі). Дериватом ФО *blau sein* є фразеологічний зворот *blitzeblau sein* (букв. бути блискуче+синім/голубим) [216, с. 219], компонент якого *blitz-* походить від сн. **blitzen*, **bliczen*←дн. **blecchazzen* 'швидкий або такий, що мерехтить, синій/голубий блиск' [212] та останнім часом вживається для посилення значення прикметників, які набувають **диференційної семи** вищого прояву ознаки, отже 'дуже' [216, с. 219]. Фактично поєднання двох **кольоропозначень** зустрічаємо у ФО *blau wie die Nacht* (букв. синій як ніч) [215, с. 871, 258, 559] Однією із сем **образного конкретизатора** *die Nacht* 'ніч' є сема 'чорний' (пор. *schwarz wie die Nacht* (букв. чорний як ніч), яка, на нашу думку, виконує функцію

інтенсивності значення ФО, пор. укр. *п'яний як (осіння) ніч* – 'сумний, насуплений', 'п'яний' [199, с. 436; 205]. Незважаючи на те, що англійські та українські ФО з компонентом порівняння 'голубий / синій' у даній ССМ відсутні, кольоропозначення 'голубий / синій' бере участь в утворенні ФО інших ФТГ досліджуваної тематики: англ. *burn with a low blue flame* (букв. народжений з низьким блакитним полум'ям) [218, с. 55] 'перебувати у стані інтенсивного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю' та 'бути дуже злим', англ. *to drink till all's blue* (букв. пити, доки все є синім / голубим) [193] 'бачити галюцинації внаслідок вживання алкоголю'. В УФО *синій у каліку* [203, с. 146] сема образного конкретизатора *каліка* 'людина з фізичними або психічними вадами' накладається на відповідну сему основи *синій* 'посинілий від вживання алкоголю' внаслідок чого відбувається підсилювальний ефект.

Нечисленними є ФО зі **стрижневим компонентом-колоронімом** *schwarz* 'чорний' як **основою порівняння**. Тільки у ФО німецької мови зустрічаємо цей колоронім: *schwarz sein* (букв. бути чорним). У південногессенському діалекті шляхом вклинення **образного конкретизатора-артефакта** *die Krobbe* виникає ФО *er is so schwarz wie e Krobbe* (букв. він такий чорний, як залізна каструля / залізний горщик) [216, с. 1641].

До ФО з **основою порівняння** 'завантажений' (*geladen* у німецькій та *loaded* в англійській мові) належать фразеологізми з **образними конкретизаторами-артефактами**, які належать до військової справи: нім. *wie eine (Strand)kanone / (Strand)haubitze geladen sein* (букв. завантажений як (берегова) гармата / (берегова) гаубиця) [189, т. 1, с. 367; 189, т. 1, с. 113] та синонімічні некомпаративні ФО: нім. *j-d hat gehörig / schief / schwer) geladen* (букв. завантажений порядно / криво / тяжко) [189, т. 2, с. 6], англ. *loaded to the guards* [181, с. 619] (букв. завантажений до гвардії), пор. рос. *под [полной] нагрузкой* 'в состоянии достаточно большого опьянения, изрядно выпив' [187, с. 90]. Взагалі асоціація стану сп'яніння з чимось важким, з ношею, вантажем спостерігається в усіх досліджуваних мовах: англ. *to get / to have / to taken one's / a load* (букв. одержати / мати ношу, тяжкість) [181,

с. 380], англ. *to have / to wear a brick in one's hat* (букв. мати /носити цеглину в чийсь шапці) [181, с. 455]. У відомому вже у XVIII ст. німецькому фразеологізмі *sein Kanönchen ist geladen* (букв. його гарматка завантажена) [216, с. 1556] образний конкретизатор *Kanönchen* ← *Kanone* є евфемізмом на позначення соматизму – голови або живота.

До групи ФО з **основою порівняння** *щільний, тугий* (англ. *tight*) зі значенням 'п'яний' належить невелика кількість фразеологізмів, представлена лише англійськими ФО. **Образними конкретизаторами** виступають **зооніми та артефакти**: англ. *as tight as an owl* (букв. тугий як сова) [193], англ. *tight as a newt* (букв. тугий як тритон) [221, с. 236], англ. *tight as a tick* (букв. тугий як кліщ) [193], англ. *tight as a bottle* (букв. щільний як пляшка) [221, с. 447], англ. *(as) tight as a brick* (букв. щільний як цегла) [181, с. 294], *(as) tight as a drum* (букв. тугий як барабан) [181, с. 294], пор. рус. *барабан полный* [187, с. 22] 'о сильно пьяном'.

Деривати ФО німецької мови *dun / duun sein* (ннім. діал.) (див. п 2. помірний) утворюють численну групу фразеологізмів з **образними конкретизаторами-композирами**, напр. НФО *proppeduun sein* (букв. бути набряклим як чіп) [216, с. 1641], пор. укр. *п'яний як чіп* [199, с. 765; 205; 206, т. 2, с. 949], укр. *перечепитися через пробку* 'бути п'яним' [203, с. 256], пор. нім. *am Pfropfen gerochen haben* (букв. корка нанюхатись) [216, с. 1162] 'перебувати у стані помірного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю'. Компонент композиту німецької ФО *knüppelduun sein* пнім. (букв. бути набряклим як дубинка) [216, с. 1641] *der Knüppel* нідерландського, східносередньонім. Походження зі значенням 'Knotenstock, Knorren' (букв. дубинка, сучкуватий наріст) споріднене з *Knopf*; пор. також німецькі діал. *pitskeduun* [216, с. 1641], діал. *sternhagelduun* [216, с. 1641].

Тільки в німецькій мові знаходимо номінацію з **основою порівняння** *fett* 'жирний', 'гладкий, опасистий': діал. *jem. ist fett wie eine Eule* (букв. хтось жирний як сова) [216, с. 1643], яка є дериватом фразеологізму *fett sein* (букв. бути жирним). Незважаючи на те, що німецькі ФО з цим компонентом тлумачаться у словнику „Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten“ Лутца

Рьоріха як 'betrunken' (букв. п'яний), відносимо ФО з **основою порівняння** *fett* до ФТГ 'перебувати у стані інтенсивного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю', оскільки значення компоненту *fett* в тлумачних словниках німецької мови трактується як 'völlig betrunken' (букв. повністю п'яний) [212].

Численними є також деривати німецького фразеологізму *er ist dick* (букв. він товстий) [216, с. 1640]: діал. *himmeldick* [216, с. 1640], діал. *hageldick* [216, с. 1640], діал. *pudeldick* [216, с. 1640], діал. *katzendick* [216, с. 1640], діал. *sternblinddick* [216, с. 1640], які посилюють прояв інтенсивності ознаки.

Тільки в українській мові знаходимо номінацію з **основою порівняння** *кривий*: *кривий як турецька шабля* [203, с. 335], пор. рос. *кривой как есть* [187, с. 78], *на кривой кочерге 'о сильно пьяном'* [187, с. 77].

3.1.3.4.2. До **ССМ2** «**мати/одержувати+[ОК]+[ОВ]**» відноситься невелика група ФО німецької та англійської мов. Дієслівними компонентами виступають дієслова володіння чи приєднання, образними конкретизаторами – **зоонім**: нім. *einen Affen (sitzen) haben* [189, т. 1, с. 24]; **артефакти**: англ. *get / have / tie a bag on* (букв. вдягати / мати / зав'язувати мішок / сумку), нім. *eine Latte fassen* [189, т. 2, с. 11]; номінація на позначення **рідини**: нім. *Öl am Hut haben* (букв. олію на капелюсі мати) [216, с. 1119]; **удару**: нім. *einen Schlag weghaben* (букв. отримати удар) [189, т. 2, с. 164], англ. *to get a jag on / to have a jag on* (букв. одержати / мати укол/ відчуття збудження) [181, с. 373]. Локусом ФО даної групи є предмет одягу – **капелюх** в обох мовах: *Öl am Hut haben* (букв. олію на капелюсі мати) [216, с. 1119], англ. *have / have got / wear a brick in one's hat* [181, с. 455] та **дошка** у німецькій мові: *einen auf der Latte haben* [212].

3.1.3.4.3. За **ССМ3** «**заглядти/перебувати + посуд**» утворюються ФО переважно німецької та української мов. Пляшка та ємності, з яких споживали алкогольні напої – це передусім символ пияцтва у досліджуваних мовах, **стану сп'яніння**, що спричинило появу некомпаративних ФО: нім. *zu*

tief in die Flasche gekuckt haben (букв. занадто глибоко заглянути в пляшку) [216, с. 456], нім. *j-d hat zu tief in die Flasche geguckt / gesehen / geschaut* (букв. хтось занадто глибоко заглянув у пляшку) [189, т. 1, с. 215], нім. *zu tief ins Glas schauen / gucken* (букв. занадто глибоко в чарку заглядати) [189, т. 1, с. 270], пор. укр. *заглядати (зазирати) в чарку (пляшку)* 'випивати, зловживати алкогольними напоями' [206, с. 303], нім. *zu tief in die Kanne gesehen (або geguckt) haben* (букв. занадто глибоко заглянути в кухоль) [189, т. 1, с. 366], нім. *zu tief ins Glas geguckt haben* [216, с. 551] (букв. занадто глибоко подивитись в склянку/чарку), швабск. діал. *der hat au z'tuif ins Gläsle gucket* (букв. він занадто глибоко заглянув у чарку) [216, с. 1642]. Ці числови існували вже біля 1700 року й виникли як переосмислення ФО *zu tief ins Auge blicken*. В основі цієї ФО лежить образ закоханого, який дивиться в очі своїй дівчині, див. також нім. діал. *er hol zu dief ins Dippche geguckt* [216, с. 1642], нім. діал. *der hot zu dief m Gläsje geguckt* [216, с. 1642], *die Nase zu tief ins Glas stecken* (букв. занадто глибоко встромляти носа в чарку) [189, т. 1, с. 270], пор. англ. *head in the glas* (букв. голова в чарці) [216, с. 1643] 'перебувати у стані нейтрального сп'яніння внаслідок вживання алкоголю'. Ніби в полоні пляшки вважається особа, що споживає понад міру алкогольні напої: *Griff zur Flasche* 'понад міру споживати алкоголь', *Gefangensein in einer Flasche* (букв. в полоні пляшки), пор. англ. *bottle baby* (букв. пляшкова дитина) 'алкоголік' [218, с. 46]. Це підтверджує слоган протиалкогольної компанії в Німеччині: „*Hilf dem Jungen aus der Flasche!*“ (букв. допоможи хлопцю [вибратися] з пляшки!) [216, с. 456], пор. рос. *в стакан упасть* 'напитися до бесчувствія' [187, с. 129], *быть на стакане* 'бути в состояннии алкогольного опьянения' [187, с. 129].

З грою в **гральні кості** пов'язана етимологія НФО *elf (zu) werfen* (букв. кидати одинадцять (в кості)) [216, с. 379; 189, т. 1, с. 176], яка позначала спочатку то перемогу, то програш. Згодом значення звузилося та залишилось тільки останнє. У швабському діалекті сучасної німецької мови фразеологізм набув значення 'випивши алкогольних напоїв, перебувати у сильному стані

сп'яніння': нім. діал. *er hat ölfe geworfen* (букв. він кинув одинадцять (у кості)) [216, с. 379].

Номінацію одного з прийомів полювання **на лисицю** за подібністю з деякими ритуалами споживання алкоголю покладено в основу НФО *den Fuchs schleppen* (букв. лиса тягнути) 'вживати алкоголь' [216, с. 481] → *der letzte muß den Fuchs schleppen* (букв. останній мусить тягнути лиса) 'перебувати у стані інтенсивного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю', пор. англ. *he has caught a fox* (букв. він спіймав лиса) 'він перебуває у сильному стані сп'яніння' [216, с. 481].

ФО *jem. den Rest geben* (букв. комусь залишки давати) зі значеннями 'погубити когось', 'психічно виснажити', 'звести в могилу', 'робити повністю п'яним' асоціюється з останнім ударом, яким вбивають тварину, призначену на забій [216, с. 1242], саме вона мотивувала виникнення ФО *seinen Rest weghaben / empfangen* (букв. свої залишки отримувати) [216, с. 1242], пор. нім. ФО *einen Schlag weghaben* (букв. отримати удар) [189, т. 2, с. 164], одним із значень якого є 'нічого не тямити (про п'яного)' [189, т. 2, с. 164].

3.2. Фразеологічне кодування/маркування наслідків, викликаних вживанням алкоголю

Фразеотематична група «Наслідки, викликані вживанням алкоголю» складається з двох фразеосемантичних полів: ФСП1 «хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю» та ФСП2 «втрата майна внаслідок систематичного вживання алкоголю» (Табл. 21).

3.2.1. Розглянемо детальніше **ФСП1 «хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю»**. До цього ФСП відносяться чотири ФСГ, які передають хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю, а саме: **ФСГ1 «блювання», ФСГ2 «алкогольний психоз», ФСГ3**

«алкогольно-абстинентний синдром», ФСГ4 «набуті хвороби внаслідок вживання алкоголю».

3.2.1.1. **ФСГ1 «Блювання»** репрезентована невеликою кількістю фразеологічних одиниць, спільними семами яких виступають семи 'вживання алкоголю', 'мимовільно викидати зі шлунка через рот спожитий продукт харчування' [198, с. 204]. Дану ФСГ складають ФО тільки англійської мови: сленг. *to jerk / to shoot / to whip the cat* (букв. поштовх / постріл в / удар kota батогом) 'блювати (про п'яного)' [181, с. 560], *have a commode – hugging drunk* 'п'яний і такий, що блює' [218, с. 78]. АФО *have a kit-check* виникла у військовому середовищі, її ОК *kit-check* мав первинне значення 'огляд військового підрозділу в казармі з повною перевіркою та інвентаризацією виданого солдатам майна', який за подібністю набув значення 'блювати (зазвичай після випивки)' [221, с. 53]. Пияка, який блює на коліна іншому, у англійському етносоціумі називають *admiral of the narrow seas* (букв. адмірал вузьких морів) [221, с. 89], пор. рос. *переводить продукт* 'много пить, а затем страдать рвотой' [187, с. 115], *вспоминать на коленях маму* 'блевать после пьянки' [187, с. 76], *в ригу пойти / поехать* 'напиться до рвоты' [187, с. 121], *играть / исполнять «риголето»* 'блевать, испытывать рвоту после выпивки' [187, с. 121], *дразнить козла / козлёнка* 'испытывать рвоту после выпивки' [187, с. 75], *песня молодого лося* 'рвота после попойки' [187, с. 82], мол. *кроет как бабочку* 'о рвоте после сильного перепоя' [187, с. 20], *вызываю/ вызывают ихтиандра* 'о рвоте после пьянки' [187, с. 68].

3.2.1.2. До **ФСГ2 «Алкогольний психоз»** відносимо ФО досліджуваних мов, що вказують на алкогольний психоз – стан, при якому в осіб у стані сп'яніння або хворих на алкоголізм виникають патологічні стани, розлади психіки, які супроводжуються галюцинаціями. Такі ФО знаходимо в усіх досліджуваних мовах: фразеологізми *біла гарячка* (*білка, білочка, білуга, білянка* [201, с. 477]) в українській мові, *im Delirium sein* (букв. бути в

гарячковому маренні) [216, с. 311], *Säuferwahn* у німецькій та *barrel fever* (букв. бочкова лихоманка), *a bottleache* (букв. пляшковий біль) [218, с. 18] в англійській. Наш фактичний матеріал показує, що ці галюцинації асоціюються насамперед з **нечистою силою**: укр. *напиватися / допитися до чортків / до зелених чортків* 'до повного сп'яніння' [206, т. 2, с. 956; 199, с. 771; 205], *аж чорти вздріваються* 'напитися', 'бачити те, чого насправді немає' [203, с. 331], пор. рос. *до чертиков* [207, с. 174], *допиться до чёртиков* [187, с. 148], *черти в глазах кажутся* [187, с. 148], нім. *grüne Männchen sehen* (букв. бачити зелених чоловічків) [216, с. 590], англ. *to see the blue devils* (букв. бачити блакитних дияволів); з **тваринами з непритаманним їм кольором**, тобто такими, яких в природі не існує: англ. *to be seeing pink elephants* (букв. бачити рожевих слонів) [218, с. 327], пор. рос. *до розовых слонов* 'о состоянии крайнего опьянения' [187, с. 127], англ. *to be seeing pink spiders* (букв. бачити рожевих павуків) [218, с. 327], нім. *weiße Mäuse sehen* (букв. бачити білих мишей) [216, с. 995]. Останній фразеологізм виник на основі поширеного в німецькому етносоціумі уявленні, що білих мишей в природі не існує, тому, якщо ви таких бачите, то знаходитесь в стані сильного сп'яніння і бачите галюцинації [216, с. 995]. *Змій* символізує пияцтво не тільки в українській та російській мовах [206, т. 1, с. 339]: *допитися, упитися до зеленого / до блакитного змیا* [199, с. 268], *до зеленого змیا* [207, с. 174], пор. англ. *to see snakes* (букв. бачити змій) [193], *to be seeing snakes* (букв. бачити змій) [218, с. 327], *to have snakes in one's boots* (букв. мати змій в чийхось черевиках) [181, с. 478].

Цікавим є той факт, що у німецькій фразеологічній системі стан галюцинацій пов'язується з колоронімами *зелений* та *білий*, в українській з колоронімами *зелений*, *блакитний*, *білий* та в англійській фразеологічній системі – *рожевим* та *голубим*: *drink till all's blue* 'допиться до белой горячки, до "зелёного змیا"' [193], [181, с. 290]. У деяких ФО стан сп'яніння пов'язується з **ентомомами**: укр. *напитися до білих мух* [203, с. 215], *джмелики літають у кого* [203, с. 108], пор. рос. *блех на стенке ловить* 'испытывать приступ белой горячки' [187, с. 24],

Як зазначалося, в українській фразеологічній картині світу алкогольні галюцинації асоціюються із зоонімом *білка*, *білочка жарг.* ← *білий* ← *біла гарячка* [203, с. 40]. Початок білої гарячки передають УФО жарг. *білочка напала / стрибає / наскочила на кого* [203, с. 41], жарг. *білка на плече скочила кому / в кого* [203, с. 40,41], жарг. *білочка на плечі сидить у кого* [203, с. 41], жарг. *білочка в очах стрибає в кого'у кого-н. почалася біла гарячка'* [203, с. 40]. Дещо відмінне значення мають наступні фразеологізми-синоніми: жарг. мол. *білочка б'є /накриває кого* [201, с. 26], жарг. *білочку спіймати / уловити* [203, с. 41; 201, с. 26], жарг. *білка в гості завітала до кого*, жарг. *білочка /білка б'є /накриває кого 'хто-н. допився до білої гарячки'* [203, с. 40], жарг. *білка напала на кого 'кого-н. переслідують галюцинації'* [203, с. 40].

ФО із зоонімом *білка* можуть передавати й інші стани, напр. *білки голову гризуть кому 'хто-н. здурів'* [203, с. 40], *білки прибігли до кого 'хто-н. перебуває в поганому настрої'* [203, с. 40], *білку ганяти 'бути дурнуватим'* [203, с. 40], *зняти білочку з лівого плеча 'перестати брехати'* [203, с. 41], але всі вони мають негативну конотацію. Особа у стані алкогольного психозу може перебувати як у **стані істерики**, так і **істеричного сміху**: амер. сленг. *to have a crying jag* (букв. мати галасливе відчуття збудження (сп'яніння) 'мати п'яну істерику' [181, с. 249], амер. сленг. *to have a laughing jag* (букв. мати веселе відчуття збудження (сп'яніння)) 'впасти в (п'яний) істеричний сміх' [181, с. 588].

3.2.1.3. Фразеосемантична група 3 «Алкогільно-абстинентний синдром» є найбільш розгалуженою і кількісно найбільшою у ФСП «Хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю». Вона презентована п'ятьма синонімічними рядами, які мають **архісему** 'погане самопочуття, нездужання після пияцтва' та різняться **диференційними семами**: СР1 «похмілля», СР2 «похмілля при пробудженні», СР3 «головний біль», СР4 «шум у вухах», СР5 «психічний стан», СР6 «спрага після вживання алкоголю».

3.2.1.3.1. Після вживання великої кількості алкоголю або після вживання напоїв низької якості настає алкогольно-абстинентний синдром або похмілля - 'погане самопочуття, нездужання після пияцтва' [198, т. 7, с. 451], що зафіксовано у фразеологічних картинах світу трьох досліджуваних мов та підтверджують й приказки німецької та англійської мови: нім. *Katzenjammer*, *Schädelbrummer*, похмілля - не весілля [189, т. 1, с. 374]. У німецькій мові цей стан номінується перш за все нейтральним, здавалося б, іменником *der Kater* (букв. кіт). Цей компонент ФО трапляється в численних ФО німецької мови: *j-d hat einen Kater* (букв. хтось має kota) [189, т. 1, с. 372], *j-d hat Katzenjammer* (букв. хтось має похмілля) [189, т. 1, с. 374], *seinen Kater spazieren führen* (букв. вигулювати свого kota) [216, с. 816], *einen Kater ausführen* (букв. вигулювати kota) [216, с. 816], *j-m ist katerig* [189, т. 1, с. 372], які походять з жаргону студентів Лейпцига та мають значення 'мати похмілля', 'мати головний біль з похмілля'. За Фрідріхом Клуге, компонент *der Kater* був відомим у Саксонії вже у середині XIX ст. та мав значення не тільки 'кіт', а й '*Katarrh*' - 'нежить, головний біль, погане самопочуття', з лат. *catarrhus* '*Schnupfen*' ← грецьк. *katarrhous*, власне кажучи, '*Herabfluss*'. Згідно з античними уявленнями, причиною хвороби було витікання з мозку мокроти, слизи [212]. У даному випадку спостерігається явище паронимічної атракції, чи народної етимології: *Kater* ← *Katarrh*. Згодом саме значення 'головний біль, погане самопочуття' зумовило появу значення 'головний біль, погане самопочуття внаслідок споживання алкоголю' у студентській спільноті Лейпцига. Цікавим є відомий жарт серед студентів: нім. „*Immer wieder ein (zoolog.) Wunder, wie sich ein Affe über Nacht in einen Kater verwandelt*“ (букв. завжди одне й те саме диво, як за ніч мавпа перетворюється в kota) [216, с. 816]. Не погоджуючись з думкою Ф.Клуге, інше пояснення виникнення фразеологізмів дає Рьоріх. Він вважає, що, оскільки компаративна ФО *besoffen wie ein Kater* була зафіксована між 1780 та 1790 рр., а до того існували ще інші компаративні ФО з компонентом *der Kater*: нім. *verliebt wie ein Kater* (букв. закоханий, як кіт), нім. *geil wie ein Kater* (букв. похитливий, як кіт), це механічно призвело до виникнення ще одного фразеологізму [216, с.

816]. Цікавим є також виникнення композиту *Katzenjammer* (букв. кішка + (голосний) плач, зойк) 'похмілля', який виник на основі поняття 'крики кішки у весільний період' [216, с. 608]. Аналогічне значення 'мати похмілля' має НФО *geschwollene Haare haben* (букв. мати насичене вологою волосся) [216, с. 608]. Номінації на позначення стану похмілля в англійській фразеологічній картині світу мають ширше значення та пов'язані з ємностями, в яких зберігаються алкогольні напої: амер. діал. *barrel fever* (букв. бочкова лихоманка) [218, с. 18] 'сп'яніння', 'похмілля', 'біла гарячка', *a bottleache* (букв. пляшковий біль) 'похмілля', 'біла гарячка' [218, с. 46]. ФО *morning after (the night before)* (букв. ранок після (попередньої ночі)) [218, с. 246] та амер. діал. *touch of the brewer* (букв. дотик пивовара) [218, с. 406] є евфемізмами на позначення стану похмілля. У першій вказується на частину доби, в яку, як правило, починається цей синдром, пор. рос. *болезнь перепил* 'утреннее похмелье' [187, с. 25], *болезнь утренья* 'утреннее похмелье' [187, с. 25], а в другому перекладається провина за цей стан на людину, яка має пряме відношення до виготовлення алкогольних напоїв – пивовара, пор. англ. *the brewer's horse has bitten him* (букв. його вкусив кінь пивовара) 'він алкоголік' [221, с. 447]. В українській мові компонент *бодун* передає 'погане самопочуття після п'ятики: алкогольно-абстинентний синдром, похмілля' [201, с. 61]: ФО жарг. з *будуна* 'з похмілля' [203, с. 49], мол., жрм. з [*важкого, великого*] *бодуна* 'у стані похмілля, алкогольно-абстинентного синдрому' [201, с. 26; 201, с. 61; 201, с. 63], мол. *на підсосі сидіти/бути* 'у стані алкогольного похмілля', 'у скрутному фінансовому становищі', компонент *підсос* має значення 'відсутність засобів для існування', 'життя на подачках', 'надання матеріальної допомоги' [201, с. 259].

3.2.1.3.2. На початок абстинентного синдрому вказують ФО німецької мови з диференційною семою 'похмілля при пробудженні': нім. *mit einem Kater aufwachen* (букв. прокинутись з котом) 'прокинутися з тяжкою головою (з похмілля)' [189, т. 1, с. 372] та нім. *mit einem Brummschädel aufwachen* 'прокинутися з головним болем', 'прокинутися з шумом у вухах (з похмілля)'

[189, т. 1, с. 127], пор. рос. *птичья болезнь-перепел, болезнь перепил, болезнь утренняя* 'утреннее похмелье' [187, с. 25].

3.2.1.3.3. Особа, що знаходиться у стані похмілля, має важку голову: амер. *to be bigheaded* (букв. що має велику голову) 'самовпевнений', 'що має похмілля' [218, с. 28]. На це вказують ФО переважно англійської та німецької мов з **диференційною семою 'головний біль після пиятики'**: амер. *to have a head* (букв. мати голову) [218, с. 172; 181, с. 458], амер. *have a bighead* (букв. мати велику голову) 'головний біль, викликаний надмірним вживанням алкоголю' [218, с. 28], амер. розм. *to have a thick head* (букв. мати товсту голову) [181, с. 458], амер. *to have / have got a big head* (букв. мати велику голову) 'бути самовдоволеним', 'мати головний біль після пиятики' [218, с. 172], нім. *einen dicken / schweren Kopf haben* (мати товсту / важку голову), нім. *j-d hat /bekommt /kriegt einen / den Moralischen* 'у кого-н. голова тріщить з похмілля' [189, т. 2, с. 57], АФО (*jim-)**jams / jimmies* (букв. біла гарячка) 'депресія', 'нервовий стан', 'головний біль після пиятики' [218, с. 202].

3.2.1.3.4. Крім фізичного самопочуття, деякі ФО передають **поганий настрій, психічний стан** у стані похмілля: укр. мол. *бути в штопорі* 'стан важкого похмілля після випитого, яке супроводжується поганим фізичним самопочуттям, гнітючим настроєм, відчуттям безвиході' [201, с. 382], нім. розм. *das graue / heulende / besoffene Elend haben / kriegen* (букв. мати/отримати сіре / п'яне / жалюгідне становище) 'удаватися в розпач', 'нудити світом (часто на похмілля)' [189, т. 176].

3.2.1.3.5. Наступні ФО мають **диференційну сему 'шум у вухах після пиятики'**: нім. *einen Brummschädel kriegen/ haben* 'мати головний біль', 'мати шум у вухах (з похмілля)' [189, т. 1, с. 127], *to have jingle* (букв. мати дзвін) 'мати гудіння в голові від перепою', укр. *слухати чмелів* 'бути очманілим' (*чмелі* - 'очманілість після похмілля') [201, с. 460]. Через поганий фізичний стан особа у стані похмілля не в змозі щось робити, тому за аналогією із

церковними святами, коли не можна працювати, виникла УФО мол. *день святого бодуна / будуна* 'день, коли нічого не робиш через похмілля' [201, с. 61; 201, с. 477], пор. рос. *ловить отходняк* 'отдыхать после пьянки' [187, с. 101].

3.2.1.3.6. **Диференційну сему 'спрага після п'ятики'** мають фразеологізми англійської та української мов: *hot coppers* (букв. гарячі мідні монети) 'горло, що пересохло (з похмілля)' [181, с. 506], *труби горять* 'стан наркотичного голоду', 'перевтома, виснаження, важкий фізичний стан (часто зумовлений похміллям)', 'посилена спрага після алкогольних напоїв' [201, с. 296], *злітна смуга* 'язик після перепою' [201, с. 477], пор. рос. *шланги горят* 'мучает жажда с похмелья' [187, с. 132], *сушняк давит/долбит/ бьёт* 'мучает жажда с похмелья' [187, с. 132], *бьёт сухой* 'состояние после перепоя, когда очень хочется пить' [187, с. 132], *кипят трубы* 'об остром желании выпить' [187, с. 136], *сохнут трубы* 'о сильном желании опохмелиться' [187, с. 136], *шланги горят* 'желание выпить во время похмелья' [187, с. 152], *труба горит* 'физические ощущения, сопровождающие вторичное влечение' [187, с. 136], *трубы горят* у кого 'о сильной жажде при похмельном синдроме' [187, с. 136], *желаемого накала нет* 'о состоянии, когда человек хотел бы выпить' [187, с. 91], *клапана горят (засохли)* 'в состоянии похмелья, алкогольно-абстинентного синдрома' [187, с. 74]. **Диференційну сему 'запах після п'ятики'** містить сучасний вираз німецької мови *eine Fahne haben* (букв. мати прапор) зі значенням 'пахнути на алкоголь', який утворився за аналогією до складного іменника *Rauchfahne* (букв. смуга, шлейф диму) [216, с. 411] та вказує на запах, який мають особи після вживання великої кількості алкоголю, пор. рос. *во рту кака, в глазах бяка* [187, с. 122], *во рту, как в кедах* [187, с. 122], *ночевала в орту конница Буденного* [187, с. 122], *кошка во рту нагадила* [187, с. 122], *кошки во рту накакали* [187, с. 122].

3.2.1.4. Кожна фразеосемантична група ФСП «Хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю» складається з різної кількості

одиниць. ФСГ «Набуті хвороби внаслідок вживання алкоголю» кількісно нечисленна і не містить у своєму складі синонімічні ряди. Ця фразеосемантична група репрезентована лише трьома ФО німецької і англійської мов. Шлох у комедії „Comedia vom stud. Leben“ вже у 1657 р. вживає вираз *sich etw. an den Hals saufen*: „daher er ihm eine Krankheit an den Hals gesoffen“ [216, с. 633]. Англійці вважають, що оскільки заможні люди можуть собі дозволити їсти та пити без обмежень, вони хворіють на особливу хворобу – *rich man's gout* (букв. подагра багатіїв) [180, с. 462], яка викликана об'їданням та пияцтвом. Захворіти міг й п'яниця, коли різко кидав пити: *der Wein zieht Pant* (букв. вино покривається пліснявою) [216, с. 1132]. Компонент *Pant* цієї ФО походить від лат. *pannus* 'ганчірка', 'шар плісняви на вині в не до кінця заповнених винних бочках' (Табл. 24).

3.2.2. До ФСП2 «Втрата майна внаслідок систематичного вживання алкоголю» відносяться три синонімічні ряди: **СР1** 'витрачати майно на алкогольні напої', **СР2** 'витрачати гроші на алкогольні напої', **СР3** 'витрачати нерухоме майно на алкогольні напої', в які входять ФО трьох досліджуваних мов. У всіх ФО спостерігається образ пропивання як пропускання майна крізь горло: *durch die Kehle jagen* (букв. пропустити через горло) [216, с. 830], *to pour / to send down the throat* (букв. наливати/ відсилати в горло) 'прогуляти, пропити (гроші або майно)' [181, с. 771], *пропускати / пропускати крізь горло* 'витрачати гроші, майно на алкогольні напої' [206, т. 2, с. 710]. Наступні ФО вказують на **втрату грошей**: *etw. (sein Geld) durch die Kehle / durch den Kragen / durch den Schlund / durch die Gurgel jagen* (позм.) (букв. пропустити що-н.(гроші) через горло / комір) 'пропити що-н. (гроші, майно тощо)', *er hat sein (ganzes) Geld durch die Gurgel / die Kehle gejagt* (букв. він пропустив (всі) свої гроші через горло) 'він пропив усі свої гроші' [193], ірон. *пустити гроші в діло* 'пропити гроші' [203, с. 101]. У синонімічних ФО німецької мови зустрічаємо ОК-номінації **нерухомого майна** *das Haus* (букв. будинок) та *der Hof* (букв. подвір'я): *er hat Haus und Hof durch die Gurgel gejagt* (букв. він пропустив будинок та подвір'я через горло) [216, с. 680] та

Haus und Hof ist ihm im Wein ertrunken (букв. його будинок та подвір'я потонули у вині) 'пропити майно' [216, с. 680]. На втрату внаслідок пияцтва **абсолютно всього майна** вказується у ФО німецької та української мов: *alles durch die Kehle jagen* (букв. пропустити все через горло) [216, с. 830], *sich arm trinken* (букв. пити до бідності) 'спитися, все пропити', *пропити до [останньої] нитки* 'абсолютно все, до останнього предмета, до найменших дрібниць' [206, т. 2, с. 550].

Фразеологізми зі значенням 'пиячити в борг' зустрічаються тільки у німецькій мові: *an ein Kerbholz trinken*.

3.3. ФТГ «Усунення наслідків вживання алкоголю»

ФТГ «Усунення наслідків вживання алкоголю» складають ФО трьох досліджуваних мов зі значенням 'похмелятися' – 'випивати спиртне повторно, найчастіше на другий день після п'ятики [198, т. 7, с. 451]: *to freshen the nip* (букв. освіжити чарочку) [181, с. 359; 193], нім. розм. *den Katzenjammer vertreiben* [189, т. 1, с. 374], *вмикати опохмелятор* 'похмелятися' [201, с. 477], *умикати/увімкнути опохмелятор* 'починати/почати пити спиртне для зняття алкогольно-абстинентного синдрому' [200, с. 194]; . Цікавою та прозорою є етимологія німецького фразеологізму *Hundshaare auflegen* (букв. накладати собачу шерсть) [216, с. 767]. Він є пов'язаним з народною медициною, адже одним з симпатичних методів лікування укусу скаженого собаки було накладання на рану шерсті того ж самого собаки. Вже Пліній вказує: „*Aliqui... intus ipsius caudae pilos combustos insuere vulnere*“ [216, с. 767]. Застосування саме такого методу пропонується і у збірнику давньогерманських міфів та пісень „Едда“, записаних ісландським ученим та чорнокнижником Семундом Мудрим у другій половині XIII ст. [56, с. 128; 216, с. 767]. Таке лікування було настільки поширеним, що шерсть собаки можна було придбати в аптеках. Сучасного значення ФО *Hundshaare auflegen*

набула внаслідок порівняння наслідків надмірного вживання алкоголю з укусом скаженого собаки, пор. з нідерл. *het haar van den hond op iets leggen* та англ. *take a hair of the dog that bit you* (букв. візьми шерсть собаки, що тебе вкусив) [216, с. 767]. ФО англійської мови *a hair of the dog that bit you* (букв. шерсть собаки, який тебе вкусив) найчастіше вживається тоді, коли особі у стані похмілля для покращення самопочуття рекомендують випити те, від чого вона сп'яніла минулого вечора [221, с. 198]. На прояснення у голові вказує ФО німецької мови розм. *sich (D) einen klaren Kopf trinken* 'похмелятися; випити, щоб у голові ясніше стало' [189, т. 1, с. 399], пор. рос. *промочить трубы* 'опохмелиться' [187, с. 136], *включать опохелятор* 'опохмеляться' [187, с. 99], *пойти на сунчик* 'пойти опохмелиться' [187, с. 131], *скорая помощь ноль пять* 'стакан водки для сняття похмелья' [187, с. 96], *полуденная роса* 'то, що п'ється для сняття похмельного синдрому' [187, с. 122]. На те, що стан сп'яніння минає й людина приходить до нормального стану, вказує фразеологізм англійської мови *appeal from Philip Drunk to Philip Sober* (букв. звернення Філіпа П'яного до Філіпа Тверезого) 'проміжок часу для повернення в нормальний стан', який згодом набув ще одного значення 'чиясь думка є тимчасовою, нав'язною тимчасовими обставинами'. Виникненню ФО слугувала реальна історична подія: коли до Філіпа Македонського звернулася одна жінка від імені свого чоловіка, той був п'яним і вигнав її. «Я буду скаржитися» – сказала вона. «Кому?» – запитав він, впевнений, що вищої за нього влади немає. «Філіпу Тверезому на Філіпа П'яного», – відповіла вона, і через деякий час її звернення було задоволене [221, с. 394].

Висновки до розділу 3

Фразеотематичне поле «Стан сп'яніння людини» в зіставлюваних мовах передається широким діапазоном фразеологічних засобів. Виявлено 3 фразеотематичні групи, 5 фразеосематичних полів, 12 фразеосематичних груп, 22 синонімічних ряди та 15 структурно-семантичних моделей.

Вторинна семантика багатьох полісемантичних фразеологізмів, які створюють периферію на межі кількох полів, має своїм вихідним прототипом **фізичний, емоційний, психічний** та зрідка **соціальний стан людини**. На другому рівні перехресні зв'язки простежуються між ФСП1 «Незначний стан сп'яніння», ФСП2 «Помірний стан сп'яніння» та ФСП3 «Сильний стан сп'яніння», які мають подібне фразеосемантичне наповнення.

ФСП1 «Незначний стан сп'яніння» складається з ФСГ «рух у стані незначного сп'яніння», до якого входять три синонімічні ряди: СР1 «Рухатися прямо», СР2 «Рухатися непрямо», СР3 «Приходити додому у такому стані» та чотирьох структурно-семантичних моделей: ССМ1 «мати/одержувати + ОК», ССМ2 «мати/одержувати + [ОК] + ОВ», ССМ3 «бути + ОК», ССМ4 «бути + [ОК] + ОВ».

ФСГ «рух у стані сп'яніння» входить до кожного з перелічених ФСП: ФСП1 на позначення незначного стану сп'яніння, ФСП2 на позначення помірного стану сп'яніння, ФСП3 на позначення сильного стану сп'яніння, з деякою відмінністю у наповненні. Так, до складу ФСП3 входять СР3 «Плазувати у стані сильного сп'яніння» та СР4 «Неспроможність рухатись». Неоднорідність виявляється в розподілі між мовами: у німецькій мові відсутній СР2 «Рухатися непрямо», в українській мові відсутній СР1 «Рухатися прямо» та в англійській мові СР2 «Рухатися непрямо», СР3 «Приходити додому у такому стані».

ФСП1 «Незначний стан сп'яніння» складають 46 ФО німецької мови, 33 ФО англійської мови та 19 ФО української. Всі чотири ССМ цього поля притаманні трьом досліджуваним мовам. Незначний стан

сп'яніння пов'язується з такими ОК: соматизмами – тільки в українській мові (*очі, замулені очі*); зоосемізмами в німецькій (*вугор, жук*) та українській (*соловей, джміль*) мовах; фітонімом *овес* – у німецькій мові; артефактами у німецькій (*капелюх, ящик*) та в англійській (*парусина, нарощені драбини у воза, шкот*); природними явищами в німецькій (*туман*) та англійській.

ФСП2 «Помірний стан сп'яніння» складають 107 ФО німецької мови, 104 ФО англійської мови та 71 ФО української. До складу ФСП2 належать чотири фразеосемантичні групи: ФСГ1 «сприйняття навколишнього світу» (СР1 «тимчасова втрата здатності зорового сприйняття через сп'яніння» та СР2 «тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття через сп'яніння»), ФСГ2 «мовлення», ФСГ3 «психологічний стан», ФСГ4 «рух у стані помірною сп'яніння» та вісім структурно-семантичних моделей: ССМ1 «мати/отримати + ОК», ССМ2 «мати/отримати + [ОК] + ОВ», ССМ3 «бути + ОК», ССМ4 «бути + локус», ССМ5 «тривале перебування + локус», ССМ6 «локус», ССМ7 «[як] ОК», ССМ8 «дія + ОК [+ ОВ]». З них шість притаманні німецькій мові, сім – англійській мові та чотири – українській.

Помірний стан сп'яніння пов'язується з такими ОК: соматизмами: *горло, волосся, коса, живіт, шлунково-кишковий тракт* у німецькій мові; *голова, очі, вуха, мізинець, лікоть* в англійській; *очі, губи* в українській. Другою за продуктивністю виявляється група артефактів, які виразно диференціюються за особливостями лінгвокультур. Так, наприклад, в німецькій мові домінують назви умістищ, назви одягу, взуття, назви механізмів та деяких продуктів: *чобіт, мішечок для волосся, краватка, куртка, жакет, бочка, чарка, човен, колесо, ліхтар, пробка*. В англійській їм відповідають умістища – *перука, міх, раківниця, цеглина*, в українській – метафора чогось нерухомого – *дрова, солома, асфальт*. Спільними для німецького та українського лінгвопростору є такі номінації: *мавна, пробка, гвинт*; для англійського та українського – *очі*.

ФСПЗ «Сильний стан сп'яніння» складають 111 ФО німецької мови, 90 ФО англійської мови та 155 ФО української. До складу ФСПЗ належать: ФСГ1 «рух у стані сильного сп'яніння», яка складається з чотирьох синонімічних рядів; ФСГ2 «розлади розумової, мовленнєвої діяльності та сприйняття навколишнього світу» яка складається з трьох синонімічних рядів; ФСГ3 «зовнішній вигляд» та три ССМ: ССМ1 «бути п'яним [як]», ССМ2 «мати/одержувати+[ОК]+[локус]», ССМ3 «зазирати/перебувати + посуд». ФСГ1 «рух у стані сильного сп'яніння» складають переважно ФО української мови (54 ФО української мови, 6 – німецької та 7 – англійської).

З трьох виділених структурно-семантичних моделей ССМ1 «бути п'яним [як]» («*betrunken / besoffen wie*» у німецькій мові, «*drunk as*» в англійській та *п'яний як* в українській) представлена найбільшою кількістю ФО (нім.71, англ.64, укр.75), ОК виступають назви істот, назви тварин, артефакти, тощо.

Спільними для трьох досліджуваних мов є колоративні позначення, ідея наповненості і ненаповненості простору. Деякі якісні ознаки – *набряклий, жирний, товстий*, притаманні німецькій мові, де в англійській маємо *тугий*, а також ідею обробки та запаху. Тільки в українській мові маємо ідею кривизни.

Сильний стан сп'яніння пов'язується з такими ОК: *Іван, росіянин, тисяча чоловіків* у німецькій мові; *чоботар, гончар, швейцар, скрипаль, жінка скрипаля, сопілка, волинщик, лудильник, мідник, капелюшний майстер, чесальники, жебрак, лорд, позашлюбний син* та ін. в англійській; *швець, циган* в українській. Другою за продуктивністю виявляється група зоонімів та їх частин: *свиня, мавпа, корова, чапля, жаба, кліщ, сова, павич, корюха, оселедець, трахея дичина* у німецькій мові; *свиня, поросля, свиня Девіда, ессекські свині, мавпа, щур, миша, скунс, тритон, кліщ, птах, сова, сова-крикуха, варена сова, дрізд, риба* в англійській та *свиня, тютюк (собака), їжак* в українській. Третьою за продуктивністю виявляється група артефактів, які виразно

диференціюються за особливостями лінгвокультур. Так, наприклад, в німецькій мові домінують назви умістищ, військового знаряддя: *[берегова] гармата, гаубиця, ракета, граната, мотика, держак від метли, дошка, губка, бочка, мішок, відро, каструля, горщик, пляшка, кружка, чарка, шприц*. В англійській їм відповідають предмети домашнього господарства: *віник, щітка, швабра, корок, візок, мішок, пляшка*, а також *тепловоз*; в українській – *турецька шабля, мітла березова, дрова, квач, чіп, чопок, пляшка, чарка, дірка*. Спільними для всіх лінгвопросторів є ОК *свиня* та *пляшка*; для німецького та англійського лінгвопростору такі номінації: *мавна, сова, кліщ, мішок*; для німецького та українського: *чарка, ніч*; для англійського та українського: *бруд*.

ФТГ2 «наслідки, викликані вживанням алкоголю» складається з ФСП1 «хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю» та ФСП2 «втрата майна внаслідок систематичного вживання алкоголю». На поганий фізичний стан після споживання алкоголю вказують ФО трьох досліджуваних мов, але у кожній лінгвокультурі звертається увага на різні аспекти прояву цього стану: на *алкогольно-абстинентний синдром* в німецькій мові, на *блювання* – в англійській, на *алкогольний психоз* – в українській.

Спільними для трьох досліджуваних мов є колоративні позначення у складі ФО, які наповнюють ФСГ2 «Алкогольний психоз». У німецькій мові це колороніми *білий* та *зелений*, в англійській – *рожевий* та *блакитний/синій*, в українській – *білий, зелений, блакитний/синій*.

Основні положення розділу висвітлено у статтях автора: [82; 85; 87; 88].

ВИСНОВКИ

ФКС будь-якого етносу характеризується як загальнолюдськими, універсальними, так і національно-специфічними рисами. Універсальні властивості зумовлені єдністю світу як об'єкту пізнання та природою самої людини як біологічного виду та соціального індивіду, а національна специфічність – особливостями національної психології, культурно-історичного розвитку народу. ФКС – це специфічна форма та результат членування і категоризації дійсності.

Моделювання фразеотематичних полів, у центрі яких перебуває *homo alkoholikus*, передбачає реконструкцію за словниковими дефініціями, внутрішньою і зовнішньою формою номінативних одиниць, образно-характерологічних й оціночних засобів номінації, зокрема й аналіз внутрішньої семантичної й ономасіологічної структури фразем, їхні лексико-граматичні показники та інші елементи конотативної експресивної зарядженості на позначення мовної особистості, яка споживає алкоголь, в трьох лінгвокультурних континуумах.

Структурно-семантичне моделювання фразеологічного матеріалу уможливорює виокремлення типових моделей, які відображають єдність формальних і змістових ознак ФО: структуру, лексико-граматичні властивості, внутрішню форму, образ, семантику.

Як було продемонстровано, фразеологічна вербалізація обох семантичних континуумів – ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ та СТАН СП'ЯНІННЯ – становить системно організовану та ієрархічну структуру, що містить в собі протиставлення РІД-ВИД, СОРТ, ЧАСТИНА-ЦІЛЕ, а також квантитативні виміри градування алкогольного стану БАГАТО-МАЛО, співвіднесені з категорією інтенсивності й міри.

Загалом проаналізовано 5 ФТГ – 10 ФСП – 22 ФСГ – 29 СР та 30 ССМ.

Виразною антропоцентричною спрямованістю визначаються моделі *trinken wie – drink as – numi як* та *betrunknen wie – drunk as – п'яний як* з істотами, назвами тварин, назвами артефактів та деяких рідин. Ідея

наповненого простору в усіх трьох мовах корелює з позначеннями зоосемізмів, соматизмів, артефактів. Порівняння з компаративним компонентом притаманні всім трьом порівнюваними мовам, при цьому модель *trinken wie* домінує в німецькій лінгвокультурі, спільною для всіх лінгвокультур є метафора чогось важкого, завантаженого, позначення через артефакти, знаряддя, зокрема й військові. Ідея кривизни представлена в українській мові.

Вторинна семантика багатьох полісемантичних фразеологізмів ФТП «Стан сп'яніння людини», які створюють периферію на межі кількох полів, має своїм вихідним прототипом ФІЗИЧНИЙ, ЕМОЦІЙНИЙ, ПСИХІЧНИЙ та зрідка СОЦІАЛЬНИЙ стан людини.

Типологія ОК на позначення стану сп'яніння продемонструвала, що в англійській лінгвокультурі домінують образи професій, зрідка осіб за соціальною ознакою, міфологеми та деякі оніми. Поведінкові стереотипи людини метафорично співвідносяться з поведінкою тварин, виступають семантичною універсалією досить часто з конкретизацією якості предмета чи його кількості. Порівняння з предметами є універсальною рисою для всіх мов, з такими відмінностями: в німецькій – військове знаряддя і зброя, в німецькій та англійській – назви умістищ та посуду.

Реконструкція образної основи демотивованих фразем є необхідною для з'ясування національно-культурних конотацій, відтворення первісного етимону чи образу, пов'язаного зі сферою матеріальної та духовної культури, побуту, професійної належності номінованого об'єкта. Досить часто за допомогою цього прийому можна простежити джерело виникнення одиниці, шляхи її запозичення, що особливо стосується діалектного й жаргонного походження одиниць (студентський, професійний, злочинський), важливе значення має і просторова-часова характеристика фразем в різних ареальних континуумах аналізованих мов.

Джерелами виникнення фразем з алкогольним значенням є історичні події, соціальний та політичний устрій, сфера юриспруденції, економічні реалії, обрядодії родинного циклу, ритуальні договори, зв'язані з семантикою

обміну, форми ритуального етикету при споживанні етикету (початок-кінець гостини) тощо.

ДОДАТОК

Таблица 1

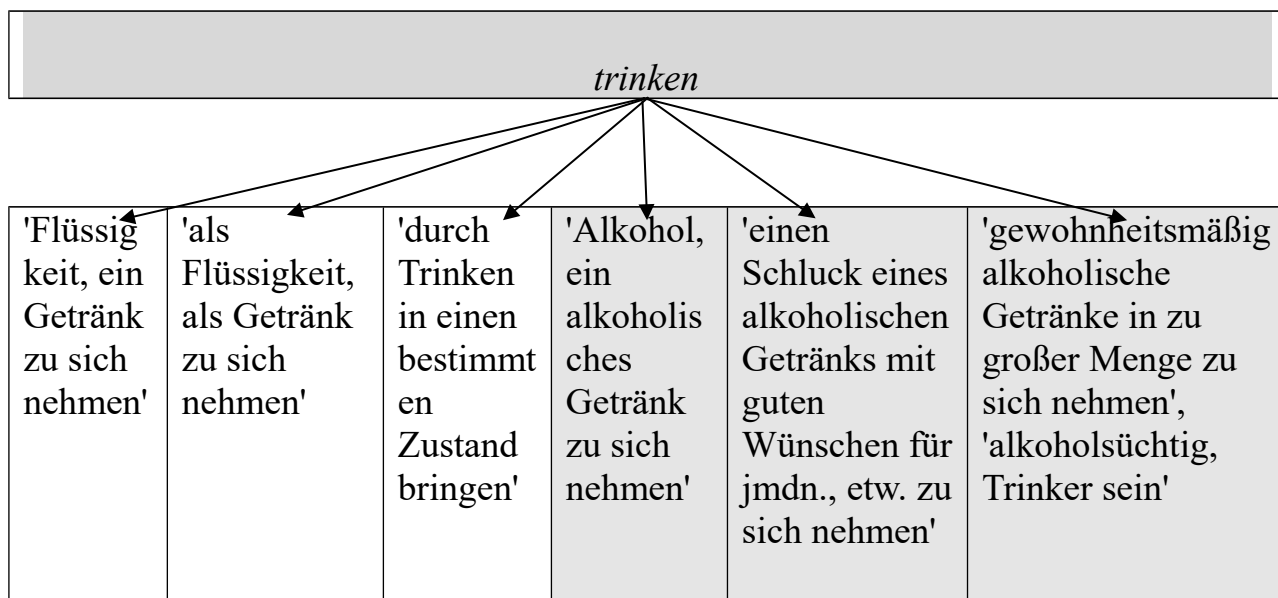
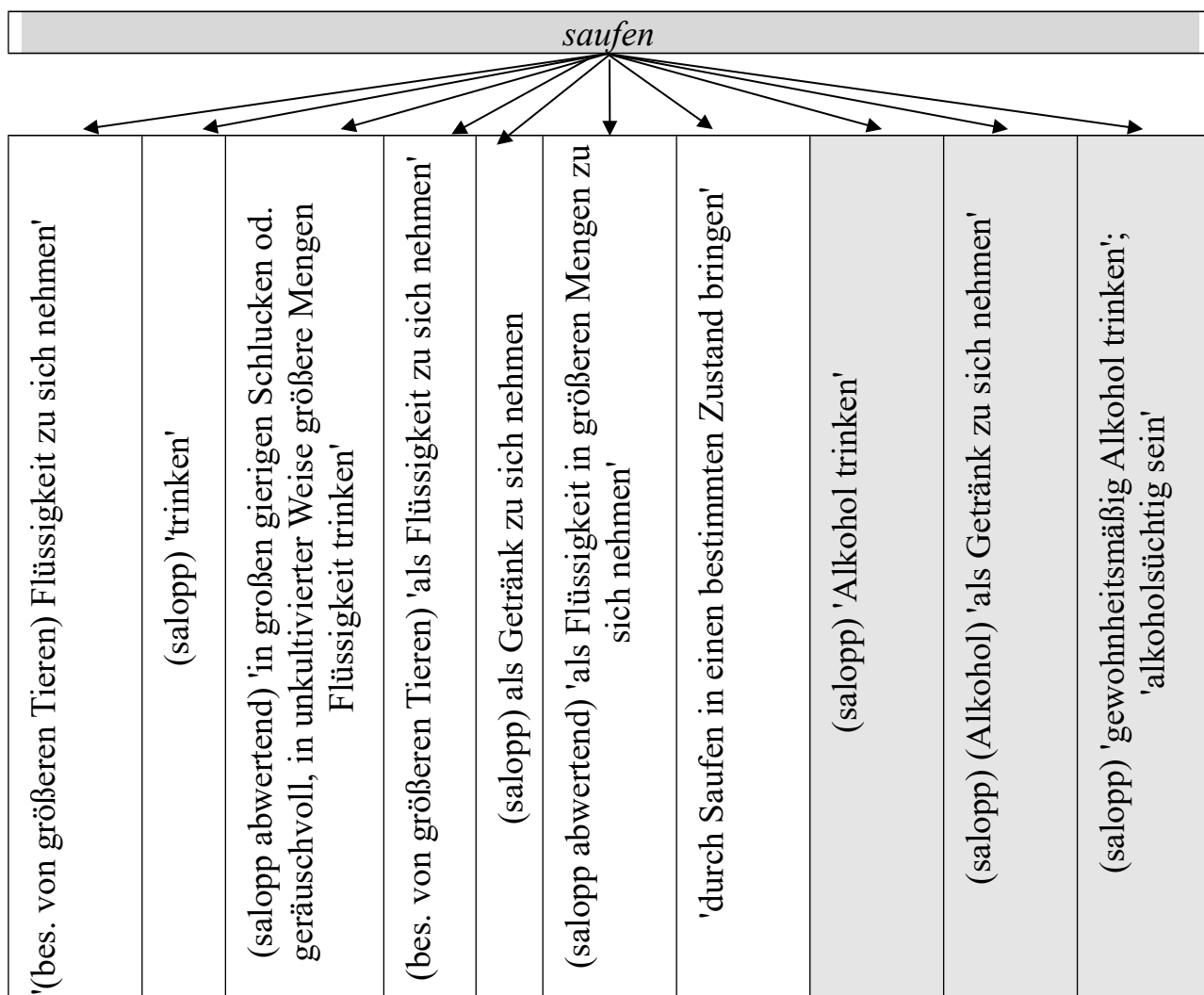

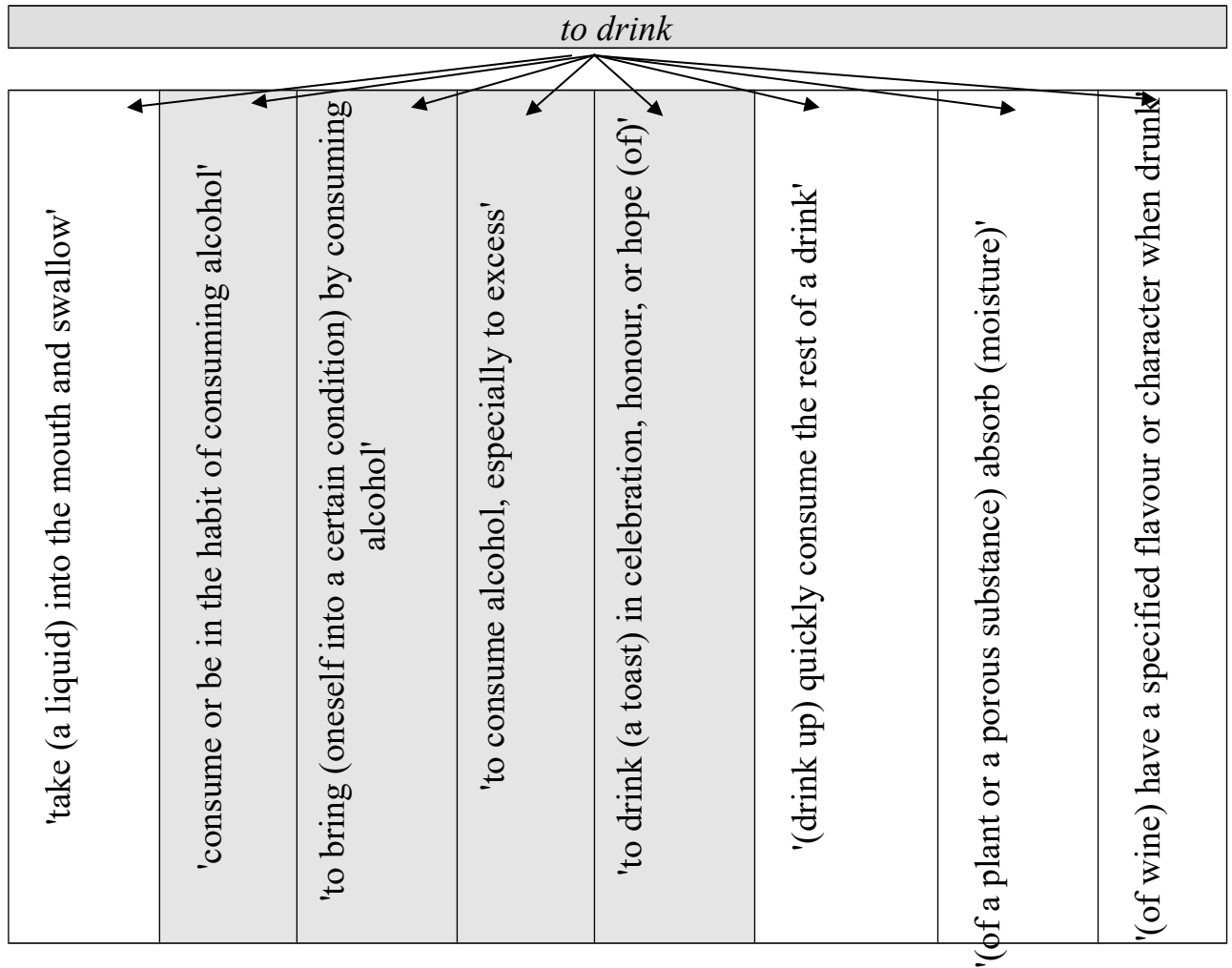
Таблица 2

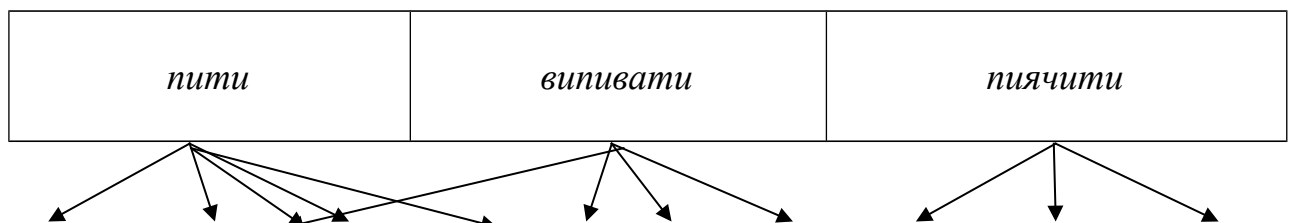

Таблиця 3

Семи лексеми англійської мови *to drink*

Таблиця 4

Суміщені семи лексем української мови *пити, випивати, пиячити*

'ковтати яку-небудь рідину для вгамування спраги'
'проводити час за питтям горілки, вина і т. ін.'
'вживати спиртне'
'бути п'яницею, пиячити'
'убирати, всмоктувати в себе вологу (про рослини, поля і т. ін.)'
'пити яку-небудь рідину без залишку або певну кількість її',
'висмоктувати, витягати з чого-небудь'
'схильність до алкогольних напоїв'
'постійно і надмірно вживати спиртні напої'
'брати участь у гулянці, обіді і т. ін., надмірно вживаючи спиртні напої'
'мати хворобливу пристрасть до алкогольних напоїв'

Таблиця 5

Суміщені семи лексем *trinken, saufen, to drink, пити, випивати, пиячити*

№	семи	нім.		англ.	укр.		
		<i>trinke</i> <i>n</i>	<i>saufen</i>	<i>to</i> <i>drink</i>	<i>пити</i> <i>и</i>	<i>випивати</i> <i>и</i>	<i>пиячити</i> <i>и</i>
1	'алкоголь'	+	+	+	+	-	-
2	'алкогольний напій'	+	+	-	+	+	-
3	'вживання'	+	+	+	+	+	+
4	'гулянка, обід'	-	-	-	-	-	+
5	'залежність'	+	+	+	+	-	-
6	'надмірність'	+	+	+	-	-	+
7	'несистематичність'	+	+	+	+	-	-
8	'пити на чиюсь честь'	-	-	+	-	-	-
9	'порція алкоголю'	+	-	-	-	-	+
10	'пристрасть до алкогольних напоїв'	-	-	-	-	-	+
11	'систематичність'	+	+	+	+	-	+
12	'стан сп'яніння'	-	-	+	-	-	-
13	'схильність'	-	-	-	-	+	-
14	'тост'	+	-	+	-	-	-
15	'час'	-	-	-	+	+	-

Структура ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв»

ФТГ1 «Міра споживання алкогольних напоїв»	ФСП	ФСГ, ФСР, ССМ	н.	а.	у.	
	←	ФСР «Пити загалом» ССМ1 «дія + [ОК]» ССМ2 «дія + [ОК] + локус»	5 6 0 4 5 0			
←	ФСР «Випити взагалі» ССМ1 «дія + [ОК]» ССМ2 «дія + [ОК] + локус»	3 8 8 3 4 7				
ФСП1 квантитативного типу	ФСГ1 «Вживання малої кількості алкоголю» ССМ «дія + ОК»	3 12 15				
	ФСГ2 «Перепустити по чарці» ССМ1 «дія» ССМ2 «дія + ОК» ССМ3 «дія + локус»	9 0 0 8 0 0 15 0 1				
	ФСГ3 «Пити/розпивати/випивати пляшку алкоголю» ССМ «дія + ОК»	4 5 3				
	ФСГ4 «Надмірне та систематичне /несистематичне споживання алкоголю» ССМ1 «пити + як + ОК» ССМ2 «дія + [ОК]» ССМ3 «дія [+ ОК] + локус» ССМ4 «дія + відсутність ОК» ССМ5 «[бути] + локус» ССМ6 «мати + ОК + ОВ»	22 2 0 12 16 21 4 1 27 0 0 3 0 10 0 8 15 0				
	ФСП2 модусного типу	ФСГ1 «Споживання алкоголю наодинці»	0 3 0			
		ФСГ2 «Сумісне споживання алкоголю»	10 6 2			
ФСГ3 «Випивати до дна»		1 1 1				
ФСГ4 «Не пити»		9 1 2				
ФСП3 таксономічного типу	ФСГ1 «Види, сорти і типи алкогольного напою»	9 61 8				
	ФСГ2 «Вживання певного виду алкогольного напою»	9 5 8				

Дієслівний компонент ФСР 1 «пити загалом», ФСР 2 «випити взагалі»

	Дієслівний компонент	нім.	англ.	укр.
ФСР 1 «пити загалом»	сурмити, трубити	<i>blasen schmettern tuten</i>		
	піднімати		<i>to hoist</i>	
	смоктати		<i>to suck</i>	
	змащувати	<i>schmieren</i>		
	промочувати	<i>sich anfeuchten</i>		
	робити отвір		<i>to tap</i>	
	плести		<i>to splice</i>	
	журчати	<i>plätschern</i>		
	заливати		<i>to juice</i>	
	триматися		<i>to keep</i>	
ФСР 2 «випити взагалі»	брати	<i>nehmen</i>		
	отримувати	<i>bekommen</i>		<i>прийняти</i>
	зволожувати		<i>to wet to moisten</i>	
	промочити			<i>промочити / промочувати</i>
	заливати			<i>залити</i>
	прополоскати			<i>прополоскати / прополіскуват и</i>
	лизати			<i>лизнути</i>
	пити			<i>пити випити</i>
	залізати	<i>steigen</i>		
	мчати		<i>to belt</i>	
	згинати			
	роздавлювати			<i>роздавити</i>

ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки»

ФТГ	ФСП	ФСР, ССМ	н.	а.	у.
ФТГ2 «Стереотипи ритуально-етикетної поведінки»	ФСП1 «Споживання алкоголю в обрядках родинного циклу»	ФСГ1 «Вживати алкоголь з приводу весілля»	0	1	29
		ФСГ2 «Вживати алкоголь з приводу поховання»	2 2	0	0
	ФСП2 «Споживання алкоголю в інших соціально- побутових ситуаціях, подіях, звичаях, традиціях»	ФСР «Випивати на прощання, дорогу» ССМ «дія + ОК» ССМ «дія + локус»	3	6	16
	ФСП3 «Частування алкогольними напоями»	ФСР 1 «Частувати алкогольними напоями»	3	2	1
		ФСР 2 «Частувати алкогольними напоями з нагоди народження дитини»	2	3	1
		ФСР 3 «Частувати алкогольними напоями з нагоди завершення якої-небудь справи»	1	0	2
		ФСР 4 «Частувати алкогольними напоями з приводу укладання угоди»	2	1	0

Структура ФСП «Незначний стан сп'яніння»

ФСП	ФСГ	ФСР, ССМ	н.	а.	у.
«Незначний стан сп'яніння»ФСП	«рух у стані незначного сп'яніння»ФСГ	ФСР 1 «Рухатися прямо»	2	1	0
		ФСР 2 «Рухатися непрямо»	0	0	2
		ФСР 3 «Приходити додому у такому стані»	3	0	1
	↑	ССМ1 «мати/одержувати + ОК»	12	2	5
	↑	ССМ2 «мати/одержувати + [ОК] + локус»	22	4	3
	↑	ССМ3 «бути + ОК»	1	6	0
	↑	ССМ4 «бути + [ОК] + локус»	6	20	8

Таблиця 10

Культурні коди образних конкретизаторів ФСП «Незначний стан сп'яніння»

ССМ	ОК	нім.	англ.	укр.
ССМ1 «мати/одержувати + ОК»	соматизми	-	-	+
	зоосемізми	+	-	+
	артефакти	+	+	-
	об'єкти природи, стихійні явища	+	+	-
	абстрактні поняття	+	-	-
ССМ2 «мати/одержувати + [ОК] + локус»	соматизми	-	-	+
	зоосемізми	+	-	+
	артефакти	+	+	-
	об'єкти природи, стихійні явища	+	+	-
	абстрактні поняття	+	-	-
«бути + ОК» ССМ3	соматизми	+	+	+
	рідина	+	-	-
	посуд	+	-	-
	предмет одягу	+	+	-
	об'єкти природи, стихійні явища		+	-
	соматизм	-	+	-
	артефакти	-	+	-

«бути + [ОК] + логус» ССМ4	рідина	+	+	-
	посуд	-	+	+
	зоосемізми	-	-	+
	об'єкти природи, стихійні явища	+	+	-

Образні конкретизатори ФСП «Незначний стан сп'яніння»

КК	нім.	англ.	укр.
соматизми	-	-	очі
	-	-	замулені очі
зоосемізми	вугор	-	соловей
	жук	-	джміль
фітоніми	овес	-	-
артефакти	капелюх	парусина	-
	ящик	нарощені драбини у воза	-
	-	шкот	-
природні явища	туман	краплина	-
фізичний стан стан	сп'яніння (від шум)	-	-
	сп'яніння (від удар, насічка)	-	-
	сп'яніння (від гострий)	-	-
	сп'яніння (від звук води)	-	-

Таблиця 12

Культурні коди образних визначників ФСП «Незначний стан сп'яніння»

ССМ	Культурні коди	нім.	англ.	укр.
ССМ «мати/одержувати + [ОК] + локус»	соматизм	+	+	+
	рідина	+	-	-
	посуд	+	-	-
	предмет одягу	+	+	-
	об'єкти природи, стихійні явища		+	-
«бути + [ОК] + локус» ССМ	соматизм	-	+	-
	артефакт	-	+	-
	рідина	+	+	-
	посуд	-	+	+
	зоосемізм	-	-	+
	об'єкти природи, стихійні явища	+	+	-

Таблиця 13

Образні визначники ФСП «Незначний стан сп'яніння»

Образні визначники		
нім.	англ.	укр.

<p>всередині у голові на вухові у короні під капелюхом у чаєві у риб'ячому жирі на сковорідці у дрімоті</p>	<p>в оці у голові під поясом на нігті в напоєві у пиві у вині у чашці на/під веселою шпилькою на дорозі на шляху океан на вітрові в оці</p>	<p>у голові під джмелем під чаркою під хмільком під мухою</p>
---	---	---

Структура ФСП «Помірний стан сп'яніння»

ФСП	ФСГ	ФСР, ССМ	н.	а.	у.
«Помірний стан сп'яніння» ФСП	ФСГ1 «сприйняття навколишнього світу»	СР1 «тимчасова втрата здатності зорового сприйняття через сп'яніння	6	2	2
		СР2 «тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття через сп'яніння»	6	3	0
	ФСГ2 «мовлення»	-	0	1	2
	ФСГ3 «психологічний стан»	-	5	3	0
	ФСГ4 «рух у стані помірного сп'яніння»	ФСР 1 «рухатися непрямо через наявність важкої ноші»	12	11	0
		ФСР 2 «рухатися непрямо у стані помірного сп'яніння»	9	4	33
		ФСР 3 «рухатися при допомозі підсвідомого самоконтролю»	0	0	3
		ФСР 4 «падати у стані сп'яніння»	0	2	6
	←	ССМ1 «мати/отримати + ОК»	36	7	2
	←	ССМ2 «мати/отримати + [ОК] + локус»	11	8	0
	←	ССМ3 «бути + ОК»	17	6	0
	←	ССМ4 «бути + локус»	1	6	1
	←	ССМ5 «тривале перебування + локус»	2	0	0
	←	ССМ6 «локус»	0	25	7
	←	ССМ7 «[як] ОК»	0	19	7
	←	ССМ8 «дія + ОК [+ локус]»	2	7	8

Образні конкретизатори ФСП «Помірний стан сп'яніння»

	нім.	англ.	укр.
істоти	швед		Марк
соматизми	мозок	голова	очі
	горло	очі	губи
	волосся	вуха	-
	коса	не такі очі	-
	живіт	мізинець	-
	шлунково-кишковий тракт	лікоть	-
	п'яти	-	-
	душа	-	-
зоопартонімізооніми,	мавпа	щурі	мавпа
	-	рило	свиня
	-	-	орел
	-	-	хавло
зоопартонімізооніми, артефакти	чобіт	перука	дрова
	мішечок для волосся	міх	солома
	краватка	раківниця	пробка
	куртка, жакет	цеглина	гвинт
	бочка	солод	асфальт
	чарка	-	бухло
	човен	-	-
	колесо	-	-
	ліхтар	-	-
	пробка	-	-
	гвинт	-	-
олія	-	-	
природні явища	зірка	сонце	зоря
	хвиля		
	штурм		
	дим		
ознаки	голубий/синій	голубий/синій	-
	чорний	рожевий	-
	набряклий	оброблений	-
	наповнений	проолієний	-
	товстий	неготовий	-
	ситий	з поганим запахом	-
	широкий	-	-

	покритий порохом	-	-
--	------------------	---	---

Таблиця 16

Структура ФСП «Сильний стан сп'яніння»

	ФСГ	ФСР, ССМ	н.	а.	у.
«Сильний стан сп'яніння» ФСП	ФСГ1 «рух у стані сильного сп'яніння»	СР1 «рухатися непрямо у стані сильного сп'яніння»	5	4	37
		СР2 «рухатися при допомозі підсвідомого самоконтролю»	0	0	11
		СР3 «плазувати у стані сильного сп'яніння»	1	3	6
		СР4 «неспроможність рухатись»	5	4	1
	ФСГ2 «розлади розумової, мовленнєвої діяльності та сприйняття навколишнього світу»	СР1 «неспроможність нормально, зрозуміло говорити»	0	0	3
		СР2 «тимчасова втрата здатності звичайного сприйняття/відчуття»	5	4	8
		СР3 «тимчасова втрата розумових здібностей»	7	0	4
	ФСГ3 «зовнішній вигляд»	-	0	1	6
	←	ФСР «перебувати далеко/ поза зором»	0	4	0
	←	ССМ1 «бути п'яним [як]»	71	64	75
	←	ССМ2 «мати/одержувати+[ОК]+ [локус]»	4	8	0
	←	ССМ3 «зазирати/перебувати+посуд»	12	1	4

Основа порівняння ССМ1 «п'яний як» / «п'яний» ФСП «Сильний стан сп'яніння»

ОСНОВА ПОРІВНЯННЯ ССМ «П'ЯНИЙ [ЯК]»								
<i>п'яний</i>	<i>наповнений</i>	<i>синій, чорний</i>	<i>завантажений</i>	<i>тугий</i>	<i>набряклий</i>	<i>жирний</i>	<i>товстий</i>	<i>кривий</i>
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
СЕМА П'ЯНИЙ								

Стрижневі компоненти ССМ1 «п'яний як» / «п'яний» ФСП «Сильний стан сп'яніння»

основа порівняння	нім.	англ.	укр.
п'яний	+	+	+
наповнений	+	+	-/+*
синій	+	-/+*	-/+*
чорний	+	-	-
завантажений	+	-/+*	-
тугий	-	+	-
набряклий	+	-	-
жирний	+	-	-
товстий	+	-	-
кривий	-	-	+

-/+*- КФО з таким компонентом відсутні, проте ці компоненти зафіксовані у складі некомпаративних ФО

Образні конкретизатори ССМ ФСП «Сильний стан сп'яніння»

КК	нім.	англ.	укр.
істоти	Іван	чоботар	швець
	росіянин	гончар	циган
	тисяча чоловіків	швейцар	
	обморожене місце	скрипаль	
		жінка скрипаля	
		сопілкар, волинщик	
		лудильник, мідник	
		капелюшний майстер	
		чесальники	
		жебрак	
		лорд	
		позашлюбний син	
		Кутер Браун	
		прихильник Перрана	
		Хлоя	
	відьма		
	диявол		
Зооніми, фігоніми	свиня	свиня	свиня
	мавпа	порося	тютька (собака)
	корова	свиня Девіда	їжак у тумані
	чапля	ессекські свині	
	жаба	мавпа	
	кліщ	щур	
	сова	миша	
	павич	сунс	
	корюшка	тритон	
	оселедець	кліщ	
	трахея дичини	птах	
	фіалка	сова	
	березнева фіалка	сова-крикуха	
	десять тисяч фіалок	варена сова	
	фіалкова клумба	дрізд	

		риба	
артефакти	[берегова] гармата	тепловоз	турецька шабля
	гаубиця	віник	мітла березова
	ракета	щітка	дрова
	граната	швабра	квач
	мотика	корок	чіп, чопок
	держак від метли	візок	пляшка
	дошка	мішок	чарка
	губка	пляшка	дірка
	бочка		
	мішок		
	відро		
	каструля		
	горщик		
	пляшка		
	кружка		
	чарка		
	шприц		
	дім на розі		
рідини	олія	Балтійське море	хлющ злива
	залишки	грязь	оцет
		помії	грязь
		нудота	
природні явища	ніч	пожежа	ніч
	удар	сажа	осіння ніч
			дим

Спільні образні конкретизатори ФСП «Сильний стан сп'яніння»

Образні конкретизатори	нім.	англ.	укр.
свиня	+	+	+
мавпа	+	+	
кліщ	+	+	
сова	+	+	
мішок	+	+	
пляшка	+	+	+
чарка	+		+
грязь		+	+
ніч	+		+

Таблиця 21

Структура ФТГ2 «наслідки, викликані вживанням алкоголю»

ФТГ	ФСП	ФСГ, ФСР, ССМ	н.	а.	у.
ФТГ2 «наслідки, викликані вживанням алкоголю»	ФСП1 «хворобливі, патологічні стани, викликані вживанням алкоголю»	ФСГ1 «блювання»	0	7	0
		ФСГ2 «алкогольний психоз»	2	8	15
		ФСГ3 «алкогольно-абстинентний синдром»	21	1	7
		ФСГ4 «набуті хвороби внаслідок вживання алкоголю»	2	1	0
	ФСП2 «втрата майна внаслідок систематичного вживання алкоголю»		18	2	4

Таблиця 22

Образні визначники-колороніми ФСГ2 «Алкогольний психоз»

Букв. мови	Образні визначники-колороніми
нем.	білий зелений
англ.	розовий блакитний/синій
укр.	білий зелений блакитний/синій

Таблиця 23

Мотиваційна сфера ФО ФСГ2 «Алкогольний психоз»

Мотиваційна сфера	нем.	англ.	укр.
нечиста сила	<i>grüne Männchen</i>	<i>blue devils</i>	чортики чорти зелені чортики
тварини /тварини із непригамним їм кольором	<i>weiße Mäuse</i>	<i>pink elephants</i> <i>pink spiders</i>	зелений змії блакитний змії білі мухи джмелики білочка

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Богдан Миколайович Ажнюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 136 с. – Бібліогр.: с. 130–133.
- 2 Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / Микола Федорович Алефіренко. – Х.: Вища школа, 1987. – 133 с. – Бібліогр.: с. 125–134.
- 3 Алефиренко Н.Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры / Николай Фёдорович Алефиренко. – М.: Academia, 2002. – 394 с.
- 4 Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм : [монография] / Николай Фёдорович Алефиренко. – М. : ООО Изд-во «Элпис», 2008. – 271 с. – Библиогр.: с. 239-251.
- 5 Алифиренко Н.Ф. Фразеология и паремиология: Учебн. пособие / Н.Ф. Алифиренко, Н.Н. Семенов. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 344 с. – Библиогр.: с. 326-333.
- 6 Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 197 с.
- 7 Апресян Ю. Д. Избранные труды : В 2 т. / Юрий Дереникович Апресян. – М.: Школа "Языки русской культуры" : "Вост. лит." РАН, 1995. – Т. 2: Интегральное описание языка и системная лексикография. – 767 с.
- 8 Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 126 с.
- 9 Арсентьева Е.Ф. Фразеология и фразеография в сопоставительном аспекте (на материале русского и английского языков) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – 172 с.
- 10 Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давыдовна Арутюнова.

- М. : Языки русской культуры, 1999. – I – XV. – 896 с. – Библиогр.: с. 870–873.
- 11 Белова А.Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / Алла Дмитриевна Белова. – Режим доступа: <http://www.mkiek.crimea.ed//tnu/magazine/culture29/index.htm>. – Заголовок з екрану.
  - 12 Бирих А. К диахроническому анализу фразеосемантических полей / А. К. Бирих // Вопросы языкознания. – 1995. – №4. – С. 14–24.
  - 13 Бойченко А.Г. Репрезентация концепта “Питие” в русской языковой картине мира: : автореф. дис. на соискание научн. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / А.Г. Бойченко – Абакан, 2009. – 22 с.
  - 14 Брутян Г.А. Языковая картина мира и ее роль в познании / Г.А. Брутян // Методологические проблемы анализа языка. – Ереван, 1976. – С. 57–65.
  - 15 Вальтер Х., Мокиенко В.М. Homo alcoholicus в русской языковой картине мира / Х. Вальтер, В.М. Мокиенко. // Slowo. Tekst. Czas. – 2005. – №8. – С. 48–64.
  - 16 Василевич А.П. К исследованию ассоциативного поля “выпить” / А.П. Василевич // Функционирование текста в речевой деятельности. – Москва, 1989. – С. 170-182.
  - 17 Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицкая. – М.: Русские словари, 1996. – 411 с.
  - 18 Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / Анна Вежбицкая. – М.: Яз. славянской культуры, 2001. – 287 с.
  - 19 Галкин С.А. Книга о вине / С.А Галкин. – М.: Феникс, 1999. – 105 с.
  - 20 Галуцак О.В. Структура та характеристика тривожно-депресивних розладів у хворих на алкогольну залежність та принципи їх терапії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук. / О.В. Галуцак – Харків, 2009. – 19 с.
  - 21 Гвоздарев Ю.А. Фразеологические группы ФЕ, их структура и представление в идеографических словарях / Ю.А. Гвоздарев // Фразеологические словари и компьютерная фразеология: Тез. сообщ. школы-семинара 13-17 ноября 1990 г. – Орел, 1990. – С. 48–49.
  - 22 Глушкова Т.С. Винопитие как фрагмент русской языковой картины

- мира (на матеріалі паремій, анекдотів, тостів, текстів СМІ і реклами): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. / Т.С. Глушкова – Омск, 2009. – 21 с.
- 23 Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира / Ирина Александровна Голубовская. – К.: ИПЦ “Киевский университет”, 2002. – 294 с. – Библиогр.: с. 260-291.
- 24 Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореф. дис. д-ра філол. наук : 10.02.15 / Голубовська Ірина Олександрівна. – К., 2004. – 38 с.
- 25 Грозян Н.Ф. Фразеологічна мікросистема “Поведінка людини” в українській мові (ідеографічний і аксіологічний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.Ф. Грозян. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.
- 26 Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры / Арон Яковлевич Гуревич. – М.: Искусство, 1984. – 350 с. – Библиогр.: с. 335–344.
- 27 Денисенко С.Н. Відображення фразеологічної картини світу в німецьких фразеологізмах та їх дериватах з образами природи (синхронно-діахронний аспект) / С.Н. Денисенко // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Л. Українки. – № 6. – Луцьк, 2009. – С. 507–509.
- 28 Денисенко С.Н. Концепт мовної картини світу і сучасні дослідження фразеології / С.Н. Денисенко // Вісник Житомирського державного ун-ту. Сер. “Філологічні науки”. – Вип. 51. – Житомир, 2010. – С. 3–6.
- 29 Добровольский Д.О. О возможности моделирования внутренней формы фразеологизмов / Д.О. Добровольский // Лексикографическая разработка фразеологизмов для словарей различных типов и для Машинного фонда русского языка. – М.: Русский язык, 1988. – С. 87–97.
- 30 Добровольский Д.О. Сопоставительная фразеология (на материале германских языков): Курс лекций / Д.О. Добровольский, В.Т. Малыгин, Л.Б. Коканина. – Владимир, 1990. – 80 с.
- 31 Дупленко П.Ю. Психофізіологічна характеристика осіб з хронічною алкогольною інтоксикацією : автореф. дис. канд. мед. наук : 14.00.16 / Павло Юрійович Дупленко. – АН України, Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця : К., 1993. – 24 с.

- 32 Жайворонок В.В. Слово в етнолінгвістичному контексті / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 7–14.
- 33 Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63.
- 34 Жуков В.П. Русская фразеология / В.П. Жуков. – М.: Высшая школа, 1986. – 310 с.
- 35 Зализняк А.А. Лекция о берестяных грамотах / Андрей Анатольевич Зализняк. – режим доступу до лекції: http://search.ruscorpora.ru/search.xml?mycorp=&t=100&text=lexform&mode=main&sort=gr_tagging&req=%EF%FC%FF%ED+%EA%E0%EA&docid=43545&sid=884
- 36 Зарицкий М.Г. Клинико- психофизиологическая характеристика хронических интоксикационных состояний и комплексный метод их лечения (на модели алкоголизма) : дис. канд. мед. наук : 14.01.16 / Михаил Георгиевич Зарицкий. – Украинский НИИ социальной и судебной психиатрии : К., 1997. – 180 с.
- 37 Ивченко А.А. Из опыта составления идеографического словаря русской фразеологии / А.А. Ивченко // Фразеологические словари и компьютерная фразеология: Тез. сообщ. Школы-семинара 13-17 ноября 1990 г. – Орел, 1990. – С. 17-18.
- 38 Івченко А. О. Українська народна фразеологія: ономасіологія, ареали, етимологія / Анатолій Олександрович Івченко. – Х.: Фоліо, 1999. – 304 с.
- 39 Каракуця О.М. Фразеологізми української мови з компонентом “душа” (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.М. Каракуця. – Х., 2002. – 19 с.
- 40 Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Москва: Гнозис, 2004. – 390 с. – Библиогр.: с. 365–390.
- 41 Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография / Юрий Николаевич Караулов. – М.: Наука, 1976. – 355 с. – Библиогр.: с. 338–351.
- 42 Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Юрий

- Николаевич Караулов. – М.: Наука, 1987. – 263 с.
- 43 Колесов Д.В., Колесов Д. Д. Состояние человека (семантика, психология, медицина): учеб. пособие / Дмитрий Васильевич Колесов, Дмитрий Дмитриевич Колесов. – М. : МПСИ, 2008. – 702с. – Библиогр.: с. 699-700.
- 44 Коломієць М.П. Питання фразеологічної синоніміки / М.П. Коломієць. – Дніпропетровськ, 1987. – 52 с.
- 45 Коломієць М.П. Фразеологічні синоніми: Навч. посібник/ М.П. Коломієць. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1989. – 68с.
- 46 Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке / Геннадий Владимирович Колшанский. – М.: Наука, 1990. – 108 с. – Библиогр.: с. 105–108.
- 47 Кононенко І.В. Національно-мовна картина світу: зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов) / І.В. Кононенко // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С. 39–46.
- 48 Константинова Л.А. Наименования алкогольных напитков в русском языке IX – XX веков (лингвистический аспект): автореф. дис. на соискание научн. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Л.А. Константинова. / Орл. гос. ун-т – Орел, 1998. – 27 с.
- 49 Кораллов А.Л. Характер информативности фразеологических единиц / А.Л. Кораллов // Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца. – 1980. – Вып. 168. – С. 120–135.
- 50 Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / Олег Александрович Корнилов. – М.: Че Ро, 2003. – 349 с.
- 51 Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Николай Алексеевич Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 494 с. – Библиогр.: с. 492–494.
- 52 Красных В.В. Этнопсихология и лингвокультурология: Курс лекцій / Виктория Владимировна Красных. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 284 с. – Библиогр.: с. 258–280.
- 53 Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.]. – М.: Изд- во МГУ, 1996. – 245 с. – Библиогр.: с. 203–242.
- 54 Культурные слои во фразеологизмах и в дискурсивных практиках / отв.

- ред. В.Н. Теляя. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 334 с.
- 55 Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Лабінська Богдана Ігорівна – Чернівці, 2004. – 222 с.
- 56 Левицький В.В. Основи германістики / Віктор Васильович Левицький. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 528 с.
- 57 Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект / Олена Петрівна Левченко. – Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с. – Бібліогр.: с. 323–349.
- 58 Лисицын Ю.П., Сидоров П.И. Алкоголизм: Медико-социальные аспекты / Ю.П. Лисицын, П.И. Сидоров – М.: Медицина, 1993. – 528 с.
- 59 Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка / Дмитрий Сергеевич Лихачев // Русская словесность. Антология. – М., 1997. – С. 280–287.
- 60 Маньян В. Клинические лекции по душевным болезням. Алкоголизм / Валантен Маньян, пер. С. Я. Бронин. – М. : ТОО "Закат", 1995. – 426 с.
- 61 Марковська Н.С. Емоційна патологія в клініці алкоголізму : автореф. дис. д-ра мед. наук: 14.00.45 / Ніна Степанівна Марковська. – Харківський ін-т удосконалення лікарів : Х., 1994. – 44 с.
- 62 Марута Н.А., Минко А.И. Эмоциональные нарушения при пограничных психических расстройствах и алкогольной зависимости: Метод. рек. / Н.А. Марута, А.И. Минко – Харьков, 2003. – 20 с.
- 63 Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Изд. центр “Академия”, 2001. – 208 с. – Бібліогр.: с. 196–203.
- 64 Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 294 с. – Бібліогр.: с. 275–284.
- 65 Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – 3-е изд, перераб. и доп. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 272 с. – Бібліогр.: с. 262–271.
- 66 Мельник А. В. Тимчасові розлади психічної діяльності алкогольного та органічного генезу (судово-психіатричний та правовий аспекти) : монографія / Аліна Василівна Мельник. – К. : Євшан-зілля, 2010. –

- 221 с.
- 67 Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Костянтин Іванович Мізін. – К., 2003. – 235 с.
- 68 Міняйло Р.В. Активні процеси в ареальній фразеології сходу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Р.В. Міняйло. – Донецьк, 2001. – 19 с.
- 69 Мокиєнко В.М. О тематико-идеографической классификации фразеологизмов / В.М. Мокиєнко // Словари и лингвострановедение: Сб. ст. – М.: Русский язык, 1982. – С. 108–121.
- 70 Мокиєнко В.М. Образы русской речи: историко-этимологические и этнолингвистические очерки по фразеологии / Валерий Михайлович Мокиєнко. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 280 с.
- 71 Мокиєнко В.М. Славянская фразеология. Учеб. пособие для вузов. 2-е изд, испр. и доп. / Валерий Михайлович Мокиєнко. – М.: Высш. школа, 1989. – 286 с.
- 72 Мокиєнко В.М. Идеография и историко-этимологический анализ фразеологии / В.М. Мокиєнко // Вопросы языкознания. – 1995. – №4. – С. 3–13.
- 73 Мокиєнко В.М. Славянская фразеология. Введение / В.М. Мокиєнко // Современный русский язык: Лексикология. Фразеология. Лексикография: Хрестоматия и учебные задания / Сост. Л.А. Ивашко, И.С. Зиновьева, М.А. Шахматова и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2002. – С. 381–389.
- 74 Назаренко О.В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Назаренко. – Д., 2001. – 18 с.
- 75 Найда А.М. Стійкі народні порівняння як об'єкт фразеології (семантичний і структурний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А.М. Найда. – Д., 2002. – 19 с.
- 76 Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок: Дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01 / Олійник Мирослава Ярославівна. – Л., 2002. – 222 с.

- 77 Ольшанский И.Г. Лексика, фразеология, текст: лингвокультурологические компоненты / И.Г. Ольшанский // Язык и культура: Сб. обзоров. – М., 1999. – С. 10–25.
- 78 Опарина Е.О. Лингвокультурология: методологические основания и базовые понятия / Е.О. Опарина // Язык и культура: Сб. обзоров. – М., 1999. – С. 27–48.
- 79 Песоцкий Е.А. Реклама и психология потребителя / Е.А. Песоцкий. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 352 с.
- 80 Плетнева О.Л. Фразеологія говірок центральної Слобожанщини (структурно-семантичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.Л. Плетнева. – Харків, 2004. – 25 с.
- 81 Побережник І. В. Алкогольні напої у традиційній культурі українського населення північної частини Буковини та Хотинського повіту Бессарабської губернії: історико-етнологічний аспект (друга половина ХІХ - початок ХХ ст.): автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.05 / Інна Валеріївна Побережник. – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.
- 82 Поліщук В. Л. Фразеологічні одиниці на позначення стану сп'яніння в історико – етимологічному висвітленні (на матеріалі німецької мови) / Вікторія Леонідівна Поліщук // Слов'янський вісник : зб. наук. праць. Серія “Філологічні науки”. – Рівне : РІКСУ, 2006. – Вип. 6. – С. 204-209
- 83 Поліщук В. Л. Варіантно-синонімічні кореляції фразеологічних одиниць в межах мікросистеми „пияцтво” (на матеріалі німецької мови) / Вікторія Леонідівна Поліщук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2006. – Серія «Філологічна». – Вип. 6. – С. 263 – 276.
- 84 Поліщук В. Л. До проблеми дослідження мікросистеми „пияцтво” в німецькій та англійській мовах / Вікторія Леонідівна Поліщук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2007. – Серія «Філологічна». – Вип. 8. – С. 253 – 262.
- 85 Поліщук В. Л. Структурно-семантичне моделювання фразеосеман-

- тичного поля «Стан та ступінь сп'яніння» в німецькій, англійській та українській мовах / Вікторія Леонідівна Поліщук // Культура народів Причорномор'я: научний журнал. – Симферополь: ТНУ ім. Вернадського, 2008. – Вип. 137. – С. 227-231.
- 86 Поліщук В. Л. До питання дослідження лексико-фразеологічної мікросистеми „пияцтво” (діахронічний аспект) / Вікторія Леонідівна Поліщук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2008. – Серія «Філологічна». – Вип. 9. – С. 267 – 273.
- 87 Поліщук В. Л. Структурно-семантичне моделювання у межах фразеологічного ряду «перебувати у стані незначного сп'яніння внаслідок вживання алкоголю» на матеріалі німецької, англійської та української мов / Вікторія Леонідівна Поліщук // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць. – К. : КНУ ім. Т. Г Шевченка, 2010. – Вип. 18. – С. 328 – 338.
- 88 Поліщук В. Л. Мікросистема еталонно-компаративних фразеологічних зворотів «п'яний як» у німецькій, англійській та українській мовних картинах світу / Вікторія Леонідівна Поліщук // Матеріали міжнар. наук. конф. “Мовна картина світу слов'ян і культура” : зб. наук. ст. – Люблін-Рівне: КЛЮ ім. Іоанна Павла II, 2010. – Том 2. – С. 87 – 96.
- 89 Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2002. – 192 с.
- 90 Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: Восток – Запад, 2007. – 314 с. – Библиогр.: с. 304–311.
- 91 Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В.И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / отв. ред. Б.А. Серебренников. – М., 1988. – С. 8–69.
- 92 Прадід Ю.Ф. Фразеологічна ідеографія: Проблематика досліджень / Юрій Федорович Прадід – К.; Симферополь, 1997. – 252 с.
- 93 Прадид Ю.Ф. Принципы выделения лексических и фразеологических микро- и макросистем / Ю.Ф. Прадид, Н.Ф. Грозьян // Материалы конф. “Принципы и методы функционально-семантического описания языка: итоги, направления, перспективы”. – М.; Симферополь, 1997. –

- С. 229–232.
- 94 Прадид Ю.Ф. Актуальные теоретические проблемы фразеологической идеографии / Ю.Ф. Прадид, Н.Ф. Грозьян // Ономастика і апеллятиви: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 1998. – Вип. 4. – С. 102–105
- 95 Проблемы фразеологической и лексической семантики. Материалы Международной научной конференции (Кострома, 18-20 марта 2004 г.). – М.: ООО “ИТИ ТЕХНОЛОГИИ”, 2004. – 286 с.
- 96 Психологічна енциклопедія / [упоряд. О.М. Степанов]. – К.: Академвидав., 2006. – 422 с.
- 97 Пуиг М.С. Сатуративный способ действия в глаголах описания состояния опьянения / М.С. Пуиг // Russistik. – 1999. – № 1-2. – С. 63-67.
- 98 Радзієвська Т.В. Сумління і совість крізь призму української мови / Т.В. Радзієвська // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 31–39.
- 99 Радзієвська Т.В. Іменники думка, гадка, ідея: до проблеми опису концептів ментального поля / Т.В. Радзієвська // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – Харків, 2001. – С. 33–37.
- 100 Радзиевская Т.В. Представления о труде по данным украинского языка, или О концептах “праця” и “работа” / Т.В. Радзиевская // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура : Сб. статей в честь Н.Д. Арутюновой. – М., 2004. – С. 632–639.
- 101 Ройзензон Л.И. Фразеология и страноведение / Л.И. Ройзензон // Бюллетень по фразеологии. Труды Самаркандского гос. ун-та. – Новая серия. – Вып. 234 (№1). – Самарканд, 1972. – С.12-19.
- 102 Рязановский Л.М. Идеографические аспекты немецкой фразеологии. Темпоральная фразеология / Лев Михайлович Рязановский – СПб.: Изд-во Петерб. ун-та, 1997. – 200 с.
- 103 Сайков Д. В. Алкогольная депрессия / Дмитрий Владимирович Сайков, Иван Кузьмич Сосин. – Х. : Коллегиум, 2004. – 336 с.
- 104 Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / Олена Олександрівна Селіванова. – К. ; Черкаси : Брама, 2004. – 276 с. – Бібліогр.: с. 250–270.
- 105 Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716

- с. – Бібліогр.: с. 667–688.
- 106 Серебренников Б.А. Как происходит отражение картины мира в языке? / Б.А. Серебренников // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М., 1988. – С. 87–107.
- 107 Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Л.Г. Скрипник – К.: Наукова думка, 1973. – 279 с.
- 108 Солодуб Ю.П. Национальная специфика и универсальные свойства фразеологии как объект лингвистического исследования / Ю.П. Солодуб // Филологические науки. – 1990. – № 6. – С. 55–65.
- 109 Сосин И.К., Чуев Ю.Ф. Наркология / И.К. Сосин, Ю.Ф. Чуев–Харьков: Коллегиум, 2005. – 800 с.
- 110 Сосін І.К. Клініко-діагностичні та експертні критерії гострої алкогольної інтоксикації : метод. посіб. для лікарів / Іван Кузьмич Сосін [и др.]. – Х. : Колегіум, 2008. - 62 с. - Бібліогр.: с. 46-47.
- 111 Сосин И. К. Алкогольная тревога : монография / Иван Кузьмич Сосин [и др.]. – Х. : Коллегиум, 2008. – 752 с.
- 112 Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Юрий Сергеевич Степанов. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1997. – 824 с.
- 113 Стивенсон Т. Вино. Новая энциклопедия от Sothbey / Т. Стивенсон–М.: ООО “Издательство “РОСМЭН-ПРЕСС”, 2003. – 600 с.
- 114 Сукаленко Н.И. Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира / Нонна Ивановна Сукаленко – К.: Наукова думка, 1992. – 162 с. – Библиогр.: с. 156–161.
- 115 Таирова Д.З. Неврологические синдромы при острой и хронической алкогольной интоксикации (бытовое пьянство) : автореф. дис. канд. мед. наук: 14.00.13 / Дилярам Закировна Таирова. – Ташкентский ин-т усовершенствования врачей : Ташкент, 2002. – 20 с.
- 116 Телия В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к миропониманию) / В.Н. Телия // Славянское языкознание. XI Междунар. съезд славистов. – М., 1993. – С. 302–306.
- 117 Телия В.Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1996. – 288 с. – Библиогр.: с.

- 272–284.
- 118 Тиханов П.Н. Криптогlossарий. Отрывок. Представление глагола «выпить» / Павел Никитич Тиханов. – СПб., 1891. – 17 с.
- 119 Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія / В.Д. Ужченко, Л.Г. Авксентьев. – Х.: Основа, 1990. – 165 с. – Бібліогр.: с. 160–166.
- 120 Ужченко В.Д. Историко-лінгвістичний аспект формування української фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Віктор Дмитрович Ужченко. – Дніпропетровськ, 1994. – 34 с.
- 121 Ужченко В.Д. Структурно-семантичне моделювання фразеологізмів східнословобожанських і степових говірок Донбасу / В.Д. Ужченко // Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 1999. – №5. – С. 34–39.
- 122 Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб / Віктор Дмитрович Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с. – Бібліогр.: с. 441–494.
- 123 Ужченко В.Д. Когнітивні аспекти вивчення фразеології в Україні / В.Д. Ужченко // Лінгвістика. Зб. наук. праць Луганського національного ун-ту. – №2 (14). – Луганськ, 2008. – С. 46–59.
- 124 Ужченко Д.В. Параметри аналізу структурно-семантичної моделі: східнословобожанський вимір / В.Д. Ужченко // Лінгвістика. Зб. наук. праць Луганського національного ун-ту. – №3 (18). – Луганськ, 2009. – С. 127–138.
- 125 Урысон Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира. Аналогии в семантике / Елена Владимировна Урысон. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 224 с. – Библиогр.: с. 216–223.
- 126 Феофанов О.А. Реклама: новые технологии в России / О.А. Феофанов. – СПб.: Питер, 2003. – 384 с.
- 127 Хабибуллина А. Э. Фразеологические единицы, выражающие состояние человека, в русском, английском и татарском языках : дис. канд. филол. наук : 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание / Алсу Эдвардовна Хабибуллина. – Казань, 2010. – 194 с.

- 128 Химик В.В. Поэтика низкого или просторечие как культурный феномен / В.В. Химик– СПб.: Филологический ф-т СПбГУ, 2000. – 272 с.
- 129 Чернышева И.И. К динамике фразеологической системы (на материале немецкого языка) / И.И. Чернышева // Филологические науки. – 1993. – № 1. – С. 61–70.
- 130 Эмирова А.М. Русская фразеология в коммуникативном аспекте / Адиле Мемедовна Эмирова. – Ташкент: ФАН, 1988. – 91с.
- 131 Эмирова А.М. К концепции фразеологических идеографических словарей / А.М. Эмирова //Фразеологические словари и компьютерная фразеология: Тез. сообщ. школы-семинара 13-17 ноября 1990 г. – Орел, 1990. – С. 25–26.
- 132 Abel E.L. Age, alcohol and violent death / E.L. Abel, P. Zeidenberg // Journal of Studies on Alcohol. – 1985. – Vol. 46. – P. 228-231.
- 133 Adler I. A cross-cultural comparison of sociopsychological factors in alcohol use among adolescents in Israel, France and the United States / I. Adler, D.B. Kandel, // Journal of Youth and Adolescence. – 1982. – Vol. 11 (2) – P. 89-113.
- 134 Aitken P.P. Television advertisements for alcoholic drinks do reinforce under-age drinking / P.P.Aitken // British Journal of Addiction. – 1988. – Vol. 83. – P. 1399-1419.
- 135 Andersson T. Drinking habits and alcohol abuse among young men: A prospective longitudinal study / T. Andersson, D. Magnusson // Journal of Studies on Alcohol. – 1988. – Vol. 49. – P. 245-252.
- 136 Arend H. Alkoholismus, Ambulante Therapie und Rückfallprophylaxe / Horst Arend. – BeltzPVU, 1994. – 300 p.
- 137 Aßfalg R. Alkoholabhängigkeit und ihre Überwindung. Ein Weg aus der Sackgasse / Reinhold Aßfalg. – Blaukreuz-Verlag 2000. – 143 p.
- 138 Aßfalg R. Die letzte Runde. Alkoholabhängigkeit und ihre Behandlung / Reinhold Aßfalg. – Neuland, 2002. – 204 S.
- 139 Babor T.F. Drinking patterns in experimental and barroom settings / T.F. Babor, J.H. Mendelsohn, B. Uhly, E. Souza //Journal of Studies on Alcohol. – 1980. – Vol. 41. – P. 635-651.
- 140 Bach P.J. The tempo of country music and the rate of drinking in bars/ P.J. Bach, J.M. Schaefer, // Journal of Studies on Alcohol. – 1979. – Vol. 40. –

- P. 1058-1064.
- 141 Bagnardi V. A meta-analysis of alcohol drinking and cancer risk / V. Bagnardi, M. Blangiardo, C.L. Vecchia, G. Corrao // *British Journal of Cancer*. – 2001. – Vol. 85. – P. 1700-1705.
- 142 Beutel M. Medikamentöse Behandlung der Alkoholkrankheit / Martin Beutel. – Neuland: Geesthacht, 1998. – 128 p.
- 143 Brueck R. Alkoholismus-spezifische Psychotherapie. Manual mit Behandlungsmodulen / Rigo Brueck, Karl Mann. – Deutscher Ärzte-Verlag, 2007. – 149 S.
- 144 Chen M. Alcohol advertising: What makes it attractive to youth / M. Chen, J.W. Grube, M. Bersamin, E. Waiters, D.B Keefe // *Journal of Health Communication*. – 2005. – Vol. 10(6). – P. 553-565.
- 145 Collins R. Early adolescent exposure to alcohol advertising and its relationship to underage drinking / R. Collins, P.L. Ellickson, D. McCaffrey, K. Hambarsoomians // *Journal of Adolescent Health*. – 2007. – Vol. 40. – P. 527-534.
- 146 Corrao G. Exploring the dose-response relationship between alcohol consumption and the risk of several alcohol-related conditions: a meta-analysis / G. Corrao, V. Bagnardi, A. Zambon, S. Arico // *Addiction*. – 1999. – Vol. 94. – P. 1551-1573.
- 147 Dietze K. Alkohol, kein Problem? Suchtgefahren erkennen. Richtig handeln / Klaus Dietze, Manfred Spicker. – Beltz, 2000. – 201 p.
- 148 Ellickson P.L. Does alcohol advertising promote adolescent drinking? Results from a longitudinal assessment / P.L. Ellickso, R.L. Collins, K. Hambarsoomians, D. McCaffrey // *Addiction*. – 2005. – Vol. 100. – P. 235-246.
- 149 Feuerlein W. Alkoholismus. Warnsignale - Vorbeugung – Therapie / Wilhelm Feuerlein. – C.H. Beck, 2008. – 120 p.
- 150 Fuchs P. Ergotherapie im Suchtbereich. Alkohol- und Medikamentenabhängigkeit / Peter Fuchs. – Verlag Modernes Lernen, 1996. – 139 p.
- 151 Goodwin D.W. Alkohol & Autor. Aus dem Amerikanischen von Michael Pfister / Donald W. Goodwin. – Zürich: Edition Epoca, 1995. – 304 S.
- 152 Grube J.W. Alcohol in the media: Content and effects on drinking beliefs and behaviours among youth / J.W. Grube, E. Waiters // *Adolescent*

- Medicine Clinics. – 2005. – Vol. 16. – P. 327-343.
- 153 Hart CL. Alcohol consumption and mortality from all causes, coronary heart disease, and stroke: results from a prospective cohort study of Scottish men with 21 years of follow up / CL. Hart, GD. Smith, DJ. Hole, VM. Hawthorne // British Medical Journal. – 1999. – Vol. 318. – P. 1725-1729.
- 154 Heimann H. Der chronische Alkoholismus. Grundlagen, Diagnostik, Therapie / Hans Heimann, Hans W. Schied, Klaus Mayer. – Urban & Fischer Verlag, 1989. – 319 p.
- 155 Henriksen L. Receptivity to alcohol marketing predicts initiation of alcohol use / L. Henriksen, E.C. Feighery, N. Schleicher, S.P. Fortmann // Journal of Adolescent Health. – 2008. – Vol. 42 . – P. 28-35.
- 156 Hochsteffer Gustav. Geflügelte Kraftworte aus der Soldatensprache / Gustav Hochsteffer. – Berlin: Der feldgraue Büchmann, 1916. – 112 c.
- 157 Hollingworth W. Prevention of deaths from harmful drinking in the United States: The potential effects of tax increases and advertising on young drinkers/ W. Hollingworth, B.E. Ebel, C.A. McCarty, M.M. Garrison, D.A. Christakis, F.P. Rivara // Journal of the Study of Alcohol. – 2006. – Vol. 67(2). – P. 300-308.
- 158 Jernigan D.H. Sex differences in adolescent exposure to alcohol advertising in magazines / D.H. Jernigan, J. Ostroff, C. Ross, J.A. O'Hara, // Achieves of Pediatric and Adolescent Medicine. – 2004. – Vol. 158. – P. 629-929.
- 159 Kienast T. Alkoholabhängigkeit. Ein Leitfaden zur Gruppentherapie / Thorsten Kienast, Johannes Lindenmeyer, Martin Löb, Sabine Löber, Andreas Heinz. – Kohlhammer, 2007. – 181 S.
- 160 Kruse G. Alkoholabhängigkeit erkennen und behandeln. Mit literarischen Beispielen / Gunther Kruse, Ulla Schmalz, Joachim Körkel. – Psychiatrie-Verlag, 2001 – 381 p.
- 161 Krüger M. Literatur & Alkohol. Liquide Grundlagen des Buchstaben-Rausches / Michael Krüger, Ekkehard Faude. – Lengwil am Bodensee: Libelle Verlag, 2004. – 64 S.
- 162 Kufner H. Alkoholismus, Mißbrauch und Abhängigkeit: Entstehung, Folgen, Therapie / Heinrich Kufner, Michael Soyka. – Stuttgart: Thieme,

2007. – 635 p.
- 163 Miller S. D. Die Wunder- Methode. Ein völlig neuer Ansatz bei Alkoholproblemen / Scott D. Miller, Insoo Kim Berg. – Verlag Modernes Lernen, 2003. – 191 p.
- 164 Petry J. Alkoholismustherapie. Gruppentherapeutische Motivierungsstrategien / Jörg Petry. – BeltzPVU, 1996. – 154 p.
- 165 Rost W.-D. Psychoanalyse des Alkoholismus. Theorie, Diagnostik, Behandlung / Wolf-Detlef Rost. – Psychosozial-Verlag, 2009. – 300 p.
- 166 Schmidt L. Alkoholkrankheit und Alkoholmissbrauch. Definition – Ursachen – Folgen – Behandlung – Prävention / Lothar Schmidt. – Kohlhammer, 1997. – 337 p.
- 167 Scholz H. Syndrombezogene Alkoholismustherapie. Ein verlaufsorientierter Stufenplan für die Praxis / Herwig Scholz. – Hogrefe-Verlag, 1996. – 206 p.
- 168 Schrader H. Das Trinken in mehr als 500 Gleichnissen und Redensarten / Hermann Schrader. – Berlin, 1890. – 126 S.
- 169 Schuhler P. Kognitive Verhaltenstherapie bei Alkohol- und Medikamentenmissbrauch. Diagnostik, Behandlung, Frühintervention / Petra Schuhler, Wolfgang Bense, Horst Baumeister. – Beltz PVU, 1999. – 158 p.
- 170 Schwarzkopf M. Alkoholabhängigkeit / Michael Schwarzkopf. – Verlag für Angewandte Psychologie, 1991. – 202 p.
- 171 Seitz H. K. Handbuch Alkohol, Alkoholismus, Alkoholbedingte Organschäden / Helmut K. Seitz, Ulrich A. Simanowski, Charles S. Lieber, Joh. Ambrosius Barth. – Karl F. Haug Verlag, 2000. – 656 p.
- 172 Sillner L. Gewußt woher: ursprungshandbuch deutschsprachiger Wörter und Redewendungen / Leo Sillner. – Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1973. – 399 c.
- 173 Soyka M. Alkoholismus. Eine Krankheit und ihre Therapie / Michael Soyka. – Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 1997. – 160 p.
- 174 Soyka M. Alkoholabhängigkeit. Grundlagen und Therapie (Optimierte Arzneimitteltherapie) / Michael Soyka. – Berlin: Springer, 1999. – 313 p.
- 175 Soyka M. Alkoholismus - Missbrauch und Abhängigkeit. Entstehung – Folgen – Therapie / Michael Soyka, Heinrich Küfner. – Thieme, 6. vollständig überarbeitete Auflage, 2008. – 635 S.

- 176 Sundermeier J. Das Buch vom Trinken. Geschichten und Bilder / Jörg Sundermeier. – Berlin: Verbrecher Verlag, 2004. – 196 S.
- 177 Tuwim J. Polski stownik pijacki / Julian Tuwim. – Warszawa: Lech Majewski Studio, 2000. – 175 S.
- 178 Waddell TS. Analysis of alcohol-related admissions in gastroenterology, cardiology and respiratory medicine / TS. Waddell, WS. Hislop // Scottish Medical Journal. – 2003. – Vol. 48. – P. 114-116.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 179 Англо-русский словарь общей лексики. – [Электронный ресурс] // АBBYY Lingvo x3 [Электронный ресурс] : электронный словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2008. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 180 Англо-русский фразеологический словарь / [сост. Кунин А. В.]. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1956. – 1455с.
- 181 Англо-український фразеологічний словник / [уклад. Баранцев К.Т.]. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. – 1056с.
- 182 Багриновский Г.Ю. Энциклопедический словарь спиртных напитков / Г.Ю. Багриновский. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 1342 с.
- 183 Большой англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – [Электронный ресурс] // АBBYY Lingvo x3 [Электронный ресурс] : электронный словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2008. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM)
- 184 Большой немецко-русский словарь по общей лексике – [Электронный ресурс] // АBBYY Lingvo x3 [Электронный ресурс] : электронный словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2008. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 185 Большой толковый словарь немецкого языка: для изучающих

- немецкий язык / [уклад. Dieter Götz]. – М.: Издательство Март, 1998. – 1248 с.
- 186 Большой толковый словарь современного украинского языка – [Электронный ресурс] // АBBYY Lingvo x3 [Электронный ресурс] : электронный словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2008. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 187 Вальтер Х. Русский алкословарь-справочник или Веселая наука выпивать: учебная литература по социоллингвистике / [уклад. Х.Вальтер та ін.]. – Greifswald, 2005. – 162 с.
- 188 Великий німецько-український словник / [уклад. В. Мюллер]. – К.: Чумацький шлях, 2005. – 792 с.
- 189 Гаврись В.І. Німецько-український фразеологічний словник / [уклад. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. – в 2 т. – К.: Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с.; Т. 2. – 382 с.
- 190 Германия: страна и язык. Landeskunde durch die Sprache: Лингвострановедческий словарь / [авт.-уклад. Мальцева Д.Г.]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ООО Издательство «Русские словари»: ООО «Издательство Астрель»: ООО«Издательство АСТ», 2001. – 416 с.
- 191 Грінченко Б. Д. Словарь української мови : у 4 т. / [уп. Борис Дмитрович Грінченко]. – К. : Вид. АН УРСР, 1958-1959. – Т. 1 – 1958. – 495 с. ; – Т. 2 – 1958. – 574 с.
- 192 Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / Владимир Иванович Даль. – М. : Русский язык, 1989-1991. – Т. 4. – 686 с.
- 193 Електронні словники – [Электронный ресурс] // АBBYY Lingvo x3 [Электронный ресурс] : электронный словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2008. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 194 Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [ред.-упоряд. Олександр Савич Мельничук.]. – К. : Наукова думка, – Т. 1. – 1982. – 631 с.; Т. 2. – 1985 – 570 с.; Т. 3. – 1989. – 549 с. – Т. 4. – 2004. – 656 с.
- 195 Кошелев А. Българско-руски фразеологичен речник / А. Кошелев,

- М. Леонидова. – Москва; Софія: Наука и искусство, 1974. – 635 с.
- 196 Огольцев В. М. Словарь устойчивых сравнений русского языка (синонимно-антонимический) / [сост. В.М. Огольцев]. – М.: ООО "Русские словари"; "ООО Издательство Астрель"; ООО "Издательство АСТ", 2001. – 800 с.
- 197 Словник сучасного українського сленгу / [уп. Т. М. Кондратюк]. – Харків : Фоліо, 2006. – 350 с.
- 198 Словник української мови : в 11 т. / [уклад І.К.Білодід та ін.] – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1-11.
- 199 Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В.М. Білоноженко та ін.] – К. : Наукова думка, 2003.- 1104 с.
- 200 Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / [авт.-уклад. Леся Олексіївна Ставицька]. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
- 201 Ставицька Л. Український жаргон: словник / [авт.-уклад. Леся Олексіївна Ставицька]. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
- 202 Ужченко В.Д. Східноукраїнська фразеологія: Монографія / Віктор Дмитрович Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2003. - 362 с.
- 203 Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу: 6019 фразеологізмів / [уклад. В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко]. – 5-е вид., перероб. й доп. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 348 с.
- 204 Українські приказки, прислів'я і таке інше / [авт.-уклад. Матвій Номис]. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
- 205 Фразеологічний словник. – [Електронний ресурс] // Словники України [Електронний ресурс] : електронний словник. – 700 Мб. – AlexSoft, 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см.– Систем. вимоги : Pentium II/300 ; 64 Mb Ram ; CD-ROM Windows 2000/XP. – Назва з контейнеру.
- 206 Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / [уклад. : В.М. Білоноженко, В.О. Винник, І.С. Гнатюк та ін.]. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
- 207 Фразеологический словарь русского языка / [сост. Л. А. Войнова, В. П. Жуков, А. И. Молотков, А. И. Федоров и др.]. – 4-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 543с.
- 208 Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / Укл. О.

- I. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2002. – 735 с.
- 210 Юрченко О. С. Словник стійких народних порівнянь / уклад. О. С. Юрченко, А. О. Івченко. – Харків: Основа, 1993. – 172 с.
- 211 Collins English Dictionary. – [Електронний ресурс] // ABBYY Lingvo x3 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – ABBYY Software, 2008. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 212 Das große Wörterbuch der deutschen Sprache / [hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion]. – [Електронний ресурс] // DUDEN [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 700 Mb. – DUDEN Software, 1999. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 213 Der Duden. Deutsches Universalwörterbuch / [hrsg. von Kollektiv unter G.Drosdowski]. – 2.Aufl. – Mannheim, Wien, Zürich: Duden Verlag, 1989. – 1816 S.
- 214 Kluge. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / bearb. von Elmar Seebold. – 24., durchges. und erw. Auflage. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2002. – 1023 с.
- 215 Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. – Stuttgart: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung GmbH, 1995. – 960 S.
- 216 Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten / уклад. Lutz Röhrich. – Freiburg; Basel; Wien: Herder, 2001. – Bd. 1 – 348 S., Bd. 2 – 734 S., Bd. 3 – 1106 S., Bd. 4 – 1502 S., Bd. 5 – 1910 S.
- 217 Oxford Dictionary of English– [Електронний ресурс] // ABBYY Lingvo x3 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – ABBYY Software, 2008. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнеру.
- 218 Richard A. Spears Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. Special Edition / A. Spears Richard. – Lincolnwood, Illinois, USA: National Textbook Company, 1991. – 528 p.

- 219 Słownik języka polskiego. – Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2003. – 528 p.
- 220 websters-dictionary. – режим доступу до словника: <http://www.websters-dictionary-online.net/translation/to+hob+and+nob>
- 221 Wilkinson P.R. A thesaurus of traditional English metaphors / [Ed. P. Wilkinson.]. — London and New York : Routledge, 1992. — 777 p.
- 222 usingenglish. – режим доступу до словника: <http://www.usingenglish.com/reference/idioms/category.php?cat=34>